

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YURİ BONDAREV

Taburlar Ateş İstiyor

YÖN

YURİ BONDAREV /

YURİ BONDAREV

TABURLAR ATEŞ İSTİYOR

**Bu kitap 1987 yılında İstanbul'da ÖZAL Basımevi'nde
dizilip basıldı (Tel. : 520 60 58)**

YURİ BONDAREV

TABURLAR ATEŞ İSTİYOR

Türkçesi
MAZLUM BEYHAN

YÖN YAYINCILIK

Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han 29/30

Ücretsiz PDF Kütüphanesi: <http://tantey.org>

Cağaloğlu - İstanbul

Telefon : 511 79 16

...Şan şöhret kazanmak değil amaç bu ölüm
kalım savaşında,
Yaşamak yalnızca, yalnızca yaşamak dünyada.

A. Tvardovski

BİRİNCİ BÖLÜM

Kırk dakika sürmüştü bombardıman.

Kulakları bomba gürültüsünden hâlâ uğuldayan Albay Gulyayev ilk bombalarla birlikte kendini attığı hendekten doğrulurken eliyle ağrıyan boynunu ovuşturdu, sövdü ve başını kaldırdı.

Dumandan kararan gökyüzünde hiç acaleleri yokmuşçasına yeni bir saf oluşturan Alman uçakları alçaktan -nerdeyse ormanın hemen üzerinden- uçarak boğuk gürültülerle ileri atılıyorlar, gökyüzünü dalga dalga kaplayan kara duman bulutları içinde titriyormuş izlenimi bırakan donuk kırmızı renkteki güneş yönünde uzaklaşıyorlardı. Çevrede herşey yıkılmış, parçalanmıştı; tam anlamıyla bir yangın yeri idi istasyon. Az öncesine kadar hangarın hemen ardında duran is ve dumandan kararmış emektar su pompası rayların arasında yatıyordu; üzerinden hâlâ hafif dumanlar tüten pompanın yerinde kararmış bir tuğla yığınının başka birşey yoktu; havada sıcak küller uçuşuyordu.

Albay Gulyayev yüzünü buruşturarak ağrıyan

boynunu dikkatlice ovdu, sonra ağır ağır hendeğin kenarına tırmandı ve kısılmış sesiyle bağırdı :

— Jorka! Hangi cehennemdesin? Çabuk buraya!

Gulyayev'in şoförü ve emireri Jorka Vitkovski, çevik ama sallapati bir yürüyüşle istasyon bahçesindeki ağaçların arasından çıktı; bir yandan da elindeki elmayı dişliyordu. Çocukça bir küstahlıkla aydınlanan yüzü sakindi; omuzunda, özensizce asılmış bir Alman otomatiği sallanıyordu; çizmesinin geniş konçları içine çok sayıda yedek şarjör sokuşturmuştu.

İştahla dişlediği elmanın suyuyla ıslak etli dudaklarında neşeli bir gülümseme, gelip Gulyayev'in yanına diz çöktü. Yüzünde hep aynı gülümseme, dumandan kararan gökyüzüne bakarak :

— İt herifler! -dedi, sonra çocukça bir saflıkla :
- Elma yemez miydiniz, Albay yoldaş, -dedi,- güz elması... bugün ağzınıza tek lokma koymadınız...

Onun bu çocukça sakinliği ve saflığı, cayır cayır yanmakta olan vagonların görüntüsü, boynunun ağrısı ve Jorka'nın dişleyip durduğu şu elma, birden Gulyayev'in tepesini attırdı.

— Nedir o elindeki? Bakıyorum ganimet toplamaya çok erken başlamışsın! — Albay öfkeyle emirlerinin eline vurdu, elma fırlayıp ötede bir yere düştü; yerinden doğrulurken bir yandan da apoletleri üzerine biriken külleri eliyle öfkeli öfkeli süpürerek :
— Çabuk istasyon komutanını bul bana! -dedi.- Hangi cehennemdeyse bul ve getir!

Jorka göğüs geçirdi, ağır ağır yerinden doğrulup omuzunda sallanan otomatiği tutarak istasyon çiti boyunca yürümeye başladı.

— Koşar adım! -diye bağırdı albay arkasından.

Şu anda bu Dinyeper kıyısı istasyonunda vagonlardan alevler içinde uçarak parçalanmış, yanmış olan, üzerlerindeki kılıflardan yer yer hâlâ dumanlar tütmeekte olan bütün bu malzeme sanki Gulyayev'in kendi malıydı; ordu için gelen bu malzeme, tümene, onun alayına aktarılacak ve nicedir hazırlanmakta oldukları yarma harekatında kullanılacaktı. Ama işte her şey alevler içinde yokolmuş, kömür yığının dönüşmüştü; yarım saatten fazla süren bombardımandan sonra sağda solda hâlâ kendiliğinden patlayan cephaneler vardı.

Platformdaki kırık camların üzerinde öfkıyla yürüyen Gulyayev, tümen cephegerisi komutanıyla istasyon komutanına içinden küfürler yağdırıyordu : «Beyinsiz herifler! Budalalar! ilgisini de... itoğlultelerin ikisini de mahkemeye vermek gerek! Mahkeme bile az aslında bunlara!»

İstasyonun orasında burasında insanlar görünmeye başlamıştı : karşı yönden yüzleri terli, kaputları, miğferleri kül içinde tankçılar koşup geliyordu. Herkes kırık, bezgin bir yüzle kara duman bulutlarıyla kaplı ufka bakıyordu. Kısa boylu, cılız bir tankçı teğmen, gereksiz yere elini tabancasına götürerek ortalıkta koşturuyor, böğürtüyü andıran bir sesle bağırp duruyordu :

— Tanklara..! Çabuk bütün tomrukları tanklara..!

O telaş içinde birden Gulyayev'in gözleriyle karşılaşınca, ne hazırola geçti, ne de selam verdi, incecik dudaklarını belli belirsiz çarpıtmakla yetindi.

Perondan elli metre kadar ötede, inanılmaz bir mucizeyle ayakta kalabilmiş olan istasyon binasının taş duvarları önünde toplanmış olan subaylar kendi aralarında konuşuyorlardı. Grubun ortasında, upu-

zun boyuyla tümen komutanı İverzev hemen belli oluyordu. Genç, kırmızı yanaklı bir albaydı tümen komutanı. Düğmeleri açık kurşuni yağmurluğunun üzerinde yeni apoletleri hemen göze çarpıyordu. Mavi gözleri müthiş bir hınçla kısılmıştı.

— Alçak herif! Herşeyi mahvettin! Herşeyi! Senin yüzünden bütün bunlar! Anlıyor musun? Senin yüzünden!

Elini hafifçe yukarı kaldırdı; yanında duran adam bir darbeden kendini korumak istercesine başını geriye doğru attı. Gulyayev'in tümen cephe gerisi komutanı yaşlı binbaşının kireç gibi olmuş yüzünü görmesi de böyle oldu. Binbaşının ak saçları darmadağınktı; göz kapakları uykusuz bir gecenin şişliğini taşıyordu; yanakları pörsümüş, gevşemiş gibiydi. Üzerindeki asker ceketi buruş buruştu; apoletleri ezilmişti : savaştan önce bir işletmede müdür olarak çalıştığı ve savaşa yedek subay olarak katıldığı hemen belli oluyordu. Başını omuzlarının arasına iyice çeken tümen cephe gerisi komutanı, suçlu suçlu İverzev'e -daha doğrusu İverzev'in göğsüne- bakıyordu.

— Katarı neden boşaltmadınız? Bu ihmalinizin neye mal olduğunu anlıyabiliyor musunuz? Tümenimiz Almanlarla nasıl çarpışacak şimdi? Niçin boşaltmadınız katarı? Niç-çin?

— Albay yoldaş... Ben... başaramadım...

— Susun! Almanlar başardılar ama!

İverzev binbaşıya doğru bir adım attı; binbaşı yeniden geniş, yumuşak çenesini, korunmak ister gibi yukarı kaldırdı; dudaklarının köşesi ince ince titredi : sanki ağlıyacaktı; grubu oluşturan subaylar gözlerini başka yana çevirdiler.

Gruba en yakın vagonlardan birinde bir patla-

ma oldu : besbelli zırh delici mermilerle dolu bir cep-
hane sandığı patlamıştı : istasyonun kalın taşlarla
örülü yan duvarına rastlıyan mermilerden biri hava-
ya siva parçaları uçurdu; subayların üzerine kadar
gelen siva parçaları olmasına karşın gruptan kimse
yerinden kımıldamadı : herkes kımıldamadan İver-
zev'e bakıyordu : bir yanağı kıpkırmızı olan İverzev'
in öbür yanağı da kızarmıştı.

— Mahkemeye veriyorum sizi! -Binbaşıya döne-
rek alçak sesle söylemişti bunu.- Evet, mahkemeye!
Albay Gulyayev, buraya gelin!

Gulyayev çabucak üstüne çeki düzen verip ha-
zırol durumunda İverzev'in karşısına geçti. Ancak tü-
men komutanının bu aşırı öfkesi, tümen cephe ge-
risi komutanının yorgun, perişan yüzü, içinde hoş ol-
mayan duygular uyandırmıştı. Alev alev yanmakta
olan vagonlara doğru gözücuyla bakarak kaşlarını
çattı, boğuk bir sesle :

— Hazır elimizdeki herşeyi yitirmemişken hemen
vagonları birbirinden ayırıp katarı tek bir hedef ol-
maktan çıkaralım, albay yoldaş! -dedi. Sonra tümen
cephe gerisi komutanına döndü ve hiç elinde olma-
dan tümen komutanının aşağılayıcı ses tonunu tak-
lit ederek : - Bu ana kadar nerelerdediniz siz can-
cağzım? -dedi. Binbaşıya bakarken gözlerinde acı çe-
ken hayvanlara bakarken duyulan acımayaya benzer
bir acı anlatımı vardı.

Binbaşı kayıtsızlıkla başını önüne eğmiş, susu-
yordu; yapış yapış olmuş ak saçları şakaklarından
çirkin saç örgüleri gibi sarkıyordu.

İverzev birden çıldırmış gibi :

— Kımıldasana be adam! -diye bağırdı.- Hâlâ
ne duruyorsun! Kımıldasana! Cephe gerisi paçavra-
sı! Her şeyi koşar adım yapacaksın! Marş marş! Su-

bay yoldaşlar! Herkes iş başına! Albay Gulyayev, silah, araç ve gereçlerin vagonlardan indirilmesi sizin sorumluluğunuzda!

— Emredersiniz!

İverzev, Gulyayev'in boğuk bir sesle söylediği «Emredersiniz!»in hiçbir şeyi çözümlemeyeceğini bilmesine karşın kendini tuttu ve bakışlarını istasyon komutanına çevirdi. Dar omuzlu, zayıf bir adam olan istasyon komutanı yarbay, ötede, istasyon çitlerinin orda kendi alemine çekilmiş gibi sinirli sinirli sigara içiyordu. İverzev yarbaya dönerek yavaşça :

— Size gelince yarbay yoldaş, -dedi,- bütün bunların hesabını ordu komutanına vereceksiniz! Hem de derhal!

Yarbay karşılık vermedi, İverzev de zaten bir karşılık beklemeden geriye döndü; çevresindeki subay halkası açıldı; tümen komutanı az ötede duran «Willys»e doğru yürüdü. Jeep'in yanında gençten bir emireri - şoför duruyordu; beline yepyeni, gözalcı bir kemer bağlamış olan şoförün de canı sıkkın gibiydi.

«Tümene gidiyor» diye düşündü Gulyayev. Tümen komutanına yönelik bu düşüncesinde herhangi bir ayıplama olmamakla birlikte bir antipati de sezilmiyor değildi. Çünkü ordudaki uzun hizmet yıllarının kazandırdığı deneyimle çok iyi biliyordu ki, ne denli çetin bir durum söz konusu olursa olsun üst rütbeliler alt rütbedekilere kolayca emir verirler ve işin içinden sıyrılırlardı. Bunu kendinden de bildiği için İverzev'i kınamıyordu. Ancak İverzev bir başkasına değil de özellikle kendisine, cephenin ırgat albayına -Gulyayev bazan kendisi için böyle derdi- bırakmıştı katarın boşaltılması sorumluluğunu; duyduğu antipati ya da burukluk burdan kaynaklanıyordu.

— Subay yoldaşlar! Lütfen yanımda toplanın!

Gulyayev istasyon komutanını yakından ancak şimdi görüyordu. Komutanın tebeşir gibi olmuş yüzü, sigara tuttuğu parmaklarının titreyişi, ruhunun nasıl bir fırtınaya tutulduğunu açıkça gösteriyordu. «Mahkemeye verecekler kendisini, E, haksız da sayılmazlar» diye düşündü Gulyayev. İçinde istasyon komutanına karşı en ufak bir acıma duymuyordu. Gözleri, yarbayın kendisini arayan gözleriyle karşılaşınca yarımıyamalak bir baş hareketiyle soğuk bir selam verdi.

— Hemen harekete geçmemiz gerekiyor! Öyle değil mi, yarbay?

İsyasyon komutanıyla Gulyayev subaylara gerekli emirleri verdiler; yanmakta olan katara, penceresinde yarı beline kadar sarkmış, gözleri korku dolu bir makinistin görüldüğü manevra lokomotifi buharlarını tıslata tıslata yanaştı; tanklar kulak tırmalayıcı uğultularla yanmakta olan platform üzerinde gidip gelmeye başladılar. Bütün bunlar birkaç dakika içinde olup bitmişti. Az sonra da öksüre tıksıra, dumandan yanan gözlerini ovuştura ovuştura tümen cephe gerisi komutanı gelip albay Gulyayev'in önünde durdu, başını eğip selam verdi.

— Silahları tek lokomotifle kurtaramıyacağız, albay yoldaş! Hem lokomotif, hem de çok sayıda insan elden gidebilir...

Gulyayev canı sıkılmış bir şekilde yüzünü buruşturarak :

— Ne biçim askersiniz siz binbaşı? -dedi.- Askerlik böyle mi olur? Şapkanızı nerde yitirdiğinizi öğrenebilir miyim?

Binbaşı acıyla gülümsedi; iki yanına sarkıttığı elleriyle buruş buruş olmuş ceketinin eteklerini çekiştiriyordu.

Yalvarırcasına :

— Elimden ne gelirse yapmaya çalışıyorum... -dedi.- Yani yapabileceğim herşeyi... Komutandan haber aldık. Zaytsev'den bir katar gelmiş. Semaforun öbür yanında bekliyormuş. İzin verirsiniz hemen gidip lokomotifini getireyim.

— Daha duruyor musunuz?! Yalnız bir gözünüz burda olacak... Allahaşkına binbaşı, vazgeçin selam vermekten. Selam öyle verilmez. Üstelik sizin şapkanız bile yok!

Binbaşı sanki ateşe değmiş gibi elini geri indirdi, yüzü utançtan kıpkırmızı, geri geri yürüdü, az sonra da peron boyunca koşmaya başladı: geniş ve gevşek sırtı koşarken bir o yana bir bu yana sallanıyordu; çarptığı birkaç tankçı kendisini sinirli sinirli itekleyip küfür etti. Üzerindeki çuvalı andırır ceke-tiyle dağınık saçları son kez, peronun öbür ucunda, gri-turuncu dumanların yükseldiği ve kulak tırmalayıcı seslerle patlamaların hâlâ sürdüğü uç vagonların orda göründü, sonra yitti.

Gulyayev emirlerine seslendi :

— Jorka! Binbaşının ardından git! Yardım et kendisine! Yoksa telef olup gidecek... Baksana ölümüne koşuyor sanki..!

Jorka muzip muzip gülerek baştansavma bir şekilde :

— Emredersiniz! -dedi ve kendine özgü çevik, kayar gibi yürüyüşüyle binbaşının ardına düştü.

Albay Gulyayev dev gibi alevlerin içinde yitip giden vagonlara baktıkça, bu vagonların içindeki mühimmatı yalnızca bir mucizenin kurtaracağını anlıyordu. Bu silahların elden gitmesi yalnızca çarpışmalarda zayıf düşmüş olan tümenin değil, önceki gece Dinyeper'e varan kendi alayının da cascavlak orta-

da kalması demekti. Gulyayev'in şu ana dek verdiği ve bundan sonra vereceği emirler ne denli bilgece olursa olsun, emrindeki subaylara ve aşkerlere ne kadar bağırır, hatta kükrerse kükresin, bu büyük yıkıma çözüm bulunmuş olmayacak, durum kurtarılmıyacaktı.

Albay Gulyayev manevra lokomotifinin gidip gelişlerini izliyordu. Lokomotif ısıklarla, gıcırıtlarla vagon kalıntılarına yaklaşıyor, tampon üzerinde duran görevlinin zincirleri birbirinden ayırmasından sonra yine ısıklarla ve pufloya pufloya ayrılan vagonu kör hatta götürüyordu. Bulundukları platformdan kütüklerden yapılmış kızaklar aracılığıyla toprağa inen tanklar tabanı yanmış bir ayının hoşnutsuz homurtularıyla ormana yöneliyorlardı. Orman, istasyon binasının hemen arkasından başlıyordu.

İstasyon binasının önünde uzun boylu, kaşları hafif ütölmüş, üstü başı kurum ve isten kapkara bir tankçı yarbay koşuyordu. Yarbay Gulyayev'i farketmemişti.

Gulyayev bir emir vereceği zaman hep yaptığı gibi, yağlanmaya yüz tutan göbeğini hafifçe sıvazlıyarak :

— Yarbay! -dedi, gür bir sesle.

— Ne istiyorsunuz? -Tankçı durdu, kaşları ve kirpikleri hafif ütölmüş gözlerini kıstı.- Emredin albayım!

— Arızalı kaç tank var?

— Henüz bir sayım yapmadık albayım!

— Dinleyin : elinizde ne kadar adam varsa hepsini vagonların ayrılmasında görevlendirin! Az sonra bir lokomotif daha gelecek...

— Benim telef edecek adamım yok, Albay yoldaş! Elimde asker olmadı mı kiminle savaşacağım?

Gulyayev yeniden İverzev'in konuşma tonuna döndüğünü hissederek :

— Peki sizce tümen nasıl savaşacak? Ha? Koca tümen..? -diye sordu. İverzev'in tonunda konuşmak canını sıkıyordu.

Tankçının is ve kurumdan kararmış dudakları kı-sıldı, sertçe :

— Yapamam, Albay yoldaş! -dedi.- Ben kendi adamlarımdan sorumluyum.

Hemen yakınlarındaki vagondan müthiş bir gü-rültü koptu : patlayan cephaneler vagonun çatısını uçurmuştu. Yüzlerinde yakıcı bir yel duydular; ha-vayı trotil kokusu kapladı. Bir an ikisi de yüzlerini elleriyle koruyarak başlarını geri çevirdiler; duman-dan gözgözü görmüyordu. Tankçı öksürmeye başla-dı.

Bu sırada Gulyayev arkasından birinin neşeli bir sesle kendisine seslendiğini duydu :

— Albay yoldaş, izin verir misiniz..?

Gulyayev dönüp arkasına bakmadan soğuk bir sesle :

— Bekleyin biraz! -dedi; sonra gözlerini öksür-mekte olan tankçı yarbayın gözlerinin içine dikerek sertçe : -Emrediyorum size! -dedi.- Anlıyor musunuz, emrediyorum!

— Albay yoldaş, izin verir misiniz..?

— Kimdir o yahu? Ne var? Ne istiyorsun?

Gulyayev yüzünü buruşturarak sertçe başını çe-virdi.

— Yüzbaşı Yermakov? Boris? Hangi şeytan ge-tirdi seni bu cehenneme?

— Merhaba, Albay Gulyayev!

Üzerinde yazlık bir subay gömleği bulunan orta boylu bir adamdı bu; soluk gömleğinin üzerinde

silah kayışının izi belli oluyordu. Belini palaskasıyla iyice sıkımişti; şapkasının siperliğinin gölgesi, esmer, yağız yüzünü yarı yarıya karanlıkta bırakıyordu; siyaha yakın kahverengi gözleri, bembeyaz dişleriyle tatlı tatlı gülümsüyordu.

İlkinkinden daha canlı bir havayla :

— Evet, Albayım, merhaba! -dedi.- Ne o, inanmıyor musunuz? Rapor vereyim isterseniz..?

Gulyayev olduğu yerde ayak değiştirerek :

— Hangi şeytan getirdi seni bu cehenneme?

Önce kaşlarını çattı, sonra gülümsedi, daha sonra yüzbaşıyı sertçe kendine çekip sımsıkı kucakladı, ama kucaklaması çok kısa sürdü, onu iki eliyle kendinden biraz uzaklaştırıp yarım bir baş hareketiyle arkasına bakarak, tankçıya :

— Daha duruyor musunuz? -dedi. Burnundan öfkeli öfkeli soluyordu : -Hadi, marş!

Yüzbaşı gülümseyerek :

— Midemden yükselen sesleri bastıracak bir şeyleriniz var mı Albayım? -dedi.- Tam dört gündür doğru dürüst hiçbir şey yemedim... Yirmi dört saat tir de dumandan genzimin yanmadığı bir an bile olmadı!

— Nerden geliyorsun..? Çabuk rapor ver!

— Hastaneden. Burdaki patırtının bitmesini bekledik bir süre yolda. Derken Jorka'yla binbaşı geldi... hep birlikte lokomotifle atladık... ve şimdi gördüğünüz gibi burdayım.

Gulyayev yüzbaşının gömleğinin yamalı kol ağzlarına bakarak :

— Düşüncesizlik mi yoksa şaka mı bu? -diye homurdandı; yüzü bir anda kıpkırmızı keşilmişti.- Hastaneden seni taburcu etmediler, değil mi? Ha? Ne susuyorsun, konuşsana, yılmaz savaşçı!

Yüzbaşı gülümseyerek :

— Öyle sandığınız gibi dört dörtlük bir yemek değil albayım istediğim, -dedi.- peksimet de verse-niz olur. Sonra... votka da istemiyorum,

— Jorka! -diye bağırdı albay.- Yüzbaşı Yerma-kov'u arabaya götür!

O ana kadar yanda sessizce duran Jorka'nın ço-cuksu, mavi gözleri aydınlandı, yüzbaşıya suçorta-ğıymış gibi göz kırparak:

— Araba hemen şuracıkta, ormanda! -dedi.

Böyle bir durumda ne yapılması gerekiyorsa ve neler yapılabilecekse hepsi yapıldı. Kör hatta alınan vagonlar yangından usanmışçasına ağır ağır yanma-larını sürdürdüler; o ana dek patlamamış olan cep-haneler de gecikmiş patlamalarını tamamladılar. Yan-gın giderek hızını kaybetti ve söndü. İstasyonda bu-lunanlar, gecikmiş bir kocakarı yazının pırıl pırıl bir gününü yaşamakta olduklarını ancak o zaman fark-edebildiler. Masmavi ve cam gibi saydam bir gök-yüzü olanca genişliği ve ışıltısıyla ormanın üzerinde açılıvermişti. Çok uzaklarda, göğün dipsiz derinlik-lerinde sesleri buraya dek ulaşmayan uçaksavar mermilerinin patladığı görülüyordu. Bu ışıltılı mavili-ğe yakışmayan tek şey buydu.

Erken güzün tüm renkleri bakıra çaldırdığı Din-yeper kıyısı ormanında, yangın yeri olanca çıplaklı-ğıyla gözler önüne serilivermişti.

Albay Gulyayev istasyon bahçesinde, yaprakla-rını dökmüş bir elma ağacının altında oturuyordu. Yer yer yanmış olan çizmelerini yorgun bacaklarından çı-karmış, ayaklarını güneşe uzatmıştı. Düşmeleri boy-dan boya çözükle gömleğinin altından kıllı göğsü gö-

rünüyordu. Saydam gökyüzünden, düşen yaprakların tatlı hışırtısına ve kuzeyden gelen belli belirsiz esintiye kadar herşeyde güzün etkisi görülüyordu. Her yerde tatlı bir solukluk, tatlı bir ısıltı ve nerdeyse tutsan kırılacak, saydam bir sessizlik vardı.

Yüzbaşı Yermakov da Albay Gulyayev'in yanında oturuyordu. O da çizmesini, palaskasını ve şapkasını çıkarmıştı. Albay yan yan onun avurtları göçmüş, soluk yüzüne, dümdüz kaşlarına ve esintiyle hafifçe uçuşan kapkara saçlarına bakıyordu.

— Demek öyle, -dedi Gulyayev tembel tembel.- Demek taburcu etmelerini beklemeden kaçiverdin hastaneden? Niye dayanamadın hastaneye? Sabırcı-ğın mı yetmedi?

Yerden aldığı sararmış bir elma yaprağını elinde döndüren Boris gülümseyerek ve gözlerini kısıp dikkatle ona bakarak :

— Hastane yatağını şuna değiştirmek için... evet salt bunun için hastaneden kaçmaya değerdı... -Üfürüp avucundaki yaprağı uçurdu, sonra yarı şaka yarı ciddi :- Albayım,biraz şişmanlamış gibisiniz? -dedi.- Savunmadasınız herhalde şimdi?

Gulyayev keyifsiz bir şekilde onun sözünü keserek :

— Bırak şimdi bu kıvırtmaları! -dedi.- Sana hastaneden neden kaçtığını soruyorum?

Boris oturduğu yerden kolunu kaldırıp elmaya doğru uzandı, küçücük, çıplak bir dal parçası kopardı, parmaklarının ucunda tutup dikkatle bakarak :

— Ağacından kopmuş bu dal artık yaşamıyor... Öyle değil mi? -dedi.- Neyse... şiire dalmıyalım şimdi... Bataryam ne durumda? Bir terslik yok ya?

Hafifçe gülümseyerek Albaya baktı, sorusunu yineledi :

— Bir terslik yok ya?

— Bataryan gece Dinyeper'i geçti.

Gulyayev burnundan derin bir soluk vererek kuru otların üzerinde bir yandan öbür yana döndü, sonra sinirli bir şekilde :

— Evet, başka sorun var mı? -diye ekledi.

— Kim komuta ediyor şu anda bataryaya?

— Kondratyev.

— Bu güzel.

— Ne güzel?

— Kondratyev.

Albay Gulyayev sertçe :

— Bana bak! -dedi.- Seni uyarmak isterim. İnan bana şaka yapmıyorum. Alnının ortasına kurşunu yediğinde kahramanlığın da, yılmaz savaşçılığın da sökmez senin. Gözünün yaşına bakmadan yedek alaya sevkederim seni! Anlıyor musun? Yedek alaya..! O kadar!

— Anlıyorum, -dedi Boris.

— Öldürürler, anlıyor musun?

— Anlıyorum, -diye başını salladı Boris.- Hepsi ni anlıyorum.

Albayın geniş alnındaki kırıışıklar açıldı, yüzünde gülümsemeye benzer belli belirsiz bir değişiklik oldu; hüzünlü bir neşeyle :

— Ağacından koparılmış dal! Filosofa da bakın hele!

Kuru otların üzerinde sırtüstü yatmaya devam ediyorlardı. Boris hep öyle, gözleri masmavi göğün derinliklerinde, dalgın düşünüyordu. Gulyayev de genç subayın söylediği sözlere, uyarılarına zerre kadar kulak asmıyacağını düşünüyordu; herhangi bir yasal, tüzel yanı olmayan, öylesine bir kaygılanmaydı onunkisi... Birbirlerini tâ Stalingrad'dan tanırlardı

onlar. Albay çocuksuz, yapayalnız bir duldu; Yermakov'da kendi gençliğini görüyor ve çok şey görüp geçirmiş, yalnız ve mutsuz insanlarda zaman zaman rastlanılan bir duyguyla onun pek çok hatalarını bağışlıyordu; tıpkı o yıllarda kendi hatalarını da bağışladığı gibi.

Uzun süre öylece yattılar. Güneşin altınsı ışıkları, ağaçların orasından burasından sarkan örümcek ağlarını delip geçiyordu. Ağaçlardan kopan son yapraklar aşağı doğru nazlı nazlı süzülürken duyulur duyulmaz bir hışırtıyla kuru dallara çarpıyor yada örümcek ağlarına takılıyordu. Derinden derine, ormanın içlerine dalan tankların uğultusu ve manevra yapıp duran lokomotifin uzak tıslamaları duyuluyordu : kaskatı sessizlikte yaşamın sesleri gibiydi bunlar.

Albayın omuzuna kuru bir yaprak düştü. Albay yaprağı avucuna alıp ezerken gözucuyla Boris'e baktı.

— Savunma hattını yaracağız. Demir leblebi sağ kıyıda... Ne susuyorsun?

— Hiç, düşünüyorum. Ne düşündüğümü kendim de bilmiyorum.

İstasyon yönünden, burası için bayağı şaşırtıcı sayılabilecek sesler duyuldu : yapraklarını dökmüş bahçenin sessiz havası içinde bardak kırılırcasına çınlayan kadın sesleriydi bunlar. Albay Gulyayev boyundaki yanıkları unutarak bakmak için başını hızla çevirince, acıdan yüzünü buruşturarak inledi.

— Bunlar da nerden çıktı?

İstasyondan bahçeye uzanan patikada sicimlerle bağlanmış kocaman bir sandık taşıyan iki kadın yürüyordu. Kadınlardan genç olanın ayakları çıplaktı; kıvrak bedenini rengi solmuş bir bluzla bir etek örtüyordu; bluzunu özensizce eteğinin içine sokuş-

turmuştu; başörtüsünü incecik kaşlarına kadar indir-mişti; güçlü baldırları alabildiğine gerilmiş, ikibüklüm durumda sandığı taşımaya çalışıyordu; ötekinin sır-tında eski bir erkek ceket, ayaklarında çizmeler var-dı; terden yüzü sırılsıklam olmuştu; arkadan vuran güneş dağınık saçlarını pırıl pırıl aydınlatıyordu.

Gulyayev oflaya puflaya doğrulup dizlerini ovuş-tururken :

— Ne yana böyle ceylanlar? -diye seslendi.

Kadınlar sandığı yere koydular. Genç olanı doğ-ruldu, hiç sıkılmadan Gulyayev'in kocaman bedenini süzdü, sonra şuh ve küstah bakışlarla bir an için Boris'in yüzünü inceledi, pufladı, gülümsedi ve :

— Yükümüz çok ağır Albay yoldaş, -dedi,- ger-çekten çok ağır, yardım edemez miydiniz biraz..?

Boris içten bir ilgiyle :

— Buralarda mı oturuyorsunuz siz? -dedi.- Bu-ralı mısınız? Eviniz nerde?

Genç olanı gülümsedi, göğsünü ileri çıkardı, alış-kın parmaklarla başörtüsünü düzeltti; daha yaşlı ola-nı ise başını iyice önüne eğdi, yağız yüzü utançtan kıpkırmızı olmuştu.

Genç olan atak bir şekilde :

— Ormanın içinde, hemen şuracıkta köyümüz... Yalnızız... Yardım edecek misiniz, ha?

Boris yardım teklifini kabule hazırdı :

— Yardım edelim mi Albay yoldaş? -dedi.- Ha, ne dersiniz?

Gulyayev kocaman elini protesto eder gibi sal-lıyarak sert sert :

— Sana ne yahu? -dedi.- Üzerimizde ünifor-malarımız yok ceylanlar, bakın, çizmelerimiz bile yok, yalınayağız... Hem bizim işimiz savaşmak, sizinle uğ-

raşacak zamanımız yok... Hadi bakayım, işinize... İşinize, canlarım benim!

Az sonra kadınlar bahçenin derinlerinde kayboldular. Albay alnını kaygıyla buruşturarak acele acele yün çoraplarını giymeye başladı.

— Hadi bakalım, yeter artık. Kalk, gidiyoruz.

Boris muzip muzip :

— Yardım etsek n'olurdu sanki Albayım? Arkalarından gidelim mi?

Gulyayev, yüzü kıpkırmızı :

— Sana ne yahû? -dedi, ayağa kalktı, daracık çizmelerini ayaklarını yere vura vura giydi, ceketini, eteklerini sertçe çekerek düzeltti.- Lök gibi yatıp kaldık burda. Oysa işimiz başımızdan aşkın. Hadi, gidiyoruz.

Güneş yumuşak, ılııcak ışıklarını serpererek ormanda batıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

Gece onları yolda yakaladı; soğuk, yıldızlı, ekim gecesi... Ormanın karanlığı, araçların gürültüsü ve insan sesleriyle doluydu. Jorka aradabir farları yakıyordu; o zaman, bir an için, bembeyaz bir koridor içinde kocaman dişleriyle atların suratları, çamura batmış kamyonların kasaları, yol boyunca bacasından kıvılcımlar saçarak ilerleyen sahra mutfağı, top kalkanları, askerlerin uykusuzluk akan yüzleri görünüp yitiyordu. Atı, arabası, silahı, teçhizatıyla bütün bu kütle ormanın ardında yer alan Dinyeper'e doğru ilerliyordu.

Birden bir at arabası «Willys»i solladı, arabacının bembeyaz bir yüzle haykırdığı duyuldu :

— Söndür ulan şu farları! Sersem tavuk!

Hemen ardından da «Willys»in yan tarafında bir kırbacın şakladığı duyuldu.

— Bu kırbaç senin sırtında şaklamalıydı! -diye homurdandı albay Jorka'ya.- Söndür şu farları! Geviş getirmeye de bir son ver artık! Ne tıkınıp duruyorsun öyle..!

Albay, yüzü bir karış, başını omuzlarının arasına çekmiş, olanca dikkatiyle ön camdan yolu göz-lüyordu. Jorka'nın bir elinde peksimet vardı; hemen üzerlerinde uzanan pırıltılı, soğuk gökyüzüne göz ata-

rak aradabir peksimetini kemiriyor, tek eliyle de direksiyonu kontrol ediyordu.

Peksimetinden iri bir parça koparıp ağzını tıka basa doldurduktan sonra kalan peksimeti cebine soktu ve :

— İtoğlu itler! -diye homurdandı; ağzı dolu olduğu için rahat konuşamıyordu.- Şuraya bakın Albay yoldaş, yine fenerler astılar tepemize!

Gökyüzünde donuk, sarı ışıklar göründü : dört aydınlatma fişeği, ışıklarını serperek ormanın çok üzerinde, yıldızların arasında önce asılı kaldı, sonra çok hafif bir eğimle alçalarak ağır ağır uçmaya başladı. Ormanın üzerindeki karanlığın yırtılmasını, ağaçların çıplak tepelerinin aydınlanması izledi. Birden orman canlandı, çamurlu yola ağaçların gölgeleri düştü, gölgeler kımıldamaya başladı, ağaç gölgeleri insan, araba, kamyon gölgelerine karıştı; kafilenin en önünde ilerlemekte olan tankların böğürtüleri şiddetlendi; derinlerden gür bir emir yükseldi :

— Duur!

Jorka bir kaşını sorar gibi kaldırdı; Albay, başı yine öyle boynuna gömük :

— Solla hepsini, öne geç! -diye homurdandı.

«Willys», önündeki araçları sürünürcesine sollamaya başladı; sol yandan da nerdeyse ağaçları sıyırıyordu : aracın yanlarına, ön camına dallar sürünüyor, kimi dallar bir süre jiple birlikte ilerledikten sonra esniyerek geri boşanıyordu. Ortalık gündüz gibi aydınlanmıştı. Tam tepede donuk sarı ışıklar saçarak «fenerler» süzülüyordu. Önde şiddetli bir patlama duyuldu, hemen ardından alevler yükseldi. Ormanı müthiş bir uğultu, gürültü kapladı.

Birden «Willys»in tam radyatörünün önünde biri görüldü. Kudurmuş gibi bağıırıyordu adam :

— Nereye gidiyorsun? Bombaların altına... ölmeye mi? Görmüyor musun be adam?

Gulyayev bir ayağını jipten dışarı atarak :

— Dur! -dedi Jorka'ya.

«Willys» sert bir frenle durdu. Boris önündeki koltuğun arkasına tutunmayı başaramasaydı, az kalsın başını şiddetle koltuğa çarpacaktı. Albay arabadan indi, ileri doğru yürüdü. Yol boyunca «fenerler»in donukça aydınlattığı tanklar diziliyordu. Egzostlarından sık ve kesik kesik homurtular çıkararak motorları çalışıyor, hemen önlerinde donuk bir aydınlığa bürünmüş olan suya doğru hafif hafif ilerliyorlardı.

Boris Jorka'nın kulağına eğilerek :

— Dinyeper mi? -diye sordu.

Jorka gökyüzüne bakarak :

— Dinyeper olur mu, kolu... -dedi.- Dinyeper daha uzakta... İtoğlütler, kokumuzu aldılar, durmadan bu tarafı gagalayıp duruyorlar... Domuz yavrularının çığlıklarını duyuyor musunuz?

Tankların uğultusunu, suyu geçmekte olan atların kişnemesini bastıran müthiş bir gürlemeyle gök ikiye yarıldı sanki; her yan yıldız yağmurunu andıran ısıklı kıvılcımlarla kaplandı; «Willys» müthiş bir güç tarafından geriye itiliyormuş gibi sarsıldı. Boris, hastanede yattığı süre içinde körlenmiş olan tehlike önsezisinin o soğuk tırmalamasını duydu içinde, bombanın patlayışına baktı. Sonra ortalığı kaplayan kıvılcımların aydınlığında kendine doğru dönmüş olan Jorka'nın yüzünü gördü. Kulak tırmalayıcı uğultular, gümbürtüler arasında birden Jorka'nın haykırışı duyuldu :

— Yere yatın, Yüzbaşı yoldaş! Pike yapıyor!

Boris yüreğinin sıkıştığını duyarak, sinirlendi.

Alışkanlıklarımı yitirmişim, diye düşündü, sonra ölçülü, dikkatli hareketlerle sıyrılırcasına arabadan indi, daha sonra bu hareketini son derece saçma bularak iyice canı sıkıldı ve yere yatmamaya karar vererek, ayakta yolun gerisini gözlemeye karar verdi.

Başını kaldırıp yukarı baktı : uçağın iyice yakından gelen müthiş gürültüsü kulaklarında dayanılmaz bir basınç yaptı. Donuk beyaz bir renk alan gökyüzünde mitralyözlerinden alevler fışkıran uçağın suyun üzerine düşen ağır gölgesi bir görünüp bir yitiyordu. Boris hemen jipin yanına, yere uzandı. Kısa ama sık aralıklı mitralyöz ateşi bir çizgi gibi uzanan tüm yürüyüş koluna alev kustu. Bir at, arabanın okları arasında sindiği yerden kışnemeye başladı. Ormanın içinde bir yerden «Ho-o, ho-o» diye bir ses duyuldu; Boris, yattığı yerde, başının hemen yanında ıslak toprağa birşeyin çarptığını duydu; istemdişi bir hareketle iki yanını yokladı, eline kızgın bir boş kovan değdi.

Ormanın derinlerinden uçaksavarların gecikmiş seri ateşleri duyuldu. Besbelli köratış yapıyordu uçaksavarcılar, çünkü mermi izleri alçaktan uçan uçağın kocaman silüetini hep iki yanından geçiyordu. Uçağın gürültüsü iyice uzaklaştı. Uçaksavarcılar ateşi kestiler. Ortalık birden sessizleşiverdi. «Fenerler» asılı oldukları gökyüzünden koparak tam suyun içine indiler. Suyun bulunduğu yönden, iyice ötelere, tankların uzaklaşan homurtuları duyuluyordu. Bombardıman sırasında tanklar suyu geçmeyi başarmışlardı. Boris yattığı yerden doğruldu; böyle bir durumda eskiden olduğundan çok daha fazla korkmuş olmasına müthiş öfkelenmişti; dizlerine yapışan kumları silkeledi. «Meğer iyice muhallebi çocuğu olmuşum, diye düşündü. Ama tamam artık, bitti. Eski yaşamım yeniden başlıyor».

— Sıhhiye bölüğü! Sıhhiye bölüğü nerde? Sedyeciler, uyuyor musunuz?

Yürüyüş kolundan yükselen bu ses üzerine arabaların, kamyonların arasından çıkan sıhhiye bölüğü erleri koşarak çağrıldıkları yönde uzaklaştılar.

— Jorka! Kaybımız var mı?

Albaydı bu. Jorka yerine Boris yanıt verdi; sesinde abartmalı bir sakinlik vardı :

— Hayır, Albay yoldaş! Yola koyulabiliriz!

Ve «Willys» yeniden Dinyeper'e doğru ilerlemeye başladı.

Boris, kayınların bir an için görünüp yiten ışıltılı gövdelerine; kara bir çizgi halinde sonsuzcasına uzayan yürüyüş koluna bakıyordu. Nemli bir rüzgar, demin duyduğu heyecandan terleyen boynunu serinletiyordu; az önceki korkusundan dolayı kendine duyduğu kızgınlık hâlâ geçmemişti : kendini böyle korkan bir insan olarak duymayı hiç sevmezdi Boris.

Savaşta hemen herkes gibi Boris de rastlantısal ölümden korkardı : cepheden birkaç kilometre ötede ölüme yakalanmak ona her zaman, öncü birliğinden bir askerin su dökmek için kemerini çözererek siperden çıkmasıyla yakalandığı ölüm gibi aptalca ve aşağılatıcı görünürdü.

— Bizim bölgeye geldik! -dedi Jorka ve gürültü çıkarmamaya özen göstererek peksimetinden usulca ısırdı, farları bir an için yakıp söndürdü. Bir kaç saniye süren bu aydınlık içinde yolda patinaj yapmakta olan bir «Studebaker»i sıyrırcasına sollayıp geçtiler, çalılar arasında, üzerinde yağlar ışıldayan sahra mutfağını ve mutfakın çevresinde ellerinde aş kaplarıyla birikmiş askerleri gördüler. Kavşakta bir çamın gövdesi üzerinde tahta bir levha vardı : «Gul-yayev'in işletmesi». Bu ok solu gösteriyordu. Bir baş-

ka oksa, dümdüz ileriye gösteriyordu : «Dinyeper». Motorlu araçlar, arabalar ve insanlar buraya orman yoluyla gelmişlerdi. Çok yukarlarda cılız bir yeşil ışık parlardı ve ağaçların tepeleri dolayında söndü.

Albay Gulyayev başıyla sol yanı göstererek :

— Hadi, benim işletmeye! -dedi.

Boris gür bir sesle :

— Jorka, dur! -dedi.

— Ne oluyor, ne diye durduruyorsun arabayı?

«Willys» durdu. Jorka artık peksimet yemeyi bırakmıştı. Rüzgâr da birdenbire durmuştu. Ötelerden, hâlâ patinaj yapmakta olan «Studebaker»in inlemesi, at kişnemeleri, insan sesleri duyuluyordu.

Boris hiç ses çıkarmadan arabadan yola atladı, uzanıp arka koltuktan plânçetesini aldı.

Gulyayev yorgun yorgun :

— Bataryaya mı? -diye sordu.- Sonra sorusunu yineledi : - Bataryaya mı? Bak... Orda yapacağın birşey yok... Evet... Kondratyev var nasılsa. Tümende topçu sıkıntısı çekilmiyor. Sana bir yer buluruz. Hiç acele etme. Ne demişler : yeter ki boynun olsun, boynuna vuracak hamut nasılsa bulunur...

Boris gülümsedi :

— Belki de beni yanınıza emireri olarak alırsınız, Albay yoldaş? Yoksa komuta kuruluna mı alırdınız?

Gulyayev soruya yanıt vermedi, yerinde bir iki kımıldandı, burnundan sesli sesli soludu.

— Demek öyle! Benim seninle burada oturup gevezelik edecek zamanım yok, anlıyor musun? Anlıyor musun? -Gulyayev birden dirseğiyle Jorka'nın böğrünü kuvvetle dürttü : - Uyuma! Hadi gidiyoruz! Şuna bak : yüzüme bakıyor! Çabuk ol diyorum sana!

Boris'in burnu, ciğerleri keskin bir benzin kokusuyla doldu, yüzünü, yerinden hızla fırlayan jipin rüzgârı yaladı, az sonra da «Willys»in gitgide karan silueti orman yolunun derinlerinde büsbütün karrardı, yitip gitti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dinyeper üzerinden karşı kıyıya doğru ardarda işaret mermileri atılıyordu. Kararmış sular kıyı kesiminde mermilerin ışıltısını yansıtıyordu. İşaret mermilerinin ışığı ölü ateş parçaları halinde döküldüğünde, büyük çaplı mitralyözler daha bir duyulur biçimde takırdamaya başlıyordu. İzli mermiler nehrin üzerini yelpaze biçiminde aşılıyorlar, karşı adadaki ıslak kumlara yada mavi alevler çıkararak çamların gövdelerine saplanıyorlardı. Bunlar dumdum kurşunuydu. Kopan dallar askerlerin başına, arabaların, seyyar mutfağın, karavanların üzerine düşüyordu.

Ardardına birkaç kez de altı namlulu havanların cayırdadığı duyuldu. Havan mermilerinin ateşli kuyrukları gökyüzünü çiçekler gibi kapladı. Toprağı sarsan tok bir uğultuyla parçalanıyordu mermiler ve küçük siperleri toprak yağmuruna tutuyordu. Adanın dört bir yanını sarmıştı Almanlar; en ufak bir insan sesine, tedbirsizlikle yakılmış en küçük bir çakmak ateşine, kamyonların homurtusuna, kısacası her şeyin üzerine ateş yağıdırıyorlardı. Ada karınca yuvası gibi insan doluydu.

Gece soğuk, nemli ve rüzgârlıydı. Çamlar gecenin içinde tekdüze bir sesle uğulduyor, rüzgâr nehirten, akıntıyla sürüklenerek kıyıya vuran çürümüş cesetlerin ağır kokusunu getiriyordu.

Ama orada, kıyıda, yalnızca cesetler yoktu, canlı insanlar da vardı. Bir kütüğe inip kalkan balta sesleri, insan sesleri, kaba sövgüler duyuluyordu. Kısık sesli bir tenor kendini tutamayıp yanındakine veriştiriyordu :

— Bana baksana, dangalak! Gebermeye niyetin mi var? Atsana ağzından şu sigarayı!

İşaret mermileri atıldığında istihkâmcıların kara siluetlerinin yere yapıştığı yada suyun içinde yittiği görülüyor, balta sesleri birden kesiliyordu. Aradabir aynı tenor ses ana avrat dümdüz giderek sıhhiyecileri çağırıyor, sıhhiyecilerin mermi çukurlarında tökezleye tökezleye yaralıları taşıdıkları görülüyordu.

Kıydan yüz elli metre ötede bir bombanın açtığı çukurun üzeri yelken beziyle örtülmüştü. Boş cephane sandıklarının tutuşturulmasıyla küçük bir ateş yakılmıştı burada. Bezin çukuru örtemediği yerlerden ince ince dumanlar tütüyordu. Çukurun içi ıslak asker kaputu kokuyordu.

İçerde, ateşin çevresinde birkaç topçu oturuyordu; hepsi de sıcakla gevşeyen bacaklarını ateşe doğru uzatmıştı. Kimse konuşmuyor, herkes nişancı Yelyutin'e bakıyordu. Yelyutin, cephane sandıklarının üzerine uzanmış, küçük bir cep çakısıyla bozulan kol saatini onarıyordu.

Yirmibeş yaşlarında yağız bir delikanlı olan çavuş Kravçuk, son derece ciddi bir yüzle bacağını ateşin üzerinde çevirerek dolamalarını kurutuyordu. Derken birden durdu, hareketsiz kaldı ve başını hafifçe geriye çevirerek :

— Kim o tepeme oturan? -dedi sert sert.- Oturacak başka yer mi kalmadı?

Telefoncu Graçev :

— Luzançikov, sanırım, -dedi, sonra gözlerini

korkuyormuş gibi kırıştırtarak elindeki ahizeye birkaç kez uykulu uykulu üfledi.- Orda durum nasıl? Efendim? Tanklar mı? Ama biz...

Kravçuk omuzlarını iki yana sallayıp hafif yan döndü. Gerçekten de cephaneci Luzançikov üstten onun omuzlarına yaslanmış uyuyordu. Nerdeyse çocuk denecek kadar zayıf, küçümencik bir adamdı Luzançikov; insanda acıma uyandıracak kadar zayıf olan kolları, küçücük elleri soğuktan tir tir titriyor; yüzünde tedirgin bir uykunun gölgeleri uçuşuyordu.

Kravçuk canı sıkılmış bir şekilde :

— Yazık, çocuklara, -dedi.- Cephe değil sanki çocuk yuvası...

Luzançikov uykusu arasında :

— Hı? -dedi incecik bir sesle,

Kravçuk biraz düşündükten sonra ne yapacağına tam karar verememiş gibi yerinden kalktı, altından yağmurluğunu çekip keyifsiz bir yüzle Luzançikov'un omuzlarına örttü. Luzançikov uyanmadı, yalnız gözkapakları hafifçe titredi, yağmurluğa sarındı, çocukça bir ses çıkararak ayaklarını altına toplayıp dertop oldu.

Kravçuk dolamalarını ayağına yeniden sararken :

— Su yuttu galiba, -dedi.- Yüzme bilmiyor. İşimiz var onunla.

Böcek gibi kapkara bir adam olan kamacı Derevyanko alaylı alaylı güldü, birşeyler hatırlamaya çalışıyormuş gibi bir hava takındı. Bir anda bütün başlar ona çevrilmişti.

— Eskiden, savaştan önce, Volga'da bir botla dolaşırlar ve megafonla durmadan bağırırlardı : «Sayın vatandaşlar! Boğulma olayları çok artmış bulunmaktadır! Bu yüzden lütfen nehrin ortalarında yüzmeyin! Kıyıdan fazla açılmayın!» Burdaysa megafon-

la bağırarak seni uyaran yok, Kravçuk. Burda ördek gibi akıllı olabilir, ütü gibi suyun üzerinde durabilirsin. Luzançikov'a su yuttu diyorsun ama sen kendin de iki elinle koca bir kütüğe tutunmuştun!

— Kes artık! -diye bağırdı Kravçuk.- İşin gücün dalga!

Derevyanko göğüs geçirdi, üzgün üzgün ateşe bir gözattı.

— Ne dalgası! Aç karnına nehri ikinci bir kez yüzerek geçecek adamda dalga geçecek hal mi kalır! Başçavuş nerde? Boş aşkabını ense köküne olanca gücümle indirmeyi nasıl isterdim şimdi! Öyle bir ses çıkardı ki..! Ne zaman ileri mevzilere geçsek, adam bir yolunu bulup ortadan toz oluyor!

Kravçuk yerinden kalkarken :

— Tamam tamam, -dedi,- birşeyler yaparız.

Bu sırada Yelyutin başını dikti, kulak kabarttı :

— Uçuyorlar, -dedi.

Yukarda bir yerlerde, uzaktan uzağa başlayan bir uğultu giderek arttı, müthiş bir gürültü halini aldı; sonra birden yakından atılan bombaların gümbürtüsü kapladı ortalığı; mermi çukuru sarsıldı, sandıklar, yanan odunlar havaya fırladı; çukurun üzerini örten çadır bezi kenarlarından tutuştu, açılan yerlerden içeriye gecenin buz gibi soğuğu saldırdı. Deneyimli Kravçuk hemen ikiye katlandı. Yelyutin, sököl-müş saat duran avucunu sanki burada kaçmak isteyen bir kuş varmış gibi hemen öbür avucuyla kapattı. Derevyanko elindeki boş aşkabını dikkatle çevirmeye devam ediyordu. Üzerindeki yağmurluğu atıp doğrulan Luzançikov kocaman gözlerini devire devire sağına soluna bakındı. Hiçbir şey anlamadığı ve dehşetli korktuğu belliydi.

— Bombalıyorlar galiba? -dedi.- Bombalıyorlar, öyle değil mi?

Kravçuk çadır bezini hızla çekip açarken :

— Uzak menzilli bunlar, -dedi.- Karış karış her yeri yokluyor namusuzlar!

Ortalık sakinleşmiş gibiydi. Hızını yitirmiş bir bomba parçası çadır bezinin üzerinden ısıklık çalarak geçti, kof bir ses çıkararak az ötedeki kumların üstüne düştü.

Bomba parçasının düştüğü yönden, postallarını kumlar üzerinde sürüye sürüye biri geliyordu. Üzerindeki kaput kendine kısa gelen çamyarması gibi bir askerdi bu. Otomatiği göğsünde bir o yana bir bu yana sallanıyor, geniş ve kendine güven dolu yüzü, küçük gözleri, dişlerinin arasındaki sönmüş sigarası mermi çukurunda yanan ateşin alevleriyle aralıklı olarak aydınlanıyordu. Suratı bir karış asık Kravçuk'a, Yelyutin'e neşeyle baktı, kırmızı ellerini ovuşturarak ateşin önüne diz çöktü.

— Isınalım biraz kardeşler, ha? Bedenimiz ateşin sıcaklığını duysun şöyle. Baksana Kravçuk, seni batarya komutanı istiyor. Şuroçka'nın da selamı var! Kravçuk'un yüzü kızardı.

Sesine sert bir ton vermeye çalışarak :

— Bakıyorum pek keyiflisin Bobkov? -dedi.- Ne diye yerinden ayrıldın? Ocak üstünde karılara mı çat-tın yoksa?

— Hele bir de ocak üstündeyse kim reddebilir ki böyle birşeyi?

Bobkov ocaktan eliyle bir kor aldı, avucundan avucuna aktararak sigarasını yaktı, sonra bir an dalarak dudaklarını şapırdattı.

— Üsteğmenim, «git biraz dinlen, ben nasılsa burdayım» dedi. Şuroçka'yla mermi sandıklarının üze-

rinde oturuyorlar... Hayal kuruyor gibi bir halleri var.

Kravçuk ona sert sert baktı, çadır bezini kaldırdı, mermi çukurunun yamacından yukarı tırmanıp nemli ve soğuk geceye çıktı.

Dinyeper yönünden esen buz gibi rüzgar çamların tepesini alabora edercesine sarsıyordu. Nehrin karanlık sularını ve karanlık geceyi ışıklar içinde bırakarak mermiler uçmaya devam ediyordu o yönde.

Demin ateşin başında iyice gevşediği için olacak, soğuğu tâ iliklerinde duyan Kravçuk, ada yönünde birbirini izleyen kızıl mermi izlerine baktı, yüzünde ayıplayıcı bir ifade, kaşları çatık, kamyon homurtularını, arabaların kumlarda çıkardıkları gıcirtıları, gecenin seslerini dinledi bir süre, sonra yerdeki sürünge köklere takıla takıla yürümeye başladı.

Güz gecesinin yoğun karanlığında hiçbir şey görmemesine karşın, alçak sesle :

— Üsteğmenim! -diye seslendi.

— Siz misiniz Kravçuk?

— Benim.

— Oturun şöyle. Başçavuşu araması için bir adam yolladım. Başçavuş yok ortalıkta. O olmayınca da mutfak hâlâ kurulamadı.

Kravçuk çevresine bakındı. Üsteğmen Kondratyev, kaputunun yakasını kaldırmış, cephanesinin üzerinde oturuyordu. Onun hemen yanındaysa, bedenini onun bedenine nerdeyse yapıştırmış durumda taburun sağlık eğitmeni Şuroçka oturuyordu. Kravçuk'un yanlarına oturmasından sonra da Şuroçka batarya komutanına yapışmış konumunu bozmadı. Bunun üzerine batarya komutanı ondan hafifçe uzaklaşarak, üşütmüş bir sesle :

— Orda durum nasıl? -dedi.

Şuroçka'nın roket ışığında aydınlanan yüzüne gözücuyla ters ters bakan Kravçuk :

— Ne diye ateşin başına gelmiyorsunuz Üsteğmen yoldaş? -dedi.- Bakın, öksürüyorsunuz... Kaputunuz sırlıslıkla...

Kondratyev yanıt olarak :

— Siz hepiniz kurundunuz mu? -dedi.- Luzançikov nasıl?

— Esaslı soğuk almış. Birtürlü kendine gelemiyor.

— Suhoplyuyev'den bir haber var mı?

— Dediklerine göre tanklar yürüyüş halindeymiş orda.

Şuroçka, Kravçuk'un deminki ters bakışlarından öç alırcasına :

— Burdan da anlaşılıyor tankların yürüyüş halinde oldukları -dedi- sesleri tâ buraya geliyor.

— Evet, burdan da duyuluyor, -diye yineledi Kondratyev de.- Homurtuları buraya kadar geliyor.

Bu arada karşı kıyıda tanklar ateşe başladılar. Çift namludan yağın top mermilerinin yalazı, adanın kıyılarında iki büklüm çalışan istihkâmcıları kara gölgeler halinde aydınlatıyordu. Ardsız arasız bir ateş başlamıştı : ateş-patlama, ateş-patlama...

— Görerek atışa başladılar, -dedi Kravçuk.- Savunmada çakılıp kaldık. Yapıştı adamlar yakamıza. Ne dersiniz Üsteğmen yoldaş, nehri yeniden geçecek miyiz?

Gülümsemeden, ciddi bir yüzle sormuştu sorunu; sesinde ne sitem, ne de şaka tonu vardı. Şaka nedir bilmezdi zaten Kravçuk. Kondratyev'in ne diyeceğini bekleyerek uzun uzun karşı kıyıyı süzdü. Ama Kondratyev susuyordu; Şuroçka da susuyordu.

Bu iki yanlı suskunluğu kendine göre yorumlayan Kravçuk, kendisinin buraya gelmesinden önce bu iki kişi arasında bambaşka bir konuşmanın geçtiğini düşündü. Batarya komutanını içinden kınadı; ama asıl kınaması, bütün tavırlarında açık bir meydan okuma görülen ve batarya komutanına sinek gibi yapışan Şuroçka'ya yönelikti. Somurtkan ve kıskanç bir kınamaydı bu, çünkü Kravçuk onun daha önce Yüzbaşı Yermakov'la olan ilişkilerini biliyordu. Kravçuk'un Kondratyev'i de sevdiği pek söylenemezdi; adamın tuhaf bir emir veriş tarzı vardı da ondan : «lüt-fen», «rica ediyorum», «unutmayın», «teşekkür ederim» vb. Bir zamanlar Yüzbaşı Yermakov'un, tüm bataryanın önünde Üsteğmenin çok akıllı bir asker olduğunu söylediğini hatırladığında ise bir sıkıntı ve keyifsizlik duyuyordu Kravçuk : Yüzbaşının böyle bir-şey söylemiş olması onu o zaman da şaşırtmıştı, şimdi de şaşırtıyordu.

Yüzbaşı Yermakov'un yaralanıp hastaneye gitmesi üzerine bataryanın komutasını birinci takım komutanı Kondratyev almış Kondratyev'in komutasını ise, tüm bataryanın gözü önünde, Şuroçka almıştı; üsteğmeni parmağında oynatıyordu Şuroçka ve bir eksik eteğin askerlik işlerine böylesine karışması Kravçuk'un hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. Aslında bu olaya değin Kravçuk Şuroçka'yı hep korumuştu : tertemiz askeri gömleğini kabartan diri göğüsleri, endamlı bedeni, kromajlı çizmeleriyle Şuroçka onda her zaman kadın sevecenliğine dair anlatılması zor bir hüžün uyandırırđı. Ama birgün Derevyanko'dan, Şuroçka'nın, gece siperin bir ucunda yatıp sabah öbür ucunda uyanan takımından olduğunu öğrenince, Kravçuk onun üzerinde eskiden olduğuunca durmaz olmuştu.

Karanlıkta Şuroçka'nın bakışlarını üzerinde duyan Kravçuk :

— Evet, ne diyorsunuz üsteğmen yoldaş? -diye sorusunu yineledi.- Yeniden geçecek miyiz nehri?

Kondratyev bir süre daha sustuktan sonra usulca :

— Bu gece hepimiz geçmeyiz herhalde, -dedi.- Az önce istihkâm yüzbaşısıyla görüştüm. Dumanı burundan tütüyor. Dile kolay : şu iki saat içinde tam sekiz adamını kaybetmiş. Bakalım, işler nasıl gelişecek...

Ayağa kalktı ve Kravçuk roketlerin ışığında onun kısa, tıknaz bedenini, üzerindeki çuvalı andırır kaputu, kaputunun beceriksizce yukarı kaldırılmış yakasını seçti.

«Muhallebi çocuğu ne olacak! Nehrin sularında ıslanmasıyla hasta olması bir oldu!» Hayatında hastalık nedir bilmeyen Kravçuk batarya komutanına kınanan bir bakış fırlattı. Şuroçka da çevik bir hareketle doğruldu. Hiç ses çıkarmamıştı kalkarken, yalnızca çizmeleri hafifçe gıcırdamıştı.

Buyurgan bir sesle :

— Üsteğmen Kondratyev! -dedi.

— Ne var Şuroçka?

— Bu bronşitinizle yeniden suya giremezsiniz. Ateşin başında biraz ısınmanız gerek. Dolamalarınızı, kaputunuzu kurutmalısınız sonra... Ve biraz votkayla aspirin...

Kondratyev suçlu bir çocuk gibi :

— Bu dediklerini nasıl yapacağız, Şuroçka? -dedi.- Başçavuş yok... Başçavuş olmayınca votka da yok...

«Şu akıldaneye bakın hele!» diye düşündü Kravçuk. «Bu işleri böyle biliyordun da daha önce ne di-

ye susuyordun?» Şura'ya karşı içinde kabaran öfkeyi bastırarak :

— Savaşta bronşit falan yoktur, -dedi.
Kondratyev utanmıştı.

— Tabi canım, ne bronşiti! -diye mırıldandı.- Hadi, gidelim, Kravçuk.

Kondratyev sanki Kravçuk'a değil de kendisine söylemiş gibi Şuroçka :

— Eh, madem öyle, gidelim! -dedi sert sert.

Karanlıkta, çamların arasından kıyıya doğru yürürlerken iki adım gerisinden gelen Şuroçka'nın çizmelerinin kumlarda çıkardığı ince, keskin, öfkeli gıcirtıyı duyan Kravçuk, «Kadın değil, şeytanın tâ kendisi!» diye düşündü. «Kondratyev'in başını döndürmek için yapmayacağı yok... Kadınları da askere almak hangi sivri aklının kafasından çıktı acaba? Her şeyin karmakarışık olması yetmezmiş gibi, bir de işin yoksa onlarla uğraş..!»

Kıyıda, ıslak karanlığın içinde durdular. İsiaklık rüzgârla insanın tâ iliklerine işliyordu. Karşı kıyıya aniden çöken sessizliğe kuşkuyla kulak kabarttılar : gecenin yoğunlaşan karanlığında mitralyözler garip bir biçimde susuyordu. Havqda çürümüş ceset kokusu vardı.

— Sesleri kesildi, -diye fısıldadı Kravçuk.

Kondratyev öksürüğünü tutmaya çalışarak :

— Akşam yemeği yiyorlardır, -dedi.- Dakiktir Almanlar...

Sonra suyun içinden boğuk balta sesleri ve kesik kesik verilen komutlar çalındı kulaklarına : «Kı-mıldayın biraz! Daha çabuk!» Aşağıda, kara bir gölge olarak görünen büyük bir salın çevresinde istih-kâmcılar kara lekeler halinde kımıldayıp duruyorlardı.

Kondratyev bağırdı :

— Yüzbaşı, yüzbaşı!

Karanlığın içinden bariton bir ses, buyurgan bir tonla karşılık verdi :

— Kimdir o? Hey, kimdir o, dedim! Slutski, sen msiin? Çabuk buraya!

Kondratyev karşılık veremedi. Dinyeper'in üzerinde ısıklar çalarak roket salkımları göründü, mitralyözler takırdamaya başladı, gökyüzünde yol yol yeşil ve beyaz ışıklar belirdi, ışık çizgileri birbiriyle kesişti ve bir koni oluşturan ışıklar sala yöneldi. Tüm kıyı, sal, istihkâmcılar ışıklar içinde kaldılar, sarı bir kâğıt üzerindeki pırıltılı resimler gibi geceden dışarı çıktılar. Tankların çifte namlularıyla boğuk boğuk uludukları duyuldu. Sol yanda mavi bir duman sütunu yükseldi, kıyı boyunca kayan sütun bir teknenin yanında durdu ve bir anda insanların havaya uçtukları görüldü.

— Yatın!

Kendilerini yere, ıslak kumların üzerine attılar; salın hemen önünde, taze yontulmuş yongalara gömdüler yüzlerini. Şuroçka, Kravçuk'un yanına düşmüştü.

— Dumdum galiba, -dedi Kravçuk.

Saldan inen ve başında subay şapkası bulunan birinin, Kondratyev'e doğru süründüğünü gördü.

Deminki buyurgan bariton, soluk soluğa :

— Kim var orda? -dedi.

Kondratyev :

— Salın ne durumda? -diye karşılık verdi.

— Görmüyor musunuz durumu? Ne adamlar ya-hu! Uzaklaşın çabuk burdan, bizi demaske ediyorsunuz! Baksanıza nasıl biçiyorlar adamlarımı! Takviye

gerek bize. Beş-altı kişi kadar... Evet, hemen adam gönderin buraya ve siz de çabuk toz olun!

— Kaç kişi istiyorsunuz?

— On.

— On kişi çok değil mi? -diye hafifçe itiraz edecek oldu Kondratyev.

Kravçuk onun bu itirazını duyunca, hafifleyerek, «Galiba bu kez haklı...» diye düşündü.

— Bana bakın topçular... Çabuk toz olun buradan!.. Görmüyor musunuz, adamlar projektörlerini yaktılar... Eleveriyorsunuz bizi... demaske ediyorsunuz!

İstihkâmcıların bölgesinden sürünerek uzaklaştılar. Yeterince uzaklaşınca ayağa kalkıp, adanın derinlerine doğru ilerlediler. Kondratyev öksürüyordu. Şuroçka da onların yanında yürüyordu.

— Kimi gönderelim? -diye sordu Kravçuk.

Kondratyev'in yanıtı belirsizdi :

— Düşünürüz.

Hemen önlerinde atların burun titretmelerini ve aş kabına çarpan kaşıklardan yayılan hafif metalik sesler duydular. Ağaçların altında, çukurlukta korlanmış bir ateş yanıyor, mis gibi mısır lapası kokuyordu.

Birinin alçak sesle bağırdığını duydular :

— Dur, kimdir o?

Neşelice bir sestti bu.

Kondratyev öksürüğünü tutmaya çalışarak :

— Siz misiniz Sklyar? -dedi.- Başçavuşu bulmuşsunuz galiba?

— Üsteğmen yoldaş, sakın şaşırmayın! Vallahi gözlerinize inanamıyacaksınız! -Karanlıkta pek seçilemeyen Sklyar neşeyle, çabuk çabuk konuşuyordu :-

Kimi getirdiğimi bir bilseniz..! Vallahi dünyada aklınıza gelmez! Başçavuşla birlikte...

— Ne, ne? -Kondratyev neden sözedildiğini anlayamamıştı.- Kimden sözediyorsunuz kuzum siz?

Sklyar alabildiğine coşkulu :

— Ben söylemiyeyim, siz kendi gözlerinizle görün! -dedi.- Vallahi askerî bir sır gibi birşey bu!

Bu senlibenli konuşma Kravçuk'un hiç hoşuna gitmemişti.

— Ne biçim konuşma bu? -diye gürledi.- Üsteğmeninle nasıl böyle konuşabilirsin?

— Özür dilerim üsteğmenim... özür dilerim çavuşum... Ama doğru söylüyorum, gözlerinize inanamıyacaksınız! Gelin, kendiniz görün... Orda, mermi çukurunda!

Sklyar bu son sözleri gizemli bir fısıltıyla söylemişti.

Üçü birlikte mermi çukuruna yürüdüler. Kulaklarına sesler çalındı. Kondratyev çadır bezini kaldırdı. Birbiri ardınca aşağıya, ateşe, dumana, sıcaklığa, ıslak kaputlardan yayılan nem kokusuna indiler.

Aşağıda, ateşin başında, çevresi askerlerle sarılmış olarak yüzbaşı Yermakov duruyordu. Bir sandığın üzerinde oturan Yermakov'un karşısında, şaşkın, terlemiş başçavuş Tsıgiçko duruyordu. Yüzbaşının yeni tıraşlı yüzü neşeli, ıslık ıslık. Kaputunun göğüs düğmelerini çözmüştü. Elinde aş kabı, kaşığınla üfleye üfleye sıcak mısır lapası yiyordu. Çukura yeni girenlere baktı, kara gözleriyle gülümsedi. Karşısında yüzbaşı Yermakov'u gören Kravçuk dehşetli sevinmiş, ama bu arada Şuroçka'nın bembeyaz dişleriyle dudaklarını nasıl ısırıldığı, kabarık göğüslerinin tam ortasına gelen sarı düğmenin nasıl titrediği ve

Kondratyev'in yüzünde nasıl acıklı bir ifadenin belirdiği de gözünden kaçmamıştı.

Elindeki kaşığı aşkabının içine gürültüyle fırlatan Boris :

— Seryojka!.. -diye bağırarak yerinden kalktı, yaltak yaltak gülümsemekte olan başçavuşu hafifçe iterek yürüdü : - Merhaba Seryojka! Merhaba Şura! Kravçuk, selam!

Önce Kondratyev'i, sonra Kravçuk'u sımsıkı kucakladı; daha sonra Şura'yı şakacı bir havayla kucakladı, yanaklarından abartmalı bir şapırtıyla öptü; gülümsedi, yeniden sandığın üzerine oturup aşkabını eline aldı.

— Otursanıza, ne duruyorsunuz! Başçavuş : çabuk herkese birer aşkabi ve mısır lapası! Lapaları yağlı tarafından koy, benimki gibi olmasın! Daha duruyor..! Marş marş!

— Emredersiniz, Yüzbaşı yoldaş!

Tombul yüzlü, kıkırdak burunlu, besili, yaşlıca bir adam olan Başçavuş Tsıgiçko'nun çadır bezini aralamasıyla fırlayıp çıkması bir oldu; çıkarken yamaçtan yuvarladığı kumlar hışırdayarak Şuroçka'nın çizmelerine kadar aktı. Kondratyev usulca sandığın ucuna ilişti, bakışlarını suçlu suçlu Boris'in neşeyle parlayan yüzüne kaydırды ve epeyce heyecanlı :

— Çıktın demek hastaneden..? -dedi.- Doğrusu hiç beklemiyorduk... Böyle apansız... Oysa ben senin yerine emir vermeye devam edip duruyorum...

— İyi de ediyorsun, -dedi Boris.- Yalnız... yolda gelirken birşey duydum : dört topun karşı tarafta kalmış... Buradaysa çocukların söylediklerine göre sadece iki top varmış... Batarya'nın ateş gücü yarıya inmiş demektir bu. Lütfen açıklar mısın durumu?

Kondratyev içini çekti, uzun kollarını dizlerinde kavuşturdu ve utana sıkıla, sağ kıyıya ancak iki top geçirebildiklerini anlattı. Dinyeper'i geçerken toptardan birisi nehrin tam ortasına geldiklerinde isabet almıştı. Dördüncü top ise ordu onarım atölyesinden hâlâ gelmemişti; iki gündür onarılmasını bekliyorlardı. Dün teğmen Grigoryev'i kaybetmişlerdi; çavuş Solyanik, Graçev, Deryabin yaralanmışlardı. Kalanlarsa, yaralılarla birlikte bu kıyıya geçebilmişlerdi. Dün gece olmuştu bunlar. Bu geceyse yeniden...

Boris, üzerinden dumanlar tüten mısır lapasını karıştırmayı kesti, kaşığını aşkabının içine fırlatarak :

— O zaman, fiilen ortada bir batarya yok? -dedi.

— Evet. Bir de şu istihkâmcılar... Adam istiyorlar... Sapır sapır dökülüyor istihkâmcılar... inanılmaz kayıplar veriyorlar.

Boris gözlerini kısıp bir süre ateşe baktı.

— Kaç adam istiyorlar?

Kondratyev öksürdü, göğsünü ovuşturdu, nezleli öksürüğün gözlerine doldurduğu yaşlardan utanarak başını öte yana çevirip silkeledi, sonra :

— Altı kişi, -dedi.

Adanın dört bir yanından patlama sesleri duyuldu : kıyıda, sonra daha yakınlarında, hemen sollarında, sağ yanlarında... Üzerlerini örten çadır bezi gerginleşerek ortasından çukurlaştı. Herkes gergin bir şekilde yemeğini yiyor, kimse Boris'e ve Kondratyev'e bakamıyordu : bekliyorlardı. Demek şimdi burdan altı adam kalkacak, ateş altına gidecek ve buz gibi suların içinde aslen kendilerine ait olmayan bir görevi yerine getirecekti.

Derevyanko kayıtsızca :

— Üzerine binecek eşek arıyor bunlar, -dedi.

Kravçuk'un yağmurluğuna sarınmış olan Luzan-
çikov, gözleri ıslı ıslı, ateşe doğru yaklaştı; Yelyutin
boş aşkabını iyice sıyırđı, sonra ters çevirip istifini
bozmadan elindeki saati kabın dibine koydu; ancak
yakınlarına düşen bombaların etkisiyle saatin parça-
ları aşkabı üzerinde metalik sesler çıkararak oynaş-
maya başlayınca avucunu parçaların üzerine koyup
tuttu. Bobkov alabildiğine sakın, bir saman çöpüyle
kaşığına temizliyor, bir yandan da yüzü bir karış asık
Kravçuk'a bakıyordu. Onun hemen ardında duran te-
lefoncu ise donup kalmış gibiydi, sorgu dolu bakış-
larla bakıyordu herkese.

Adanın dört bir yanından ardarda patlama ses-
leri duyuluyordu. Bir mermi de içinde bulundukları
çukurun hemen yanında patladı; patlamanın etkisiy-
le üzerlerini örten çadır bezi gerginleşmişti.

Patlamanın çukurun içindeki etkisi ise, başça-
vuşun kışüstü yere yuvarlanması oldu. Elinde tutmak-
ta olduğu aşkabındaki mısır lapası, kaliteli kumaş-
tan dikilmiş subay kaputunun üzerine dökülmüştü.
Aldırmaz görünüp sahte sahte gülümseyerek :

— Mutfağa taktı kafalarını namussuz oğlu na-
mussuzlar! -dedi.- Atların tamamı gitmiştir! Projek-
törlerle kıyıyı karış karış tarıyorlar... Sonra da ma-
kinalılarla... Soluk aldırmayacak itoğlu itler!

Kıkırdaklı burun deliklerinden öfkeli öfkeli soluk
verdi, aşkabını yere bıraktı, destek ararcasına Şu-
roçka'ya bakıp gülümsedi. Şuroçka ise alabildiğine
gergin, bembeyaz bir yüzle ortada yanmakta olan
ateşin titreşen alevlerini izliyordu. Birden, kaba, hat-
ta küstah bir tonla :

— Nedense bu kurşunlar da senin mutfaktan
başka yere düşmüyorlar, -dedi.- Adamlar bize nişan

alıyorlar, ama kurşunlar senin mutfağa doğru yollarını değiştiriyorlar!

Ama bu anda kimsenin bu sözleri destekleyecek hali yoktu. Başçavuş yerinden doğrulup çukurun gölge bir köşesine çekildi ve burnundan soluya soluya kaputunu temizlemeye koyuldu.

— Demek altı kişi istiyorlar? -diye yeniden sordu Boris, sonra sevecenlikle Şuroçka'ya, Kondratyev'e bakıp gülümsedi.- Tek bir kişi bile veremeyiz. Ne durup duruyorsunuz öyle? Kaşıklasanıza lâpalarınızı!

Kondratyev, «r»leri heyecanından iyice «g»leştirerek :

— Ama ben istihkâmcılara söz verdim, -dedi, sonra cılız kollarını dizlerine dayıyarak ateşe doğru eğildi.- Adada olup bitenleri gördün mü? İstihkâmcıların anası ağlıyor...

Boris, pırıl pırıl çizmesiyle kenardaki odunlardan birini ateşe doğru itekledi, biraz düşündü, sonra :

— Başçavuş! -diye bağırdı. Tsıgiçko besili, kanlı canlı yüzünü tatlı bir bekleyişle kendisine çevirdiğinde de sert bir tavırla :- Yokluğumda batarya kaç kez böyle mutfaksız kaldı? -diye sordu.

— Yok yüzbaşı yoldaş, hiç olur mu..? -diye mırıldandı Tsıgiçko.

— Altı kez, diyorsun galiba, öyle mi? Pekâlâ. Hemen beş kişi al. Altıncı sen olacaksın. İstihkâmcıların emrine gireceksiniz. Yerine aşçı Karayan'ı bırak. Hepsi bu kadar.

Başçavuşun bir destek arayan kıpır kıpır parmakları arasında kaputunu temizlemekte olduğu yonga kırılıverdi; besili yanaklarının titrediği görüldü.

— Yüzbaşı yoldaş...

Başçavuşun kolları takatsizce iki yanına düştü.

Boris onu tepeden tırnağa dikkatle süzdü, sonra epeyce kuşkulu :

— Ağırlıklarınız arasında elinizdeki şu subay kaputundan daha kaç tane var, Tsıgiçko? -diye sordu.

— Yok yüzbaşı yoldaş, hiç olur mu..?

— Ev votkasıyla mı değiştiriyorsunuz bu kaputları? Yoksa yağla mı? Yedek oniki kaput vardı... -Boris ayağa kalktı, yüzü ter içindeki başçavuşu kabaca tutup ışığa doğru çevirdi, tepeden tırnağa yeniden süzdü.- Evet, güzel bir subay kaputu. Dikişi de mükemmel. Çıkarın onu. Size dar geliyor. Şişmanlamışsınız, Tsıgiçko. Yüzünüz bir cephe askeri yüzü değil. -Sonra Kondratyev'e döndü :- Siz de kaputunuzu çıkarın. Değiştirin kaputları. Bunu daha önce nasıl akıl edemediniz, Tsıgiçko? İnsanlar fare gibi, sıırıslıkam kaputlar içinde dolaşıyorlar, sizinse kınlınız kıpırdamıyor!

Tsıgiçko'nun parmakları kaputun düğmelerini hemen bulamadı; sonra ağzını burnunu oynatarak düğmeleri çabuk çabuk çözmeye başladı. Kondratyev'inse yanaklarında kırmızı lekeler belirmişti. Duyulur duyulmaz bir sesle :

— Hiç gereği yoktu... Değer mi..? Önemli değil... -gibi birşeyler mırıldandı.

Bunun üzerine Tsıgiçko'nun parmaklarının düğmelerdeki kayışı yavaşladı. Az sonra da büsbütün durdu. Boris bunu farkedince, sesini daha da yükselterek, tam bir komut tonunda :

— Kaput çıkar! -diye bağırdı.

Başçavuş çırılçıplak kalmış gibi büzülüp yumaklanarak kaputunu çıkardı, Kondratyev'e uzattı. Kondratyev apoletlerini söktükten sonra kaputu ıslak gömleğinin üzerine giydi.

Boris başçavuşa dönerek :

— Marş marş! -dedi.- On dakika sonra adam-
larınla burda olacaksın.- Sonra Kondratyev'e gülüm-
sedi, Şuroçka'ya başıyla bir işaret yaptı : -Hadi gi-
delim!

Olup bitenleri dikkatle izleyen çavuş Kravçuk,
«Patron geldi» diye düşündü; içi rahatlamıştı.

Ve Boris'in ardısıra mermi çukurundan uysal uy-
sal çıkmakta olan Şuroçka'nın sırtına baktı. Her şey
apaçık ortadaydı.

— Bekledin mi beni, Şura?

— Ben mi? Ne bileyim, bekledim herhalde.

— Niye böyle soğuk konuşuyorsun?

— Ya sen? Sanki hastanedeyken elinin altında
kadınlar yoktu, değil mi? Yakışıklı, madalyalar ka-
zanmış bir subay... Üstelik oralarda cepheden ge-
lenleri daha bir severler... Evet? Ne susuyorsun?

— Şura! İnan seni çok özledim...

— Özledin mi? Beni mi? Ben kimim ki senin
için? Seferî hallerde gereksinen sahra mutfağı gibi
bir sahra kadını! Bir sevgili. Sefer süresince seville-
cek bir sevgili.

— Ben burda yokken mi düşündün bütün bun-
ları?

— Tabi sen orda başka kadınları öperken böy-
le şeyleri hiç düşünmüyordun? Ah, öyle ya, sen ha-
bire beni özleyip duruyordun! Hem öyle özlüyordun
ki, bir tek mektup bile yazamadın!

— Hastanenin yerini sürekli değiştiriyorlardı, bu
bakımdan adres de değişiyordu. Bunları sen de bi-
liyorsun.

— Benim bildiğim, senin için ne ifade ettiğimi
ve senin benden ne beklediğin...

— Kes sesini, Şura!

— Bak, görüyor musun : «Kes sesini!»! Öyle ya, ben de askerim. «Emredersiniz Komutanım!»

— Bağışla.

Boris bu son sözü üzerine Şura'nın gereksiz bir biçimde güldüğünü duydu. Mermi çukurundan yirmi otuz adım ötede bir yerde duruyorlardı. Rüzgâr adadaki herkesin sesini karanlıkta dalgalandırıp duruyor, zaman zamansa, kokuşmaya başlayan at leşlerinin mide bulandırıcı kokusunu kuru yaprak hışırtılarıyla birlikte taşıyordu. Rüzgârın hızla salladığı dallardan kopan kurumuş yapraklar havada karmakarışık bir biçimde uçuşuyor, asker kaputlarının üzerine yapışıyordu. Ekim ayı başınabuyruk bir biçimde adaya elkoymuştu. Karanlıkta Şuroçka'nın yüzü donuk donuk parlıyor, kaşlarının bildik kavisleri seçiliyordu. Hatta Boris, kaputunun altından onun diri göğüslerini bile hissedebiliyordu. Ama nedense onun deminki gülüşü, acı bir kıskırtmayla dolu gereksiz gülüşü hiç hoşuna gitmemişti.

— Bütün bunlar hiç hoşuma gitmiyor, Şura.

Kımıltısız, dimdik duran omuzlarından tutup kadını kucakladı, soğuk dudaklarına dudaklarını yapıştırdı ve dişlerinin diri kayganlığını duyana dek, acıtarak öptü onu. Şura isteksiz, daha doğrusu kayıtsız bir dudak hareketiyle karşılık verdi ona. Boris alınarak hafifçe itti onu kendinden.

— Unuttun mu yoksa beni? -Biraz sustu, sonra yineledi :- Unuttun mu?

Kımıldamadan öylece duruyordu Şuroçka.

— Hayır ama...

— Ama, ne?

— Hayır.

Sertçe ve boğazından güçlkle geçen ağır bir

yudumu andıran tuhaf bir sesle yinelemişti bu kez Şuročka «hayır» sözcüğünü.

Boris onu omuzlarından tuttu, hafifçe silkeledi :

— Şura, seni tanıyamıyorum. Nedir, birşey mi oldu, anlatsana?

Şuročka susuyordu. Hemen yanıbaşlarından, kendilerine sürünürcesine bir grup asker geçti. Din-yeper'e doğru birşey taşıyor ve aralarında konuşuyorlardı. Bir tanesi, «Sabaha bitirebilsek bari...» dedi.

Onların uzaklaşmalarını sabırsızlıkla bekledi Boris, sonra Şura'yı yeniden kucakladı, yüzünü yüzüne yaklaştırdı, kara kirpiklerinin acıyla titreştiğini gördü. Derken Şura başını arkaya attı, dudaklarını ısırarak, kesik kesik, sessiz sessiz hıçkırmaya başladı. Dıştan değil, içten bir ağlamaydı bu; gözyaşları da yoktu.

Tirtir titreyen Şura'yı kendine doğru sımsıkı çeken Boris, acıyla :

— Ne oldu? Neyin var? -diye sordu.

Şura güçlkle :

— Öldürecekler seni... -dedi.- Öldürecekler...

Böyle bir...

Boris gülümsedi :

— Ne diyorsun yahu? Kes artık ağlamayı! Aptallık bu! Nerdeyse cenaze alayı düzenleyeceksin!

Şura'nın kuru, ateş gibi yanan dudaklarını buldu, ama o başını sertçe yana attı, hatta Boris'in kollarından kurtuldu, az öteye çekilerek sırtını bir çam ağacına dayadı. Oradan kin dolu bir sesle :

— Hayır! İstemiyorum! Hiçbir şey istemiyorum! Dört aydır beraberiz seninle. Cephede bebeği olan bir sevgili olmak istemiyorum! Hem beni de öldürebilirler, bebeğimle birlikte...

— Ne bebeği?

— Her zaman bir bebek olabilir.

— Yoksa var mı? -Boris ona yaklaşılarak usulca sormuştu bunu.- «Olabilir» de ne demekmiş? Var mı yok mu, söylesene!

— Yok, -dedi Şuroçka, usulca başını sallayarak.- Yok ve olmayacak. Senden olmayacak.

— Oysa ben bir bebeğimiz olsun isterdim. -Gülümsedi.- Acaba nasıl bir anne olurdun sen? Ve eş? -Ellerini tuttu Şuroçka'nın; kuvvetle sıktı, sonra emreder bir tonla: -Yeter artık ağladığın! -dedi.- Hastanedeyken seni aldatmadım (Yalan söylüyordu Boris). Ölmeye de hiç mi hiç niyetim yok. Daha seni doyasya öpemedim bile (Neşeyle gülümsedi). Hadi, öpsene beni.

Şura, sırtı çam ağacına dayalı öylece duruyordu.

— Hadi öpsene, -diye asıldı Boris.- Çok özledim seni. Kucakla beni... İşte böyle (kadının güçsüzce iki yana sarkan kollarını kaldırıp kendi omuzlarına koydu), göğsünü göğsüme sımsıkı bastır ve öp!

— Bu bir emir mi? -diye sordu Şura kayıtsız bir sesle; sonra kollarını kurtarmak istedi, ama Boris bırakmadı, daha sıkı doladı Şura'nın kollarını boynuna.

— Ne diye aptalca şeyler söylüyorsun, Şura? Batarya komutanı filan değilim ben henüz. Kondratyev, komutan.

— Öyle ama her konuda herkese emirler yağdırmaya başladın bile! Nasıl da seviyorsun emir vermeyi!

— Canım, eninde sonunda bu benim kendi bataryam. Sonra, sana söz veriyorum: kesinlikle ölmeyeceğim. Önbeciliğin boşa çıkacak yani...

Şura hıçkırır gibi bir soluk aldı, sonra göğsünü sımsıkı Boris'in göğsüne bastırıp kendini onun kucaklamasına bıraktı.

Boris eskiden olduğu gibi munisleşen bu elastik bedeni sımsıkı kucakladı.

Yeniden bataryaya doğru yürümeye başladıklarında Şura «Her şey yeniden başlıyor» diye düşündü.

Boris, yanıbaşında, yorgun bir sesle kendisine :
— Buraya, sana kaçtım. İnanmıyor musun buna? -diyordu.

«Hayır, inanmıyorum, -diye düşündü Şura.- Ama suç bende... Kendisinin bile inanmadığı bu aşkı temize çıkarmak, haklı göstermek istiyor o... Oysa her şey geçici, güvenilirlikten uzak... Buraya kaçmış ha? Bu gerçekse bile onu buraya çeken ben değilim. Herhangi bir kadına davranır gibi davrandı bana hep. Bir kez bile ciddi olarak sevdiğini söylemedi. Hoş söyleseydi de inanmazdım ya... Yalnız bir kez söyle birşey söylemişti : doğanın yarattığı şeylerin en güzeli kadındır. Ana... eş... sevgili... Seferi sevgili, sahra sevgilisi!.. Ya bir de çocuk olursa? Burada çocuk ha?»

Öfke dolu gözyaşları boğazından aşağı akıyor, kendisini soluksuz bırakıyordu.

Bu sırada omuzunu onun omuzuna sevecenlikle ama sımsıkı bastıran Boris kaygılı kaygılı :

— Ne oldu, niye susuyorsun? -diye sordu.

Şura, o farketmesin diye gözyaşlarını yutarak (hoş farketse de onu yine anlamazdı ya) :

— Bataryaya geldik, -dedi.- artık konuşmayalım.

Roketlerin uzaklardan yansıyan ışıkları ağaçla-

rın arasındaki cephane sandıklarını belli belirsiz aydınlatıyordu. Boris'le Şura kuru yaprakları hışırdatarak yürüyor olmalarına karşın, cephane nöbetçisinin silueti kımıldamamıştı bile.

— Hey, şu sandıkları bekleyenler! -diye bağırdı Boris.- Uyuyor musunuz? Elinizdeki tüfeği alsalar haberiniz olmayacak!

Nöbetçinin iri gölgesi devindi, onlardan yana döndü, az sonra da Sklyar'ın güven veren sesi duyuldu :

— Hayır, uyumuyorum. Süngümün ucunda rüzgârın çıkardığı ısıklık sesini dinliyorum. Her şey yolunda.

Alman projektörlerinin kıyıyı yalayarak uzaklaşan mavi ışığını izleyen Boris :

— Demek her şey yolunda? -dedi.- Almanların soluk aldıkları yok, sense her şey yolunda diyor-sun!

— Doğru! Dün bize iyi bir banyo yaptırdılar. Hem bize, hem de piyadelere. Piyade yüz geri etti, bu kıyıya geçti... Bilmemki yeniden aynı şeyi yaparlar mı?

— Kondratyev'i çağır! -diye emretti Boris.

— Burda yok kendisi. Başçavuşu arabacılarla birlikte istihkâmcılara götürdü.

— Şu aydına bak! -dedi Boris gülümseyerek Şura'ya.- Kravçuk'u gönderememiş... Hadi gidelim.

Şura çenesini kaputunun yakaları arasına sokarak :

— Nereye? -dedi.

— İstihkâmcıların oraya.

— İyi ama niçin? -Yorgun bir sesle ama coşkuyla karşı koydu :- Ne işin var istihkâmcıların orda?

Boris şaşkınlıkla baktı onun yüzüne. Daha önce işine karıştığı hiç olmamıştı. İzin vermezdi de za-

ten böyle birşeye. Ama bu kez, onunla yeniden yakınlaşmasından sonra, onun gözyaşlarını içine akıtmasına tanık olmasından sonra (Boris'in ne alışkın olduğu birşeydi bu, ne de hoşlandığı), nedense ona kızamadı. Bu nedenle, Sklyar'ın ne düşüneceğine boş vererek, kayıtsız bir sesle :

— Savaş aynı savaş, -dedi,- her yerde ateş ediyorlar. Hem sen beni hâlâ seviyorsun galiba Şura? —Eğildi, çizmelerinden mahmuzlarını çıkardı, ileriye cephanesini sandıklarının üzerine fırlattı :- Sakla bunları Sklyar!

Mahmuzları kaputunun cebine sokan Sklyar :

— Saklarım Yüzbaşım, -dedi.- Size birşey soracaktım Yüzbaşı yoldaş: yine sizin emirleriniz mi olacağım ben?

Birden rüzgârın uğultusuna bir motor uğultusu karıştı, çamların dallarını yalayarak bir ışığın yaklaştığı görüldü.

Sklyar yerinden koptu, çalıları çiğneyerek karanlıkta ortaya çıktı ve :

— Dur! -diye bağırdı.- Işıklarını söndür! Nereye gidiyorsun böyle paldır küldür? Görmüyor musun bataryaya geldiğini? Işıklarını söndür!

Farlar söndü.

— Canım benim bataryada ne işim var? Bağırma allahaşkına! Çok korktum, dizlerim tirtir titriyor. Yüzbaşı Yermakov'u arıyordum ben.

«Willys» çalıları yarararak yavaşladı ve durdu. Bu alabildiğine soğukkanlı sestən ve hafif adımlardan Boris gelenin Jorka Vityavski olduğunu anladı.

— Sen misin? -dedi.- Ne getirdin?

— Benim, -dedi Jorka; baştan ayağa benzin koyuyordu; bu arada çabucak yüzbaşının eline birşey sokuşturdu.- Buyrun, yiyin. Alman galetası. Öyle ne-

fis ki! Sizi hemen tümen karargâhından istiyorlar. İverzev çağırıyor...

— İverzev mi?

— Hı hı, -dedi Jorka, sonra Boris'i kolundan çekip kendine yaklaştıracak, galeta kokan nefesiyle fısıldadı :- Burada zorlamaktan vazgeçecekler galiba. Yeni birşeylere niyetleniyorlar. Volodya gibi. Hemen gelmenizi istediler. Galeta yesenize...

— Galeta mı? -diye düşünceli düşünceli sordu Boris.- Söylesene : çok mu sende bu galetalardan? Jorka keyifle :

— Yarım çuval hem de, -dedi.- Arabada, yedek parçaların arasında saklıyorum. Albayım görmesin diye. Allah muhafaza, bir görecekti oldu mu, işim bitik demektir... Sumı'da, Alman depolarından almıştım.

— Çıkar şu galetaların hepsini aristokrat herif! Hepsini istiyorum. Şuraya, cephane sandıklarının üzerine koy. Sklyar! Elkonulmuş bu galetaları arkadaşlara dağıt.

Hızla dönüp Şura'ya yaklaştı, onun karanlıkta ağaran yüzüne dikkatle baktı, kalkık kaşlarında, gizlenmiş bir kaygıya da sevince de benzeyen birşeyleri görmekten çok sezdi.

— Ne oluyor? -diye fısıldadı Şura.

— Gidiyorum. Kondratyev'e selâm söyle. Şu aydın havalarını da bir yana bıraksın!

— Dudaklarına belli belirsiz dokunarak, çabucak öptü onu. Şura bu öpücükteki gizlenmiş soğukluğu hemen hissetti ve «Gerekli değilim ona. Hiç gerekli değilim» diye düşündü.

Boris «Willys»e otururken :

— İstersen benimle gel, -dedi.

— Yo, Boris, hayır.

Jorka muzip muzip :

— Soyuldum! Soyuldum! -dedi ve güldü.

«Willys» çalıları yarararak hareket etti. Şura bir kolunu cephane sandıklarından birine dayamış, arabanın kırmızı ışıklarının, havada ışıklı yollar çizen kurşunlara doğru uzaklaştığı karanlığa bakıyor ve acıya düşünüyordu : «Soyuldum! Soyuldum! Benim için söylendi sanki bu söz!»

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bu küçük köyde tümen cephe gerisiyle alay cephe gerisi birbirine karışmıştı : her yanda karargâh arabaları, sıhhiyeciler, levazımcılar, bunların sorumlu oldukları araç gereçler, sonbahar rüzgârlarıyla dört bir yana sıcak çorba kokuları yayan, dumanları her daim üzerlerinde mutfaklar, atlı keşif kolları, muhabereciler, emirlerleri görölüyordu. Bütün bu hengâme, saat sabahın üçü olmasına karşın uyku halinde bulunmak şurda dursun, ancak şiddetli bir saldırının birdenbire keşilmesinden sonra görülebilecek bir gelgiti, bir koşuşturmayı yaşıyordu.

Ağır çekici araçları, bunlara bağlanmış topları, çam dallarıyla gizlenmiş tankları sert dönüşlerle geride bırakan Jorka sonunda yola çıkıp küçük bir so-kağa döndü ve burada bir ağacın altında durdu. Araba sanki bir alaçığa girmişti; dört bir yandan ulu bir ağacın dalları sarkıyordu. Yandaki binanın pencere kanatlarından sızan ışık, dallar arasından belli belirsiz seçilebiliyordu, Jorka yere atlarken :

— Albayım doğruca kendisine gelmenizi emretti, -dedi. Sonra merdivenlerden kendine seslenen nöbetçiye döndü :- Ne bağırıyorsun yahu? Ödümü patlatacaktın az kalsın!

Boris basamakları koşarak çıktı, bacaklarının uyuşukluğunu açmak için biriki hopladı sonra içeri

girdi. Nicedir süren karanlıktan sonra içine dalıverdiği ışıktan gözleri kamaştı. İçerisi kavrulmuş çekirdek ve ekmek kokuyordu. Masanın üzerinde üç başlı, tertemiz camlı bir gaz lâmbası sonuna dek açılmış yanıyor, tertemiz badana edilmiş odayı, basit sobayı, köşede donuk bir ışıkla aydınlanmış olan tasvirlerin altındaki nakışları bir güzel aydınlatıyordu. Boris'in içeri girmesiyle alay yazıcısı genç, yüzünde şaşkınlık-sevinç karışımı bir ifadeyle masasından fırladı; üzerinde ovulmaktan gümüşsü bir parlaklığa kavuşmuş «Savaş başarı madalyası»nın sallandığı gömleğini düzeltti.

— Yüzbaşı yoldaş? Geçmiş olsun!

Heyecandan kısılmış bir sesle bunları söyledikten sonra, hazırola geçti; bu arada mürekkep bulaşmış sağ elini de belli etmeden baldırına silivermişti.

— Hastaneden mi geliyorsunuz? Bize mi atandınız?

— Selam, Vasya! İşler nasıl?

Boris, alay yazıcısının selâmını alırken bir yandan da odada oturmakta olan, tanımadığı askere ilgiyle bakmıştı: adam sobanın hemen yanında oturuyor ve onlarla hiç ilgilenmeden, dalgın dalgın, avucundaki parabellumu havaya atıp atıp tutuyordu. Sağlam yapılı biriydi. Ayağında inek derisinden çizmeler, sırtında rengi solmuş bir asker gömleği vardı. Belindeyse kara derisi ıslıl ıslıl yanan bir Alman tabanca kılıfı asılıydı.

Boris öbür odadan gelen boğuk seslere kulak verdikten sonra:

— Keşifçi mi? -diye sordu çabucak.- Yazıkov'u getirdiler mi?

— Evet.

Yabancı asker parabellumunu bir kez daha atıp tuttuktan sonra belinin sol yanına, kılıfına soktu : Almanlar böyle, sollarında taşırlardı tabancalarını.

— Albayım konuşuyor onlarla, -diye gizemli bir tonla fısıldadı Vasya.- Epeydir içerdeler...

Boris içeri girdiğinde Albay Gulyayev de tutsakların sorgularını bitirmişe benziyordu. Masasında yorgun argın oturuyor, aradabir, şişmiş ve bir plaster yapıştırılmış boynunu değil, bütün bedenini çevirerek, yüzünde yanpirik iki şık favori bulunan çevirmen teğmene asık suratla birşeyler söylüyordu. Kapıda Boris'i görünce sözünü yarıda kesti, yorgun ama birşeyler bilen gözlerinde hafif bir tedirginlik uçuştı, kocaman elini önündeki kâğıdın üzerine indirdi, başıyla karşıyı göstererek :

— Otur! -dedi.

Tanımadığı bir subayın içeri girmesiyle, üzerinde kısa bir deri ceket bulunan uzun boylu, genç Alman yerinden sıçradı, bir yay gibi belini doğrulttu ve üzerindeki çukurcukla kendisini daha da genç gösteren çenesini askeri tüzüklere tam uygun bir biçimde yukarı kaldırıp aşağı indirerek selam verdi. Öbür Alman sırtını kamburlaştırarak oturmakta olduğu tabureden kımıldamadı; alını yavaştan açılmaya başlamış, kısa boylu, zayıf, sapsarı biriydi; bu görünüşüyle bir kurt ya da larvayı andırıyordu. Elleri dizlerinin üzerindeydi. Bacaklarından ağır bir biçimde yaralandığı anlaşılıyordu, çünkü her iki bacağı da kalın sargılar içindeydi.

İçleri benzinle doldurulmuş iki top mermisi kovunu masada gürültüyle yanıyordu.

Boris pencerenin küpeştesine oturdu. Onun oturmasıyla uzun boylu Alman da taburesine oturdu, parmaklarını tarak gibi saçlarından geçirdi, gözlerinde

sorgu dolu bakışlar, ucun ucun Boris'e bakmaya başladı.

Albay yarım sesle :

— Bugün yakalamışlar, -dedi.- Mitralyözcüler. Şu sıska olanı, yaralı, yakalandığında kendini öldürmeye kalkmış. Onbaşı... aslında basımevi işçisi. Kinder, kinder, kinder*... üç kinder'i varmış. Şu genç olanı ise çok güçsüz çıktı.

Genç Alman'ın birden :

— Ben, ben... -dediği duyuldu; bir yanılsı önlemek ister gibi gülümseyerek başını sallıyor ve eliyle göğsüne vurup parmaklarını gösteriyordu. Bununla demek istediği herhalde kendisinin de çocuğunun olduğuydu. Bacağı sargılı Alman onun parmaklarına görmeyen gözlerle, kayıtsızca bakıyor, dudaklarını ısıırıyordu.

Albay bıkkın bir sesle :

— Çok zaman yitirdik, -dedi, bütün bedeniyle çevirmene döndü.- Yedek birliklerinin nerede olduğunu bir kez daha sorun. Sonra kanatların durumunu? Ayrıntılı olarak istiyorum. Şu genç olana sormayın, aklına geleni söylüyor herif... Siskada var ne varsa...

Çevirmen çabucak ama açık, anlaşılır bir dille siskaya albayın isteğini ilettil. Alman, gözleri görmüyormuş gibi dalgın dalgın çevirmenin dudaklarına bakıyordu. Sonra yüzünü hafifçe buruşturarak kocaman sargılı bacağını hafifçe kaldırıp yeniden yere bıraktı; sonra da ağır ağır, tekdüze bir sesle konuşmaya başladı. Çevirmen bir yandan önündeki kâğıda hızla not alırken, bir yandan da saygıyla albaya eğilmiş, söylenenleri aktarıyordu.

(*) Kinder - (Alm.) Çocuk.

— Savunma derinliği birkaç kilometre. Birkaç kademe halinde. Kanatlarda tanklar. Ve topçu. Bu Doğu tabyası. Dinyeper yolunu kesiyor. Bütün su-baylar ve askerler böyle söylüyorlar. Bütün ordula-ra verilen emir, bir adım bile gerilememek. Gerile-yenler kurşuna dizilecek. Luftvaffe de burada. Sa-vaşın yazgısı burada belirlenecek ve zafer burada kazanılacak. Rus orduları burada bozguna uğratıla-cak. Dinyeper, savaşın yazgısının değiştii yer ola-cak. Bir dönüm noktası. Dinyeper'e kadar olan yer-lerde Alman ordusu gerileyip duruyordu. Ama tak-tik gereği böyle yapılıyordu bu. Kuvvetlerini harca-mamak için... Kaldı ki burada bize karşı çarpışanlar yalnızca kendileri değilmiş. Ruslar, yani Vlasovlar*da onların yanındaymış. Son kurşunlarına kadar dövü-şüyormuş Vlasovlar. Onlara karşı acımasız davran-mamızın nedeni de buymuş. Tıpkı Alman tutsaklara acımasız davrandığımız gibi. Telefon yapıyormuşuz onlardan...

Gulyayev parmaklarını dalgın dalgın masada tık-latırken :

— Sorsana şuna -dedi,- ne telefonuymuş bu böyle?

Yeniden o tekdüze, mızmız ses, yeniden çevir-menin kâğıt üzerinde hızla koşturan kalemi.

— Mesela şimdi kendilerinden, şu genç aptalla kendisinden telefon yapacakmışız. Karınlarını yarıp barsaklarını çıkaracak ve birbirine bağlıyacakmışız. Bunu da onlar Ukrayna'da canavarca davrandılar di-ye yapacakmışız. Halbuki kendileri Ukrayna'da hiç

(*) **Vlasovlar** - (Yurduna ihanet eden Sovyet General A. A. Vla-sov'un adından) Savaşta yurtlarına ihanet ederek Almanlar'dan yana geçenler (Çev.).

de canavarca davranmamışlar. Savaşta insanlar ister istemez biraz acımasız olurlarmış. Bunu elbette Rus albay da bilirmiş.

Çevirmen bu son sözleri aktarıp bitirdiğinde sıskaya yeniden sargılı bacağını yerinde oynattı. Genç olanınsa yüzü taşlaşmış gibiydi; pembe dudakları acıklı bir şekilde aşağı sarkmış, alını ve yuvarlak çenesi ter içinde kalmıştı. Başını önce Gulyayev'e, sonra çevirmene, sonra da Boris'e çevirdi; Boris onun bu bakışına gözleriyle gülerek karşılık verdi. Albay Gulyayev'inse güldüğü falan yoktu; sandalyesinde ağır ağır şöyle bir devindi, sırtını iyice kamburlaştırdı; onun bu hareketinden sandalyesinin gıcırdadığı duyuldu. Bir plâsterle yamalanmış kalın boynunu, asker gömleğinin sert yakaları kesiyordu. Şiş gözkapaklarının altından sıskaya bir gözatarak :

— Söyle ona, -dedi sertçe,- Ruslar o dediği telefonları beyaz muhafızlara yaptılar... Kolçak zamanında. Şimdiyse muhabere sistemimiz yeterli... Sonra, onun gibi bir işçinin... bir proleterin... kılını bile kıpırdatmadan Rus işçilerine karşı nasıl savaşabildiğini sor... Uluslararası işçi sınıfı diye birşeyden haberi yok muymuş? Bir de... kırk yıllık bir eses gibi savaşıyor olmasını nasıl açıklıyor? Öyle ya, eses değil, bir işçi kendisi?

Çevirmen alnını kırııştırıp yüzüne ciddi bir hava vererek, tıpkı albay gibi tane tane ve sertçe sıskaya albayın sözlerini aktardı. Alman'ın, hasta bir kuşunki gibi kayıtsızlık perdesiyle örtülü gözleri bir an ışıklanır gibi oldu, sorulan sorunun anlamını kavradığını dile getiren bir canlanma görüldü gözlerinde ve adam incecik dudaklarında donuk bir gülümseme, nerdeyse iğrenerek bir karşılık verdi. Konuşması her zamankinden daha canlı, daha hızlıydı. Çe-

virmen kararsızlıkla kaşlarını çattı ve isteksiz isteksiz çevirdi :

— Versay barışından sonra Almanya aç kaldığında uluslararası proletarya ona yardım etmedi. Almanya'nın ekmeğe ihtiyacı vardı, lafa değil.

— Pekâlâ! Yeter bu kadar!

Gulyayev yerinden doğruldu, gömleğinin kolunu hafifçe sıvayıp saatine baktı. Son moda kırılmış favorileriyle çevirmen teğmen de saygıyla yerinden kalktı. Onların kalktığını gören genç Alman yerinden ok gibi fırlayarak yuvarlak çenesini ileri doğru çıkartıp kaskatı kesilmişçesine bir hazırol duruşuna geçti. Sıska ise seyrek saçlı başını emir almışçasına doğrulttu, bu arada dişlerinin arasından genç Alman'a öfkeyle birşeyler söyledi.

Gulyayev :

— Ne diyor? -dedi çevirmene.

Çevirmen, gözleri yerde, alçakgönüllü bir tavırla yanıtladı albayı :

— Sakin ol rezil herif, sen bir askersin! dedi.

— Legostayev! -diye bağırdı albay.- Götürün! Tümen karargâhına!

Keşifçi usulca içeri girdi, sol böğründeki tabanca kılıfını düzeltti. Aynı anda genç Alman, sıskanın önüne gelip uysalca diz çöktü, güçlü boynunu uzatıp arkadaşının canını fazla yakmayacak uygun konumu aradı, sonra onu tam belinden omuzlarında aldı. Sıskanın sargılı bacakları genç Alman'ın göğsünü dövüyordu. Yaralı acıdan yüzünü buruşturdu, ama ağzından tek bir inleme sesi duyulmadı.

— Gidelim, -dedi Legostayev, başıyla kapıyı göstererek.

Genç Alman, arkadaşının biryere çarpmaması için kapıdan eğilerek geçti, onlar çıktıktan sonra Le-

gostayev da kapıyı kapatarak çıktı. İçerisi bir anda sessizleşivermişti. Albay Gulyayev dalgın dalgın önündeki haritayı katlarken, gözücüyla da Boris'e bakıyordu.

— Buna ne buyrulur? Alabildiğine azgın, alabildiğine kaşarlanmış tipler, öyle değil mi? Bir «hurra» çekip tükürükle boğulacaklardan değiller yani, ha, ne dersin?

— Şu, onbaşı, -dedi Boris,- çok ilginç bir tip.

— Amma yaptınız yüzbaşım, -diye ürkek ürkek itiraz etti çevirmen hep öyle yere bakarak.- Gözü kapalı bir hitlerci, o kadar! Neresini ilginç buldunuz anlayamadım..?

Boris çevirmeni küçükgören bir bakışla süzerek :

— O onbaşının gözü kapalı bir Rus hayranı olmasını bekliyor değildim ben de zaten, -dedi.

Gulyayev kaputunu savurarak sırtına atarken :

— Kesin şu gereksiz tartışmayı! -dedi.- Siz serbestsiniz, teğmen! Yüzbaşı Yermakov, siz burada kalın. -Çevirmen dışarı çıkınca Boris'e :- Seni buraya çağıran ben değilim, -dedi.- Tümen karargâhından isteniyorsun.

— Niçin?

Gulyayev gözlerini kaçırdı, elini kaygıyla şöyle bir sallayarak :

— Vaktimiz yok, hadi çıkalım... -dedi.- İverzev geç kalanlara ifrit olur.

Tümen karargâhının yayıldığı birkaç köylü evinden birine girdiler. Duvar boyunca subayların oturduğu tertemiz süpürülmüş, aydınlık odada en fazla dikkati çeken şey ortalığa egemen olan saygılı sessizlikti. Sessizliğin böylesi, askeri bir ortamda her zaman, oracıkta bir yerde yüksek komutanlığın bulunduğu anlamına gelir. Burada da durum öyleydi :

Sinek kaydı tıraşlı yâverler, subaylar sessizce ordan oraya gidip geliyorlardı. Hepsi alçak sesle konuşmaya alışmış kişilerdi. Bir kez verilen emir bir daha yinelenmezdi burda. Tümenin beyniydi burası. Son yaralanmasından önce, eski komutan General Ostrouhov zamanında Boris birkaç kez bulunmuştu burada. Tümen karargâhının Moskova kitaplıklarının eski okuma salonlarını andıran derin sessizliğini geride bırakıp da bataryasına dönerken, her seferinde, sanki birisi onun mesleğinin askerlik olmadığını, kolayca kazanıverdiği yüzbaşı rütbesinin de, şu nişan ve madalyalarının da ona yabancı şeyle olduklarını ve bunların hepsini üniversitedeki bir yüksek matematik dersine feda edebileceğini hatırlatmış gibi tedirgin bir duyguyu da yanı sıra götürmüştü. Ama bu duygu artık geride kalmıştı, çünkü üzerindeki üniformaya çoktan alışmış bulunuyordu; hatta kimi zaman, yaşamı boyunca hep savaşmış gibi geliyordu kendisine. Gözüpek bir subay olarak ün kazanması ise, değer verdiği şeyleri serbestçe yapabilme özgürlüğü sağlıyordu ona: yıldızlara saygısını vurgulayarak cephe gerisi heveslisi olmamak, yüksek rütbeli subayların önünde düşündüğü her şeyi açıkça söylemek, canı gülmek istiyorsa gülmek, kendi değerinin bilincinde olan, ileri mevzilerin samimi ilişkilerine alışmış bir subay gibi davranmak vb.

Boris, Albay Gulyayev'le birlikte subay dolu odaya girdiğinde bütün başların kendisine doğru döndüğünü gördü. Kimileri onu aydınlık bir gülümsemeye selâmladılar. Yorgun, tıraşlı yüzleri, eprilmiş gömlekleriyle tanıdığı tabur komutanları vardı oturanlar arasında. Kendisi de kimine göz kırparak, kimine gülümseyerek selâm verdi, ama albay Gulyayev'in saygıyla kısılmış sesiyle İverzev'e tekmil verdiğini duyar

duymaz yüzüne hemen yapmacık bir resmi ifade kon-
durdu. Derken Gulyayev yana doğru bir adım attı,
ceketinin eteklerini iki eliyle çekiştirip düzeltti, kaş-
larını çattı ve avucunun içine hafifçe öksürerek, dal-
galanan sigara dumanları arasında ciddi yüzlerin se-
çildiği masaya oturdu. Aslında emir-komuta ilişkile-
ri gereği, tümen karargâhına geldiklerine dair tek-
mili Boris'in vermesi gerekiyordu, ama yapamamıştı
işte. Kırmızı yanaklı, açık sarı saçlı bir adam olan
Albay İverzev, üzerinde çelik rengi mükemmel dikil-
miş üniforması, soğuk mavi gözlerini Boris'e dikmiş
bakıyordu. Derken, sert ama tınısı renkli bir sesle
sordu :

— Geciktiniz, Yüzbaşı Yermakov! Sebebini açık-
layın!

Gulyayev'in uyarıcı bakışlarını tam zamanında
yakalayan Boris :

— Doğruca Dinyeper'den geliyorum, Albay yol-
daş! -dedi.

— Zamanında gelmeniz gerekirdi, Yüzbaşı Yer-
makov! Zamanında! Bir subay için yüzkarası bir du-
rum! Oturun!

İverzev'i ilk kez görüyordu Boris. Kendisi has-
tanedeyken General Ostrouhov'un yerine atanmış ol-
malıydı. General Ostrouhov yaşlıydı ve karar alırken
de, aldığı kararları uygularken de son derece ağır-
dan alırdı. Boris masada oturanlar arasında tümen
komutanı siyasi yardımcısı Albay Alekseyev'i seçti.
Üzerinde son derece temiz ve yeni bir üniforma bu-
lunan Albay, düzgünce geriye doğru taranmış sey-
rek saçlı başını hafif öne eğmiş oturuyordu. Saçları
ıslatılmış gibiydi. Zayıf, aydın yüzünde de sanki az
önce yıkanmış gibi bir tazelik vardı. Akıllı gözlerini
yumuşacık kırparak Boris'e selâm verdi. Boris de

başını eğerek selâmı aldı. Hemen sonra sessiz bir adam olan alay kurmay başkanı Yarbay Savalyev dişlerinin arasından yanmayan piposunu çıkarıp ak-saçlı başını eğerek selâm verdi Boris'e. Kalbinden ciddi bir rahatsızlığı vardı Savalyev'in. Boris'e selâm verirken yüzünde sanki birşeylere sevinmiş gibi bir ifade vardı.

Üst rütbeli subaylardan kendine yönelik bu ilgiye bakarak Boris karargâhta kendisinden sözedilmiş olduğunu çıkardı. Hele yan tarafından birinin şöyle seslendiğini duyunca kanısı inanca dönüştü :

— Selâm, Yüzbaşı! Balo mevsimini kapattınız galiba?

Piyade tabur komutanı Yüzbaşı Maksimov'du bu. Orta yaşlı, sarışın, iyi yürekli bir adamdı; altın sarısı kirpiklerinin altında yaramaz çocuklara özgü ışıklarla yanıp sönen gözleri hep gülerdi; onun bu içten gülümsemesi karşısındaki kişide de aynı gülümsemeyi yaratırdı.

— Öyle sayılır... -dedi Boris.- Ne olmuş?

Maksimov elini onun dizine koydu, sonra kaşlarıyla İverzev'i gösterip parmağını dudaklarına götürdü.

— Sonra, sonra...

Bu sırada İverzev ayağa kalktı.

— Subay yoldaşlar!

Uzun boylu, sağlam yapılı bir adamdı. Küçük ama sağlam görünüşlü yumruğunda kalın bir kurşun kalemi sımsıkı tutuyor, tam karşısına bakıyordu. Yumruğu duvardaki haritaya gittikçe, subayların dikkatlerini de ister istemez üzerine topluyordu. Ostrouhov'un yumuşacık elini anımsayan Boris'e nedense bu yumruk son derece sert, güçlü, acımasız ve buyurgan gibi göründü.

— Subay yoldaşlar! Önceki gün Albay Gulyayev'e bağlı iki öncü tabur, Dinyeper'i geçmeye çalıştılar... Ancak, bildiğiniz gibi, bu çabalarından dişe dokunur bir sonuç alamadılar. -İverzev'in donuk mavi gözleri, Gulyayev'in asık yüzüne yönelir gibi oldu.- Tank, top ve mitralyöz ateşi altında kalan taburlar, nehir boyunca dağılıp gitmişler ve adadaki eski mevzilerine dönmek zorunda kalmışlardır. -Kocaman kurşunkalem haritaya biriki kez dokundu.- Nehrin sağ kıyısına geçmeyi başaran mevcutları ekilmiş iki avcı takımıyla bir top dışında...

«Bir top mu? Bu da nereden çıktı? Kim veriyor bu bilgileri?» Duyduklarına şaşırان Boris'in omuzları hafifçe yukarı kalktı, ama İverzev'in gözünden kaçmadı bu... Ve Boris bir anda soğuk, mavi bir ışığın yüzünde dolaştığını hissetti. Albay sözlerini sürdürdü :

— Bu iki taburun Dinyeper'i geçme çabaları dün gece başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ulaşan bilgilere göre taburlarımız geniş bir cephede, özenli bir kademe savunmasıyla çok iyi hazırlanmış düşman kuvvetleriyle çarpışmıştır. -İverzev sıkılı yumruğunu yeniden haritaya kaldırıp indirdi; yüzü daha da kızarmıştı.- Tümenimiz Dneprov kentinden daha güneyde. Ama biz sağ ve solumuzdaki birlikleri engelliyor ve iki gündür çakılmış gibi olduğumuz yerde durup duruyoruz.

Kalemini masaya attı, soluk almasını engelliyormuş gibi parmaklarını beyaz yakalığına götürdü, sonra bastıra bastıra yineledi :

— İki gündür! Dün tümenimize silah ve cephanе takviyesi yapılmıştır, bunların arasında tanklar da vardır...

İstasyondaki yangını anımsayan Boris, «Ha, şim-

di anlaşıyor, -diye düşünmüştü ki tam o anda Albay Gulyayev'in bir anlık kaygılı bakışlarını yakaladı.- Ne demek istiyor?»

İverzev'in sesi yeniden duyuldu :

— Tümenimizin görevi şudur : Seksenbeşinci avcı alayına bağlı takviye edilmiş iki tabur, yarın sabah saat beşte, Zolotuşino köyü bölgesinde Binbaşı Bulbanyuk komutasındaki birinci tabur ve orman müdürlüğü dolaylarında Yüzbaşı Maksimov komutasındaki ikinci tabur olmak üzere toplanacaklardır. Birinci tabur Yüzbaşı Yermakov komutasındaki iki topa takviye edilirken, ikinci tabur Teğmen Jarov komutasındaki kırkbeş milimetrelik top bataryasıyla takviye edilecektir. Ayrıca sekseniki milimetrelik havan bataryası takımlara bölünerek taburlara yardımcı olacaklardır.

«Demek ki ben Bulbanyuk'u destekliyeceğim... İyi ama hangi iki top?» diye düşündü Boris ve gözleriyle tam karşı köşede oturmakta olan sağlam yapılı, sakın yüzünde belli belirsiz çiçek izleri olan, orta yaşlı Binbaşı Bulbanyuk'u buldu. Binbaşı başını eğmiş, dizleri üzerine açtığı haritaya hiç acele etmeden işaretler koymakla meşguldü. Plânçetenin altından çizmeyle basılmaktan oluşmuş, kimbilir tâ ne zamandan kalma çamur izleri görölüyordu. «Hangi iki top yahu? Hani, nerde iki top?»

— Taburların görevleri : düşman savunma hattının sağ kanadında keşifçilerin bulacakları aralıklardan Dinyeper'i ne pahasına olursa olsun geçmek, düşman mevzilerine girmek, cephe gerisine geçip burada çarpışma başlatarak düşmanın dikkatini üzerine çekmektir. Birinci tabur Novo-Mihaylovka, ikinci tabur Belohatka istikametlerinde ilerleyeceklerdir. Bu arada tümen de, sıçramaya hazır olarak ada böl-

gesinde toplanacaktır. -İverzev parmaklarının eklem yerleriyle haritaya birkaç kez vurdu.- Taburlar cephe gerisinde başlatacakları çarpışmayla Almanları, birliklerinin bir kısmını cephe pozisyonundan çekme durumunda bırakır bırakmaz, tümen sağ kıyı boyunca geniş bir muharebe alanı tutarak cepheden saldırıya geçecektir. Novo-Mihaylovka ve Belohatka bölgelerinde çarpışmaya başlayan taburlar telsizle ya da görüş mesafesinin uygun olması durumunda dört kırmızı roketle «Ateş istiyoruz» diye bildireceklerdir. Bu işaret üzerine tümen bütün namlularıyla taburları desteklemeye başlayacak; sonra Alman savunmasını ateşe tutarak saldırıya geçecek ve taburlarla birleşecektir. Harekâtın gelişmesi bu şekilde olacaktır. Sorusu olan var mı?

Yumruğunu masaya dayayarak yerine oturdu, kurşunkalemmini masanın üzerinde az öteye itti ve gözlerini subayların tıraşsız yüzlerine dikip soru bekledi. Ama kimse soru sormadı, herkes haritasını dikkatle inceliyormuş gibi bir tavır takındı. Nicedir savaş içinde pişmiş bu subayların çok iyi bildikleri bir şey vardı : karargâhlarda kolayca yapıuveren planlar, uygulamada adama kök söktürürdü.

Ağırbaşlılığı ve efendiliğiyle tanınan Albay Alekseyev, bir eli çenesinde, öbür eliyle som gümüşten tabakasını çevirip duruyordu; tabakanın yüzeyinden yansıyan donuk bir ışık aralıklarla geniş alnında ve şakaklarında yansiyordu. Yarbay Savelyev bütün dikkatini o işe yöneltmiş gibi yanmayan piposunu emmekle meşguldü; morumsu lekelerle gölgeli zayıf avurtları içeri çöküktü. Yüzbaşı Maksimov, yüzünde belirsiz bir gülümseme, kırık bir kibrit çöpüyle tırnaklarını temizliyor, aradabir Bulbanyuk'un hiçbir şey ifade etmeyen yüzüne bakıyordu.

Kimseden çıt çıkmıyordu.

Elleri arasında buruş buruş bir mendil tutan Albay Gulyayev, bir plâsterle süslü bakır rengi kalın boynunu olanca haşmetiyle ortaya çıkaracak bir biçimde başını eğmiş, iki yana açtığı bacakları arasından yere bakıyordu. Bu güneş yanığı kalın boyun, bu buruş buruş mendil ve Albayın şakaklarındaki kır saçlar şu anda Boris'e nedense pek hüzün verici görünmüştü. «Kanatlar konusunu niye sormuyor? Sol kıyıda sağlam bir tek topun bulunmadığını niçin bildirmiyor? Yoksa kendisinin de mi haberi yok?» Boris, not defterinden bir sayfa kopardı ve çabucak şunları yazdı: «Muharebe alanında bir değil iki top var. Öbür iki top nehri geçerken kaybedildi. Şu anda adada bataryamın tek bir topu yok».

Boris, Albay İverzev'e dönerek :

- İzin verir misiniz Albay yoldaş? -dedi.
- Sorunuz mu var?
- Hayır, soru değil.

Boris ayağa kalktı, bütün subayların meraklı bakışları altında, yazdığı pusulayı Albay Gulyayev'e verdi, sonra da gayet sakin bir tavırla geçip yerine oturdu.

Gulyayev, boynundaki yaradan dolayı başını güçlükle döndürerek Boris'e baktı; Boris'in gülümseyen yüzünde dolaşan yorgun bakışlarında özel birşeyler bildiğini imleyen bir anlam vardı. Sonra pusulayı açtı, okudu hiçbir şey söylemedi. «Niçin susuyor? Ne oluyor?» diye düşündü Boris bu kez öfkelenerek.

— Sorusu olan? -İverzev kol saatine baktı.- Zamanımız dar. Ancak yetişebiliriz. Her şey anlaşıldı mı subay yoldaşlar?

Kaşlarını çatıp, ayağa kalktı.

— Albay Gulyayev, sanırım az önce bir not ilettiler size? Bu herhalde bir aşk pusulası değildi?

Gulyayev şakaya yarım ağız güldü, bacaklarına bir ağırlık çökmüş gibi yavaş yavaş yerinden doğruldu, bütün subayların başının kendisine dönmesini bekleyerek uzunca bir süre sustu. Suskunluğu basbayağı biktirici olmaya başlamıştı ki, Yarbay Savelyev :

— Ne diye susuyorsunuz Vasili Matveyiç? -dedi yumuşacık.

Derken Alekseyev'in sesi duyuldu :

— Canım bırakın da Vasili Matveyiç düşünsün biraz...

— Albay yoldaş! -Gulyayev yalnızca İverzev'e dönerek, ölçülü bir sesle başladı konuşmaya.- Verdiğiniz emir gayet açık... Ne var ki... Bataryamızın dört topundan ikisi muharebe meydanında. İkisi ise dün gece nehri geçerken suların dibini boyladı. -Gulyayev sırtını kamburlaştırarak sordu :- Kimi yollamamı emredersiniz? İlâve silah ve cephaneye ihtiyacımız var.

İverzev şaşırmıştı.

— Nasıl iki top? Böyle şey olur mu? Neden bu kadar geç bildiriyorsunuz?

Gulyayev boğuk bir sesle :

— Suçluyum, Albay yoldaş, -dedi.- Uzlova istasyonunda sizin verdiğiniz emri yerine getiriyordum. Haberim yoktu ve olamazdı da.

Albay Alekseyev, gümüş tabakasını açarak, güven verici bir tonla :

— Top sorununu biz çözeriz, -dedi.- Topçu alayından bir takımı size aktarırız.

İverzev hep öyle ayakta durarak :

— Subay yoldaşlar! -dedi.- Herkes derhal hare-

kete geçsin!.. Daha fazla vaktinizi almıyacağım... Serbestsiniz!

Batarya komutanları sıcak ve aydınlık odadan, yoğun karanlığa, soğuk soğuk esen rüzgâra, ağaçların hışırtısına çıktılar. Rüzgâr dört bir yandan sesler taşıyordu :

— Liptyayev, atımı getir!

— Sivolap, hangi cehennemdesin? Çabuk buraya!

Soğuğun iliklerine işlediği emirlerleri, atları merdivenlerin oraya götürüyorlar, başlarından tutarak komutanlarının binmesini bekliyorlardı. Cephelerde karanlığa alışan atlar, gözücuyla kapıdan sızan ışığa bakıyorlar, ıslak burunlarını titretiyorlardı. Buz gibi bir sonbahar havası vardı dışarda. Yüksekleri ekim rüzgârlarıyla yıkanmış gökyüzü, karlı bir yol gibi pırıl pırıl yıldızlı, ışıklı, aydınlıktı; tümen karargâhının yerleştiği bu küçük köyün, Dinyeper'in, ve onun karşı kıyısındaki Alman savunma mevzilerinin üzerinde Samanyolu olanca pırıltısıyla uzanıyordu.

Birinci tabur komutanı Binbaşı Bulbanyuk, inleyerek gerindikten sonra ağır bedenini eğerin üzerine savuruverdi. Sonra merdiven sahanlığında sigara içmekte olan Boris'e dönerek renksiz, tekdüze bir sesle :

— Nedir şu istasyon saçmalığı, Yüzbaşı? -dedi.

— Galiba cephe gerisi başkanını mahkemeye veriyorlar.

— Suçlu diye birinin yakasına yapışmak kolaydır... Liptyayev! Gidiyoruz!

Ve atını mahmuzladı. Az sonra da tırıs geçip emirlerini geride bıraktı.

Albay Gulyayev merdiven sahanlığına Alekseyev'le birlikte çıktı. Ardına kadar açık kapının önün-

de oluşan sarı ışık karesi içinde Boris onları iki kara gölge olarak gördü : Gulyayev orta boylu, tıknaz, Alekseyev ise uzun boylu, dar omuzluydu. Derken taze havada keskin bir kolonya kokusu duyuldu : çoktan gerilerde kalmış, barışçıl günlere ilişkin tedirgin edici birşeylerin kokusu gibi geldi Boris'e bu.

Alekseyev merdivenlerden inerken :

— Yüzbaşı Yermakov, -dedi usulca.- Topçu alayından ekibiyle birlikte iki top verilecek size. Bataraya mevcudunuza ekleyin onları da. İşte böyle cancağzım, kendinize iyi bakın! Adamlarınıza da... onları da iyi koruyun!

Tuhaftı doğrusu! Bu «cancağzımlar», bu «kendinize iyi bakınlar» Boris'e az önce karargâhta olup bitenlerin çok ciddi şeyler olduğunu düşündürdü nedense. Eğer harekâttan sonra sağ kalabilirse, Alekseyev'den ne bu alışılmamış «cancağzım» seslenişini duyabilecekti bir daha, ne de elini onun hiç de askeri olmayan el sıkışına bırakacaktı : tüzüklerle belirlenmiş ilişkileri aşan şeylerdi bunlar.

Alay karargâhına doğru hiç konuşmadan yürüdüler. Nemli havada kendini hâlâ duyuran şu tedirgin edici kolonya kokusu Boris'e, kısa süre önceki sessiz, dingin, barışçıl yaşamın âni bir dönüşle yatağını değiştirdiğini anımsatıyor ve bu da genç adamın alabildiğine canını sıkıyordu.

— Anlamadığım birşey var, -dedi Boris, durup sigarasını çizmesinin altında ezerken.- Neden İverzev'in önünde kendinizi alçalttınız? Neden taburlar için o kadar az silah istediniz? Tabur komutanlarının yüzlerine bir baksaydınız, nasıl bir beklenti içinde olduklarını...

Gulyayev kabaca :

— Kes sesini çocuk! -dedi.- Emir emirdir. Bin

kez tekrarlasan silah istiyorum diye, yararı yoktur, vermezler. Ve senin bu isteğın emrin niteliğini de-
ğiştirmez! -Gulyayev gürültüyle soludu, Boris'in ka-
putunun kolunu sertçe çekiştirerek :- Anlamıyor mu-
sun? -dedi.

— Savaşta her zaman risk vardır, tehlikeyi gö-
ze almak gerekir. Bunun anlaşılmayacak bir yanı yok.

— Süt kokuyor ağzın senin! Hep tehlikeyle ya-
şıyorsun, biraz da aklınla yaşa!

Boris aşağıdan alarak :

— Niyetim tartışmak değildi, Albay yoldaş, -de-
di.

Gulyayev ona doğru bir adım atarak :

— Buraya gel, -diye bağırdı, sonra sesini alçal-
tarak :- Hadi bana gidip yemek yiyelim, -dedi.

Sonra, hiçbir zaman yapmadığı birşey yaptı : Bo-
ris'i iyice kendine çekip, kolunu sımsıkı omuzlarına
doladı.

— Merak etme, yetişirsin. En iyi atlarımı veri-
rim sana... Yetişirsin.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tabur karargâhına giderken Boris'in düşündüğü Şuroçka değildi. Gulyayev'in yemek sırasındaki somurtuk suratını, bir maşrapa votkayı sessizce başına dikişini ve durup dururken : «Döner dönmez anene hastaneden taburcu olduğunu yazarsın» dediğini anımsayıvermişti nedense. Sonra da daha yemek bile yememişlerken, bir an önce yalnız kalmak istiyormuş gibi vedalaşmaya davet makamında ayağa kalkmıştı. Albay : «Jorka, iki at getir! Yüzbaşıyla gidiyorsun!» Ne kucaklaşma, ne el sıkışma... Yalnız bir karış yüzle söylenen «Hepsi bu kadar!» sözü...

Yüzbaşı Yermakov bataryasını görerek ateş durumuna geçirdiğinde ya da piyadenin önünde mevzilenerek tanklara ateş etmek durumunda kaldığında söz konusu olurdu bu «hepsi bu kadar». «Hepsi bu kadar», eskiden beri sürmekte olanın bitmesi, yeni birşeyin başlaması demekti; bitenle başlayan, yaşamla ölüm arasındaki sınır! Kudurmuş dönen topraklar, kıpkırmızı kesilen namlular, ter içindeki göğüsleri özgür bırakmak için iki yana savrukça açılmış kaputlar, nişancıların isten kapkara korkunç gözleri..! Zafer dedikleri buydu işte, önünde şapka çıkarılan, saygı duyulan, cephe gerisi subaylarının hep gıpta ettikleri şey... Nesnel bir olayın, nişanlara eklenen bir

nişan, apoletteki yıldızlara eklenen bir yıldız biçimindeki nesnel sonucu... Ama toplara doğru ilerleyen düşman tanklarından başka dünyada her şeyin sili-nip gittiği, gözün hiçbir şey görmediği, her türlü insanca duygunun yüreği terkettiği, kan kokan, ter kokan ağır, zor, kaba, çetin, coşkulu bir sonuç... Boris böylesi çetin anları sever ve ne kendine, ne de adamlarına acırdı. Tehlike karşısında her zaman dürüsttü; gözünü kırpmadan tehlikenin içine atılır, başkalarını da atardı. Dürüstlüğü, herkes nerdeyse kendisinin de orda bulunmasını gerektirirdi. Kaderin adaletini de, acımasızlığını da severdi. Havada ısıklık çalarak uçan her merminin kendi üzerine geldiğini sananlara karşı acımasızdı kader. Savaşta ulaşmıştı bu inanca. Kaç kez, kaç kez karşılaşmıştı savaşta «hepsi bu kadar» durumu ile. Ama az önce Gul-yayev'in söylediği şu son «hepsi bu kadar», kaygı ve tedirginlik değil, bir canlanış ve coşku yaratmıştı sanki içinde.

Başını hafif geriye çevirerek :

— Jorka, geç kalmayalım! -diye bağırdı, sonra atını kamçıladi, aynı anda karşı yönden esen rüzgârın buz gibi kamçısını yedi yüzüne.

— Merak etmeyin, Yüzbaşı yoldaş, -dedi Jorka; atını tırısila hemen onun yanibaşında sürüyordu.- Tam vaktinde varacağız.

Seviyordu Boris şu Jorka'yı; günlük güneşlik bir gün gibi insanın içine huzur veren sakin bir adamdı.

Boris gülümseyerek sordu :

— Hâlâ galeta kemiriyor musun? Var mı yanında?

— Ne gezer Yüzbaşı yoldaş! Hepsini topçulara bıraktım. Ceplerim ruhum gibi tertemiz.

— Hay senin ruhuna tüküreyim e mi!

Tabur karargâhının görev yaptığı toprak damda subaylardan kimseyi bulamadılar. Âletin yanına serdiği kuru otların üzerinde kestirmekte olan yorgun bir telefoncudan başka kimse yoktu karargâhta. Telefoncunun söylediğine göre tabur yarım saat önce yürüyüşe geçerek ayrılıp gitmişti burdan; verilen emre göre, yirmi dakika kadar daha durduktan sonra kendisi de ayrılacaktı burdan.

— Adadaki topçularla bağlantınız var mı?

— Bizim onlarla niye bağlantımız olsun, Yüzbaşı yoldaş? Alay karargâhıyla bağlantımız var bizim. Ona da az sonra son vereceğiz.

Boris sunturlu bir küfür savurdu, nişancı Yelyutin'in armağanı olan fosforlu saatine baktı, sonra Jorka'yı çağırdı. Jorka atlar yedeğinde geldi.

— Hemen bataryaya, Kondratyev'e gideceksin! Kravçuk'u, Bobkov'u, Sklyar'ı ve... -Kaşlarını çatıp biraz düşündü sonra ekledi:- Şura'yı benim emrime vermesini söyleyeceksin. Herkes atlı olacak!

— Emredersiniz!

— Bekle. Zolotouşino'da buluşacağız. Dinyeper yolu üzerinde. Güneyde. Tam bir saat sonra orda olmalı herkes. Bir dakika bile gecikme istemem. Ben topçu alay komutanlığına gidiyorum. Hadi bakayım, görevim seni!

Sabaha karşı saat dörtte Boris topçu alay komutanlığının ormanın içinde bulunan ateş mevzilerinden iki top ve iki takım asker aldı.

İverzev'in emrinden haberi vardı burdakilerin. Toplar çekilmeye hazır hâle getirilmişlerdi; ne olup bittiğini doğru dürüst anlayamayan uykulu askerler,

kaputlarına sarınmışlar, topların yanında birbirlerine sokulmuş olarak bekliyorlardı. Batarya komutanı, karınca belli, kaytan bıyıklı Yüzbaşı Annanyan'la takım komutanı genç teğmen Yeroşin de buradaydılar, konuşmadan sigara içip duruyorlardı. Boris'in «Toplar arabalara!» emrini vermesinden ve her takımın kendi topunu çekerek arabalara bağlamasından sonra Yüzbaşı Annanyan :

— Bana bak Yermakov, -dedi,- toplarımı da, adamlarımı da verdiğim gibi geri isterim, tamam mı?

— Teğmen Yeroşin'i almasam da olur, -dedi Boris.- Varsın bataryasında kalsın.

— Ama Yüzbaşı yoldaş, takım benim takımım, -dedi Yeroşin yalvarırca.- Lütfen, lütfen izin verin de adamlarımın başında bulunayım... Onlarla olmam gerek benim!

Annanyan olanca ciddiliğiyle :

— Çok doğru! -dedi.

Boris yanıt vermeden atına atladı, Annanyan'ın elini sıktı. Soğuktan atın eğeri gıcırıyordu. Atını topların kara gölgelerine doğru çevirdi ve emrini verdi :

— En yakın mesafeden beni izle! Ma-arş!

Yarım saat sonra da topları ve ekibini, dün Dinyeper'e doğru «Willys»le geçtiği yola çıkardı. Ancak bu yol bu kez cephe gerisine uzanıyordu; mitralyöz salvoları da, askerle kaynayan ormanın üzerinde patlayan roketler de artık gerideydi. Boris'e şu anda hiç hastanede yatmamış, dün olanlar sanki birkaç ay önce geçmiş gibi geliyordu. Üzerinden hâlâ arabaların gıcırdayarak geçtikleri tombaz köprüsü, kara tümsekler halindeki at leşleri, yolun kıyısında devrilmiş yatan «Studubakker», mermi çukurları... Birden belleğinde İverezev'in sağlıklı, kırmızı yüzü belirdi, sonra Şuroçka'nın soğuk, tepkisiz dudakları,

derken kolonya kokusu... Birden dizginlere asıldı, başını silkeledi : ilk sıkıntısının geçip gittiğini duyumsadı.

— Tırıs!... ma-arş!

Ağzına kadar cephe gerisine özgü şeylerle dolu küçük bir köyden, bu köyün mutfaklardan yükselen dumanların kapladığı sokaklarından geçip, güneşe, Zolotauşino'ya giden yola çıktılar : yol artık Din-yeper'den birkaç kilometre uzakta, tüm cephe boyunca ormana kadar eğri bükürlü bir biçimde uzanıyordu. Ve artık ne roketlerin menekşe rengi ışıkları görülüyor, ne mitralyöz sesleri duyuluyordu. Yalnız zaman zaman, Alman savunma mevzilerinden fırlatılan bir merminin ağır uğultusu, ormanda yapayalnız yankılanıyor, sonra gökyüzünde kendine özgü bir çizgi çizerek uzaklaşıp gidiyordu.

— Tırıs! ma-arş!

Savaşçıların gerginlikleri azalmasın diye yinelemişti emrini. Gözleri çoktan karanlığa alışmıştı, ama yolu görmekten çok hissediyor, çamların pençe gibi aşağı sarkan ıslak dalları daha kasketine çarpmadan içgüdüyle başını eğiyordu. Ardından gelen topların ağaç kökleri üzerinden geçerken çıkardıkları o bildik sesi izliyor, dönüp ardına baktığında topların dört bir yanına yapışmış adamlarını görmekten çok hayalinde canlandırıyor : onbeş savaşçı geliyordu arkasından.

Birden arkadan birinin bağırdığını duydu :

— Du-ur! Du-ur!

Çığlık, ağdalı, yapış yapış sesizlik içinde başladığı gibi yitip gitti.

Boris dizginlere asılıp atının başını sertçe geri çevirdi, sonra toplara doğru dörtte bir ileri atıldı.

— Ne oldu?

Kimseden ses çıkmadı. İlk topun arabacısı dizleri üstünde sürünerek ve ağız dolusu küfrederek, kamçısını yitirmiş de arıyormuş gibi yerde, killi çamurlar arasında kımıl kımıl birşeyler yapıyordu. Bir yandan da dişleri arasından tıslar gibi :

— Bacağını... bacağını versene be hayvan! Allah allah, inadı tuttu! Hey sana söylüyorum..! -diye söyleniyordu.

— Elinizi çabuk tutun! -dedi Boris, telâşlı.- Dalga geçecek zaman değil!

Sabırsızlıkla atından yere atladı.

— Elinizi çabuk tutun! Çabuk!

Teğmen Yeroşin'i kendine güvenmeyen sesiydi bu. Hemen ardından, kaputunun yakaları kulaklarına kadar kalkık kara bir gölge Boris'e yaklaştı ve, «Ortalık nedense çok sessiz, Yüzbaşı yoldaş, -diye fısıldadı.- Kuşku verici bir durum değil mi sizce de bu? Dikkatli olalım; Almanlar olabilir çevrede.»

— Tabi olabilir, Yeroşin, -diye alaylı bir karşılık verdi Boris,- Neden olmasın? Eğer burda bir bir Alman birliğine çatarsak, topun namlusunu anında yola çeviriveririz, olur biter. Ama siz yine de her ihtimale karşı tabancanızdan bir mermiyi hiç eksik etmeyin. -Karanlığa, top yönüne baktı :- Hey, ordakiler, tamam mısınız?

— Hazırız! -dediği duyuldu öfkeli bir sesin.

— At bin! Yakın mesafeden takip! Ma-arş!

Şafağın sökmekte olduğunu, sağ ve solundaki sık ağaçlar arasında adalar halinde belirmeye başlayan sisten anladı. Ada-sisler giderek süt mavisi bir renk aldı, yolun ilerisi gitgide daha kolay seçilir oldu; ilerde, çalıların ötesinde beyaz bir dumanı andıran hafif, belirsiz bir titreşim görüldü. Kararan tekerlek izlerini örten minik yapraklar üzerinde çiğler

donuk donuk ışımaya başladı. Hava ansızın serinleyiverdi sanki, terli sırtlarda bir ürperti dolaştı, kaputların yenleri nemlendi. Boris kaputu içinde büzüşerek dönüp arkaya bir gözattı : topların kara siluetleri şafağın boz bulanık isleri içinden sızıp geliyordu.

— Yaklaş!

Az ilerde orman bitivermiş ve önlerinde sislerle kaplı bir vadi uzanmaya başlamıştı. Sisler içinde yakın bir suyun varlığı duyuluyor, hava balık, yoğun nem, bataklık otu kokuyordu. Ötelerde belli belirsiz çalı kümelerinin karartıları görülüyor, karartıların üzerinde süt mavisi bir sis uzanıyordu. Orman yolu sert bir dönüşle vadiye, sislerin içine iniyordu.

— Âde-taa! Yavaşla!

Boris atının dizginlerine asıldı : topları ve ekibini bir de gündüz gözü görmek istiyordu.

İlk topu çeken atlar ormanın karanlığından tırısla çıktı, onu ikincisi izledi. Yanlara koşulu atların sürücüleri, yolun vadiye doğru inişe geçtiğini görünce, dizginlere asılıp üzerlerinden buharlar yükselen ter içindeki atları durdurdular. Atından ilk inen Teğmen Yeroşin oldu; kaputunun yakasını açmıştı (yakasını hemen şu anda açmış gibiydi); ayağında donuk donuk parlayan çizmeler, çevikçe koşmaya başladı, ama tökezledi, yiğit bir hava takınarak, «Toplar du-ur!» diye bir emir verdi ve uykusuz gecenin aynaya çevirdiği gözlerle canlı bir şekilde Boris'e baktı. Boris onun bu bakışını anladı : gördünüz mü, gece kazasız belâsız geçti, sabaha erdik... Siz ne dersiniz deyin, bu böyle!.. Anladı ve gülümsedi : «Allah müstehakını versin!» Boris, geceyi uykusuz geçiren askerlerin bakışlarındaki bir anlık huysuzluğu da anladı; karmakarışık bir biçimde ve beceriksizce

toplardan aşığı atlayan askerler soğıktan sırtlarını kamburlaştırmışlar, çığden sırlsıklam yakalıklarını iyice yukarı kaldırmışlardı. Hemen hepsinin ayağında -herhalde düşman işgalinden kurtarılan köylerden sağlanmış- yeni dolamalar ve yeni botlar vardı. Dolamalarını ayaklarına sarmayı pek de becerememişlerdi. Ters bakışlarında, «Sen de kimsin? Atının üzerine kurulmuş bizi nereye götürüyorsun? Niçin götürüyorsun?» gibi bir ifade vardı. Birden Boris'in içinde Yüzbaşı Annanyan'a karşı (kimleri vermiş bana?), karşısında durmuş kendisine huysuz huysuz bakan şu adamlara karşı (millet avcı çukurlarında, top mevzilerinde soğıktan titreşirken, sıcacık soba başlarında, karıların koyunlarında keyf ediyorlardı teresler!) dehşetli bir öfke yükseldi ve yüzünü buruşturarak atını öyle şiddetli kamçladı ki, ürken at kendini yan yan yolun kıyısına attı.

— Yakalarınızı indirin! Topların yanında itişip kakışmayın! Atlara yardım edin! Hadi, hep beraber!

İkisi de aynı boyda olan top komutanı çavuşlar, emri bir yankı gibi yinelediler. Erler, kimisi telâşla, kimisi isteksiz yakalarını indirerek, abartmalı bir gayretlilik pozuyla topların tekerlekleri yanına gittiler.

— Teğmen Yeroşin! İlk top hareket etsin! Top çavuşları yanıma!

İlk topu çeken atlar kimildadılar. Atların sürücülerini dizginlerden olanca güçleriyle çekiyorlardı; ağırlığın asıl yükünü omuzlamış olan dip atları, kişneyerek, başlarını yukarı aşığı savurarak arka ayakları üstüne abandılar; topun bağılı olduğu iki tekerlekli araba, topun ağırlığıyla, atların ayaklarına çarparak harekete geçti. Böylece ilk top sisler içindeki vadiye inmeye başladı. İkinci top da süt mavisi sisler içine dalınca, Boris karşısında durmakta olan

top komutanlarına sertçe baktı ve şaşkınlıkla kaşlarını yukarı kaldırdı. Karşısında her ikisi de boylu poslu, her ikisi de genç, her ikisi de iri gözlü ve her ikisi de geniş omuzlu iki çavuş, üstleri başları tertemiz, düzenli, disiplinle duruyorlardı.

Deminki öfkeli hali geçmeye başlayan Boris :

— Sarhoş olmadığımı biliyorum, -diye mırıldandı,- ama nedense gözlerim çatal görmeye başladı. Siz yoksa ikiz falan mısınız?

— Evet, Yüzbaşı yoldaş! -diye karşılık verdi çavuşlardan biri.

— Ne yani, hep böyle ikiniz birlikte mi savaşır-sınız siz? Çoktandır mı savaşıyorsunuz?

— Evet, Yüzbaşı yoldaş! Bu, ikinci yılımız.

— Nerelisiniz?

— Moskovalıyız, Yüzbaşı yoldaş.

— Desenize hemşeriyiz! Neresinde otururdunuz Moskova'nın?

— Taganka'da, Yüzbaşı yoldaş. Ya siz?

Kardeşlerden biri tertemiz, çocuk gülümsemeyle güldü, aynı gülümseme aynada yansımış gibi öbürünün yüzünde de belirdi.

— Ben mi? Sokolniki'de! İyi ama, kardeşler, ben sizi birbirinizden nasıl ayıracağım? Soyadınız nasıl sizin?

— Beryozkin, Yüzbaşı yoldaş. Bataryada bizi adlarımızla ayırırlardı : Çavuş Nikolay Beryozkin ve Çavuş Andrey Beryozkin. Siz de başlangıçta böyle yaparsınız; sonra alışırsınız, kolayca ayırdedebilirsiniz.

Boris gülümsedi :

— Çok güzel doğrusu! -Yeniden kardeşlere baktı.- Ayırdedebilir miyim, edemez miyim, şeytan bilir artık onun orasını! Şu işe bak : savaşta ilk kez ikiz kardeş görüyorum! -Eğerden aşağı sarktı :- Söyleyin

bakalım, Beryozkin kardeşler : takımlarınız ikmal takımları galiba, öyle değil mi?

— Evet, Yüzbaşı yoldaş. Sumı bölgesinden.

— Daha önce hiç çarpıştılar mı? Yoksa ocak başlarından doğruca Dinyeper'e mi getirildiler?

— Bir kez bir çarpışmada bulunduk, Yüzbaşı yoldaş. Gerçi öyle büyük bir çarpışma değildi ama, fena da sayılmazdı...

— Pekâlâ göreceğiz... Hadi bakalım, Beryozkin kardeşler, yerlerinize!

Bayıraşağı yoldan vadiye, toplara doğru inerken, teğmen Yeroşin'in neşeli sesini duydu. Boris'e eski bir tanıdığıymış gibi neşeyle gülümseyerek :

— Ne o, dinlenmek için küçük bir mola mı verdiniz yoksa, Yüzbaşı yoldaş? -dedi.

Yeroşin'in genç, neşeli yüzüne dikkatle bakan Boris, dudaklarının üzerinde bıyık niyetine bırakılmış («Annanyan'ı taklit ediyor besbelli») incecik, sarı tüyleri görünce, ters ters :

— Ne dinlenmesi? -dedi.- Dinlenme burda değil, öbür dünyada olacak. Anladınız mı? Hem o bıyıklar ne oluyor öyle?..

Çıkışının bayağı kaba, hatta aşağılatıcı olduğunu farketmesine rağmen kendine hiç kızmadı; atını mahmuzlayarak kıpkırmızı kesilen Yeroşin'i, topları, askerleri, terden ıslıl ıslıl sağırlarını titrete titrete koşan atları geride bıraktı. Savaşta bunca yıldır çok şey görmüş, öğrenmişti, bu yüzden insanlarla bu şekilde konuşma hakkını görüyordu kendinde, çünkü onlardan kendisi sorumluydu ve çünkü savaşın ne demek olduğunu onlardan daha iyi biliyordu.

— Tırıs! ma-arş!

Dinyeper'den yalnızca bir kilometre ötede yer alan orman köyü Zolotouşino'ya şafak sökmek üze-

reyken girdiler. Şafağın ucun ucun tutuştuğu pembemsi bir gök uzanıyordu ormanın üzerinde; çamların tepe dalları da hafiften kızıllaşmıştı; yerlerde, ağaçlardan dökülmüş yapraklar, üzerlerindeki nemle pırl pırlıdı. Birkaç evin damından yükselmekte olan dumanlar bile kızıla boyanmıştı. Sabah sessizliği içindeydi köy. Kimi evlerin avlularında, sundurma altlarında arabalar kararıyordu. Köyün ucunda kurulu mutfaktan incecik bir duman yükseliyor, gözlerinden uyku akan aşçı, elinde kepçesi, hafif tıkırtılar çıkararak yemek hazırlıyordu. Mutfağın da gerisinde, köyün artık çıkış yerinde Boris, Jorka Vitkovski'yi gördü. Şapkasız, sapsarı saçları açıkta, kabak çekirdeği yiyerek ayakta duruyor, çekirdeğin kabuklarını umursamazca kaputunun üzerine tükürerek aşçıyla konuşuyor, gülüyordu.

İlk topu çeken atlar artık pembemsi bir renk almış olan sisin ve ormanın içinden fırlar fırlamaz, Jorka kaputuna yapışan kabukları eliyle süpürüp üzerinden çiğ taneciklerinin yuvarlandığı Alman otomatığını omuzuna attığı gibi karşılamaya koştu.

Tırısta koşmaya alışan atının dizginlerine asılan Boris, aşağı inmeden sordu :

— Durum nasıl? Bulbanyuk'un taburu burda mı? Bizim bataryadan, dediğim adamları getirdin mi? Evet, getirmişsin, görüyorum! Bulbanyuk hangi evde?

Jorka temiz, aydınlık, masmavi gözleriyle Yüzbaşının yüzüne bakarak :

— Bir tek Sklyar'ı getirebildim, -dedi.- Öbürleri, oh-ho! Kondratyev'le birlikte nehri geçmişler. Sklyar'ın dediğine göre, Almanlar ellerindeki bütün silahlarla ateşe başlayınca, bizimkiler Kondratyev'in emriyle, hop karşıya..!

— Ah, seni aydın! -diye mırıldandı Boris, sonra :- Bulbanyuk'un kaldığı ev hangisi? -diye sordu.

— Şu, sağdan beşincisi. Tabur karargâhı oldu orası.

Jorka elini cebine soktu, kabak çekirdeği çıkaracaktı, ama sonra düşünüp vazgeçti.

Birkaç dakika sonra, Yeroşin'e adamları yerleştirmesi için gerekli emirleri veren Boris, karargâhtan içeri girdi. Kapı önünde nöbetçi yoktu. İçerde yanan sobadan sıcak hava kokusu yayılıyordu. Odayı ikiye ayıran kirli basma perde üzerinde turuncu ışıklar oynaşıyordu. Perdenin önünde, bu yanda, yere atılmış otların üzerinde, kaputunun yakalığı iyice kalkık bir asker horlayarak uyuyordu. Yatağın başucundaki bir çivide üç otomatik asılıydı. Boris yerdeki askerin üzerinden atılarak perdeyi araladı. Yüksekçe bir yatağın üzerinde tabur kurmay başkanı üstteğmen Orlov, gömleğini, çizmelerini çıkarmış, uzun bir donla yatıyordu. Çingenelerinkini andıran öfkeli yüzünde, çenesinin altından geçerek tepesinde düğümlenmiş kalınca bir örtü vardı. Sıkılı dişlerinin arasından ısıksı sesler çıkararak derin nefesler alıyor, bu sırada ayak parmaklarını hızla oynatıyordu. Yerdeki bir taburenin üzerinde, açılmış bir harita, onun üzerinde de birazı içilmiş, rengi bulanık bir şişe ev votkası, teneke bir maşrapa ve hiç dokunulmamış bir dilim kara ekmek vardı. Yerde, çizmelerin arasında bir plâncete görölüyordu.

Orlov, yumruğunu yüzünü bağlayan örtüye bastırmış, boş gözlerle Boris'e bakarak :

— Tuh sana, alçak, namussuz herif! -diye inliyordu.- Eğer seni lime lime etmezsem bana da Orlov demesinler! Bok böceği gibi iki saattir kımıl kımıl ne yapıyorsun lan orda! -Başında kulaklıkları, kö-

şede, âletinin önünde ürkek ürkek oturmakta olan telefoncunun incecik, zayıf sırtına gözlerini dikmiş, öyle söylüyor bunları.- Bir papatya tutturmuşsun, iki saattir kafa bırakmadın, itoğlu it! Bağlantı kur, diyorum sana! Bağlantı kur!

Telsizci yayvan yayvan konuşuyordu :

— Papatya... Papatya... Sesin çok az geliyor, Anlaşılmıyor, Papatya...

Boris oracıktaki bir sıraya oturarak :

— Dişin mi, Orlov? -dedi.

— Ah, hem de nasıl! -diye inledi Orlov.- İnadinaymış gibi bugün tuttu namussuzun ağrısı! -Uzanıp taburenin üzerinden votka şişesini aldı, maşrapaya doldurdu, iri bir yudum alıp ağzını çalkaladı, yüzünü buruşturdu.- Bunun bile bir hayrı dokunmuyor! -Şişeyi öfkeyle yatağın altına fırlattı, sonra pek de ihtimal vermiyormuş gibi, değişik bir sesle sordu :- Topları getirebildin mi? İkisini de?

— Getirdim. İkisini de. Bulbanyuk nerde?

— Ormanda. Sal yapıyorlar. Bu geceye hazırlanıyorlar senin anlıyacağın. Sen de sal yapımıyla görevlendir adamlarını. Hadisene, yüzbaşı, ne duruyorsun? -Telsizcinin yarım dönerek birşey söylemek ister gibi kendine baktığını görünce :- Ne? -dedi.- Ne diyorsun, anlamadım. Ne susuyorsun be adam? Konuşsana!

— Papatya diyor ki, yerlerine varmışlar.

— Ah, varmışlar ha, varmışlar demek! -Birden inleyip bir küfür savurdu, ayak parmaklarını hızla oynattı.- Demek ki, Maksimov yerine varmış! -Sonra Boris'e dönerek yeniden o değişik ses tonuyla :- Burada bir asker var, o anlattıydı, -dedi,- Sibiryalı kendisi... Ormanda yaşayan avcının tekînin dişi ağrımış. En yakın doktor o ıssız Sibirya ormanlarına bin ki-

lometre uzakta. Ağrıysa dayanılır gibi değil, dış nah böyle ağaç kovuğu gibi çürümüş... Ne yapsa beğenirsin senin avcı? Almış parmak kalınlığında bir çivi, geçirmiş kovuğa, bir asılmış, sen sağ ben selâmet! Ne alkol, ne tendürdiyot, ne birşey..! Bilmem ki ben de öyle mi yapsam? O-of, bitirdi beni namussuz! -Yumruğuyla yatağa vurarak yeniden telsizciye bağırdı :- Aman ha bağlantı kesilmesin! Yoksa gözünü patlatırım!

— Fazla şamata ediyorsun, Orlov! Sesin tâ sokaktan duyuluyor. Bağlantı kuruldu mu şimdi?

Binbaşı Bulbanyuk girdi içeri. Kaputunda, apoletlerinde su damlacıkları ışıyordu; şapkasının siperliğine ıslak bir kavak yaprakçığı yapışmıştı; yıpranmış kahverengi çizmeleri az önce sudan çıkmışçasına sıırıslıklamdı, öylesine çiğliydi orman. Hiç konuşmadan kaputunu, şapkasını çıkardı, görmüş geçirmiş bir bakış fırlattı Boris'e, yerde, çizmelerin arasında duran plânçeteyi kaldırıp yatağa, Orlov'un ayaklarının üzerine fırlattı. Parmaklarının kımıldaması duran Orlov :

— Maksimov yerine ulaşmış, -dedi.- Topçular da, gördüğün gibi, geldiler.

Bulbanyuk, sağlıklı, bronzlaşmış yüzünde kocaman duran çiçek bozuğu burnunu kaşıyarak :

— Evet, -dedi gür bir sesle.- Senin topları gördüm. Dinyeper'i bu gece geçeceğiz. Gündüz kıyıda olsun, köyde olsun bir tek kişi bile burnunun ucunu göstermeyecek. Emirlerle harfiyyen uymayanlar mahkemeye verilecek. -Bu son tümceyi bir ezgi gibi âhenkle, ağır ağır söylemişti.- Bu kadar.

Bulbanyuk'un ne denli ihtiyatlı olduğunu bilen Boris :

— Karşı kıyı nasıl, Binbaşım? -dedi.- Sessiz mi?

— Çok mu önemli sessizlik, Yüzbaşı? Karınca yuvasından hiçbir ses duyamazsın, ama orası karınca yuvasıdır! Almanlar aptal değil, elbet onlar da birşeyler düşünüyorlardır.

Taburenin üzerinden maşrapayı aldı, kokladı, gözücuyla Orlov'a ters ters baktı. Orlov, suçlu suçlu, öbür yanında emirlerinin horlamakta olduğu kirli patiska perdeye kaydırды yeşil gözlerini.

Bulbanyuk kaşlarını çatarak :

— Herhalde Seryogin'in üzerine atacaksın suçlu? -dedi.- Bu, yalanın daniskası olur. Bugün kimse ağzına bir damla votka koymayacak. Herkesi koklayacağım. Ağzı votka kokan soluğu mahkemede alır. Seni severim. Ama senin de beni tanımış olman gerekir. Tamam mı?

Orlov gözlerini bu kez de telefoncuya kaydırarak :

— Hep şu nalet olası dişlerin yüzünden, Binbaşım! -diye mırıldandı.- Anlatamam size nasıl ağrıdığını!

— Herkeste diş var. Hem votkayla yıkadığın dişin değil, burası... -Bulbanyuk eliyle yüreğini gösterdi.- At bu şişeyi, tamam mı? İşte böyle. Harekâttan sonra hep birlikte içip sarhoş olacağız. En büyük güçlük, kanatlarda. Evet, kanatlarda! Hadi, yiyecek birşeyler ver. Yalnız, Seryogin'i katma... bırak uyuşsun. Sen ver.

Orlov sıkıntıyla perdeden yana baktı, sonra yatağın üzerinde oturur duruma geçti, ayaklarını aşağı sarkıtarak isteksiz isteksiz :

— Bakalım, birşeyler buluruz herhalde... -dedi. Bulbanyuk, birden, sevecenlikle :

— Sal işinde sana yardım ederiz, Yermakov, -dedi.- Adam veririm sana.

Boris kendisi için de, Bulbanyuk için de, Orlov için de belirsizliklerle dolu olan harekât üzerinde fazla düşünmemek arzusuyla çıktı karargâhtan. Bulbanyuk'u da, Orlov'u da tanırdı. Ateşli, heyecanlı bir adam olan Orlov, bütün Alayda haklıyla haksızla yarı yarıya ayırmasıyla tanınırdı. Kendine güvenli, tutarlı bir adamdı; kendisi de bir karargâh subayı olması-na karşın, hangi rütbeden olursa olsun bütün karargâh subaylarını küçükgörür, sık sık tabancasını çekip bölüğün başına fırlar, taburu hücumla geçirirdi. Böyle bir durum Bulbanyuk için pek düşünülemezdi. Topçu desteği olmaksızın Bulbanyuk hücumla geçmez, sıradan bir tümseği sütne olarak kabul etmez, bölüklerin tüm profillerini örtecek şekilde toprağa gömülmelerini isterdi. Savaşta önce siperleri dolaşır, sürülmüş toprağı kontrol eden bir uzman gibi siper korkuluklarını elleriyle yoklar, sonra oturup başını kuşkuyla bir o yana bir bu yana çevirir, inceden inceye bir hesaplamayla yöneltim noktalarını saptardı : bütün bunları yaparken toprağını savaşta değil ekime hazırlayan işten anlar bir köylüye benzerdi. Topçulara karşı, ancak uzun süredir savaşan, deneyimli piyade subaylarında görülen özel bir sevecenlik duyardı. Savaş koşullarını değerlendirmede tartışmasız bir biçimde ve her zaman haklı olanın Bulbanyuk olduğunu teslim etmesine karşın, Boris yine de ateşli ve pervasız Orlov'u, ince eleyip sık dokuyan ihtiyatlı Bulbanyuk'tan daha çok severdi.

Sık ağaçlar arasındaki ışık serpintileriyle şafak tüm ormanı tutuşturmuştu. Sis katmanları arasından kızıl ışık kuşakları seçiliyor, ağaçlar, damlar, tüm köy, ormanı saran bu kızıl ışık içinde sanki buharlaşıyordu.

Toplar, yapraklarını dökmüş bir titrekkavak ağacının altında duruyor, askerler yorgunluk akan yüzleriyle isteksiz isteksiz topları kamufle ediyorlardı. Beryozkin kardeşler kılıfını çıkarttıkları optik nişangâhı temizliyorlardı.

Teğmen Yeroşin, teftiş ya da geçit resmi için hazırlanmışa benzeyen pırıl pırıl çizmeler, elindeki baltayla yerde boylu boyunca yatan çamların dallarını kesiyordu. Jorka ise, onun yanında durmuş, bir yandan kabak çekirdeği çıtlatırken, bir yandan da safça gülümseyerek ona öğüt veriyordu :

— Yavaş ol biraz, Yüzbaşım, yavaş ol! Hafif hafif vuracaksın baltayı!

Boris sertçe bağırdı :

— Vitkovski! Espri yapmayı da, kabakçekirdeği yemeyi de kes! -Sonra sesini daha da sertleştirerek Yeroşin'e döndü :- Nasıl izin verirsiniz sizinle böyle senlibenli konuşmasına? Siz bir subaysınız!

Yeroşin kıpkırmızı oldu, baltayı yere bıraktı. Palaskası çarpılmıştı. Dudakları ve kaşları titriyordu. İncinmişti.

— Henüz dört aylık bir subayım ben, Yüzbaşı yoldaş.

— Bu daha da kötü ya!

Sarı, belli belirsiz bııklı bu genç teğmenden niye birtürlü hoşlanmıyordu Boris, bilmiyordu. Onu güçsüz ve kendine güvensiz buluyordu da, ondan mı? Yoksa başkalarına öykünen insanları sevmemesi miydi bunun nedeni?

Beryozkin kardeşlerle erler, topların orda durmuşlar, sessizce kendilerine bakıyorlardı.

Birden Boris'in sesi patladı :

— Top başına! Tanklar sağda!

Teğmen Yeroşin Boris'e doğru bir adım attı, kuşku ve telaşla sağına soluna bakındı, sonra bacakları kaputunun eteklerine dolanarak toplara doğru koştu.

— Top başına! -diye bir kez de o bağırdı, ama sesi havada tuhaf bir biçimde kopup gitti.

— Top başına-a! diye bir yankı gibi yineledi Ber-yozkin kardeşler.

Birden topların orda bir hareketlilik görüldü, askerler telaşla sağa sola atıldılar, topların üzerinden kamuflej malzemeleri atıldı, namlular kaldırılıp indirildi; ayağı kundağa takılan birisi yere kapaklandı; top komutanları teknil verdiler :

— Atışa hazırız!

— Paydos! -diye bağırdı Boris ve elini salladı.

Yeroşin hızla, nerdeyse koşarak geldi Boris'in yanına; dudakları öfkeden tirtir titriyordu; küllengi gözlerinde dehşetli bir aşağılanmışlık :

— Siz... güvenmiyor musunuz bize? Niçin... niçin alay ediyorsunuz böyle? -diye kekeledi.

Boris onun sözünü keserek :

— Bırakın bu duygusalılıkları! -dedi.- Askerlikte gücenme yoktur. Parkta sevgilinizle dolaşırken, ona gücenebilirsiniz... Evet? Yatıştınız mı? Erattan üç kişiyi sal yapımına ayırın. Geri kalanlar gidip uyunlar. Bu emirlerimi yerine getirdikten sonra da doğruca bana gelin. Jorka! Gidiyoruz!

ALTINCI BÖLÜM

Bulanık ve ılık bir suya düşmüş de bu su kendisini yutmuş gibi bir uykuya daldı. Uykusuz gecelerden sonra hemen hep rastlanan, eksik bırakılmış ya da, karar verilememiş konulara ilişkin düşünce kırıntıları, düşünce yansımaları, kopuk kopuk düşler ve benzeri hiçbir şey yoktu bu uykuda. Yalnız bir kez belirsiz bir tedriginlik bu uykuyu araladı. Gözlerini yarım açtı: pırıl pırıl bir güneş, inanılmaz temizlikteki kulübenin içine doluyor, tavanın o masum bembeyazlığı olanca pırıltısıyla ortaya çıkıyordu; duvarda eski bir sarkaçlı saatin gıcırtilı tik-tak'ları duyuluyordu. Tertemizlik, sükun, huzur, sıcaklık... ve uyumak isteği... uyumak... Bu gözkamaştırıcı beyazlıktaki ışığın geldiği yüksekliklerden sessiz bir motor uğultusu duyuluyor, Jorka'nın mırıltı düzeyine alçalmış sesi hemen arkasından geliyordu :

— «Rama». Yarım saattir dönüp duruyor. Bakın, nasıl kanadının üstüne yan döndü! Aşağıyı tarıyor. Görürsünüz, yarım saate kalmaz bir sürü olarak gelirler...

Ve Yeroşin'in sesi :

— Farkedebileceğini hiç sanmam. Sokakta tek bir kişi bile yok. Aslında bir tanksavarla şöyle bir salvo ateşine tutacaksın namussuzu...

— Birşeycik yapamazsın tanksavar silahla ona. Zırhlıdır onlar.

Boris sesini fazla yükseltmeden :

— Hadi bakalım, herkes uyusun! -dedi, sonra doğal olmayan beyazlıktaki ısınmış duvara sırtını dönerek gözlerini kapadı.

Ve bilincinde şekilsiz bir gölgeyi andıran o sırnaşık, sükun dolu düşüncenin yansımaları; yeniden uykunun ılık dalgalarının arasına düştü : «Temizlik, temizlik. Yine hastanede miyim yoksa? İyi ama ne işim var hastanede benim?» Sonra, açıklanamaz bir duyguyla, kulübenin içinde belli belirsiz bir telaş, kuşkulu ayak sesleri, mırıltılar duydu, derken birinin bağırarak kendisini çağırmasıyla uyandı. Uyurken bir anda uyanma alışkanlığı hastanedeyken de terketmemişti kendisini.

Yatağa oturdu. Tam dinlenemediği için başı hafif hafif ağrıyordu. Güneş henüz batmamıştı; gurup öncesinin gri-leylâk rengi ışık kuşakları içinde üzerlerine kaputlarını geçirmiş olarak Jorka'yla teğmen Yeroşin'i gördü. Onların hemen yanında da muhabereci Sklyar dikiliyordu : omuzuna asılı otomatiği, kılıfları içindeki şarjörlerin ağırlığıyla sarkmış palas-kası ve üzerindeki herşeyle Sklyar'ın çarpık, gülünç bir görünüşü vardı. Hemen şu anda koşup gelmiş gibiydi.

— Ne var, birşey mi oldu? -diye sordu Boris.

Sklyar bir topun yuvarlanışını andırır bir hareketle Boris'in oturmakta olduğu yatağa doğru koştu, eski bir emireri alışkanlığıyla Boris'e kasketini uzattı, çizmelerini yatağa yaklaştırdı, sonra soluk soluğa :

— Tabur komutanı... -dedi.- Çok acele olarak sizi istiyor... Yalnız «no» var. Sizi bahçelerin arasından götüreceğim. «Ramka» uçuyor.

Jorka küçükgörür gibi, hafif alayla, ama bir yan-

dan da kıskanarak bakıyordu Sklyar'a; sonra özür dilerim deyip adamı kabaca iterek Boris'e kaputunu kendisi uzattı. Boris giyinirken Yeroşin'in yüzünde alaylı bir gülümsemeyi ayırdetti («Bir subayın çevresinde iki emireri pervane olmuş!»). Sertçe :

— Benimle geliyorsunuz! -dedi.

— Emredersiniz, Yüzbaşı yoldaş!

— Ne dediniz?

— Emredersiniz, dedim.

— Toparlanın. Konuşurken de vurgulamamıza dikkat edin. Vurgulama bazan söylenen söze bambaşka bir anlam yükleyebilir.

Yeroşin kıpkırmızı kesildi, ancak karşılık vermedi, omuz silkmekle yetindi. Boris, teğmenin kirpiklerinin kız kirpiği gibi uzun ve yukarıya kıvrık olduğunu farkederek, nedenini kendisinin de bilmediği bir öfkeye kapıldı.

— Çıkalım, -dedi.

Merdivenlere çıktılar. Batmakta olan güneşin kızıla boyadığı gökyüzünde bir «rama»nın uğultusu duyuluyordu. Camların tepe noktaları da kızıla boyanmıştı. Köyün sokaklarında kimsecikler görünmüyordu. Pilot kabinin camlarında pırıltılı ışıklar yansıtarak dalışlar yapan uçak, güz göğünün yüceliklerinde, kızıl-mor tüy yığınlarını andıran barışçıl akşam bulutlarının arasında uçmuyor, yüzüyordu sanki... Uzak, tehlikeli ve yabancı...

Bakışlarıyla «rama»yı izleyen Jorka :

— Bütün gün tepemizde dönüp duruyor itoğlu it! -diye homurdandı.

Boris gökyüzüne belli belirsiz bir göz atarak Yeroşin'e alayla :

— Siz galiba bir tanksavarla ateş etmeyi öneriyordunuz ona? -dedi.- Tanksavarı ne yapacaksınız,

tabancanızla bir nişan alın, bildircin gibi düşer aşağı! -Sonra Sklyar'a döndü :- Hadi bakalım, tabur karargâhına!

Binbaşı Bulbanyuk'la Orlov'u karargâhta bulamadılar. Tek bir muhabere eri vardı burda. Adam telefonundan bir an için koparak çok kısa bir yanıt verdi :

— Dinyeper'deler. Tamam.

Her ikisini de ormanda, suyun tam yanında, kumlara kazılmış küçük bir siperin içinde buldular. Bulbanyuk dürbünüyle karşı kıyıya bakıyordu. İyice şişen yüzü bu kez bir ilkyardım bandıyla bağlı olan Orlov, dumanını dışarı salmadan, çatık kaşla sigara içiyor, aradabir yere tükürüyordu. Siperin dibinde alay keşifçileri de vardı. Boris bunların arasında alay karargâhında rastladığı Legostayev'le havan takım komutanı gözlüklü teğmenin de bulunduğunu gördü. Tıraşı uzamıştı teğmenin. Suskun, öylece duruyordu. Legostayev'in sol yanına astığı, cilâlı derisi pırıl pırıl parlayan parabellum kılıfının çıkıttı açıldı. Eliyle karşı kıyıyı göstererek bas bir sesle Bulbanyuk'a :

— Biraz daha sola, biraz daha sola bakın... İşte ordalar! -diyordu.

Boris ve teğmen Yeroşin siperin içine atladılar.

— Sen mi çağırdın Bulbanyuk?

Bulbanyuk gözünden dürbünü indirdi.

— Evet.

Dürbünü indirince alınındaki kırıksıklıklar ortaya çıkmıştı. Göğü göstererek :

— Gördün mü? -diye sordu.

— Evet.

Bulbanyuk parmaklarını trampet çalar gibi dalgın dalgın dürbüne vurarak :

— Hiç hoşuma gitmiyor bu durum, -dedi.- Hem

de hiç. İkinci kezdir ki böyle dönüp duruyor. Adamlarımızın hepsini köyden çıkarıp ormana gizledim. Hepsini. Havancılar da burada. Bu zıkkımsa habire dönüp duruyor tepemizde. Şimdi : sen de hemen toplarını buraya getir. Hemen. Anlaşıldı mı? Ve gel, şuraya bir bak. Yo, daha önce topların getirilmesi için emrini ver. Bu kim? Takım komutanın mı?

Yeroşin alelacele bir selam çaktı, bu sırada dirseği keşifçinin geniş sırtına çarptığı için dönüp utanıp kaç bir gülümsemeyle adama baktı. Keşifçi şaşkınlıkla döndü, omuzlarını oynattı.

— Hey, hey, yavaş ol teğmenim! Tank gibi üstümüze geliyorsun, öldürmeye mi niyetin var!?

Bulbanyuk Yeroşin'e dönerek hoşnutsuz bir sesle :

— Topları buraya getireceksiniz! -dedi.- Anlaşıldı mı?

Yeroşin'in fırlamasıyla siperden çıkması bir oldu.

Bulbanyuk kısılmış gözlerle bir süre Yeroşin'in ardından baktı. Neden sonra :

— Takım komutanına diyecek yok doğrusu! -dedi.- Nerden buldun bu bahadırı? İnşallah ağzına yüzüne bulaştırmaz herşeyi... Bulaştırmaz mı diyorsun? Pekâlâ. Şimdi şu güzel dürbününle karşı kıyılara bir bak. Bütün kıyıyı tara. Sonra oturup hep birlikte düşünelim. Bakarsın, akıl akıldan üstündür sözü doğru çıkar.

Karşı kıyı bütünüyle gurup vaktinin sessizliği ve hüznü içindeydi; Dinyeper, koyu kırmızı, bakırsı ışıklar yansıtarak boylu boyunca uzanıp gidiyordu. Dürbünle bakıldığında, elini uzatsan degecekmişsin kadar yakındı nehir. Karşı kıyıda, güneşin ardında battığı orman yönünden bir rüzgâr esmeye başlamıştı.

Güneşin batmasıyla orman sanki iyice tenhalaşmış, garipleşmiş gibiydi. Dinyeper'in karşı kıyısı yüksekti; batan güneşin ağaçlar arasından süzülen ışıkları bir şerit halinde bu yüksekliğe tırmanıyordu. Orada, tepenin en yüksek noktasında, arkası batıya dönük olarak bir Alman askeri bacaklarını ayırmış, duruyordu. Işıkların net bir siluet halinde gösterdiği bu uzun boylu askerin yanında oturur durumda iki kişi daha vardı. Adamların başlarının üzerinde saydamsı bir sigara dumanı dolaşıyor gibiydi.

Boris kulağının gerisinde Orlov'un ateş gibi yanan soluğunu duydu :

— Şurdan tüfekte cehenneme göndereceksin namussuzları! Nasıl da net görünüyorlar!

Orman üzerinde düzenle dönüp duran «rama», nehir üzerinde uçmaya başladı, sonra hızla alçalıp bu kıyıdaki çamların tepelerini yalayarak batıya doğru uzaklaştı. Karşı tepede ayakta duran Alman, kepini çıkarıp uçağa salladı.

Ortalığa akşamın sessizliği ve ıssızlığı çökmüştü. Öylesine bir sessizlikti ki bu, dalından kopan bir yaprağın yere düşüşü, belli belirsiz bir hışırtıyla taze kazılmış siperin korkuluğu üzerinde sürüklenişi bile duyulabiliyordu.

Bulbanyuk, sonunda :

— İşte böyle, -dedi.- Toplarını şuraya yerleştirirsin... Ya da canın nereye isterse, top işi senin işin, Şu karşı yüksekliği nişan noktası olarak alırsın. Orada kesinlikle birşeyler var. Başka çare kalmazsa, topa tutarsın. Topları en son geçireceğiz. Bölükler geçtikten sonra. Nerde kaldı şu senin bahadır? Ne diye gecikip duruyor? Birazdan gene çıkar ortaya şu lânet net uçak!

— Gelir biraz sonra, -dedi Boris.

Bulbanyuk'un sezgilerinin güçlü olduğunu söylediler. Gerçekten de böyleydi galiba bu. Saat sekizde, yani Yeroşin'in topları kıyıya getirmesinden ve Boris'in topların çarpışmaya hazırlanmasını emretmesinden tam yarım saat sonra, baştan aşağı yıldızlarla kaplı gökyüzünde hışırtıyı andırır boğuk sesler duyuldu ve seslerin geldiği yönde ısıklıklar çalarak roketlerin uçtuğu görüldü; kızıl ışıktan bir eğmeç Dinyeper'in ortalarında, az önce Alman'ın durduğu tepede, hemen kıyıda ve ormanın derinlerinde de görüldü.

— Hepsini aklınızda tutun, -dedi Boris.- Ateş edeceğiz.

Yeroşin, Beryozkin kardeşlerle birlikte siper korkuluğunun üzerinde oturuyordu. Bulbanyuk, Orlov ve keşifçiler suyun kıyısındaki tepeciğin ardındaydılar. Askerler iyice kıstıkları seslerle aralarında konuşarak ağaçlar arasından salları taşıyorlardı. Tabur hazırlanıyordu.

Göremedikleri uçakların kızgın uğultuları şimdi tam tepelerinden geliyordu. Derken birden karanlık gökyüzünü ışık serpintilerine boğarak, ormanın üzerinde ilk «fener» asılı kaldı. Yeroşin'in altından toprak kayar gibi oldu, kumlar aşağı döküldü ve teğmenin dizi Boris'in ayağına dokundu. Siper korkuluğundan usulca aşağı kayan teğmen :

— Şimdi hapı yuttuk... -dedi, ama hemen geri çıkıp sımsıkı Boris'in yanına oturdu; suçlu suçlu gülümseyerek :- Bombardımanları hiç sevmem de... -diye ekledi.

Beryozkin kardeşlerin solukları sıklaşmıştı. Jorka gözlerini kısmış, dikkatle göğe bakıyordu.

Boris tepeden bakar bir tonla :

— Herkes siperlere! -dedi.

Aynı anda da karanlık gökten yere yaklaştıkça vızıldaması artan keskin bir ses duyuldu. Derken ses koptu. Bombalar ardarda patlamaya başladılar. Ayaklarının altında toprak canlıymışçasına sarsılıyor, sallanıyordu. Siperin içi adeta toprak yağmuruna uğramıştı.

Sonra köyün ve ormanın tâ ötelерinde birtakım yolları bombaladılar. Bulbanyuk'un askerlerinin gündüz sal yaptıkları yere de birkaç bomba düşmüştü.

Sonra yeniden sessizlik başladı. Son «fener» de sönüp gitmişti. Yalnız ormanın sık yerinde, -Zolotouşino'nun oralarda- bir fenerin donuk pırıltılarının karanlıkla çarpıştığı görülüyordu. Karşı kıyı ise kapkara, gizemli, suskundu. Siperde birinin rahatlıyarak güldüğü duyuldu; galiba Yeroşin'di : «Birkaç dakika daha sürdürselerdi...» Boris elinde olmadan tabur karargâhında kalan telefoncuyu anımsadı, apoletlerindeki toprakları silkeleyerek siperden çıktı. Kulaklarındaki çınlamanın gerisinden, kumda koşan birinin hışırtılı ayak seslerini duyar gibi oldu. Kıyıda toplara doğru koşan biri vardı. Derken karanlıkta Sklyar'ın sesi duyuldu :

— Yüzbaşı yoldaş! Bulbanyuk geçti! Bombardımandan hemen sonra. Birinci ve ikinci bölükler... Onlara destek olacaksınız!..

«Demek Bulbanyuk birliklerini karşı kıyıya geçirmeye başladı? Zaman kazanmak istiyor besbelli. Öyle ya, ne yapılacaksa, ancak şimdi yapılabilir. İhtiyatlı Bulbanyuk da fırsatı kaçırmadı».

Sesini fazla yükseltmeden emrini verdi :

— Top başına!

— Ya ben, Yüzbaşı yoldaş? Ben n'apayım, ne-reye gideyim? -Sklyar şaşkın şaşkın dikilip duruyordu Boris'in önünde.

— Doğru Bulbanyuk'un yanına! Bir adım bile ayrılmayacaksın ondan, anlaşıldı mı?

Sklyar'ın karanlıkta nasıl kaybolup gittiğini görmedi bile; Sklyar'dan çok daha önemli işleri vardı şu anda.

Boris iki topun arasında ayakta duruyordu (topların ordan ne bir ses, ne bir nefes... herkes soluğunu tutmuş bekliyordu). Yer, gök, karşıda duran nehir, orman yoğun bir karanlığın içindeydi. Ama Boris kıyıda karşıya doğru hareket eden salların surlarda çıkardığı hışırtıyı duyabiliyor ve bu hışırtı kulaklarına karanlığın soluk alıp veriş gibi geliyordu. Yeroşin'in, hemen yanibaşında fısıltıyla, «Bizimkiler... karşıya geçiyorlar» dediğini duydu. Siperden, Jorka'nın kısık bir sesle, «Ah, ulan itoğluitler!» dediği duyuldu. Birisi öksürüğünü tutmaya çalışmış, ama başaramamıştı anlaşılan, yarım bir öksürük sesi geldi. Bu kıyıda yaşayan, fısıldayan herşey, herkes dehşetli bir sinir gerginliği içindeydi. Karşıda, nehirde neler olup bittiğini görmek Boris'in umurunda bile değildi. Tüm benliğini tek bir tutku kaplamıştı: taburun sessizliğe tutunup karşı kıyıya geçebilmesi, bölüklerin ormana dağılması, keşifçilerin karşı tepeyi ele geçirmeleri...

Birden sessizlik kulak tırmalayıcı bir uğultuyla parçalandı, gece ışığa boğuldu. Nehrin ve gökyüzünün karanlığı birbiriyle kesişen, yaylar çizen ışıklarla bölündü. Şimşek çakar gibi ardarda parlayan ışıklar karşı kıyıyı dövmeye başladı. Demetler halinde birbiriyle kesişen ışıklar suları havaya fışkırttılar. Işık-

karanlık... ışık-karanlık... Roketlerin ışığında nehir bir an seçiliyor, suyun akıntılı yerinde parçalanan salların burgu gibi döndüğü görülüyordu. Işık-karanlık, ışık-karanlık...

Karşı kıyı canlanmıştı; uğultular, patlamalar birbirini kovalıyor, ağaçların gölgeleri bazan nehrin suyun da sarsılıyor, bazan gözkamaştırıcı ışık içinde eriyip, yokoluyordu. Salların çevresi mitralyöz ateşine tutuluyor, mermiler sulara saplanıyordu. Derken sallardan ateşlenen otomatiklerin koyu kırmızı bir yelpazeyi andıran mermi izleri görüldü, bunun ardından da boğuk tüfek sesleri. Ancak ağır bir uğultuyla suya düşen havan mermilerinin sesi bütün bu karma-karışık patlamaları bastırdı. Bunun hemen ardından da nehre düşen bir bomba, suları havaya fışkırttı, kıyı, kumlar, ağaçların dalları sarsıldı. Yakıcı bir trotil kokusu kapladı havayı.

— Ateş serbest! -diye bağırdı Boris Yeroşin'e. Voronoy, dur, önce ben başlayayım. Yükseklik ayarını tamam mı?

Topun arkasına geçip, nişancı Voronoy'un gerilmekten nerdeyse taşlaşmış omuzunu sıktı, onu hafifçe yana itip nişan mekanizmasını sımsıkı tuttu; panoramik dürbünle, ışıkların ardarda kaynaklandığı tepedeki noktayı yakaladı; bir yandan da, nedense, dün, gün batarken o tepede bacaklarını germiş duran Almanı anımsadı.

Kısa, kesik bir ateş karanlığı yırttı; kulaklarını ağır bir gürültünün yanısıra yakıcı bir sıcaklık yaladı; top sert bir şekilde geri tepti, kirişlerin altında kumlar gıcırdadı.

— Mahmuzlara bakın! -diye bağırdı Boris, nişangâhın deminki atış sırasında kaşına çarpan lastikli göz siperine gözünü yeniden yaklaştırırken.

Belli belirsiz farketmişti : deminki mermi, ışık huzmelerinin kaynaklandığı noktanın biraz altına düşmüştü; alışkın hareketlerle nişangâhı biraz daha yukarıya ayarlayıp, tetiğe bastı; aynı anda sağ yanlarında mevzili havan takımının toplarından yükselen alevleri gördü; daha yakından, Yeroşin'in topundan yükselen bir alev de onlara eklendi. Yüzüne çamların kurumuş iğneleriyle kuru yapraklar çarptı.

Panoramik dürbünle hedefi arıyor, namluya gereken istikameti veriyor ve tetiğe basıyordu. Mermilerin tepede düştükleri yerde küçük ateşler oluşuyor, sonra sönüyordu, ancak sönen bu ateşlerle birlikte yukardan kaynaklanan ışıklar da artık görünmez olmuştu. Boris birkaç saniye bekledi (alışılagelmiş saniyelerden daha kısa saniyelerdi bunlar), panoramik dürbüne yeni bir roket ışığı düştü; karmakarışık ışık demetleri, dört bir yöne ateş noktacıkları halinde dağılıyordu. Sonra birden, yine o tepedeki noktadan, canlı bir ışığın parladığı görüldü. «Bu Alman yaman!» diye düşündü Boris.

— Dört mermi! Seri ateş!

Tepede yeniden çoban ateşlerini andırır ateşler oluştu. Durumu iyi görebilmek için Boris topun yanında ayağa kalktı ve ancak şimdi, aydınlatma mermilerinin gözkamaştırıcı ışığında herşeyi net olarak görebildi. Akıntıya kapılmış sallarin yanında ardarda havan mermileri patlıyordu; sallardan biri karşı kıyıya varmıştı; gerilerde kalan ikinci şal, Dinyeper'in tam ortasında umarsızca dönüp duruyordu; kontrolden çıkmıştı besbelli; havanların ışıkları da hep bu salın çevresinde yoğunlaşmıştı.

— Dört mermi! Seri atış!

Tepedeki mitralyöz susmuştu artık. Boris, Yeroşin'in topunun sağ kıyıya yönelttiği seri atışları iz-

lıyor, bir yandan da olanca dikkatiyle yeni ateş noktaları arıyordu. Ama karşıda herşey birbirine karışmış durumdaydı : topların ateşleri, otomatiklerin çatırtıları, aydınlatma mermilerinin ışıklı izleri... Parıltılar, ışıklar, top ateşleri artık sağ kıyıyı kaplamış durumdaydı : Maksimov'un taburu karşıya geçmeye başlamıştı bu örtü ateşi altında, ama Boris'in o yana hiç baktığı yoktu.

İlk iki sal karşı kıyıya yanaşmışlardı. Kamburlaşmış birtakım karaltıların orman karanlığının oluşturduğu doğal engele doğru sıçraya sıçraya koşuştukları görülüyordu.

Akıntının karşıya götürdüğü salları sağ kıyıya yampiri yampiri yanaşmışlardı. Bu sallardan sürekli, nehrin akıntılı yerinde kontrolden çıkan ve delicesine dönüp duran sala bağırıldığı duyuluyordu.

Bu salın hemen yanibaşında birbiri ardınca su sütunları yükseliyor, zayıf, duyulur duyulmaz çığlıklar geliyordu o yandan.

Boris salın bu yanının dimdik havaya kalktığını gördü. İnsanlar, arabalar, atlar, bu kalkışla birlikte suya gömüldüler. Atların bir çığlığı andıran ölüm öncesi kişnemeleri, havanların ısıklarını bastırmıştı.

— Sulara gömüldüler! Ne yapıyor bunlar! -diye bağırdı Jorka.

Boris, toplarının, karşı kıyıdaki havan bataryasına karşı koyabilecek güçte olmadığını anlıyordu, ama yine de ormanın üzerindeki ışık kaynağına sekiz mermiyle serbest atış emri verdi. Sonra coşkuyla haykırdı :

— Arabalar bataryaya! Jorka, atları getir!

Apaçıktı artık : Bulbanyuk karşıya geçmiş ve çarpışmaya başlamıştı. Yalnız tuhaf olan şey, aydınlatma mermilerinin ışıklarının görünmemesiydi; orman

üzerinde de deminden beri titreşen ışıklardan eser yoktu : karşı kıyı birdenbire karanlığa gömülmüştü. Ve bu karanlıkta yalnızca, aralıklarla otomatiklerin namlularından fışkıran ışıklar görölüyordu.

Karşıya geçiş sırasında herhangi bir patırtı olmadı. Yalnız bir kez serşeri bir mermi, yolunu şaşırmış gibi epeyce gecikmiş olarak gelip Dinyeper'in ortasına kof bir sesle düştü, o kadar.

Sağ kıyı onları yoğun bir sessizlik ve az önceki savaşın henüz dağılmamış kokularıyla karşıladı : hâlâ sıcak duran kovanlardan yükselen acı barut kokusu, güz ormanının çürük yaprak kokusuna karışıyordu.

Karşı kıyı, gizemlilik havası veren bir karanlık ve sessizlik içinde bir duvar gibi tâ yıldızlara yükseliyordu sanki. Bu karanlık duvarın gerilerinde, uzaklarda bir yerlerden bir otomatik telaşlı telaşlı takırdadı, sonra ortalığı yine o kara koyu sessizlik sardı.

Bir siperin önüne yığılmış kumların üzerine oturan Boris, kaputunun eteğiyle çakmağın alevini gizleyerek bir sigara yaktı. Siperin içinden yanık yün kokusu geliyordu. Boris elini siperden içeri uzattı, kumların arasında soğumaya yüz tutmuş bir yığın boş kovan geldi eline. Bunların hemen yanında bir makineli tüfek şeridi duruyordu. Şeridi eliyle itti, bu sırada dirseği sert, yuvarlak birşeye çarptı. Bu, MG denilen bir Alman hafif makinalıydı; delikli sandukçesinden tanımişti Boris makinalıyı.

Başkasının yaşamına karşı duyulan uzak bir merak ve belli belirsiz bir iğrentiyle, siperin içinde çakmağını çaktı. İlk gördüğü, üzerinde beyaza yakın sa-

rılıkta tüylerin dimdik yükseldiği, süt gibi beyaz bir boyun oldu. Küçük kep, kan içindeki alnın üzerine inmişti : Ölmeden önceki son bilinç kırıntısıyla, kepini alnındaki yaraya bastırıldığı anlaşıyordu. Alman askeri sanki uyuyormuş gibi başını sivri dizlerinin üstüne eğmişti. «Son ana kadar burada kalmış» diye düşündü Boris; Alman askerinin boynundaki dikilmiş beyaz tüylere, göğsüne çektiği sivri dizlerine iğrentiyle karışık bir acımayla bakıp, ayağa kalktı, sigarasının izmaritini fırlattı ve karanlığa, topların yanında konuşan, gidip gelen askerlere doğru bağırdı :

— Hazır mısınız?

Karanlığın içinden çıkıp kendisine doğru yürüyene Jorka :

— Neye bakıyordunuz orda, Yüzbaşı yoldaş? -dedi.- Yoksa şu namussuzlardan biri mi yatıyor orda?

— MG'yi ve şeridini al. Burda, siperin içinde. Arabaya koyarsın.

Jorka istekle :

— Alırım tabi, -dedi.

Sağda, ormandan kıyıya doğru yürüyene birilerinin seslerini duydular. Birisi heyecanlı heyecanlı, neşeli neşeli birşeyler anlatıyordu :

— Nasıl bağırdığını bir görseydin! Atlar, arabalar, hepsi suya gömüldü! Çavuş ordan «Yüzsene! Yüzsene!» diye bağırip duruyordu; ama nasıl yüz-sün... Yüzü kan içindeydi, ellerini de nedense karnına bastırmıştı. Salın üstünde şöyle geri geri kaydı, sonra da cup diye sırtüstü suya düştü! Ah, ah, çok gençti, çok!..

Bir başka ses -tanıdık bir sestir bu- hafifçe bağırdı :

— Topçular? Kimsiniz siz? Topçu mu?

Soruya karanlıktan yanıt geldi :

— Tâ kendisi.

— Yüzbaşı Yermakov..?

— Sklyar? -diye seslendi Boris.- Nerden geliyorsun?

İrtibat eri, toparlak bir gölge halinde yuvarlanırcasına geldi Boris'in yanına.

— Bulbanyuk'tan... Sizi bulmam için gönderdi beni. Herkes bu yana geçti... Neler oldu burda Yüzbaşı yoldaş? -Sklyar acele acele konuşuyordu, ama onun da sesinde nedense bir neşelilik seziliyordu.- Sekiz kişi yaralandı. Orlov birinci bölükle birlikte en önde. Tabi dişi gene ağrıyor. Ama kıyıya atlamasıyla, yüzündeki bandajı söküp atması biroldu. Bir yandan da, «Ben hayatımda suratımda bantla savaşmadım!» diye gürlüyor!.. Tabancasını çektiği gibi ileri atıldı. «İleri, çocuklar! Hepinizin bir madalyası olacak; hiçbirinizi unutmayacağım!» Ah, Yüzbaşım, bir görseydiniz kendisini! -Sklyar gülümsedi, sonra ciddileşerek ekledi :- Size şunu iletmem emredildi, Yüzbaşım : çabuk olacaksınız! Almanlar o tepeden tüymüşler!

— Bu, yanındakiler kim?

— Bunlar sıhhiyeciler. Yaralıları karşıya götürecekler.

— Yeroşin! Hazır mısınız? Yerlerinize!

Topları, tepeye tırmanan daracık yola sokar sokmaz, Boris emrini verdi :

— Seri yürüyüş! Mürettebat top arabalarına binmeyecek! -Sonra bir sıçrayışta ilk topun arabasına çıktı, Yeroşin'in yanına oturdu. Teğmen hiçbir şey söylemeden ondan biraz uzaklaştı. Boris bunu hiç

farketmemiş gibi, tabakasını çıkararak, sakın bir sesle:- Sigara içer misiniz teğmenim? -dedi.

Yeroşin öfke kıvılcımları titreyen bir sesle :

— Sizi anlıyamıyorum, Yüzbaşı yoldaş, -dedi.- Herhalde insanlara acıma duygunuzu yitirmişsiniz. Bizi geçici olarak sizin komutanıza verdiler. Biz sizin bataryanız değiliz. Bu bakımdan... Anlamıyorum, askerler kundakların üzerine çıksalar ne olur sanki? Askerleri aptal gibi topların ardından koşturmak da ne oluyor..? Ben iniyorum.

Yeroşin inmek için bir hamle yaptı, bacağını basamağa uzattı, ama Boris onu dirseğinden sertçe tutup yerine çekti.

— Yeroşin, siz hiç şiir yazdınız mı?

— Hayır.

— Biliyor musunuz, ben savaş boyunca hep piyadelerin yanında çarpıştım. Bu size birşey anlatmıyor mu?

— Hayır.

Boris gülümsedi.

— Bu herhalde sizin en sevdiğiniz sözcük, ha? «Hayır, hayır». Sorularımı ikidir yalnızca «hayır» diyerek yanıtlıyorsunuz? Uyuklayan bir piyadeden daha korkunç birşey yoktur. Ve biz şu anda sizinle bir bakıma piyade sayılırız. Merak ediyorum: top kundağı üzerine çıkıp uyuklayan bir askerin gece karanlığında yere düşerek topun tekerlekleri altında ezilmesi gibi birşey hiç başınıza geldi mi acaba?

— Hayır.

Boris gülümsedi.

— Bazan bu inatçılığınız hoşuma gidiyor, Yeroşin.

— Sizse... sizse... benim hiç hoşuma gitmiyorsunuz, Yüzbaşı yoldaş.

— Bu içten sözler için teşekkürler... Tam erkek erkeğe bir konuşma oluyor.

Jorka tırısı kaldırdığı atıyla yaklaştı yanlarına, atı arabaya sürtünecek kadar yaklaştırdı, sonra :

— Yüzbaşım, -dedi,- saatiniz nasıl, doğru gidiyor mu?

— Niye sordun?

— Şu deminki siperde bir saat buldum da... Orda duruyordu ve çalışıyordu. Bakın, Alaman saati.

Eğerden arabaya doğru eğildi, avucunda tutup durduğu için ısınmış metal bilezikli, yuvarlak, fosforlu bir saati uzattı. Öne doğru eğilmiş bembeyaz boynu, bu boyundaki dikelmış beyaz tüyleri, göğse doğru çekilmiş bacakları, sivri dizleri anımsayan Boris, Yeroşin'e :

— Saatiniz var mı, teğmenim? -dedi.

— Hayır. Ama bir saate de ihtiyacım yok.

— Korkmayın canım. Bir ölünün eşyasını alırsam, ben de ölürüm, diye mi düşünüyorsunuz yoksa? Hadi söyleyin, böyle mi düşünüyorsunuz?

— Belki de.

— Biliyor musunuz, ölüler değildir savaşta korkunç olan... Savaşın korkunç yanı başkadır...

İlerde, ormanın derinlerinde, bir otomatığın ince vızıltısı sessizliği yırttı; otomatik biraz sustuktan sonra yeniden başladı; bunu mitralyözlerin uzaklardan gelen cevap ateşi izledi. Yeroşin silah seslerini umursamıyormuş gibi :

— Neymiş savaşın en korkunç yanı? -dedi.

— Birgün oturur, uzun uzun konuşuruz. Bir şişe votkanın başında... Şimdi konuşmamızı istemeyenler var, baksanıza. -Jorka'ya döndü :- Al bu saati, Jorka. Nişancı Voronoy'a armağan et. Çelik gi-

bidir nişancımızın elleri. Üstelik de Hamlet havaları falan atmaz. Hadi bakalım, ver atımı.

Boris atını dörtnala kaldırıp ileri atıldı. Orman içinden geçen yolda kimsecikler yok gibiydi. Ama ormanın ötelerinden, uzak mitralyöz sesleri hâlâ geliyordu.

Birden, karanlıkta birinin boğuk bir sesle bağırdığını duydu :

— Dur! Kimdir o? Orman devi misin yoksa?

Hatta birisi atın dizginlerinden tutacak oldu.

— Topçu, -dedi Boris kısaca.- Hangi bölükten-siniz? Tabur komutanı nerde?

— İlerde...

Boris atını yana, ormanın kıyısına sürdü; az sonra gıcırtilarla ilerleyen levazım ayniyat arabalarının, mitralyöz arabalarının yanından geçti (aradabir askerler arabalardan kendisine sesleniyorlardı), arabaları geçince yeniden yola çıktı, az sonra da aralarında Bulbanyuk'la Orlov'un da bulunduğu atlılara yetişti.

— Durum nasıl? -diye sordu.

Bulbanyuk :

— Nasıl olduğunu sorduğun durum üzerine kafa patlatıp duruyorduk biz de, -dedi.- Gel sen de katıl, birlikte düşünelim : bakarsın, akıl akıldan üstün çıkıverir... Şimdi durum şu : sağda, duyuyor musun bak, mitralyözcüler var... Duyabiliyor musun? Eh. Bu bizim Maksimov. Solda da otomatikler mırıl mırıl konuşup duruyorlar. Biraz zayıf olmakla birlikte idare eder. Bu durumda, Almanların cephe gerisinde derinlere gideceğe benzeriz. Burada öyle güçlü bir savunma yoktu, büyük açıklıklar bırakmışlardı aralarında... Böylece şu açığa çıkmış oluyor : asıl çarpışma Novo-Mihaylovka bölgesinde olacak. Böyle

diyorum ama, oraya kadar böyle sakın sakın gidebileceğimizden de hiç emin değilim. Evet, ne yapalım? Yoksa ormanın ötesine fırlayıp, sağdan, kanatlardan mı vuralım herifleri? Hadi bakalım, düşün.

Bulbanyuk sustu. Beyazlaşan yüzünü önce Boris'e, sonra sabırsızlıkla atının üzerinde dikelen Orlov'a çevirdi. Orlov heyecanla başladı :

— Heriflerin savunmasını yarıdık mı? Yarıdık! Adamlarımızı bu kıyıya geçirdik mi? Geçirdik! Almanlar şu anda bizim kaç kişi olduğumuzu, nereye gittiğimizi, amacımızın ne olduğunu biliyorlar mı? Bilmiyorlar! Bu durumda, herifler kendilerine gelmeden, cephe gerilerinde, Novo-Mihaylovka'da, ya da daha da derinlerde çullanmalıyız üzerlerine. Gerçek bir yarma hareketi etkisini üzerlerinde ancak böylece yaratabiliriz. Bilmem emri doğru anlamış mıyım, Bulbanyuk? Ormandan geriye gittiğimizde çıkacağımız yer hep Dinyeper olacak. Dosdoğru ilerlediğimizde ise ayrılmamız gerekmeyecek... Birleşeceğiz.

Bulbanyuk, ciddi mi, yoksa alay mı ediyor, belli olmayan bir sesle :

— İyi çalışıyor şu çingene kafan... -dedi.- Peki senin kafan ne diyor bu işe, Yermakov?

— Orlov'un haklı olduğunu düşünüyorum, -dedi Boris; sonra da yarı şaka yarı ciddi ekledi :- Ne demişler : ormanda ne kadar çok ileri gidersen, o kadar çok odun toplarsın. Kestirmeden düşmanın kanatlarına vuralım desek bile, yol olmadan topları ormandan aşırabileceğimizi hiç sanmam.

Bulbanyuk yalnızca bir, «Ev-eet» dedi; uzunca bir süre, sanki uyukluyormuş gibi atının üzerinde bir ileri bir geri sallandı, sonra birden, usulca :

— Evet, galiba karar verdik, -dedi.- İleri gidiyo-

ruz... İşte böyle. İleri. -Sonra geriye döndü, fazla bağırmadan emrini verdi :- Arayı kap-aat!

Yürüyüş kolu boyunca emir bir yankı gibi gerilere gitti :

— Arayı kap-aat!

,

/

,

-

i

YEDİNCİ BÖLÜM

Bulbanyuk ne yapacağına karar verdikten sonra, bir daha konuşmadı. Aradabir yürüyüş kolunu durduruyor, keşifçilerden haber bekliyordu. Keşifçilerle aralarındaki irtibat eri gelip de, ilerilerin sakın olduğunu bildirince, subaylar kısık sesle birliklerine emirleri aktarıyorlar ve tabur, iki yandan orman duvarı arasında sıkışıp kalmış yolda, yanaşık düzende ilerlemesini sürdürüyordu. Üsteğmen Orlov, bazan yeniden ön tarafa yetişiyordu; diş ağrısını büsbütün unutup gitmişe benziyordu. Avucunun içinde gizleye gizleye sigara içiyor, üzerinden tütün kokusunun yanısıra tatlı bir votka kokusu da yayılıyordu.

— Biliyor musun, yüzbaşı, -diyordu Boris'e yaklaşp, neşeyle,- bizim bu Bulbanyuk çok garip bir tiptir. Dikkat edersen sıhhiyecilerimiz arasında tek bir kadın yok. Aslında iki tane vardı, ama ikisini de alaya gönderdi. Neymiş efendim, kadınlar savaşta ayakbağı olurlarmış! Dediklerine göre, yüzbaşım, senin bataryada esaslı bir piliç varmış? Aslı var mı bu söylentinin?

— Eğer söylentilere inanacaksak, senin de içkici, karı kız düşkününü beş para etmezsin teki olduğuna inanmamız gerekir, öyle değil mi?

Orlov heyecanla :

— Bu palavraları atan namussuzu bir elime ge-

çirsem!.. -dedi, sonra gülümseyerek ekledi :- Beş para etmezsin teki, ha? Aslında biliyor musun, savaşa yüzbaşı olarak başladım ben. Sonra, Kuzey-Batı'da esir düştüm, iki kez kaçtım heriflerin ellerinden ve daha bilmem neler... Stalingrad'da düz er olarak çarpıştım. Kotelnikovo'ya teğmen olarak girdim. Sumı'yı aldığımızda ise üsteğmendim. Berlin'e girdiğimizde, kimbilir, belki albay rütbesi taşıyor olacağım omuzlarımda? -Gülümsedi.- Dünya tersine dönüyor sanki benim için. Herhalde anlaşılmaz bulmuştundur başıma gelenleri?

— Yo, pek değil.

— Kuzey-Batı cephesindeyken bir kıza âşık olmuştum. Benim taburumdaydı... Ama kız diyorsam, öyle adım başında rastlananlardan değil. Sağlık eğitmeniydi. Veročka. Leningrad'lı. Birgün bir tatsızlık çıktı... Komutanlardan birinin yaveriyle... Herifi ne zaman görsem tüylerim diken diken oluyordu zaten. Genç, kariyerist, gözleri vıcık vıcık bakan bir oğlan. Birgün bu, elinde bir emirle geldi : Veročka benim taburdan alınıp tümene verilecekmiş... Veročka'nın iki gözü iki çeşme... Bir kulübenin toprak damı üzerindeyim o sırada. Dayanamadım, TT'mi(*) çektiğim gibi, damdan aşağı atladım. Bölük komutanı araya girmeseydi, bütün şarjörü boşaltacaktım namussuzun üstüne! Kollarıma asıldılar... «Pekâlâ» dedim, TT'mi birine verdim, kollarım serbest kalır kalmaz da yâver bozuntusunun suratının ortasına iki tane indirdim. Herif tabi bire bin katıp bir hikâye uydurdu... Aslında Veročka değildi herife öfkemin sebebi... Yaltakça, dalkavukça raporlar hazırlayarak savaşta kariyer yapan bir cephegerisi amibine duyduğum bir

---

(*) TT - Tulski Tokareva (Tabanca markası)

öfkeydi bu. Savaşta, Yermakov, asla bağışlayamadığım birşey varsa, o da başkasının kanları üzerine basarak kendine yer yapmaktır! Tabi ki Veročka'yı bir türlü unutamadım... Ah, itoğluitler, yeniden başladı dişim! Ben şimdi dönerim.

Orlov atının başını geri çevirdi ve geride, yürüyüş kolunun derinlerinde kayboldu. Orlov'la konuşurlarken Bulbanyuk'tan biraz geride kaldıkları için Boris bir süre yalnız at sürdü. Bulbanyuk önde, atının üzerinde sallana sallana gidiyordu. Bu yabancı, nemli, zifiri karanlık orman yolunda Boris'i bir anlık bir tedirginlik dalgası yalayıp geçti, sonra hüznle Şura'nın soğuk, titreyen dudaklarını anımsadı: «Öldürecekler seni». Bir şeyden emindi Boris: seviyordu Şura kendisini, hatta gereğinden çok seviyordu. Şura'ya karşı yeterince ciddi olmadığını kabul etmesine karşın, kendini yine de ona karşı suçlu bulmuyordu.

Orlov yeniden votka kokuları saçarak yanına geldi.

— E, peki ona ne oldu?

— Kime? -dedi Orlov, anlayamamıştı.- O da kim?

— Canım Veročka mıdır, nedir, ona... -diye kabaca hatırlattı Boris.

— Ha, o mu? Bana rütbe indirme cezası verdiler... onu ise...

— Du-ur! -diye boğuk bir emir duyuldu önden.

Boris ve Orlov atlarını tırısra kaldırdıkları gibi, yolun az ilerisini bir duvar gibi kapatan kalabalığa yetiştiler. Orman üzerinde yükselen ay soğuk mavi ışıklarıyla etrafı donuk donuk aydınlatmaya başlamıştı. Göğüslerinde otomatikler asılı birkaç adam, atından bedeninin uyuşması nedeniyle hafifçe inle-

yerek inen Bulbanyuk'a sırayla raporlarını veriyorlardı. Bulbanyuk sıkıntılı bir yüzle atından indikten sonra, uyuşan dizlerini ovuşturdu, doğruldu, aynı sıkıntılı yüzle :

— Siz neyi kanıtlamaya çalışıyorsunuz bana? -dedi.- Ben de duyuyorum etrafın sessiz olduğunu! Ev ev bütün köyü yoklayın, ancak ondan sonra gelip raporunuzu verin! Anlaşıldı mı? Hadi bakalım, marş marş!

Başını kaldırıp aya ters ters baktı; sırtını keşifçilere döndü; yüzü ay ışığında yeşilimsi ve alabil-diğine sert görünüyordu. Keşifçiler ihtiyatlı adımlarla yolda birkaç metre ilerlediler, sonra mavimsi sis-ler içindeki ormanın ürkünç karanlığına daldılar.

— İzin verir misiniz, ben de keşifçilerle gideyim? -dedi Orlov; sonra bir vaadde bulunur gibi :- Tersyüz edivereyim hepsini, -diye ekledi.

— Ne oluyor sana? -dedi Bulbanyuk ters ters, sonra yüzünü Orlov'un yüzüne yaklaştırdı :- Dişlerin mi gene?

— Dişlerim, Bulbanyuk, -dedi Orlov suçlu suçlu.

— Ben sana diş gösteririm şimdi! -diye gürledi Bulbanyuk.- Doğru bölüklerin başına! Zincir oluşturan bölükler! Marş marş! -Boris'e döndü :- Topçu! Toplarını buraya çek! Çarpışmaya hazırla. İn atından. Atını burda bırakıp ardımdan gel.

Boris ardına dönüp emri ilettili :

— Toplar buraya!

Sonra da Bulbanyuk'un ardından seğırtti.

Ağaçların arasından ucunu gösteren ay yolu aydınlatıyordu. Titrekkavakların çıplak dalları ayın donuk ışığında ıslak ıslak parlıyordu. Tüm ormanı puslu, metalik bir ışık kaplamıştı. Hışırdayan yapraklardan, yukarda donuk donuk parlayan aydan, yola dü-

şen kara gölgelerden hüznün verici birşeyler yükseliyordu sanki. Bu güz gecesinin sonu nerdeydi? Nerede, nasıl sonuçlanacaktı bu serüven?

Birbirleriyle hiç konuşmadan havanın nemiyle yüklü, çıplak çalıları geride bıraktılar, sonra birdenbire durdular.

Orman bitivermişti... önlerinde sonsuz bir ay ışığından başka birşey yoktu; her yer, her şey : göz alabildiğine uzanan bomboş tarlalar, kımıltısız bir metal gibi duran nehir, kararan tınazlar, tahta köprü ve nehrin öte yanındaki küçük köy baştan aşağı ay ışığı içinde yüzüyordu. Ne köpek havlaması, ne kuyu çıkırıklarından yükselen bir gıcırta, ne de bir duman... Güz soğuğu ve ay ışığı içinde donup kalmış sanki her şey. Anızlı tarlada fare sürüsü gibi dolaşan bir rüzgârdan başka varlığını duyuran hiçbir şey yok.

Bulbanyuk duyulur duyulmaz bir sesle :

— İşte Novo-Mihaylovka, -dedi. İşte köy. Hayır, hiçbir şey duymuyorum... Ve hiçbir şey düşünmüyorum. -Bir kütüğün üstüne oturdu, iki eliyle yüzünü sertçe sıvazladı, dudaklarını büzdü.- Hiç kimse yok mu yani? Ha? Kiminle savaşıcağız peki biz? Vay anasına, şu işe bak!

Dalgın dalgın elindeki kamçıyla oynayan Boris, ay ışığı altında üşümüş gibi duran tarlaya baktı, camları donuk donuk parlayan, hiçbir hayat belirtisinin görülmediği köye baktı ve bu garip sessizlikten ür-küntüye kapılarak :

— Keşifçileri bekleyecek miyiz? -dedi.

Kırk dakika kadar sonra keşifçiler döndüler ve Novo-Mihaylovka köyünün tamamen boş olduğunu, yalnızca evlerden birinde yarı kör, seksen yaşlarında bir kocakarının bulunduğunu, onun da ne söyle-

nenleri anladığını, ne birşey konuşabildiğini, durmadan ağlayıp yerlerde sürünerek Tasya diye birşeyler aradığını bildirdiler. Bulbanyuk birkaç dakika acı acı düşündü, sonra kararını bildirdi: köye girilecek ve burada mevzilenilecekti. Boris, ihtiyatlı Bulbanyuk'un şaşkınlık içinde olduğunu hissetti.

Tabur, Novo-Mihaylovka'ya girdi.

Ay, köyün bomboş sokaklarını, yüzüstü bırakılmış bahçeleri, küçük, beyaz kiliseyi, köyün ucundaki kocaman parkı istekle ve cömertçe aydınlatıyordu. Parkın diplerinde madeni çatısı ay ışığında parlayan bir binanın silueti görülüyordu.

Boris toplarını birinci bölüğün dağınık yürüyüş kolu arasına yerleştirmişti. Novo-Mihaylovka'nın tam ortasındaki kavşakta yürüyüş kolu durdu, önden bazı sesler duyuldu, derken kol geniş bir yay çizmeye başladı. Boris ne olup bittiğini anlamak için ön tarafa yaklaştı. Kavşakta olanca haşmetiyle bir Alman tankı duruyordu. Tankın açık üst kapağından dışarıya incecik bir ışık sızıyordu. Tankın üzerinde dört tane havan mermisi kararıyordu. İki asker tankın üzerinde merakla dolaşıyor, aradabir başlarını eğip üst kapaktan içeri bakıyorlardı.

— Neden bırakmışlar bu adamlar bunu burda? Amma da tabansızmışlar!

Bir tanesi cesaretle havan mermisine bir tekme attı, topuğuyla saçmaları ezdi, sonra aşağı atlayıp çevresindekilere göz kırparak :

— Hey millet! Aranızda şoförlükten anlayan yok mu? -dedi.- Şurda konserve kutusundan bir oyuncak araba var, sürmesi çok kolay..!

Bu neşede yiğitçe, çılgınca olduğu kadar, endişe verici de birşeyler vardı. Herkes zoraki güldü. Ka-

labalıktan birisi, «Yine saçmalıyorsun Matveyev» dedi. Derken yaşlı teğmenin sesi duyuldu :

— Tankın yanında kimse kalmasın! Herkes bu tarafa!

Boris, içindeki belirsizlik duygusu daha da keskinleşmiş olarak toplarının yanına döndü : bu belirsizlik duygusunu ve ondan kaynaklanan tedirginliği herkesin duyduğu anlaşıyordu. Kendini herşeyin normal olduğuna, her şeyin olması gerektiği gibi geliştiğine inandırmak istiyor, ama başaramıyordu.

Bulbanyuk tabur karargâhını, ıhlamur parkındaki basit, dört yanında çıkmlar bulunan beyaz eve kurmuştu. Savaştan önce buranın bir ilkokul olduğu anlaşıyordu. Bölükler çevrede avcı çukurları açmışlardı. Boris de toplarını parkın en gerisinde kazdıkları çukurlara yerleştirdi, sonra tepenin yamacına çıkıp muazzam bir kara kütle halinde duran ormana baktı; Alman savunmasının sağ kanadının burada, bu ormanda bulunması gerekiyordu, ama işte yoktu, ya da öyle görünüyordu.

Sonra tabur karargâhına girdi.

Karargâh evin büyük odasını tutmuştu. İçerisi şimdiden sigara dumanı doluydu ve kalabalıktı. Masada, karşı duvarı kaplayan aynalarda sayısız kez yansılanarak Alman kandilleri yanıyordu. Aynaların pırıltılı derinliklerinde çarpılan görüntüsü Boris'i bir an şaşkına çevirdi. Bu aynalar herhalde bütün köyden toplanarak bu duvara dizilmişti. Daracık, siyah birtakım eldivenler -kadın eldivenleri olduğu anlaşıyordu- ezilmiş, buruşmuş olarak bir köşeye yığılmıştı. Yine aynı köşede, içinde renkli çıplak kadın resimleri bulunan, parlak kâğıda basılmış dergiler yığılı duruyordu; dergilerin yanına sıra sıra boş içki şişeleri dizilmişti.

Odayı dolduran kalitesiz tütün kokusunun ardından belli belirsiz bir parfüm kokusu ve çikolata kokusunu andırır yabancı bir tatlı koku duyuluyordu.

«Yoksa genelevleri miymiş burası Almanların?» diye düşündü Boris ve Orlov'un aynı düşüncede olduğunu vurgulayan neşeli gözlerini gördü. Köşedeki sandıklardan birinin üzerine oturdu. Sandığın içinde, yırtılmış selofan kâğıtlarının arasında madeni birşeyin donuk donuk parladığını gördü. Yepyeni bir demir haç nişanıydı bu; Boris, asık bir yüzle haçı avucunda hafif hafif yukarı atıp tutarak, «Karargâhları ya da ona benzer birşeymiş burası herhâlde» diye düşündü, sonra haçı gerisin geri sandığın içine attı. Gözlerini kaldırdığında, karşıdaki aynalarda Bulbanyuk'un iğrenir bir yüz ifadesiyle birtakım kâğıtları okuduğunu gördü.

— Alçak herifler! Hem de Rusça yazmışlar! -dedi Bulbanyuk gür bir sesle, sonra kâğıdı kalın parmaklarıyla ikiye katlayarak yırttı.- Herkes toplandı mı?

Masanın üzerindeki bir renkli dergiyi hafifçe kendine doğru çeviren Orlov canlı bir sesle :

— Evet, evet, herkes toplandı! -dedi.

Oda iyice havasızlaşmıştı. İçerde bütün bölük komutanlarının yanı sıra, topçu alayından genç bir düzeltme subayı; gözlüklü, suskun bir teğmen (havan topçusu) ve muhabereciler vardı. Kimi gözücüyle, kimi asık bir yüzle ama herkes tedirginlikle aynalara bakıyordu. İnsan bu odada çırılçıplak olduğu duygusuna kapılıyordu; oda sanki insanları soyuyor ve kimse kimseden birşeyini gizleyemiyordu. Tıraşı bir karış uzamış, geçkince yaşlı piyade teğmen sonunda dayanamayıp :

— Karargâh olarak amma yer seçmişsiniz, Orlov! -dedi.- Hamamdayız sanki!

— Sanki dunsuz duruyormuşsun gibi, değil mi? -diye gür bir sesle atıldı Boris. Şakasının bayağı kaçtığını biliyordu, ama ne yapıp edip odadaki gerginliği -tabi kendi gerginliğini de- yumuşatmak gerektiğini hissediyordu.

Bulbanyuk Orlov'a sert sert baktı, ama birşey söylemedi. Piyade teğmenin sözlerine de hiç aldırmış etmemişti. Bölük komutanlarına dönerek :

— Çok kısa konuşacağım, -dedi.- Düşüncem şu : keşifçiler orman çevresini gözden geçirinceye dek, biraz dinleneceğiz. Çevrede Alman bulurlar ya da bulmazlar, biz kırk dakika sonra kuzeye, Alman savunma kanadına doğru ilerleyeceğiz ve orada çarpışacağız. Bu kadar. Sorusu olan var mı?

Hayır, yoktu.

— Gidebilirsiniz. Emirler irtibat erleriyle iletilecektir.

Bölük komutanları yine aynalara bakarak usulca çıkmaya başladılar. Muhabereciler de yandaki odaya geçtiler. İçerisi boşalmış, sessizleşmişti. Kendisi de dahil herkesin neden bir tedirginlik içinde olduğunu da Boris o zaman anladı. Tabur çarpışmak istiyordu, ama ortada çarpışacak düşman yoktu. Bir savaşta başa gelebilecek en korkunç şeydi bu.

Bulbanyuk yumruklarını sıkmış kımıldamadan yerinde oturuyor, ağır, acılı gözlerle önüne bakıyordu. Ne aynaları, ne telefoncuları, ne de yanibaşında sigara içip duran Boris'i görüyordu; yoğun düşüncelere gömülüp gitmişti. Orlov kasketini çıkarmış, yeşil gözlerini kırparak, çingene işi yüzüklerin görüldüğü parmaklarını saçlarında dolaştırıyordu; derken önündeki dergiyi karıştırmaya başladı, baktığı bir res-

me pufplayarak güldü, bu gülüşle ağrıyan dişinin şişirdiği yanağı gülünç bir biçimde çarpıldı.

— İtoğluitler! Baştan sona çıplak karı resmi dolu!

Ama yine de dergiye son sayfasına dek baktı, sonra ellerini başının arkasında kenetleyerek kemiklerini çatırdata çatırdata gerindi, en sonra da derin bir soluk verdi; soluğu öyle şiddetli çıkmıştı ki, az kalsın masanın üstünde yanmakta olan kandillerin hepsi birden sönecekti. Yapacak birşey bulamadığından tembel tembel uzanıp masanın üstünde duran bir sayfayı önüne çekti, düzgün kaşlarını yukarı kaldırıp Boris'e parmağıyla gel işareti yaptı :

— Baksana şuna...

Boris kâğıda bir gözattı. Karakalemle güzel bir kadın başı çizilmişti kâğıda : dikkatle bakan iri gözler, yumuşak, masum bir çene, biraz şaşkın, biraz gücenik bir ifade taşıyan yarı açık dudaklar... Ve aşağıya ince bir elyazısıyla yanpiri olarak yazılmış şu sözler : «Genka!! 21 Ağustosunu unutma!!!» Boris ne demek istendiğini anlamaya çalışır gibi resme, imzaya uzun uzun baktı, sonra Bulbanyuk'a dönüp usulca :

— Gördünüz mü? -dedi.

Bulbanyuk uykudan uyanmış gibi silkindi, resme gözücuyla şöyle bir baktı, gözlerini önce Boris'e, sonra Orlov'a çevirdi ve ağır ağır :

— Evet, Orlov, -dedi,- bölük komutanlarına ilet : nöbetçileri ikiye çıkarsınlar. Hiç kimse uyumayacak. Hiç kimse.

Sonra yumruğunu hafifçe masaya indirdi : masadaki sarsıntı aynalarda çoğalarak yinelendi.

Orlov tembel tembel :

— Hemen iletirim, -dedi, sonra Boris'e bakıp gözkırptı.

Kalktı, pencerenin oraya gitti; boş içki şişelerine dikkatle bakıyor, etiketlerini okumaya çalışıyordu. Boş bir matarayı umutsuz umutsuz koklayarak :

— İtoğlultler, konyağın da iyisini içiyorlar hani! -dedi.

Boris, elleri cebinde, odanın içinde aynadan aynaya dolaşıyor, durmadan resmin altındaki yazıyı düşünüyordu : «Genka!! 21 Ağustosunu unutma!!!» Belki aynalarda sürekli olarak Orlov'un tasasız gözlerini gördüğü için, nasıl biri olduğunu gözünde canlandırmaya çalıştığı Genka'nın, dış görünüş olarak Orlov'a benzediğini düşünmeye başladı : onun gibi öfkeli, hırçın, yerinde duramaz biriydi bu Genka da ve onunki gibi her çılgınlığa hazır, deli, yeşil gözleri vardı.

Sonunda dayanamayıp şapkasını sıkıca başına geçirdi ve :

— Gidip bir toplara bakayım, -dedi.

Bulbanyuk yerinden kımıldamadan :

— İyi olur, -dedi.- Nöbetçileri ikiye çıkarmayı da unutma.

Gecenin karanlığı yerini günün aydınlığına bırakmak üzereydi. Ay, sessiz köyün ardına geçip karanlık ormana doğru çekilmeye başlamıştı. Ucun ucun ağarmaya başlayan gökyüzünde yıldızlar iyice tepelere çekilmişler ve yukarlarda sisli, ışıklı bir öbek oluşturmuşlardı. Parktaki ağaçların çıplak dalları, sabahın habercisi hafif bir rüzgârla sallanıyor, kuru sesler çıkarıyordu.

Parkin sonuna vardığında kulağı kırışte bir nöbetçinin bağırıldığını duydu Boris :

— Dur! Kimdir o?

— Yabancı değil.

Nöbetçi yarı korkmuş, yarı tehditkâr bir sesle yineledi :

— Kimsin peki?

— Yüzbaşı Yermakov.

Rahat bir soluk aldı nöbetçi :

— Ha...

Boris ilk topun yanına gitti. Nemli toprak kokuyordu burası. Top, toprak tepecikleri arasında kara bir delik gibi duran ateş mevziinde duruyordu. Kundaklar ayrılmıştı. Top mürettebatı siper korkuluğunu kamufle ediyordu. Sağdan ve soldan kürek sesleri geliyordu : yan hendekleri kazıyordu buralarda askerler. Hiç konuşmadan çalışıyorlardı. Boris'e ateş mevziine kadar eşlik eden nöbetçi, çalıların oraya gelince karanlığa doğru «Teğmenim, teğmenim» diye fısıldadı, sonra da Boris'in arkasında yitip gitti.

Teğmen Yeroşin Boris'i heyecanlı karşıladı, bir köşeye çekip kesik kesik ve fısıldayarak :

— Neler olup bitiyor, anlıyamıyorum Yüzbaşı yoldaş, -dedi.- Birtakım adamlar dolaşıp duruyor burada... Yoldan aşağı... şurda...

— Ne adamları?

— On dakika kadar önce şurdan iki kişi geçti. Nöbetçi «Kimdir o?» deyip durdurdu kendilerini. «Yabancı değil» dediler. Yaklaştılar. Ellerinde fener vardı. Baktılar. «Siper mi kazıyorsunuz? Subayınız nerede?» dediler. Ben de «Ne var, niçin soruyorsunuz?» dedim. Bir tanesi, «Ateş alanınız neresi?» dedi. Bunun üzerine, «Kimsiniz siz?» dedim. Öbürü, «Ben üçüncü tabur komutanıyım, tanımadınız mı?» dedi.

Sonra da sorusunu yineledi : «Ateş alanınız neresi? Piyadelerim ona göre siper kazacaklar kendilerine». Ben de, ateş alanımızın henüz belirlenmediğini söyledim. «Ah siz topçular yok musunuz?» dedi, veda edip gitti. Üçüncü tabur komutanıymış...

Boris dehşetli bir öfkeyle, dişlerinin arasından tıslar gibi :

— Çocuk yapmaz bu yaptığınızı! -dedi; öfkesi öyle büyüktü ki, Yeroşin elinde olmadan iki adım geriledi.- Ne üçüncü taburu? Üçüncü tabur falan yok! Anladınız mı? Burada bir tek tabur komutanı var, o da Bulbanyuk. An-la-dı-nız mı? Ne zaman sına erecek bu şaşkınlıklarınız? Nalet olsun!

Yeroşin :

— Düşünmüştüm ki... -diye kekeledi.- Yani daha sonra düşündüm ki...

Boris öfkeyle sözünü keserek :

— Hiçbir şey düşünmemişsiniz! -dedi.- Hiçbir şey! Canlı ele geçirmeye cesaretiniz yetmediyse, arkalarından otomatikle tarayıverseydiniz... İşte o zaman düşünebilmiş sayılırdınız..! Niçin hemen gelip bildirmediğiniz? Vitkovski'yi gönderseydiniz ya bana! Nerde şimdi Vitkovski?

— 2. Topun yanında.

— Nerde gördünüz o adamları?

— İşte şurda.

— Hani? Ben kimseyi göremiyorum... Bu da ne?

Duyuyor musunuz?

Birden gökte, parkın üzerinde kırmızı bir ışık görüldü ve Boris, Yeroşin'in yüzünün bembeyaz olduğunu, ateş mevziindeki bir askerin kucağında kamuflej dallarıyla donup kaldığını farkettiler. Havadaki fişek, sanki birilerine işaret veriyormuş gibi, bir yay çizerek, parkın gerilerinde bir yere düşüp söndü. Or-

talığı yeniden kaskatı bir sessizlik kapladı. Boris'in bacakları sanki yere çakılıp kalmıştı. Nerden atılmıştı bu fişek? Kim atmıştı? Derken ikinci bir fişek, az önce taburun geldiği yönde, orman üzerinde asılı kaldı, sonra da görkemli pırıltılarla dağılarak düştü. Kıvılcımlar karanlığa karışınca sessizlik yeniden başladı.

— Almanlar mı? -diye soluğunu tutarak fısıldadı Yeroşin ve başını hızla sola çevirdi : orda da üçüncü bir fişek parlamaya başlamıştı.

— Evet, Almanlar, -dedi Boris.- Kuşatıldık! Onlar...

Sözünü tamamlayamadı. Birisi soluk soluğa çallara takılarak tepenin yamacında koşuyordu; uzaktan telaşlı, hırıltılı bir ses duydular :

— Teğmen!.. Teğmen!..

— Sen misin Jorka? -diye bağırdı Boris.

— Yüzbaşı yoldaş... Almanlar!..

— Hemen karargâha... Bulbanyuk'a!

— Yüzbaşı yoldaş...

— Karargâha dedim... Yıldırım gibi!

İlerde, köyün ucundan büyük kalibreli bir mitralyözün takırdadığı duyuldu; gecenin karanlığında pırıltılı izler bırakan mermiler başlarının üzerinde uçmaya başladı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Dinyeper'in sağ kıyısına, adanın tam karşısına düşen bu bölge, tümen raporlarında hep köprübaşı olarak geçerdi, hatta saldırının ilerdeki gelişmelerinde buradan sıçrama noktası olarak yararlanılacağından sözedilirdi. Bu da bir yana, İverzev'in tümen karargâhından gelen hazırlık raporlarında, bu köprübaşının çok iyi korunması ve ne pahasına olursa olsun elde tutulması gerekliliğinden sözedilir, Alman karşı saldırıları, vurulan, safdışı bırakılan Alman tank ve toplarının sayılarıyla, öldürülen Alman asker ve subaylarının sayıları verilir, birliklerimizin düşmana darbe indirmek üzere ada bölgesinde dar ama sağ kıyı boyunca gitgide genişleyen bir şerit üzerinde toplanmakta olduklarına ilişkin Başkomutanlıktan gelen bilgiler aktarılırdı. Dün şafaktan bu yana burada beklenmedik bir sessizlik hüküm sürüyordu; tümenden ulaşan bilgilere göre de, bu köprübaşında herşey doğal, gelişmeler planlara uygundu.

Üsteğmen Kondratyev'in bataryası ve yüzbaşı Verzilin'in bölüğü, daha doğrusu bataryadan elde kalan iki top ve mürettebatıyla, nehri geçtikten sonra bölükten arta kalan iki piyade takımı kazdıkları siperlere gömülmüş, bekliyorlardı. Dinyeper'in yüksek kıyısı boyunca yerleştikleri iki yüz metrelik dar şerit, gündüz Almanlar tarafından görülmüş ve ateşe

tutulmuştu; gece ise top mevzilerinin birkaç metre ötesinde işaret fişekleri yanıp durmuştu.

Topçular kıyının dik yamacında büyük birer ini andıran iki toprak dam oluşturmuşlardı; yamaçta oyularak açılan basamaklar, yukarıya, top siperlerine yükseliyordu. Topların başında gündüzleri bir, geceleri ise iki nöbetçi bırakıyorlardı. Kalkanları çıkarılan ve yağmurluklarla iyice kamufle edilen toplar, açılan çukurlara sıkı sıkıya yerleştirilmişlerdi. İki gece önce nehrin bu yakasına kazasız belâsız geçirebildikleri bütün cephanelerse, sandıklar içinde duvar gözlerine dizilmiş durumdaydı.

Nehri geçtikleri gecenin sabahı Dinyeper üzerinde pırıl pırıl, masmavi bir gün başlamıştı. Herkes yorgundu. Dik yamaca kazdıkları toprak damların yanına, kumların üzerine oturmuş, sonbahar güneşinde ısınıyor, dinleniyorlardı.

Üsteğmen Kondratyev de burada oturanlar arasındaydı. Üzerinde rengi solmuş bir fanila, utana sıkıla askeri gömleğinin beyaz yakalığını dikiyor, aradabir karşı kıyıya gözetiyordu. Olanca maviliği ve genişliğiyle güneşte yıkanan Dinyeper, kum adaları, sararmış orman, ormanın gerisindeki tepeleri kıvrım kıvrım dolanan uzak yollar, arada kilometrelerce uzaklık olmasına karşın, dürbünle bakılıyormuşçasına yakın görünüyordu buradan. Güneş altında ağaran yollarda çok sık olmamakla birlikte zaman zaman arabaların görüldüğü oluyor, Alman bataryaları da hiç gecikmeden toz bulutu içinde sürünürcesine ilerleyen arabalara ateş açıyordu. Bütün tepeleri kapkara duman bulutları kaplıyor, yollar bir anda bu bulutların içinde yitip gidiyordu. Duman bulutlarını yırtmaya çalışan arabalar hızlanıyor, dağa doğru dimdik tırmanışa geçiyordu. O zaman herkeste

bir meraktır başlıyordu : kurtulacak mı kurtulamıyacak mı araba?

Bir kezinde önde, tam atın bulunduğu yerde bir duman yükseldi. Kısa boylu, küçücük bir adam arabadan atlayıp zigzaglar çizerek tepeye doğru koşmaya başladı ve sanki sığınacak bir yer bulmuş gibi kara bir duman bulutunun içine girdi; bir daha da Almanların ona ateş ettikleri görülmedi.

Asılı tuttuğu bacağına temiz bir dolamayı sıkı sıkı sarmakla uğraşan çavuş Kravçuk, ayıplar gibi :

— şu bizim Slav milleti de biraz aptal mı oluyor ne! -dedi.- Yahu herkes kurşunlanmış arabada, sen çıkmış sürünüyorsun, iyi ama nereye sürünüyorsun, tepenin başından başka sürünecek yer yok mu, yan tarafa doğru kaçsan belki Almanı yakalanmıyacaksın...

— Aptalca alışkanlıklar işte, -dedi Kondratyev ve parmağını terli alnından geçirdi.- Evet, böyle bu...

Kendini pek iyi hissetmiyordu; öksürüyor, bazan ter içinde kalıyor bazan üşüyordu : Almanların bastırmasıyla nehri geçemeyip de adaya dönmek zorunda kaldıkları ilk gece gerçekten de üşütmüştü.

Güz güneşi ılıcacıktı, alabildiğine sevimliydi, ama yine de bu güneş onu bütününüle ısıtabilmekten uzaktı : başı yanıyor, göğsü ve sırtıysa ürperiyordu. Titreyen parmaklarına söz geçiremiyor; iğneyi kaba kaba batırıp çıkarırken bir yanda da şaşkınlıkla karışık bir öfke duyuyordu : şu işe bak, bütün savaş boyunca hastalık bilmedim, şimdiyse, böylesine önemli bir anda ve böylesine sudan bir nedenle hastalanıverdim..!

— Acele etme. Saatin olacak dedim sana...

Üç adım kadar ötesinde, yere serdikleri yağmurlukları üzerine başları birbire gelecek şekilde nişan-

cı Yelyutin'le cephaneci Luzançikov uzanmışlardı. Yelyutin her zaman olduğu gibi saat onarıyor ve yarıklarındaki altın sarısı tüylerle zayıf bir oğlan çocuğunu andıran Luzançikov'a sakın bir sesle saatini onaracağını, hiç merak etmemesini söylüyordu. Bir gözünü kısmış, çakısının sivri ucuyla, avucunda sökülmüş durumda tuttuğu saatin bir vidasını çevirip duruyordu. Luzançikov'sa güneşte pırıl pırıl yanan saatin çarklarına, tepelerinde salkım saçak asılan güneşe, Dinyeper'in ötelerindeki kum adalarına bakarken birden güldü ve Yelyutin'in açık sarı saçlarına üfledi. Yelyutin başını saatten kaldırmadan :

— Ne oldu? -dedi.

— Örümcek... -dedi Luzançikov.- Saçlarında geziniyordu... Şu ağaçtan sarkmış.

Yelyutin başını kaldırdı. Kıyıda, masmavi göğün altında, yaprakları ışıltılı parlayan titrek kavaklar duruyordu; incecik iplikleri pırıltılı titreşimlerle salınan bir örümcek ağının ordan tâ buraya doğru uzandığı görülüyordu.

— Gerçekten de ha, -dedi Yelyutin şaşkınlıkla.- Yalnız bana bak : yardım edeceksen, doğru dürüst et! Yoksa çek arabanı! Hiçbir şey ilgilendirmiyor seni... Ardıç kuşu gibi bir adamsın... Her şeyi görüyorsun, ama hiçbir şeyin üzerinde dikkatini toplamıyorsun.

— Bakın size ilginç birşey söyleyeyim : güneş var, ağaçlar var, ama hiç kuş yok. Hatta isketeler bile görülmüyor. Neden dersiniz?

Kondratyev öteden yumuşacak :

— Ürktüler de ondan isketeler, -dedi.

— Yıkıl, diyorum sana! -dedi Yelyutin öfkeli öfkeli.- Beş paralık bir yararın dokunmayacak bana!

— Hayır, size yardım etmek istiyorum, -dedi Lu-

zançikov uslu uslu.- Söz veriyorum size... ne dersiniz yapacağım...

— Bırakın yardım etsin, -dedi Kondratyev suçlu suçlu gülümseyerek.- Ne diye kızılıyorsunuz ona? Örümcek gerçekten dikkate değer, harika birşeydir.

Yelyutin Leningrad'lıydı. Saat ustası. Hem de ne usta... Elleri hünerli olduğu gibi kafası da çok iyi çalışırdı. Filoloji öğrenimi gören Kondratyev, kırkıbir- den sonra, birzamanlar çok sevdiği şeyleri ister istemez unutmaya ve yalnız savaşla yaşar olmaya başlamıştı ama ancak ilkokul öğrenimi gören Yelyutin, askeri olayların mantığına kendini pek vermediği için sanki, hep eski işiyle uğraşıyordu:

Savunmadayken hemen bütün alay kendisine saat getirirdi : Alman saatleri, İsviçre saatleri, yerli malı, eski bitakım saatler... Ve saat sahipleri, avuçlarında, Yelyutin'in onarımından sonra sanki canlanmış saatleriyle neşe içinde dönerlerdi yerlerine. Yalnız kendisine cep saati getirildiğinde Yelyutin onarmayı kabul etmez, geri çevirirdi. Birinde şöyle bir olay olmuştu da ondan : savaş ganimeti nefis bir «Mozer»i temizleyip, gerekli ayarlarını yapıp Kondratyev'e vermiş, Kondratyev de saati alay keşifçilerinden bir teğmene armağan etmişti. Bir hafta sonra teğmen ölmüştü : bir havan patlamasıyla teğmenin cep saati parçalanmış ve parçalar karnına saplanmıştı. Olayı öğrendikten sonra Yelyutin birkaç gün kimseyle birşey konuşmadı, toprak damda yüzünü duvara dönüp yattı ve saat onarım isteklerini de sertçe geri çevirdi. Bunun üzerine Kondratyev de kendini Yelyutin karşısında rahatsız hisseder oldu. Aradabir suçlu suçlu gülümserdi Yelyutin'e.

Kondratyev üşüyordu. Kara iplikle iri iri diktiği beyaz yakalığını titreyen parmaklarıyla çekiştirip üt-

ler gibi yaptıktan sonra hemen gömleğini sırtına geçirdi, önünü ilikledi. Yakalık, zayıf boynuna biraz geniş gelmişti.

— Bakın, bakın üsteğmen yoldaş! -dedi Kravçuk karşıyı göstererek.- Gene bizim akıllı Slavlardan birisi tırmanıyor! Anlayabiliyor mu acaba durumu?

Aynı anda da iki patlama birden oldu. Sanki tam kulaklarının dibinde birşey boğuk bir uğultuyla parça parça olmuştu.

Kondratyev mavimsi, uçuk bir sis içindeki Dinyeper'e, tâ ötelerdeki adanın sarımsı kumlarına baktı. Kumluğa yakın bir yerde bir kayığın karaltısı görünüyordu; küreklerin hareketleri belli belirsiz bir titreşim halindeydi. Kondratyev yeni bir patlamanın uğultusunu duydu, aynı anda da kayığın hemen yanında büyük bir su sütunu yükseldi. Alman tankının atışlarıydı bunlar. Tank sanki hemen buralarda bir yerden ateş ediyordu. İki adım ötelерinde elbombaları patlamıştı sanki. Kayık kışın kışın kıyıya doğru gitti, kumlara bindirdi. Aynı anda da iki kişinin fırladığı görüldü kayıktan, adamlar hemen ordaki çalılığa doğru koşmaya başladılar. Az önce tankın ateş ettiği yönden, altı namlulu bir havan topunun gürlediği duyuldu. Adanın ortasında patlamalar oldu, dumanlar ağaçların tepelerine kadar yükseldi. Kondratyev de, arkadaşları da adanın insanla dolu olduğunu biliyorlardı.

Kravçuk gülümsemeden :

— Herhalde bizim başçavuş karşıya geçmek istiyor, -dedi.- Öyle ya, geceleyin hava karanlıktır, oysa gündüz her tür konfor var : güneşin sıcaklığı, tankların ateşi, ne ararsan...

— Değişmeyecek bu herif, -dedi Derevyanko,- korkudan öyle bir titriyor ki, titremesinden yakının-

daki ağaçların yaprakları dökülüyor... Ha, ne dersin Bobkov?

Derevyanko'nun yanına, yere uzanan Bobkov, fanilasının üzerine kaputunu atmış, güneşte kemiklerini ısıtıyordu. Kaputunun açık önünden, göğsünün ne kadar güçlü ve geniş olduğu görülüyordu. İç gömleğinin dikişlerini dikkatle inceleyerek :

— Yüzbaşım yok ki, -dedi,- iyi bir kaşısın herifi! Susta durdururdu alimallah! Ama işte... bizimkini takmıyor. Tepesine çıkmış nerdeyse... Bildiğini okuyor.

Fanilasını kontrol etmek gibi çok önemli bir askeri işle uğraşırken, lâf arasındaymış gibi, ama ağır oturaklı bir havayla söylemişti bunları. Kondratyev bütün konuşmaları duymuş, ağrıyan alnını kırıştıarak asık bir yüzle ayağa kalkmıştı.

Aşağıdan, Dinyeper'den doğru Şura'nın yamacı tırmandığı görüldü. Barışçıl günleri çağrıştırır bir biçimde havlusunu omuzuna atmıştı. Islak saçları, küçük, pembemsi kulaklarını açıkta bırakarak güz örümceğinin ağı gibi altınsı ışıklar saçıyordu. İncecik boynunda yakalığı tertemiz parlıyordu. Palaskayla belinden iyice sıkıldığı subay gömleğinin apoletlerinde ve kalçalarında su damlacıkları ışıyordu. Buz gibi suda yıkandıktan sonra gri gözleri büsbütün saydamlaşmış gibiydi. Islak kirpiklerinin altından Kondratyev'e bakarak :

— Aman Allahım! Bu ne beceriksizlik! -dedi.- Bana söyleseydiniz ya Üsteğmen yoldaş! Yakalığın böyle dikildiği nerde görülmüş? Hem de siyah iplikle! Çabuk çıkarın gömleğinizi.

Yüzünde en ufak bir gülümseme yoktu. Şaka etmiyordu. İncecik parmaklarıyla Kondratyev'in gömlek düğmelerini çözmeye başladı. Gözlerinden, saç-

larından bir tertemizlik, masumluk yükseliyordu sanki. Kondratyev umutsuzca askerlere bir gözattı, kızardı, Şura'nın parmaklarının soğukluğundan ürpereyerek onu hafifçe itti.

— Hayır, -dedi,- dikiş gayet gözü oldu. -Öksürmeye başladı.- Yüzdünüz mü siz? Bu soğukta?

Şura kaşlarını kaldırıp meydan okurca Kravçuk'a baktı. Çünkü Kravçuk'un kendisine saygısızca ve kıskançlıkla baktığını farketmişti.

— Canım yakalığın elbette önemi yok, -dedi.- Böyle de olur... Ama, Üsteğmen yoldaş, sizin hemen yatmanız gerekiyor. Yoksa yakalığın ne önemi var, elbette böyle de olur...

Kondratyev telaşlı telaşlı :

— Yo, hayır hayır, -dedi; üşüyordu besbelli, üşüdüğü için de sırtını kamburlaştırmıştı.- Ya da, evet, gidip yatayım biraz...

Sığınağa doğru yürümeye başladı.

Şura'dan, özellikle de askerlerin önündeyken korkar ve utanırdı. Onun kendisine yönelen dikkatinden, iç gömleğinin kirli olmasından dolayı kendisini pis bir adam sanacağından utanır; onun gergin kalçalarından, beyaz boynundan, gömleğinin içini hıncıncı dolduran dik göğüslerinden, tertemiz, masum dışgörünüştünden ve kışkırtıcı erişilebilirliğinden korkardı.

Kravçuk, alabildiğine ihtiyatlı :

— Belki benim de yakalığımı dikmek istersin? -dedi.- Ben seve seve razı olurum!

— Ver! -dedi Şura öfkeyle.

— Ne kadar gönülsüz olduğun anlaşılıyor, -diye mırıldandı Kravçuk.- İstemez, ben kendim dikerim. -Sonra çarpık bir gülümsemeyle beklenmedik bir so-

ru sordu :- Kondratyev'e asılıyorsun, değil mi? Ne de çabuk unutuverdin Yüzbaşımı? Ah, sen yok musun!

— Ah, mutsuz kayınpederim benim, her şeyi nasıl da anlayıveriyorsun! -dedi Şura, sonra sertçe dönerek, kalçalarını çalkalaya çalkalaya Kondratyev'in ardısına toprak dama doğru tırmanmaya başladı.

Yelyutin arabulmak istercesine :

— Ne istiyorsun şu kızıdan, bilmem ki! -dedi.

— Doğru, -dedi Bobkov, hep öyle ağır oturaklı.- Bizim aramızda olmak onun için de tatlı birşey değil. Hem ona öğüt vermek bize düşmez.

Şura'nın ardından hüzünle bakan Kravçuk :

— Yüzbaşım acıyorum, -diye mırıldandı.

Kondratyev bu arada kendisi için özel olarak kazılan sığınağa varmıştı (Kravçuk, ordu emir-komuta ilişkilerinin öyle gerektirdiğini söyleyerek, Kondratyev için ayrı bir yer kazdırmıştı). Daha içeri bile girmeden, yandaki sığınaktan çıkan telefoncu Graçev'in kendisine seslendiğini duydu :

— Üsteğmen yoldaş, telefonla araniyorsunuz.

— Kim?

— Albay Gulyayev! Çok acele!

Askerlerin sığınağında, yere serili dalların üzerinde, birkaç asker kaputlarını başlarına kadar çekmiş, uyuyorlardı : dün geceki hengâmeden sonra uyukularını alamamışlardı. Telefonun yanına diz çöken muhabereci Graçev alıcıya kibarca birkaç kez üfle-dikten sonra :

— Yoldaş Dört, Altı burda. Veriyorum, -dedi.

Kondratyev, Graçev'in elinin sıcaklığını taşıyan alıcıyı eline aldı, aynı anda da öksürmeye başladı; heyecandandı bu öksürüğü.

Albay Gulyayev'in uzak sesi öfkeli öfkeli :

— Kim o öksüren? -dedi.- Öksüreceğine konuş-

sana! İşler nasıl orda? Neden sık sık arayıp rapor vermiyorsun?

— Her şey yolunda, yoldaş Dört.

— İnanmıyorum. İçecek çorbanız, gevecek bir dilim kuru ekmeğiniz var mı? Yahu ne susuyorsun gelinlik kız gibi? Konuşsana! Yoksa uyuyor musun, ha?

— Hayır, -dedi Kondratyev.

— Sıkın dışınızı. Kemerlerinizi bir delik daha ileriye alın. Gece ben kendim geleceğim. Yalnız da olmayacağım tabi. Şu sizin Başçavuşunuzu... neydi adı... Tsıgiçko'nuzu da önüme katıp yüzdüreceğim. Canına tükürdüğümün deyyusunu!

Kondratyev belli belirsiz gülümseyerek :

— Tsıgiçko yüzme bilmez, yoldaş Dört, -dedi.

— Bilmezse gömülsün gitsin sulara! Şimdi dinle beni : burda her şey hazır. Duyuyor musun beni, Altı? Ne demek istediğimi anlarsın. Gece sigaranız da olacak, semaveriniz de. Sen şimdi bütün atış noktalarına dikkat et. Haritaya geçir. Gündüzden faydalan, anladın mı beni cancağzım?

— Anladım, yoldaş Dört.

— Madem öyle, hadi bakalım, hemen harekete geç.

Bu konuşmadan her şeyi anlamıştı Kondratyev : gece nehir geçilerek yarma harekâtı yapılacaktı; yine gece bataryayla irtibatlı olarak buraya hem topçular hem de havancılar geleceklerdi; kendisi de gün boyu buradan görebildiği bütün atış noktalarını harita üzerinde işaretleyecekti.

Kondratyev kıyı yamacına kazılmış toprak basamaklardan top mevziine tırmandı, birara ayağı sürçtü, eğilerek mevziye atladı. Kıyıdan on adım ötede, çalıların bittiği yerdeydi toplar. Burası daha yüksek.

olduğu için daha güneşli ve daha sessiz gibiydi. Güneşin keyfini çıkaran nöbetçi, mevziin önündeki toprağa uzanmış, başını uzatarak, piyade mevzileriyle topları birleştiren derince hendeğin dibinde konuşan birilerini dinliyordu. Kondratyev burda ateş idare merkezinden takım komutanı asteğmen Suhoplyuyev'i gördü.

Asteğmen Suhoplyuyev, pek sık rastlanmayan uzun boylulardandı. Üzerinde kendisine kısa gelen pamuklu ceket, stereo dürbünün başında duruyordu. Uzun, kestane saçları gömleğinin yakasına dökülüyordu. Gençlere özgü bas bir sesle :

— Kim var orda? -diye gürledi.

Sonra isteksiz isteksiz dönüp baktı; ince, uzun yüzünde hiçbir anlam yoktu. Hep böyleydi : kendini tutar, duygularını belli etmez ve karşısındakine hafif tepeden bakarak. Bugüne dek yüzünün güldüğünü gören olmamıştı.

— Çevreyi mi gözlüyordunuz? -dedi Kondratyev öksürerek.- Dikkat çeken birşey var mı?

— Pek yok, -dedi Suhoplyuyev. Tütün kesesini çıkardı, dün gece Almanların uçaktan attıkları bir bildiriye dikkatle büküp tam büküntü yerinden kopardı.

İkiyüz metre kadar ilerde, içinde herhangi bir çalının bile bitmediği çırılçıplak bir tarla Alman mevzilerine kadar uzanıyordu; tarlanın yamaç halini almaya başladığı yerde ise, yeni dikilmiş köknarlarla beneklenmiş bir arazi uzanıyordu. Köknar koruluğunun sonunda, ilk Alman mevzilerinden kazılan toprak yığınları açıkça görülebiliyordu. Hatta bir yerde, toprağın içinde patlama olmuşçasına, keseklerin havaya uçtuğu görülüyordu : demek ki hâlâ siper ya da mevzi kazmaya devam ediyorlardı. Üzerinde ye-

şil bir mont olan bir Alman, pantolon düğmelerini ilikleyerek, köknarlar boyunca yürüyordu. Alabildiğine sakin olduğu görülüyordu adamın. Bizimkilerden de kimse ateş açmıyordu üzerine. Adam havaya keseklerin uçuştığı yere kadar ilerledi, bizimkilerden yana bir baktı, sonra sipere atladı. Köknar koruluğunun hemen solunda, kıvrım kıvrım bir yol uzanıyordu; sarımsı renkli yol, ardında Novo-Mihaylovka ile Belohatka'yı gizleyen ormana giriyor ve kayboluyordu.

Bu yolda yoğun bir toz bulutu bırakarak tırısla giden atlar, ardları sıra dört Alman topunu çekiyorlardı. Arabalar yaklaştılar, kısa kuyruklu, güçlü Perş atları iyice seçilebiliyorlardı artık; Almanlar, arı oğulu gibi topların kundakları üzerine toplanmışlardı. Arabalar, köknarların ardında gözden yittiler, ama yoğun toz bulutu yolun üstünde daha uzun süre asılı kaldı. Derken, sağdaki köknarların ardından ince, küçük kalkanlı bir top görüldü; ancak top, koşulu olduğu arabadan ayrılmıştı. Almanlar topu sipere kendileri itekleyerek soktular. Üç kişi köknarların arasına koştu, kasaturalarıyla kestikleri dalları götürüp topu kamufle ettiler. Bütün bu işlemler sırasında üzerlerine kimse ateş açmadı.

Kondratyev siperin dibinde oturuyordu.

— Lütfen ateş şemasını verir misiniz? -dedi.

Suhoplyuyev'in elle çizdiği şema üzerinde Alman siperlerinin uzanışı, mitralyöz noktaları, köknar koruluğundaki tankların yerleri, yolun arkasındaki yara yerleşmiş havan bataryaları gayet açık bir biçimde gösterilmişti. Kondratyev cebinden bir kurşunkalem çıkardı, şema üzerinde Alman toplarının yerlerini işaretlemeye başladı. Ancak eli öylesine titriyordu ki, kalem birkaç yerinden kâğıdı yırttı.

Suhoplyuyev, genç, korkusuz gözlerini kocaman kocaman ayırarak :

— Berbat ettiniz şemamı! -dedi.- Söyleseydiniz de ne işaretlenecekse ben işaretleseydim! İşin yoksa şimdi yeniden yap bütün şemayı!

Kâğıdı öfkeyle Kondratyev'in elinden çekip silgiyle onun şema üzerindeki çiziklerini silmeye başladı.

Kondratyev, utanmış :

— Lütfen kızmayın. Albay Gulyayev az önce telefon etti de... -diye mırıldandı.

Ve sırtını kamburlaştırıp ellerini kaputunun yeline sokarak, az önce alay karargâhından aldığı emrin özünü Suhoplyuyev'e aktardı; konuşurken dişlerinin takırdamasına engel olamıyor, titriyordu.

Suhoplyuyev kuşkuyla :

— Hey, neyiniz var sizin? -diye sordu.- Üşüyor musunuz? Yoksa sinirleriniz mi bozuldu?

— Bana ne olduğunu şeytan bilir. Siz Novo-Mihaylovka ve Belohatka'ya kadar bütün nişan noktalarını işaretleyin. Gece dananın kuyruğu kopacak. Biz destek birliği olarak görevimizi yapacağız. Bu gece dananın kuyruğu... -sözünü tamamlamamış, boğulacak gibi öksürmeye başladı.

Suhoplyuyev yine kuşkulu kuşkulu :

— Siz pek iyi değilsiniz, -dedi.

— Aslında beş paralık birşey, -dedi Kondratyev; ayağa kalktı.- Neyse ben gideyim... Bu gece dananın kuyruğu kopacak...

Kondratyev toprak sığınakta birtürlü ısınamıyordu. Kaputunu çıkarmadan kuru yapraklar üzerine uzanmış, başını yağmurluğuyla örtmüştü. Baş ateşler içinde yanıyor, ağzında yakıcı bir kuruma hissediyor, sürekli su içme isteği duymasına karşın ken-

dinde birtürlü kalkacak gücü bulamıyordu. «Şimdi... şimdi gözlerimi açacağız ve ayağa kalkıp su içeceğim, -diye düşünüyordu.- Hele biraz daha yatayım da...» Sığınağın dışında güz güneşi son parlak ışıklarını serpiyor, kaputlarını, çizmelerini çıkarmış askerler kemiklerini ısıtıyorlardı.

Birtakım sesler. Gülmeler. Sessizlik. Sonra yeniden sesler, gülmeler. İyi ama ne konuşabilirler bunlar? Susun, susun... Herkes geceyi bekliyor... Gece, dananın kuyruğu kopacak... Yüzbaşı Yermakov nerde? Şura, Kravçuk nerde? Bütün nişan noktalarını işaretlemek gerek. İşte bu kadar. Ne saçma! Yoğun ama tüy gibi ağırlıksız bir karanlığa hafifçe, yumuşacık uçmak... Bir yudumcuk su ne iyi olurdu şimdi... Şöyle insanın dişlerini takırdatan buz gibi bir su... Hemen şimdi ayağa kalkıp doya doya su içmeli...

Bir metro istasyonu girişi. Işıklar yanıyor. Kış. Işık çizgileri yükselen sarımsı buharları deliyor. İnsanlar, karların beyaz beyaz beneklediği paltolarının kürk yakalarını kaldırmışlar; karları gıcırdatarak koşuşuyorlar. Eller, kucaklar, kalın kar tabakalarıyla örtülmüş paketlerle dolu. Yüzlerde bir bayram yansıması. Gülümsemeler bile bir başka: neşe dolu, mutluluk dolu, sevgi dolu. Yeni Yıl'dı galiba? Kendisi de Arbat metro istasyonunun girişinde Zina'yı bekliyor: sözcükleri çocuklar gibi sündürerek konuşan, zayıf, ince yapılı Zina... Orta parmağında küçük bir firuze yüzük var. Yüzü çocuksu. Minnacık, pembecik kulak memelerinde ince küpeler ışıltılarla sallanıyor. İri, açık yeşil gözleriyle kendisine bakıp gülümserken, kürklü botunun burnuyla kaldırımdaki buzu kırmaya çalışıyor. Kendisi de ayakkabısının topuğuyla yapıyor aynı şeyi...

«Kalkıp su içmeli... Dinyeper şurdan kaç adım ötede ki... Hayat böyledir işte : hiç tanımadığın, yabancı olan bir kadını seversin, yıllarca seversin... Peki ama Zina'yı niçin sevdim ben?»

— Canım benim, canım benim! Zina falan değilim ben! Ben de seni burda ısıniyorsun sanıyordum!

Birisi kaputunun düğmelerini çözmeye başladı. Alnında yumuşacık, soğuk parmakların temasını duydu ve boğazının gözyaşlarıyla yandığını hissederek, sevinç içinde kendini bu parmaklara bıraktı. «Kim bu? Şura mı? İyi ama ne işi var onun burda?»

— İç şunu. Ateşini alır. İşte böyle. Aferin! Hem de nasıl aferin! Ah, zavallım benim! Hadi şimdi de kucakla beni. Daha sıkı, sımsıkı kucakla. Böyle daha iyi ısınırsın.

Birinin kolları boynuna sarıldı, gergin bir beden bedenine yapıştı; kapalı gözlerinde soğuk dudakların hafif temasını duydu; tanıdık bir ses, kulağının dibinde sözcükleri uzata uzata konuşuyordu :

— Ah, ca-anım benim. Ser-yo-ja. Şimdi ısı-nacaksın... Bana bırak kendini ve kımıldamadan dur...

Onu kendine getiren de bu ses oldu.

İçerisi karanlık ve nemliydi; güz kokusu, yaprak kokusu kaplamıştı her yanı. Sığınağın girişine kapı niyetine asılı yağmurluğun açık bıraktığı aralıktan ley-lak rengi bir ışık çizgisi karanlığı yararak içeri süzülüyordu.

Zayıf, duyulur duyulmaz bir sesle sordu :

— Sen... sen misin?

Dudaklarının hemen önünde çabuk çabuk ama yatıştırıcı bir sesle konuşan bir ağız :

— Benim canım... Yat... Yat ve hiçbir şey dü-

şünme. Ben yanındayım... Yanında olacağım... Şimdi nasılsın? 'Isınabildin mi biraz? Geçti mi üşümen?

Hayır, geçmemişti üşümesi.

Şura'yı ürkekçe kucakladı, parmaklarını öpmeye başladı.

— Canım benim... Harika bir insansın sen... -Konuşurken dişleri takırdıyordu.- Çok iyi yüreklisin... Harikasın... Ama Boris ne der sonra?

Şura bedenini olanca ağırlığıyla onun üzerine bastırdı. Bir yandan da yanaklarına, boynuna bakıyordu.

— O beni sevmiyor, Seryoja. Evet, sevmiyor. Onun için nasıl acı çektim, gözyaşlarımı içime akıtarak nasıl ağladım... Ama senin yanında sakinim... Tıpkı bir çocukla birlikteymişim gibi... Hadi, kucakla beni. Hiç sevgilin oldu mu?

— Bilmiyorum...

— Tıpkı bir çocuk gibisin... çocuk gibi...

Düş müydü, gerçek miydi bu? Tıpkı Zina gibi sözcükleri çeke çeke konuşuyordu Şura da. Hava karanlıktı, Şura'nın yüzünü, gözlerini göremiyordu; Şura'ysa telaşlı, sevecen hareketlerle okşayıp duruyordu onu. Şura'nın bu yakınlığı, içinde ağlama isteği, yüreğini parça parça eden şeyleri ona anlatma isteği uyandırıyor. Ama hiçbir şey söyleyemiyordu, söyleyemezdi de: hastaydı, güçsüzdü...

— Harika bir insansın sen... Tertemizsin... İnandırılmaz kadar temizsin... -diye fısıldıyor, Şura'nın avucunu bulup dudaklarına götürüyor, öpüyor, öpüyordu.

— Kaç yaşındasın sen? -diye sordu Şura.

— Yirmidört.

— Gerçekten bugüne kadar kimseyi sevmedin mi? Sevmedin mi?

Kondratyev soruya yanıt veremedi. Uyumuştı. Şura biraz daha onun yanında oturduktan sonra sığınaktan çıktı. Çevrede tek bir asker bile yoktu. Olanca ağırlığıyla akşamın sessizliği çökmüştü doğaya. Dinyeper tümüyle turuncu bir renk almıştı. Akkor görünümündeki güneş, göğün yarısını gurubun binbir rengine boyamıştı. Kızıla boyanan nehir kıyısında kıymıtsızca duran çıplak ağaç dalları arasında, bir örümcek ağı seçiliyordu.

Birden gurubun kızıl ışıkları arasından nehir boyunu izleyerek iki «messerşmit» fırladı, orman üzerindeki mor-kızıl bulutların arasına daldı. Uçaksavar makinalılarının takırtısı duyuldu, gök yer yer mermi izleriyle yarıldı. Şura'nınsa yüreği acı ve sevecenlikle doluydu.

Gecenin bir yarısında Kondratyev'i uyandırdılar. Giriş deliğini kapatan yağmurluk çıkarıldığı için sığınağa soğuk, mitralyöz takırtıları, roket ışıkları saldıırıyordu. Ter içindeydi Kondratyev, bedeninde güç adına birşey kalmamıştı.

Bobkov olanca sesiyle bağıırıyordu sığınağın içinde :

— Albay Gulyayev istiyor sizi! Hemen! Gözetleme yerinde! Üsteğmen yoldaş...

Hâlâ hiçbir şey anlamayan Kondratyev hırıltılı bir sesle :

— Geldi mi? -dedi; ardısına kaputunu sürükleyerek sığınaktan çıktı. Nehir ve nehrin her iki kıyısı birden roket ışıklarıyla gündüz gibi aydınlıktı. Başlarının üzerinden vızır vızır mermiler geçiyordu.

Bobkov mitralyöz takırtılarını bastırmaya çalıştı bir sesle :

— Şimdi geldi. Kıyamet koptu burda! Gerçekten hiçbir şey duymadınız mı? Öyle derin uyuyordunuz demek? -diye bağırdı.

Kondratyev utanmış utanmış öksürdü. Giymeye uğraştığı kaputunun kolunu birtürlü bulamıyordu. Birden herşeyi anımsadı. Suçlu suçlu :

— Şura nerde? -diye sordu usulca.- Bilmiyor musunuz?

Bobkov :

— Nehri geçerken subayın biri yaralanmış, onun yanında, -dedi, ve parmağıyla aşağılarda biryerleri gösterdi.

Bobkov'la birlikte toplara doğru tırmanırken bacaları kendini taşımakta güçlük çekiyormuş gibi iki yana sallanıyor, bir yandan da yüreği duracakmışçasına bir heyecanla az önceki düşe benzer mutluluğunu (evet, düş değildi o, bir gerçekti!) düşünüyor, hemen yanıbaşında çamlara saplanan kurşunlara da, başlarının üzerinde uçuşan aydınlatma mermilerine de, mitralyöz takırtılarında da inanmak istemiyordu.

Ama ilk siper geldiklerinde kendini kurşunlardan korumak için öyle eğilmesi gerekti ki, kaputunun kopçası boğazına takılıverdi : başını kımıldıtmıyordu. Top siperlerine gelince, aydınlatma mermilerinin ışığında, askerlerin siperin dibine yatmış olduklarını, cephane sandıklarının da kapaklarının açılmış olduğunu gördü. Bir yandan da aş kaplarına vuran kaşıkların tıkırtısı duyuluyordu. Demek Başçavuş gelmişti.

Asteğmen Suhoplyuyev'in derince kazılmış gözetleme yeri, tanıdığı, tanımadığı bir sürü topçu subayıyla doluydu. Az önce nehri geçerken yaşadıkları heyecan ve şu anda karşı karşıya bulundukları

tehlike nedeniyle aralarında hararetli hararetli konuşuyorlar, avuçlarında gizleyerek sigara içiyorlardı. Alıcı verici radyolarını ayarlamaya çalışan iki muhabereci, âletlerinin başında monoton bir sesle konuşuyordu.

Albay Gulyayev bacaklarını ayırmış, siperin tam ortasında duruyordu. Yüzü görülmüyordu. Gözlerine kadar indirdiği şapkasının ıslakmış gibi parlayan si-perliğinde, aydınlatma mermilerinin pembemsi ışıkları yansılanıyordu.

— Uyuyordunuz galiba? -diye sordu Kondratyev'e ters ters.- Habire uyuyorsunuz! Sağlık eğitmeni hasta olduğunu söyledi. Hasta mısınız? Ne susuyorsun, konuşsana!

— Biraz hastaydım. Ama şimdi daha iyiyim.

— Ha şöyle. -Albay karanlığın içinde bir yerden Başçavuş Tsıgiçko'yu çekip çıkardı ve Kondratyev'e doğru itti :- Bu namussuzun da hükmünü sen ver : ister kurşuna diz, ister bağışla... Tabi önce senin karnını doyursun, itoğlu it!

Kondratyev Tsıgiçko'ya bakarak, usulca :

— Neler yapıyorsunuz siz Tsıgiçko? -dedi.- Hiç utanmıyor musunuz?

Kondratyev'in kısa ve dar gelen kaputu içinde acınası bir görünüşü olan Tsıgiçko başını boynunun içine çekip korkuyla :

— Yapamadım Üsteğmen yoldaş... beceremedim... -dedi.- Aslında ben de ateş altındaydım. İstihkâmcılarla birlikteydim. Dün gece... Bunu siz de biliyorsunuz, Üsteğmen yoldaş...

Gulyayev sertçe :

— Beceremedin mi? İnsanları yirmidört saat aç bırakmayı beceriyorsun ama? -dedi.- Doğru piyadeye! Verzilin'in bölüğüne! Zaten adam eksiği vardı Ver-

zilin'in... -Başını hafifçe geriye çevirip karanlığa seslendi :- Verzilin! Başçavuş Tsıgiçko'yu sıra neferi olarak bölüğüne kaydet! Bir tüfek ver bu itoğlu ite!

Siperin derinlerinden Verzilin'in sesi duyuldu :

— Emredersiniz, Albay yoldaş!

Başçavuş Tsıgiçko sanki ardından birisi bacaklarına vurmuş gibi Kondratyev'e doğru yalpaladı, iki eliyle birden üsteğmenin kaputunun eteğinden tuttu :

— Çocuklarımın ölüsünü öpeyim ki bir suçum yok benim...

Gulyayev, kabaca :

— Herkesin çocuğu var be adam! -dedi.

Kondratyev şaşkın şaşkın :

— Ne yapıyorsunuz? Ne yapıyorsunuz? Hiç utanmıyor musunuz? -dedi; kaputunun eteğini Başçavuşun ellerinden kurtarmak için beceriksizce çekti, ama Tsıgiçko'nun parmakları kanca gibi yapışmıştı kaputa.- Albay yoldaş... sizden rica ediyorum. Sorumluluğu tümüyle bende olacak...

Albay Gulyayev tiksindir gibi yüzünü buruşturdu, sesini yükselterek :

— Tsıgiçko! Doğruca bölüğüne, marş marş! -dedi.- Bir Sovyet askeri misin, yoksa bir kocakarı mı? Yüzbaşı Verzilin, bunu bölüğüne götür!

Bir daha da Tsıgiçko'yla ilgilenmedi. Çıplak arazi üzerinde kara benekler halinde gözüken köknar koruluğunun roket ışıklarıyla nasıl aydınlandığına bakıyordu. Topçu subayları, başlarının üzerine örttükleri yelken bezi bir yağmurluğun altında cep fenerlerini yakarak, ateş şemasını gözden geçiriyorlardı. Kondratyev'se birtürlü kendine gelemiyordu; titreyen elleriyle sigara sarmaya çalışıyor, sert birşeyler söylemek, savaşta müstebitçe davranmanın bir yararı olmayacağını açıklamak istiyor, ama bunları hiçbir

zaman söyleyemeyeceğini anlıyordu. Ama yine de, sesinin hırıldamasını önleyerek :

— Boş yere bölüğe gönderdiniz onu, Albay yoldaş, -dedi.- Hiç istemiyordu oraya gitmeyi.

Gulyayev onun sözünü sertçe keserek :

— Bana bak batarya komutanı! -dedi.- Saldırımızın yazgısının belirleneceği dakikaları yaşıyoruz, sen bana duygusal birtakım nutuklar çekiyorsun! Tüfekle ateş etsin, düşman üzerine saldırsın, kuru ekmek gevsin ve savaşın ne demek olduğunu kendi üzerinde görüp anlasın. Maksimov çarpışmaya başladı bile. Yarım saat önce. Onun için kafandan bu saçmaları çıkar at ve kendini savaşa ver!

Mitralyöz sesleri ve Alman roket mermilerinin uğultuları arasından ancak şimdi duyabildi Kondratyev, kilometrelerce uzaktan gelen ve düzensiz kalp atışlarını andıran boğuk top gürlemelerini. Başladı mı?.. Demek orda başladı?..

Gulyayev muhabere erine dönerek bağırdı :

— Hey, radyocu! Çabuk taburları bağla bana! Alıcı verici radyo mu o önünüzdeki, yoksa lâzımlık mı?

Radyocu tekdüze bir sesle yinelemeye başladı :

— Papatya, Papatya, Papatya... Sesin kötü geliyor... sesin kötü geliyor... Duyamıyorum Papatya... duyamıyorum Papatya...

Siperde herkes susmuştu. Başlarının üzerinden vızıltılarla mitralyöz mermileri geçiyordu.

Derken muhabere erinin sözcükleri tek tek vurgulayarak Gulyayev'e şunları söylediği duyuldu :

— Albay yoldaş, Maksimov Belohatka'nın dış mahallelerine ulaştı. Şiddetli bir direnişle karşılaştık. Kayıplarımız oniki asker ve bir top. Tanklar. Kuşat-

ma tehlikesi var. Saldırıya hazırlanıyorum. İşaretimi bekleyin.

— Pekâlâ, anlaşıldı! Bulbanyuk'la ilişki kur! Çok çabuk!

Yeniden sessizlik. Bu kez bütün subaylar Gul-yayev'in çevresine toplaşmışlardı. Telefoncular, hat-ları kontrol ediyor, duyulur duyulmaz bir sesle, cep-hegerisi bataryalarıyla konuşuyorlardı. Yalnız siperin derinlerinden, alıcı verici radyo başındaki muhabe-re erinin sesi net bir biçimde duyuluyordu :

— Volga, Volga, Volga... Volga, Volga, Volga... Albay yoldaş, Volga cevap vermiyor!

— Bir daha ara! Bir daha!

— Volga, Volga, Volga... Volga, Volga, Volga... Volga, Volga, Volga...

Kulaklarında radyocunun yineleyip durduğu «Volga» sesi, Kondratyev düşünüyordu : «Boris'e ne oldu? Neler oldu orda?»

— Albay yoldaş! Volga'yla bağlantı yok!

— Nasıl yok? Neler saçmalıyorsunuz siz? Sol yanımdan savaş sesleri duyarken, neler saçmalıyor-sunuz siz? Az önce bağlantı vardı... Bir daha ara-yın!

— Volga, Volga, Volga... Volga, Volga, Volga... Albay yoldaş, Volga cevap vermiyor.

— Pekâlâ... Maksimov'u kaybetme! Telefoncu, hemen tümen karargâhını bul bana!

Subaylar Albayın önünde ikiye ayrılarak geçecek yol açtılar. Gulyayev siperin dibine indi, telefon-cunun elinden ahizeyi aldı, kısaca :

— İverzev! -dedi.

Kısa süren bir sessizlikten sonra :

— Yoldaş Bir, İki rapor veriyor, -dedi.- Maksi-mov Belohatka'ya ulaşmış bulunuyor. Çembere düş-

me tehlikesi var. Bulbanyuk'la ilişki kuramadık. Bağlantı sağlayabilmek için oraya adam göndermek gerek. Geç mi? Niçin geç olsun, yoldaş Bir? Evet, evet! Her yanda çarpışmalar var. Duyabiliyorum. Ne dediniz? Geri mi çekiyorsunuz? Kimi? Beni mi? Hepimizi mi? Duyamıyorum, yoldaş Bir!

Bu sırada radyocunun bağırdığı duyuldu :

— Albay yoldaş, Papatya saldırıya geçti! Maksimov saldırıya geçti! Ateş! Ateş! Ateş istiyorlar! Belohatka üzerine ateş!

Subaylardan biri :

— İşaret fişekleri! -dedi.

Aynı anda da Kondratyev epey uzakta, solda, ormanın üzerinde, pek belirgin olmayan yuvarlak lekeler farketti; lekeler gökte biraz daha süzüldükten sonra bir anda solup sündüler. Dört işaret fişegi. Dört cılız pırıltı. Hemen sonra aynı yerde dört bulanık leke daha görüldü... Bulbanyuk işaret veriyordu herhalde... Ama belki de Alman roketleriydi bunlar?

— Ateş! Maksimov ateş istiyor! -diye yineledi radyocu.- Bildiriyorum! Ateş! Ateş! Ateş istiyor Maksimov!

Gulyayev yeniden konuşmaya başladı :

— Yoldaş Bir, Maksimov saldırıya geçti. Bulbanyuk işaret veriyor. Ateş istiyor! Ne-e? Duyamıyorum! Duyamıyorum! Ne-e? Ateş açmayalım mı? Niçin? Anlamadınız galiba... Taburlar saldırıya geçtiler, ateş istiyorlar! İşaret! Ateş açıyorum! -Eliyle telefonun konuşma yerini kapayarak emrini verdi :- Topçular! Topçu Alay Komutanından emir : Ateş!

Subayların sesleri duyuldu hemen :

— Dört numaralı hedef!

Gulyayev dehşetli bir heyecan içinde ahizenin üzerine eğilmiş bağıırıyordu :

— Çekilmek mi? Ne-e? Anlayamıyorum! Ateş açmayalım mı? Nasıl ateş açmayalım? Bu sizin emriniz mi? Kimi? Beni mi?.. Tümen mi?...

Hırıltılı bir sesle yeni bir emir verdi :

— Ateş açmayın! Ateş açmayın!

Bu arada ormanın gerisinde, bir istekte üstelercesine dumanlı parıltılar yükseliyor, radyocu soluk almadan yineliyordu :

— Ateş! Ateş! Maksimov ateş istiyor! Taburlar ateş istiyor!

Kimse birşey anlamıyordu... Kondratyev parmak uçlarının uyuşur gibi olduğunu hissetti; göğsü daralmış gibi soluk almakta güçlük çekiyordu. Niçin, niçin, niçin ateş açılmayacaktı?

DOKUZUNCU BÖLÜM

Solda biryerlerde parlayan kıvılcımı, parkın derinlerinde bir bombanın gürültüyle patlaması izledi. Aşağıdan da bir mitralyöz takırdamaya başlamıştı.

— Hemen ikinci topa gidin! -dedi Boris. Yeroşin'e.- İkimizin birden burada durması gereksiz. Yalnız unutmayın : emir almadan ateş etmeyeceksiniz!

Yeroşin boğuk bir inilti gibi :

— Kuşatıldık mı? -dedi.- Gerçekten bir kuşatma mı bu?

Aşırı özenli bir selam verdi ve çalıların arasından yürümeye başladı; yürürken bacaklarını tuhaf bir biçimde yaylandırıyor ve az önceki korkaklığını unutturmak istercesine, vızıldayan kurşunlardan korunmak için hiç eğilmiyordu.

Boris, arkasından kızgın kızgın bağırdı :

— Koşar adım!

Yeroşin adımlarını hızlandırdı, sonra da koşmaya başladı. Onun deneyimsizliği, saflığı, ağırkanlılığı, her şeyi daha ilk sözcükten kapamayışı Boris'i dehşetli sinirlendiriyordu.

Aşağıdaki Alman makinalıları dur durak bilmeden takırdıyor, mermiler birbiri ardınca topların yakınında toprağa saplanıyordu. Derken bu yönden gelen atışlar daha da soluk aldırılmaz oldu : makinalıların takırtısına otomatiklerin ince vızıltısı da eklen-

mişti. Bunu köyün sokaklarına düşen havan mermi-
leri izledi : altı namlulu ağır havan topuyla ateş edi-
yordu Almanlar.

Aşağıyı, tüm nehri ve nehir boyunu da içine ala-
rak boz bir sis kaplamıştı. Sise karşın burada esas-
lı bir hareketlilik göze çarpıyordu : en önde ne tür-
den bir askeri araçtan yükseldiği belli olmayan ağır
motor homurtuları duyuluyor ve sanki zırhlı kamyon-
lar ağır ağır, yoklaya yoklaya bu yana doğru ilerli-
yorlardı. Aynı hareketlilik sağ yanda da göze çarpı-
yordu; dahası, Boris, sollarından ve gerilerinden de
motor uğultuları ve mitralyöz seslerinin geldiğini du-
yuyor ve hiç açık noktası bulunmayan bir çemberin
gitgide daralmakta olduğunu farkediyordu. Hiç he-
sapta olmayan bir durumdu bu : Bulbanyuk ne kadar
ihtiyatlı, ne kadar tedbirli ve ne kadar dikkatliydi
oysa.

— Tank değil bunlar, -dedi Beryozkin'lerden bi-
ri (Nikolay mı, Andrey mi, hangisi olduğunu çıkara-
madı Boris, hâlâ ayırdedemiyordu onları birbirinden),-
tank sesi daha farklıdır... -Sonra hızla Boris'e bir
gözattı : bir çift kor gibiydi gözleri.

Hiçkimse cevap vermedi ona; herkes aşağıya,
dumanlar içindeki küçük köprüye bakıyordu. Bu he-
men hiç tanımadığı, kaputları çamurlu, gözleri alev
alev yanan insanlar birden hissedilir bir biçimde ya-
kınlaşmışlardı Boris'e; erlerden ikisi, dün gece-
nin yorgunluğuyla titreyen kocaman elleriyle hiç ge-
rekmediği halde cephane sandığındaki tertemiz mer-
mileri siliyor, kırk yaşlarında, suskun bir adam olan
nişancı Voronoy sorgu dolu gözlerini Boris'e dikmiş
kimiltisiz bakıyordu.

Seri atışlı topla ardarda iki atış yapıldı; mermi izleri bu kez nehir boyundaki sislerin arasından görüldü. Küçük köprünün olduğu yerde ise bir karaltı kıyıya doğru kaydı; beyaz karanlığın içinde onu ikinci bir karaltının izlediği görüldü.

— Zırhlı taşıyıcılar, -dedi Beryozkin.- Evet, bunlar zırhlı taşıyıcılar...

Tam seçilemeyen birtakım gölgeler nehir boyunca koşuyor, otomatikler durmamacasına ateş ediyordu; birkaç kişinin ateş ede ede koşarak köprüyü bir gölge gibi geçtikleri görüldü. Aynı anda da Boris köy yönünden bir «maksim»in gitgide sıklaşan sesini duydu. Köy çıkışından, yankılanarak geliyordu sesi «maksim»in : «ta-ta-ta... a-a-a!»

Boris, içinde dehşetli bir öfke kabarmasıyla haykırdı :

— Soldaki zırhlı taşıyıcı! Nişan a-al! İlk atışta işini bitirmeliyiz arkadaşlar... Ateeş!

Tabi ne ilk atışta, ne de ikincisinde bitirebildiler işini zırhlı taşıyıcının. Zırhlı taşıyıcı, arada koşuşturan insan gölgeleri arasında dev boyutlu görünen karaltısıyla dumanlar arasında gözden kayboldu. Sis insanı aldatıyor, mesafenin doğru kestirilmesine engel oluyordu. Boris nişangâhı üç çizgi aşağı aldı ve ancak altıncı atıştan sonra, köprünün orda beyaz sisin pembemsi bir renk aldığını görerek hırçınca bir sevinçle haykırdı :

— Şimdi de sağdakine!..

Ama top mürettebatı ağırdan alıyordu. Kasketini terleyen alnından geriye iten Boris başını arkasına çevirdi ve az önce kendisinden iki adım ötede duran Beryozkin'in nerdeyse topa sımsıkı yapışmış durumda top kundağı üzerinde oturmakta olduğunu gördü; yüzü yemyeşil olmuştu; çarpık dudaklarıyla

tuhaf bir biçimde gülümsüyor, kan içindeki eliyle omuzunu tutuyordu.

— Ne oldu? -diye bağırdı Boris.- Yaralandın mı? Hemen tabur karargâhına! Pansuman yapıp sarsınlar!

Elini hep öyle omuzunda tutarak park boyunca koşmaya başlayan Beryozkin'le daha fazla ilgilenmedi Boris... Sağda bir gölgenin kayarcasına ilerlediğini ve bu gölgeden fışkıran ışık demetinin beyaz noktacıklar şeklinde doğruca bulundukları yere yöneldiğini görünce, bağırdı :

— Sağdaki zırhlıya! İki mermi... Ateş!

Bu iki mermi tam köprünün ordaki pembe sisin içine düştü.

— Üç mermi... Ate-eş!

Ateş ettikleri yönde artık her şey kırmızı görünüyordu ona... Ya köprü yanıyordu, ya da zırhlı taşıyıcılar. Büyük kalibreli makinalıların ağır ta-ta-taları artık otomatiklerin çatlak seslerini bastırmıyordu; gerçi soldan ve sağdan yine duyuluyordu ta-ta-ta sesleri, ama köprü yönünde sesler kesilmişti.

Birden kasketinin siperliğine sert birşeyin çarpıştığını duydu ve şaşkınlıkla bunun bir kurşunun kopardığı küçük, ıslak bir dal parçası olduğunu gördü.

— Yüzbaşı yoldaş!.. Eğilin!.. Eğilin!.. Görmüyor musunuz?

Ardından birisi kolunu sertçe çekti. Hızla dönüp bakınca bunun Jorka olduğunu gördü; Jorka geniş elmacık kemikli yüzünde endişeyle bakan gözlerini üzerine dikmişti.

— Ne oluyor? Ne yapıyorsun?

— Eğilin, Yüzbaşı yoldaş! Az önce karargâhın orda Bulbanyuk'un üzerine ateş açtılar. Köyde bir yerlere keskin nişancılar yerleştirmişler. Parka ateş

ediyorlar! -Coşkuyla gülümsedi.- Koşarak buraya, sizin yanınıza gelirken de az kalsın postu kaptıracaktım namussuzlara... Dört yanımızdan saldırıyorlar!..

— Bulbanyuk'un orda durum nasıl?

— Çember içindeyiz, Yüzbaşı yoldaş! Bulbanyuk tümenden ateş istemeye hazırlanıyor. Ama Orlov, bunun için daha erken, diyor.

— Orlov haklı : henüz erken! -dedi Boris, alında ve yüzünde biriken terleri avucuyla silerek.- Biz bütün gücümüzü ortaya çıkarmadan önce hele onlar iyice bir saplanıp kalsınlar buraya!

Jorka kuşkulu kuşkulu :

— Bakın hele! Şu sıvışanlar bizim piyade değil mi? -diye sordu, siper korkuluğunun üzerine uzanıp uzunca bir tükürük savurdu :- Ateş açacaksın namussuzların üstüne!

Parkın bu dip köşesinden, sise bulanmış birtakım gölgelerin kıyıdan köye doğru koştukları görölüyordu; gölgeler hep birden koşmuyor, biri çıkış yaptıktan sonra öbürü fırlıyor ve her birinin üzerinden dört bir yana doğru beyaz noktacıklar halinde ateş fişkırıyordu. Öbür kıyıdansa ta-ta-ta... ta-ta-ta... sesleri olanca şiddetiyle sürüp gidiyordu.

— Ne «bizim»i! -dedi Boris ve bir küfür savurdu.- Voronoy! Görüyor musun? Dört mermi... seri atış... Ateş!

Mermiler, koşuşan gölgelerin hemen önlerine düştü; yükselen dumanlar sise karıştı, oluşan yoğun duman ve sis perdesinden hiçbir şey göremez oldular. Derken, birden, patlamaların bu tarafında, toplardan nerdeyse yüz metre ötede, yerden bitmişçesine ortaya çıkıveren birkaç kişinin, iki büküm durumunda parkın ucuna, ateş mevziine doğru koştukları görüldü.

— Söylemiştim size : bizimkiler bunlar! Sıvışı-
yorlar! -diye bağırdı Jorka ve siper korkuluğunun
üzerine çıkıp göğsünde sallanan otomatiği doğrult-
tu.- Hey, nereye gidiyorsunuz, Slav milleti? Durun?

Aynı anda, yüreğindeki dehşetli bir öfke kabar-
masıyla yüzü çarpılan Boris de bir sıçrayışta siper
korkuluğunu aşp, belinden TT'sini çekti, terli eliyle
tabancanın kabzasını sımsıkı kavrayarak kaçakların
üzerine yürüdü :

— Durun! Yerlerinize dönün! Yoksa ateş edece-
ğim!

Otomatiğinin sürgüsünü şaklatarak namluya
mermi süren Jorka, kireç gibi bembeyaz olmuş yü-
zünde anlatılmaz bir kararlılık, yüzbaşının iki adım
ardından koşuyordu. Ama kaçanlar durmadılar. Bo-
ris en öndeki askerın soluk soluğa koşmaktan bir
karış açılmış ağzını ve vahşi bir korkunun ışıkları-
la tutuşan bomboş gözlerini gördü, tabancalı elini
yukarı kaldırdı :

— Du-ur!

Adamın koşmaya devam ettiğini görünce başı-
nın üzerine iki kurşun sıktı.

— Nereye kaçıyorsunuz alçaklar! Geriye! Mev-
zilerinize!

Askerler durdular. En öndeki kısıtılmış bir hay-
van gibi çevresini süzüp ardarda yutkunarak -göz-
leri yine öyle bomboş ve vahşi bir korkuyla süzölmüş-
hırlar gibi :

— Yanımızda onlar... arkamızda da onlar... Ku-
şatıldık... gebereceğiz hepimiz... -dedi ve yüzünü bu-
ruşturup, köpek ulumasını andırır bir sesle ağlama-
ya başladı.

Boris öfkeyle :

— Geriye! Mevzilerinize! -diye yineledi ve aynı

anda da sırtında sıcak bir havanın basıncını, kulaklarında müthiş bir gümbürtünün çınlayışını duydu. Bu ateş eden kendi topuydu. Söylediği sözleri kendisi de duymadan haykırdı :- Burda canı tatlı olan bir tek siz misiniz? Doğru mevzilerinize! Jorka! Bunları mevzilerine götür! Geriy-ye... marş marş!

Jorka otomatiğini göbeğinin üzerinde doğrultup, sarı başıyla nehir tarafını göstererek :

— Hadi bakalım, düşün önüme! -dedi.- Altınıza yapacaksınız korkudan, namussuzlar! Düşün önüme!

Askerler biraraya toplandılar, sonra birden sırtlarını iyice kamburlaştırıp iki büküm durumda nehere doğru sislerin içinde yitip gittiler.

Yüzünden aşağı su gibi ter yürüyen Boris TT' sini öfkeyle kılıfına sokarak hızla top mevziine döndü. Bu sırada topu yeniden seri atışa başlamıştı; üzerinden dumanlar tüterek son boş kovan da fırlayınca Boris nişancı Voronoy'un köy yönünü tarayan dikkatli ve kaygılı bakışlarını farkettiler. Top mermileri sisler içindeki gölgelerin yeniden koşuşmaya başladıkları kıyıya düşmüş ve havaya uçuşan topraklara yeniden o uzak ve belirsiz «a-a-a!» çığlıkları karışmıştı.

Boris aşağıda, doğu yönünde iki ot damın alev alev yandığını gördü; orası mermilerin en sık düştüğü yerdirdi. Derken yanan damların üzerinde, sabah göğünde dimdik bir işaret fişeklerinin yükseldiği görüldü...

Daha Boris nişancı Voronoy'a işaret fişeklerinin sayısını sormadan, Jorka Vitkovski siper korkuluğundan top mevziine atlayıp sevinçle haykırdı :

— İşaret fişekleri, Yüzbaşı yoldaş! Bulbanyuk bu! Tümenden ateş istiyor! Şimdi bizimkiler ateşe

bir başladı mı, gör bak herifler çil yavrusu gibi nasıl dağılıyorlar!

Soluğu tıkanmış gibi cepbane sandığının üzerine çöktü, yerden bir tutam toprak alıp terleyen alnına bastırdı, sonra mavi gözleri ışıltı ışıltı :

— Aslında piyade gerçekten zor duruma düşmüştü! -dedi.- Ne dersiniz Yüzbaşım, şimdi herhalde yeniden bir soğuk su banyosu bekliyor bizi?

— Du-ur! -diye emretti Boris.

Ve kısa sessizlikte, kulaklarındaki çınlamanın, mitralyöz takırtılarının gerisinden, bizimkilerin o bildik top seslerini, topçunun ormanın gerisinden hazzırlık atışlarına ilişkin sesleri yakalamaya çalıştı. Ama kulağına tümen topçusunun atışlarına ilişkin hiçbir ses gelmedi.

«Yoksa işareti görmediler mi?» diye düşündü. «Eğer böyleyse tümenle hemen radyo bağlantısı kurmak gerek. Radyo bağlantısı... Ateşe başlamanın tam sırası! Ne bekliyorlar? Tam sırası!»

O sırada yanan ot damların üzerinde dört işaret fişeği daha yükseldi, ardları sıra bir duman izi bırakarak dördü de cılızca parlayıp söndü.

Sonra bir dört fişek daha.

Jorka sıkıntılı sıkıntılı :

— Kör mü bunlar? Görmüyorlar mı? -diye bağırdı.- Evet, hepsinin gözüne perde inmiş herhalde!

Siper korkuluğu ve hemen üzerlerindeki ağacın dalları mitralyöz darbeleriyle sarsılırken, arkalarında da dum dum kurşunlarının çatırtısını duydular. Boris, ayaklarının dibinde birşeyin yuvarlandığını farkettiler, metalik bir ses duydu; baktı : boş mermi kovani iki yerinden delinmişti.

— Herhalde köye keskin nişancılar yerleştirmişler, -dedi Voronoy.

— Ve galiba da bu keskin nişancı olacak namussuz kilisenin damına yerleşmiş, -dedi Jorka, hızla ayağa kalktı, gözlerini kısarak :- Gidip bir bakmalı şuna, -diye ekledi.- Ha, ne dersiniz yüzbaşım? Yoksa yaşatmıyacak bizi burda bu rezil herif!

Boris hiçbir şey söylemedi; boş kovana bir tekme atıp, Jorka'ya ters ters baktı. Jorka, «anlıyorum» der gibi bir bakış fırlattı Boris'e, otomatığını omuzuna takıp bir göz kırptı : «Evet, gidip bir bakmalı şuna!» Ve hızla siper korkuluğunu aşip yan yan çalılıklara daldı.

Boris birtürlü anlayamıyor, kahroluyordu : niçin susuyordu tümen? Niçin hâlâ ateş açmıyordu? İşaret fişeklerini nasıl görmezlerdi? Yoksa Alayla bağlantı mı yoktu? Maksimov'un taburu ne durumdaydı? Bütün bunlar bilinemezlikler içindeyken çok açık birşey vardı : Almanlar çemberi gitgide daraltıyorlar, ateşlerinde gitgide daha etkili oluyorlardı.

Sis dağılmaya başlamıştı. Beyaz karanlığın ve bufutların 'gerisinde kalan güneş, pek de istekli değilmiş gibi ağır ağır ırmağın ötesinde, tarlaların üzerinde yükselmeye başlamıştı; saatlerdir sisin belirsizleştirdiği her şey şimdi açık seçik görülebiliyordu.

Tarlaların ötesinde, orman kıyısı boyunca tanklar yarım daire şeklinde kımıltısızca duruyorlar ve Almanlar hiç çekinmeden, sakın sakın tankların orda gidip geliyorlardı. Dün gece taburun Dinyeper kıyısındaki ormandan çıkmak için izlediği yulaf tınazları arasında uzanan yolda şimdi küt burunlu dört zırhlı kamyon sallana sallana ilerliyordu. Küçük köprü'nün orda ise iki kamyon hâlâ yanmaya devam ediyordu. Almanların açtıkları yaylım ateş, top mevzilerinin orda havayı ıslık ıslığa parçalıyordu. Köyün

ucunda ot damlı iki ev yoğun dumanlar çıkararak alev alev yanıyordu.

Tüm top mürettebatı siperde iki büküm eğilmiş, bir tanklara, bir zırhlı kamyonlara bakıyordu; askerler aradabir yalvaran gözlerini Boris'e diyor, aradabir de kaputlarının yeniyle yüzlerinden aşağı boncuk boncuk yuvarlanan terleri siliyorlardı.

Boris, tankların zırhlı kamyonlara örtü yaparak beklediklerini de, birkaç mermiyle bu canavarlardan birkaçının işini bitirebileceğini de biliyordu... Ama ya sonra? Sonrası apaçık ortadaydı.

O tam böyle düşünürken, öndeki zırhlı kamyonun yolunun üzerine kara bir kasırga gibi ardarda top mermileri düşmeye başladı, kamyonun ön tekerleği bir hendeğe saplanıp kaldı. Yeroşin'in toplarıydı bunlar.

Boris siperde gözüne ilk çarpan askere :

— Hemen Yeroşin'e! -dedi.- Vakti gelmeden tanklara ateş etmesin! Benden emir beklesin!

Emri alan asker başını salladı, fırladığı gibi park kıyısında koşmaya başladı. Ama birden çözülen dolamasının üzerine bastı, basmasıyla da yere kapaklanması bir oldu. Aynı anda, hemen ordaki çalılarının ardından fırlayan tostoparlık bir askerin de ötekisinin yanına yattığı görüldü. Her ikisinin de az önce ayakta durdukları yeri köy yönünden ateşlenen bir mitralyöz hınçla taradı.

İkisi aynı anda fırladılar yerlerinden. Kısa boy-lu, toparlak asker beceriksizce kendini siperin içine yuvarlayıverdi. Yüzü terden sıırıslıkladı. Kepi başında iyice yana kaymıştı. Yere oturdu. Soluk bile alamıyor, yalnızca hırlıyordu.

Boris onu bir hamlede tutup yerinden kaldırarak şaşkınlık içinde :

— Sklyar..? -dedi.- Ne işin var burda?

Sklyar bir yandan öksürüp, bir yandan soluğu tıkanırcasına :

— Yüzbaşı... Yüzbaşı... Yüzbaşı yoldaş, -dedi.- Bulbanyuk yaralandı... Ağır yaralandı... Orlov... topların hemen oraya götürülmesini istiyor... Almanlar birdenbire ve şiddetle bastırdılar... Tankları da var...

— Tümen niye ateş açmıyor? Ne oldu bunlara? Akıllarını mı yitirdiler?

— Taburun radyosu isabet aldı, işe yaamaz durumda... Bölüklerinkiler de öyle... havan yağmuruna tuttular... Bizimkiler durmadan işaret fişeği atıyorlar... Belki yirmi fişek oldu şimdiye kadar...

Köyden yeni bir mitralyöz ateşi açıldı, kurşunlar siper korkuluğunu yalayıp geçti... Boris'le Sklyar siperin dibindeki bir cephane sandığının üzerine oturdular.

Sklyar kesik kesik soluyarak habire yineliyordu :

— Yüzbaşı... Yüzbaşı... Yüzbaşı yoldaş... Topları hemen oraya... Tanklar var orda...

Boris bir küfür savurdu :

— Ne halt etmeye oraya istiyorlar topları? Aynı tanklar burda da var! Neler olup bittiğini anlayan bir tek akli başında adam kalmadı mı? Şimdi beni dinle : hemen Yeroşin'e uçacaksın. Topunu Orlov'un oraya götürsün. Sen de onlarla birlikte git, yolu göster.

Ve belli belirsiz gülümseyerek Sklyar'ın tıraşlı, toparlak başından nerdeyse yere düşmek üzere olan kepini düzeltti, omuzuna hafif bir şaplak indirdi :

— Göreyim seni!

— Burda da tanklar var, Yüzbaşım, -dedi Sklyar; sonra tertemiz gözlerinde keder titreşimleriyle :- Size ya da bana birşey... -Sözlerini tamamlayama-

dı, yanağını Boris'in kaputunun çamurlu yenine dayadı.- Ben... sizi çok severdim Yüzbaşı yoldaş... Ben...

Boris kolunu öfkeyle çekip :

— Hey, ne oluyorsun? Utanmıyor musun! -diye bağırdı.- Doğru toplara, marş marş!

— Özür dilerim, Yüzbaşı yoldaş... Hemen... hemen gidiyorum...

Boris doğrulup kısılmış gözlerle uzun uzun Sklyar'ın park boyunca koşuşunu, mitralyöz kurşunlarının mavi alevlerle çalılardan dallarını paramparça edişini izledi. İlerdeki ağaçların ardına mevzilenen Yeroşin'in topu burdan görünmüyordu.

ONUNCU BÖLÜM

Teğmen Yeroşin aynı anda iki emir birden almıştı : birincisi, emir almadan ateş açmayacaktı; ikincisi de topunu hemen köyün batı yakasına çekecekti. Yeroşin topların bağlanacağı arabaların bataryaya getirilmesini emretti.

Mitralyöz takırtıları, sıcak mermi kovanları, topların kızgın demirlerinden yayılan boya kokusu, isabet alıp yanan zırhlı kamyonların görüntüsüyle savaş çocukça bir coşkunluk içine itmişti Yeroşin'i; ormanın bittiği yerde sıra sıra dizilen tankları gördüğünde bile fazla kaygılanmamıştı.

Yeroşin sağdı ve yaralanmamıştı; takımından da kimse yaralanmamıştı; bu yüzden de genç teğmen, ancak yirmi yaşlarında, yaşama sevinciyle dolu insanlarda görülen bir savaş sarhoşluğu içinde, sonsuz bir coşku ve kendine güven duyuyordu : o bütün tehlikelerden yakayı sıyracaktı, çünkü gençti, sağlıklıydı, büyük bir sevgiyle seviliyor ve bekleniyordu; yaşanmamış koca bir hayat vardı önünde : pırıl pırıl sabahlar, akasya kokuları içindeki parklar, karanlıkta, evlerin önündeki sokak lâmbalarının öl-gün ışığında mavi mavi ışıyan Aralık karları; ılık, tertemiz nisan yağmurları; ıslak bulvarlarda nemin yoğunlaştırdığı çingirak sesleriyle giden tramvaylar... ona hep kolay görünen, mutlu görünen koskoca bir hayat...

Kaç kez, savaşı kendisine birşey olmayacağını düşünmüştü. Alına ölmek yazılmışsa bile bu hiç kuşkusuz serseri bir kurşunla olmayacaktı. Ateş altında topuna kadar sürünecek, yanağını isabet almış topunun namlusuna dayayacak, hâlâ canlı dudaklarıyla namluyu öpecek ve bir topçu subayının nasıl ölmesi gerekiyorsa öyle ölecekti. Cesedini çadır bezi bir yağmurluğun içinde taşıyacaklar ve askerler teğmenlerinin ölümün güzelliğini taşıyan cesur yüzüne acıyla bakıp ağlayacaklar, ona acıyacaklar ve ölümündeki büyük kahramanlığa hayran olacaklardı.

Sonra mezarı başında saygı atışı yapıp öç yemini edecekler, hiçbirinin asla unutmayacağı sevgili teğmenleri için sessiz sessiz ağlayacaklardı. Yüzbaşı Yermakov olacak o kaba, ruhsuz herif bile, ona haksızlık ettiği, onu yeterince sevmediği için üzülecek, yüreğinin burkulduğunu duyacaktı.

Ama hayalinde canlandırdığı bu ölüm sahnesinin bir tutarsız yanı vardı. Ölürken, ölümünden sonra olacıklardan haberi olacak, herşeyi hissedecek, duyacaktı. Ölmekle artık Yermakov diye birinin hiç olmayacağını, yok olup gideceğini, herhangi birşey duyabilmesinin, hissedebilmesinin olanaksız olduğunu, bütün yirmi yaşındakiler gibi düşünmek bile istemiyordu.

Çavuş Beryozkin :

— Teğmen yoldaş, araba geldi, -dedi.

— Güzel.

Yeroşin gülümsedi, ama hemen sonra Yüzbaşı Yermakov'un bu beklenmedik emrinden hiç hoşnut kalmamış gibi yeniden kaşlarını çattı. Orman sınırı boyunca bekleyen Alman tanklarına, manevra yapıp

duran zırhlı kamyonlara bir gözattı, canlı, çınlayan bir sesle :

— Yazık! -dedi.- Böyle bir mevziyi bırakıp gidiyoruz! Şu tankları buradan vurmak ne büyük bir zevk olacaktı! Öyle değil mi, Beryozkin?

Çavuş Beryozkin başını sallayarak onu onayladı; ama üstü başını çamur içinde, topu iten askerlere yardım eden Sklyar bakışlarında derin bir umutsuzlukla :

— Teğmen yoldaş, -dedi,- orda da tanklar var... Hem konuşacağımıza elimizi çabuk tutsak daha iyi olur... Orda herkes dörtgözle yolumuzu bekliyor.., -Ve terden sıırılsıklam, toparlak yüzünü topu iten askerlerden bir birine bir ötekine çevirerek hırıltılı bir sesle :- Elinizi ayağınızı öpeyim yoldaşlar, -dedi,- çabuk... daha çabuk!

Yeroşin çınlamalı sesiyle :

— Çabuk olun yoldaşlar! -dedi ve kendisi de topun kalın, ıslak bir kil tabakasıyla kaplı tekerleğine tertemiz apoletli omuzunu dayadı.

Ötedeki ağaçların arasından at sürücülerinin bağırdıklarını duydular :

— Hey, ne oyalanıp duruyorsunuz? Burda kurşun yağmurunun altındayız biz!

Parktan daha yeni çıkmışlardı ki, daha doğru-su kalın ıhlamurların çevresinde dönüp durmaktan yoldan çıktıkları için iki büklüm atların üzerine eğilen sürücüler atları yeniden yola sokmak için kırbaçlayıp duruyorlardı ki, şiddetli bir mitralyöz ateşine tutuldular. Kurşunlar başlarının üzerindeki kuru dalları ıslık ıslığa biçiyordu. Derken soldaki çengel atı ön ayakları üzerine çöküverdi, sürücüsü de eğerden uçarcasına yere düştü. At, başı ve bacaklarıyla yeri dövüyor, böylece zaten dolanan koşumları iyice bir-

birine karıştırıyordu. Bir anda koşumlar dizginlere, dizginler çalılara dolanmıştı. Ne olup bittiğini anlamayan sürücüler gözleri korku dolu, küfrediyor, atların dizginlerini çekiyorlardı. Topun tekerleği koca bir ıhlamurun gövdesine dıştan sıkışmış, ağaç tekerlekle topun kundağı arasında kalmıştı. Bu sırada kurşunlar yeniden başlarının üzerinde kesik kesik vızıldamaya başladı. Sürücüler bir anda atlardan inip yere, dip hayvanlarının hemen yanına çöktüler.

Teğmen Yeroşin yüzü heyecandan kıpkırmızı :

— Top geriye! -diye bağırdı.- Ayırın! Sürücüler yerlerine!

Sklyar ağlamaklı bir sesle :

— Bunlar mı sürücü? -dedi.- Bizim köyün arabacıları bile bunlardan daha iyi top sürer! Bunların tek bildikleri işkembelerini şişirmek! At ölmüş... Ölmüşse ölmüş... Çıkarsana hemen koşumlarını! Ateş ediliyormuş... N'olmuş ediliyorsa?

Dudaklarını ısırarak, çırpınıp duran atın altından koşumları çekmeye çabalıyordu. Sürücülerse üzerlerinde yepyeni kaputları, çadır bezinden yaptıkları tozluklarıyla sürekli çevreye bakınıyorlar, yeni bir mitralyöz salvosunun nerden geleceğini kestirmeye çalışarak atların bacakları dibinde kadınlar gibi birbirlerine sokularak oturuyorlardı.

Sklyar, hırlayarak çırpınan çengel atının altından koşumları çekerken bir yandan da ağlamaklı bir sesle haykırıyordu :

— Aptallar! Eşekler! Siz değil top atı, sütçü beygiri bile süremezsiniz! Ne oturup duruyorsunuz orda eşşoğlu eşşekler! Bir an önce orda olmamız gerek! Bir an önce!

Dip atının sürücüsü yan yan atların altından geçerken :

— Ne kudurup duruyorsun be salak herif! -dedi.- Biz işimizi biliriz... Atın işi bitik... nereye gidiyorsun? -Vurulan ata yaklaştı, iki büküm eğilip bir cep çıkışıyla koşumları kesmeye başladı.

Vurulan çengel atının sürücüsü birden başını yukarı kaldırarak :

— Uçak değil mi bunlar? -dedi.

Bir anda her yanı boğuk bir uğultu kapladı; Sklyar, sürücüler, Teğmen Yeroşin ve topu itmekle uğraşan öbür askerler başlarını kaldırıncaya, soldan, ormanın gerisinden, henüz iyice yükselmemiş güneşi arkalarına almış uçakların kanatları ışıltılı ışıltılı, neredeyse ağaçların tepeleri hizasından uçtuklarını gördüler. Uğultu bütün göğü kaplamıştı, gökle birlikte sanki bütün siperler, mevziler, çukurlar, hendekler de sarsılıyordu.

— Geliyorlar! -diye bağırırdı birisi.- Bu yana döndüler! İşimiz bitti!..

— Yerlerinize!

Teğmen Yeroşin fırlayıp top arabasına çıktı ve buradan, bu yüksekçe yerden emrini verdi : «Tırıs-la-a! Marş marş!» Yumruklarını sıkmış arabacıların üzerine atılmaya hazırlanan Sklyar, sürücülerin çoktan atlara atladıklarını, askerlerinse top kundağına sinek gibi yapıştıklarını görünce, kendisi de hızla ileri atılan arabanın basamağına ayağını atacak zamanı anca bulabildi.

Atlar çukur, hendek demeden hızla koşuyorlardı yolda; arabanın yanına bağlı kova, çukurlara girip çıktıkça çın çın ötüyordu. Topa koşulu üç atın bu çılgın dörtnal, sürücülerin sanki yukardan gök üzerlerine bastırıyormuş gibi atların üzerine ikibüküm eğilişleri ve onları dehleyip durmaları, Yeroşin'e utanç verici, aşağılatıcı geliyordu. Oysa aynı anda

şu gülünç, şu tostoparлак irtibat eri, ağzını bir karış ayırmış rüzgâra karşı haykırıp duruyordu : «Daha hızlı... şuraya... çitlere doğru... sonra sağa... şu yanan evlerin sokağına!..» Yeroşin nedense aklında hep şu çengel hayvanlarından birinin ölümüne neden olan mitralyöz ateşi, onun bağırtısını bazan duyuyor, bazan duyamıyordu. Düşünüyordu : aynı mitralyöz kendisini de öldürebilirdi... Ve bu düşünce de kendisine aşağılatıcı geliyordu.

— Daha hızlı! Daha hızlı!

Ve şaşılacak şey : demin uçaklar sola doğru uzaklaşmışlardı, onlarsa uçakların tam ters yönüne... Oysa şimdi tam karşılarından, ilerlemekte oldukları yolun hemen üzerinden geliyorlardı. Ve ilk «Junkers», boşlukta birşeye takılmış gibi şöyle bir duraksamış ve güneşin toparlağını açıkta bırakarak ve boyutları gitgide büyüyerek köyün üzerinde alçalmaya başlamıştı. Aynı aşağılatıcı, utanç verici duyguyla burkuldu Yeroşin'in yüreği (bilincinin biryerlerinde çırpınıp duruyordu bu duygu), durdu, çarpamaz oldu sanki yüreği ve kendisi de yüreğiyle birlikte donakaldı sanki.

— Sola! Soldaki evin avlusuna! -diye haykırdı.

Yine şaşırdı : bağırان kendisi değil, bir başkasıydı sanki.

Atlar sert bir dönüşle çitleri parçalayarak soldaki evin avlusuna girince, teğmen Yeroşin bu emri kendisinin verdiğini anımsadı; ama verdiği emri kendisi duymamıştı. Her yanı kaplayan müthiş uğultuyla kulakları sağırlandı, yere düştü. Yerde birkaç kez havaya sıçradı; boğazı, göğsü duman ve trotil kokusuyla yanıyor, boğulacak gibi oluyordu. Sonra boğazına doğru safra gibi acı, kaygan birşeyin yükseldiğini duydu, kusacak gibi oldu. İçinde hep o güç-

süzlüğünden kaynaklanan utanç duygusu, gözleri yaşlı, tükürerek, öksürerek, kurşun gibi ağırlaşan başını kaldırdı; aynı anda da çığlık çığlığa yayılım ateş açan bir mitralyözün ateşiyle boğulur gibi oldu. Cam kafasından sağa ve sola doğru uzanan iki pençesiyle gümüşsü bir örümceğin ateşler kusarak bulunduğu avlu üzerinde alçaldığını gördü. Gitgide yaklaşan örümceğin karnından kara bir yumurta kopmasını beklerken, birinin, yattığı yerden fırlayıp, hemen önlerindeki evin arkasına doğru koştuğunu gördü.

— Yat! Yat! Kimse kımıldamasın yerinden!

Bilincini yalayan bir düşünce yalımı: «Bu bağıran ben değilim. İyi ama niçin yerde yatıyorum ben? Korktuğumu göstermemeliyim. Kaldı ki birşeyden korktuğum yok benim. Kalkmam, adamlarımın nerde olduğuna bakmam gerek... Sonra, topu kamufle etmeliyiz... Besbelli yukardan farkettiler topu...»

Yeniden havaya sıçradığını duydu; bacakları sert birşeye çarptı. Bu kez yerde yüzüstü yatıyordu. Ve yeniden yukarda, uzaklarda başlayan bir uğultu, gitgide yaklaşarak bedeninin her yanını, kulaklarını, gözlerini, ciğerlerini doldurdu. Soluk alması iyice güçleşmişti. Öksürüyordu. İçinde kusma isteği duyuyor, ama birtürlü kusamıyordu. Nereye ve niçin olduğunu bilmeden sürünmeye başladı. Artık hiçbir şeyinin kalmadığı gibi bir duygu içindeydi: ne bedeni, ne yüreği vardı... Var olan tek şey, yukardan bastırdıkça bastıran uğultuydu. «Aman tanrım! Daha topu kamufle bile etmedik!» Sanki az sonra herşey sona erecekti: yukardan gelen homurtu en şiddetli halini alacak ve pervane başını boğazından ayırıp onunla birlikte yere gömülecekti.

«Yoksa ölüm bu mu? İyi ama bu kadar da çabuk ölünür mü? Hayır! Olamaz! Olamaz! İstemiyο-

rum! Hayır, hayır! Hayır, hayır! Hayır, hayır! Yoksa öldüm mü şimdi ben? Evet, evet, öldüm! Yo, hayır! Hayır! Bu iki yanıma düşenler kurşun mu? İyi ama, madem ki hâlâ düşünebiliyorum, öyleyse ölü değilim!.. Ah, ölmek istemiyorum! İstemiyorum! Şöyle ya da böyle adaletli bir yanı olmalı yaşamın!.. Ben böyle ölmek istemiyorum!..»

— Yerleriniz-e-e!

Kim bu bağırır? Kimin bu tanıdık ses? Ah, öyle ya, Yüzbaşı Yermakov bu! Yoksa ona mı öyle geliyor? Baksana, yine aynı emir : «Yerleriniz-e-e!»

Yerinden fırladı. Topun yanına koşması gerekti. Başını kaldırdı ve pikeden çıkıp düz uçmaya başlayan uçağın gümüşsü parıltılarla yanan kuyruğunu hemen üzerinde, inanılmayacak kadar yakınında gördü. Bacakları kendisini dinlemiyordu. Yeniden yere kapaklandı. Yeniden ayağa kalktı, ayakları sürçerek, tökezliyerek göremediği topa doğru koşmaya başladı... Sonra yeniden düştü ve bu son düşüşünde kendini birden garip bir biçimde hafiflemiş duydu.

Bütün bunlar olmuş muydu? Belki de bu duyduklarının hiçbirisi olmamıştı. Evet, evet: dün gece, şafaktaki savaş, zırhlı kamyonlara ateş, dip atının ölümü, sonra uçaklar... bütün bunlar birer düştü. Hatta belki o şu anda cephede bile değil, topçu okullunda, yatakhane, ranzasında uyuyordu? Az sonra kalk borusu çalacaktı? Oysa bu sabah canı nasıl da uyumak istiyordu! «Birazcık daha, birazcık daha uyumak!»

Ama işte nöbetçilerin kalkma saatinin yaklaştığını duyuran sesleri duyulmaya başlamış, batarya nöbetçi subayının çın çın öten o bildik sesi «Ka-alk!» diye gürlemişti.

Buz tutmuş camların gerisindeyse mor bir so-

ğuk, kışlanın kapılarına saldıran buz gibi bir hava ve duman içindeymişçesine dolaşan nöbetçiler... Dün öyle yoruldu ki Yeroşin, her yanı sızım sızım sızlıyor. Tipinin topların çevresine yığıldığı karları kürüdü bütün gün. Tek başına kürüdü. Kar da hani : mavi mavi ışılan, iğne iğne insanın gözünü alan bir beyazlık. Gel de şimdi bu erken saatte gözlerini açabilirsen aç.

«Lütfen bana inan, -diyor, gözlerini açmadan yatakhane nöbetçisine.- Dün bütün gün çalıştım ve bugün, batarya komutanının emriyle, sabah jimnastiğine çıkmayacağım».

İyi ama, batarya komutanı kim? Ah, evet, anımsıyor : Yüzbaşı... Greçik?..

«Bak, şerefim üzerine söylüyorum, -diyor nöbetçiye.- Yüzbaşının emri var».

«Kalk! -diyor nöbetçi; hiçbir şey duymamış sanki, sağır büsbütün.- Kalk çabuk! Doğru topunu kamufle etmeye!»

«Ama Yüzbaşı Greçik'in emri var!» diye bağıyor Yeroşin.

«Kalk, dedim! Ben Greçik falan anlamam! Hem o Greçik dediğin de kim?» .

Gerçekten de, kim bu Greçik? Canım Greçik'ten ona ne? Ne diye bilsin ki Greçik'in kim olduğunu? Onun bildiği tek birşey var, o da nöbetçinin neler söylediği : Korkağın tekisin sen, Yeroşin. Aşağılanmışlıktan, utançtan, güçsüzlüğünden nasıl da, nasıl da ağlamak istemişti...

«Bu da nesi? Düşünebildiğime göre, ölmemişim. İyi ama çevremde hiçkimseler yok... Evet, evet, ölmüş olamam... Şöyle içime bir yudum hava çekebilsem ve gözlerimi bir açabilsem...»

Gözlerini açtı, açmasıyla da üzerine müthiş bir

gümbürtüyle kapkara bir duvarın yıkılması bir oldu... Teğmen Yeroşin başına ne geldiğini anlamaya fırsat bile bulamadı.

Bombardımandan yirmi dakika sonra Boris, Sklyar ve çavuş Beryozkin'le birlikte her yanı boş mermi kovanlarıyla kaplı yıkılmış avluya geldiğinde, teğmen Yeroşin'in ortada izi bile yoktu.

Teğmen Yeroşin'den geriye kala kala her nasılsa ilk yapıldığı günkü kadar yeni ve temiz kalabilmiş bir apoletle, az ötedeki sebze bahçesinde çavuş Beryozkin'in bulup teşhis ettiği bir sahra çantası kaldı.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Birerli kol oluşturmuş oniki adam, karşılarına çıkan bomba çukurlarının çevresini dolaşarak köyün içinde yürüyordu. Üzerlerinde vızıldayan kurşunlardan korunmak için başlarını bile eğmeden yürüyen adamlardan bir bölüğünün kulağı tam anlamıyla sağırlaşmıştı : demirciler gibi tıpkı, sürekli yankılanan bir vınıltıdan başka hiçbir ses yoktu kulaklarında. Cehennem bombardımanından arta kalmış topsuz, atsız, oniki topçuydular. Yalnız, kulakları tümüyle sağırlaşmış nişancı Voronoy, biri kırılmış iki panoramik, dürbün taşıyordu sırt çantasında.

Köy yanıyordu. Kapkara bir duman çitlerin üzerinde sürünüyor, hafif bir esintinin hareketlendirdiği kıvılcımlar ve sıcak hava insanın yüzünü dağlıyor ve havada kederle uçuşan küller, kaputların üstüne konuyordu. Ama hiçkimse bunları görmüyor, farketmiyor gibiydi... Aralarında saçlarını ateşten korumaya çalışan, gözlerini küllere ve kıvılcımlara karşı kapayan bir tek kişi yoktu. Hepsi başlarını önlerine eğmişler, yere bakarak, kayıtsızca, düşteymiş gibi yürüyorlardı. Sanki kaşlarının üzerine bir siperlik asılıydı. Yaşadıkları olağanüstü gerginlikten sonra bu siperlik göğe bakmalarına engel oluyordu sanki, bu yüzden hepsi yere bakıyordu. Çevrelerinde kıpkırmızı alevlerden, kıvılcımlardan ve dumandan oluşan bir

kasırğa üzerlerine doğru ardarda hamleler yaparken, hiçkimse başını kaldırıp o yana bakmıyordu bile. Mitralyöz takırtıları, ara sokaklardan gelen otomatik sesleri, hemen önlerine ısıklık ısıklığa düşen havan mermilerinin havaya kaldırdığı toz toprak, bütün bunlar yarım saat önceki bombardımanın yanında çocuk oyuncacı gibi kalıyor ve onlara hiç mi hiç tehlikeli görünmüyordu.

Boris ellerini öfkeyle ceplerine sokmuş, iki yanına bakmadan yürüyordu. Adamlarının geride kalmalarına, arayı açmalarına aldırdığı yoktu. Onlara şu anda verilecek hiçbir emir olamazdı. Zaten kendi sesi de, adamlarının sesi de sinirine dokunuyordu. Her şey apaçıktı : tabur, çembere alınmış, kısıtırılmıştı; ve iki saat önce, dün gece, şafakta olabilecek şeyler olmamıştı. Ama yine de bilincinde bir umut ışığı, ürkekçe titreşip duruyordu : «Belki de... evet, belki de...»

Köyün hemen çıkışında, yolun solunda, yoğun dumanlar arasından birinin bağırdığını duydular :

— Nereye? Nereye? Görmüyor musun Alman'ı?

Dumanların içinde kıvılcımlar uçuşuyor, ağır makinalı şiddetle titriyordu. İki asker, yol kıyısındaki hendekte, bir «maksim»in gerisine uzanmışlardı.

— Tabur komutanını arıyorum, -dedi Boris, sesinin sakinliğine kendi de şaşarak.

— Yukarda! Hendeği takibedin, solda!

Kısa süre öncesine dek düzgün Alman siper ve mevzilerinin kazılı olduğu bu tepe, şu anda yerle bir edilmiş gibiydi : her yanda mermi çukurları görülüyordu; mevzileri birbirine bağlayan hendekler yıkılmıştı; yıkık siperlerden yer yer tahtalar sivriliyordu; yerler kanlı kaput parçaları, kırılmış tüfek kundakları, boş kovanlar, Alman gazmaskesi kutalarıyla do-

luydu; bombaların, havan toplarının, mitralyözlerin tam isabet kaydettikleri bir yerdi burası. Ama yine de, tepenin böylesine boş oluşu, topu topu üç mitralyözle, sığınağın girişinde otomatik tüfekli on askerden başka çevrede kimselerin olmayışı Boris'e garip göründü. Boris sığınaktan içeri girdiğinde Orlov, gömleğinin düğmeleri açık, yüzü süzülüp solmuş, karşısındaki sivri burunlu, bitkin görünüşlü, sarık elinde bir otomatik tutan piyade teğmenine bağıyordu :

— Ben burda adam mı doğuruyorum sanıyorsun sen? Ha? Gelmiş, bin dereden su getirip, büyük büyük lâflar ediyor! Sanki ben bilmiyorum! Geri çekilme lakırdısını ağzına alan subayın ağzına bir şarjör kurşunu basarım! Nereye geri çekiliyorsun? Nereye? Sana bıraksak kimbilir tabanları yağladığın gibi soluğu Sibirya'da alırdın! Ben erkek değilim, dayanamıyorum, diyorsan eğer, git uzak bir sipere, şöyle en uzak sipere git ki başka askerler görmesin, dayanamıyayla ağzına ve işini bitir. Yalnız ses çıkarmadan. Usulca! İşte sana öğüdüm budur. Hadi, doğru takımının başına!

Teğmen bitkin, ürkek, usulca çıktı. Orlov yüzü öfkeden allak bullak, kapıdan yana döndü ve birden, uykusuzluktan kıpkırmızı olmuş gözlerinde delice bir sevinç parladı.

— Sen ha? -dedi Boris'e atılarak.- Canavar adam! Demek geldin? Hani, topların nerde? Getirdin mi topları?

Boris soruya soruyla karşılık verdi :

— Hani, tümenle radyo bağlantısı nerde?

Almanlardan kalma basit sığınağa yorgun yorgun bir gözattı. Karşı köşede iki telefoncu, âletlerinin başında büzülmüş duruyorlardı. Zayıf bir adam

olan bölük muhaberecisiyle, önündeki işle olanca çabasıyla uğraşmaktan yüzü kıpkırmızı olmuş düzeltme subayı, önlerinde sökülmüş duran radyo aygıtının incecik tellerini zımparayla temizliyorlar, sonra uçları birbirine bağlıyorlardı.

— Toplar nerde? -diye yineledi Orlov, tehdit eder gibi; gözlerini inanmazca Boris'in üzerinde dolaştırdı, sonra birden her şeyi anladı ve :- Baskına uğradınız, değil mi? -dedi.- Baskına uğradınız?

Boris demir karyolanın ucuna oturdu, kasketini çıkarıp eskimiş, yeşil yüzlü yorganın üzerine fırlattı, gülümsedi :

— Raporunda şu bilgilere de yer ver : toplarımız imha oldu. Biri bombardımanda gitti, birini de tanklar halletti. Buna karşılık bataryanın hesabına yazılanlarsa, altı zırhlı kamyonla, iki tank. Yirmibeş adamımdan geriye oniki kişi kaldı. Bu sayıya ben de dahilim. Yeroşin öldü. Hepsi bu kadar. Şu anda senin emrindeyim. İster bir bölük ver komutama, ister bir takım, istersen hatta bir manga, hiç farketmez. Yalnız bana da ağzıma bir kurşun sıkmamı öğütlemeye kalkma, tutmam öğüdünü. Yeri gelmişken söyleyeyim, hincinla, hisşminla insanların son umutlarını da söküp alıyorsun yüreklerinden!

Boris bu son sözleri çok sert, hatta kabaca söylemişti; Orlov aralarına bir soğukluk girmiş gibi gözlerini Boris'ten kaçırıp yere çevirdi. ama hemen sonra sığınağın tavanına kaldırdı : ardarda patlamalarla tavan sarsılıyor, toz toprak dökülüyordu aşağı.

— Ne oluyor orda? -diye bağırdı sığınağın kapısına doğru.

Dışarda, siperden birisi :

— Tanklar! -diye karşılık verdi ve sesi patlamaların arasında yitip gitti.

Orlov :

— Herhalde son perde de şimdi oynanacak, -dedi; gömleğinin önünü ilikledi, palaskasını sertçe sık-tı, tabancasını çekip emniyetini açtı ama tabancayı kılıfına değil, külot pantolonunun cebine soktu; kar-yolaya, Boris'in yanına oturdu ve heyecanla :- De-mek insanların son umutlarını da söküp alıyorum, öy-le mi? -dedi.- Ben yapıyorum bunu, ha, ben? Pekâ-lâ, Yermakov. Nasıl yapıyorum dersin bunu? Ardar-da işaret fişekleri atarak mı? Peki, hani ateş? Hani, nerde tümenin ateş desteği? Her bölükte 40-50 adam anca kaldı. Motorize piyadesiyle, tanklarıyla, uçak-larıyla Almanları yığın yığın üzerimize çektik. Anla-mamak için alıktan da öte birşey olmak gerekir : tü-menin saldırıya geçme zamanı geldi de geçiyor bi-le... Tam onaltı saattir kuşatma altında direnip du-ruyoruz. Hani, tümen nerde? Darı lâpası değil ki mü-barek, yiyip bitirmiş olsunlar!

— Bilmiyorum, -dedi Boris; sırtını yatağın de-mirine dayayıp, köşede hiç konuşmadan işlerini ya-pan telefonculara bir gözattı; sonra ayağa kalkarak :- Bir tek çıkış yolumuz var, -dedi :- Beklemek. Ve tabi bir de sürekli haberleşmek, haberleşmek... Tümen-de neler olup bittiğini bilmiyoruz. Bu bakımdan bek-lememiz gerekiyor. Yapmamız gerekeni, bizden bek-leneni yapacağız : düşman kuvvetlerini üstümüze çe-keceğiz. Yoksa niye burdayız, ha?

Orlov güldü.

— Tam onaltı saattir ben de askerlere aynı şe-yi söylüyorum. Söylüyorum... ve artık söylediklerime kendim de inanmıyorum! Bir saat daha geçsin, koca taburdan tek adam kalmayacak geriye! Tam yarım gündür saldırıya geçelim mi, geçmeyelim mi diye dü-şünüyorlar! Sabah radyodan alayı yakalayabildim.

Yalnızca üç saniyeliğine! Arada orman var ya, o engel oluyordu besbelli... radyo denilen bu dangalak âlet hiçbir işimize yaramıyor! Bu üç saniye içinde yalnızca iki sözcük duyabildim : «Dayanın, dayanın!» Bu dediğim sabahtı. Kaç saat geçti üzerinden! Bilmiyor mu bu adamlar, bir tek taburun bunca büyük bir düşman kuvveti karşısında ne kadar dayanabileceğini?

— Pekâlâ, önerin nedir? -diye sordu Boris.

— Kalan adamlarımızı da telef olmasını önlemek, -dedi Orlov; sığınağın içinde biriki adım attı, yumruğunu hızla duvara vurdu.- Anlaşıldı mı?

— Yani? Daha açık konuş : nasıl yapacağız bu işi?

— Adamlarımızın hepsini köyün doğu ucuna yığacağız. Ve buradan Dinyeper'e doğru çemberi yaracağız.

Boris bir kez daha Orlov'un haklı olduğunu düşündü; bu durumda yapabilecekleri tek şey buydu; ama yine de, içinde sönmeden kalan o umut kıvılcığının etkisiyle :

— Bizi, -dedi,- buraya geri çekilelim diye mi koydular? Demek bu iş bu kadar basit, ha, Orlov? Saçma! Dayanacak ve bekleyeceğiz!

Sığınağın kapısında gürültüler duyular; kalın sesli birisi heyecanlı heyecanlı bağırırdı : «Dokunmayın ona çocuklar! Hey, dokunmayın ona diyorum! Durun! Durun!» Sığınağın kapısı hızla açıldı ve birkaç çift kol, başında yün bir başlık, üzerinde apoletsiz, cep kısmı yırtılmış bir Alman kaputu bulunan, ağzı burnu kan içinde bir adamı içeri itekledi. Adamın ardından da Jorka Vitkovski daldı içeri : sarı saçları darmadağınık, yüzü tanınmayacak durumda, kurumuş kanlar içindeydi. Jorka'nın ardından da, Boris'in

daha önce de gördüğü asık yüzlü alay keşifçisi girdi içeri; her yanı terden sıırıslıkladı; sol yanına asılı parabellum kılıfının çıtıçıtı yine açıktı. Jorka iki adım öne çıktı, burnunu çekti, parmağını burnunun altından geçirdi, sonra Alman kaputlu adamı Orlov'a değil de, Boris'e doğru itekliyerek :

— Kiliseye yerleştirilmiş makinalının başında oturan it işte bu! -dedi.- Meğer bizdenmiş.

— Nasıl bizden? -dedi Boris, anlamamıştı.

— Rus, yani... Ya da, ne diyorlardı bunlara... -Jorka uygun sözcüğü aradı :- Canım işte... şu... orospu çocuklarından! -Acı acı gülümsedi; parmağını hep öyle kanlı burnunun altında tutuyordu.- Tam bir saat uğraştık ele geçirebilmek için. Üstümüze kurşunları yağdıran «Alman» bu işte; ama kendisini yakaladığımızda ana avrat yağdırdığı küfürler nenden se hep rusçaydı...

Boris adama yaklaştı, kararan gözleriyle yiyecekmiş gibi baktı :

— Vlasov, yani? -dedi.- Vlasov!

Adam, elleri cebinde, bacaklarını ayırmış duruyordu; ayaklarında Alman çizmeleri vardı; kara saçlarının bir lülesi alnındaki pıhtılaşmış kana yapışmıştı; yanağındaki bir yara çizgisi tâ şakağına kadar uzanıyordu; gözlerinden birisi kan içindeydi ve kapamıştı; kirpiksiz, kömür karası öbür gözü her an inecek bir darbenin beklentisiyle donuklaşmıştı.

— Demek Vlasov'sun? -diye sordu Boris.- Ne susuyorsun, cevap versene!

Tutsak omuzlarını silkti, göğüsten gelen bir sesle, hırıldar gibi :

— Ich weiß nicht... -dedi.

Jorka dalga geçer gibi :

— Yok yahu? -dedi.- Korkuyor, orospu çocuğu,

işi almancaya vuruyor, çünkü yakalanan Vlasovlar'a ne yapıldığını iyi biliyor! Daha yoldayken başladı «Niht, niht!» diye almanca döktürmeye! Ama kendisini ilk yakaladığımızda yedi sülalemize rusça veriş-tiriyordu! Hem de ne rusça! Tünediği kiliseden her yer tabak gibi görüldüğü için attığını sektirmede ve bir sürü adamımızın kanına girdi! Seni seni! -Tutsa-ğa sanki tanıdığınıymış gibi bir göz kırptı :- Hadi şöyle okkalı bir küfür etsene! Utanma canım, hadi, yabancı yok aramızda!

Tutsak konuşmuyordu. Gözünün teki donup kalmış gibiydi; gözbebeği, gözünün nemli karanlığında eriyip gitmişti sanki. Birden bu kımıltısız bakan gözün seğridiği görüldü.

— Demek ateş de ettin? -dedi Boris; adamın çenesinden tutup başını havaya kaldırdı, sürekli kayan gözbebeğini bakışlarıyla yakalamaya çalışarak :

— Hiçbir şey söylemiyorsun, ama belki adını söylersin bize? -dedi.

Köyde bırakılmış bu Rusun, ancak bir Almanın gösterebileceği bir dirençle başka Rusların üzerine nasıl olup da ateş edebildiği Boris'i hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Çünkü bu soruya Vlasovlar'ın hiçbirinden bugüne dek doğru dürüst bir yanıt alamamışlardı. Bu bakımdan Boris bir hüküm bildirir gibi sözcükleri tek tek vurgulayarak :

— Pekâlâ, -dedi.- Sanırım sorguya çekmek falan gereksiz. Ne dersin, Orlov?

Telefoncular köşelerinden bu yana dönmüşler, büyük bir gerginlik içinde sahneyi izliyordlardı. Orlov, dudaklarını ısırılmış, masaya bakıyordu; şakaklarının hizasında kırık bir çizgi oluşturan ve solgun yüzünde daha da belirginleşen güzel, kara kaşlarında Boris onun tutsak için verdiği hükmü okur gibi oldu.

Hep öyle masaya bakarak :

— Sorgu mu? -dedi hınçla.- Ne sorgusu? Vatanını satmış bir alçağa soru mu sorulur? Götürün onu. Kim olduğu, adının ne olduğu da gerekli değil bize : kimliğini ve adını kendisi de unutmuştur!..

Tutsak birden boğuluyormuş gibi hırıltılı bir sesle :

— Yoldaşlar... Yoldaşlar... -diye haykırdı, bacaklarından bir darbe yemiş gibi yere yığıldı, vahşi bakan tek gözüyle yalvarmaya başladı :- Yoldaşlar... -Dizlerinin üstünde doğruldu, ellerini bir yukarı kaldırıyordu bir aşağı indiriyordu.- Yoldaşlar bağışlayın beni... Kendi isteğimle değildi... Bağışlayın beni... Karım var... bebekli... Arzamas'ta... Yoldaşlar öldürmeyin beni!..

Donuk gözyaşları akıyordu yüzünden aşağı. Gözyaşlarına aldırmadan, titreyen ellerle kaputunun astarını çekip yırttı, sıtmalı gibi tir tir titreyerek selofan kâğıdına sarılı bir paket çıkardı, paketin üstündeki lâstiği çekip attı.

Orlov masanın başından yay gibi fırlayıp kalktı, tutsağı göğsünden tuttuğu gibi hızla kendine çekti, sonra da silkelercesine ayağa kaldırdı. Bu sırada adamın elindeki kâğıtlar yere saçıldı.

— «Yoldaşlar... isteyerek değil... Yoldaşlar... Arzamas'ta karım var!» Son yurttaşını da öldürene dek kilisede mitralyözün gerisinde oturmayı biliyosun ama! Senin gibi bir alçağı bağışlayabilir miyiz sanıyorsun? Gebereceksin!

Vlasov yeniden yere yığıldı, dağılan kâğıtlarını toplamak istiyormuş gibi elini kolunu bir o yana bir bu yana uzatıyordu.

— Yoldaşlar... Yoldaşlar... Kendi isteğimle değil... İstemiyordum ben...

— Götürün! -dedi Boris, içinde derin bir iğren-tiyle; başını başka yana çevirdi; gözbebeği kaybol-muş kara gözünde hayvanca bir korku okunan, göz-yaşları içinde çırpınan bu aşağılık yarattığı görmeye bile dayanamıyordu artık.

Vlasov'u çıkardılar. Siperlerden önce bir gürül-tü, sonra da nefretle çınlayan bir ses duyuldu :

— Benim elimde olsaydı..!

Kısa bir sessizlik izledi bunu. Sonra çığlık çığ-lığa bir yalvarma :

— Yoldaşlar... Yoldaşlar...

Ve bir otomatiğin takırtısı bütün sesleri bastır-dı.

Sığınak sessizleşmişti. Boris iki duvar arasında gidip geliyordu. Derken yerde artık yaşamayan hainin kâğıtlarını gördü, iğrenerek kaldırdı kâğıtları. Bunlar-dan birisi, köşesinden yırtılmış bir askeri sicil kâğı-dıydı : 1920 doğumlu, keşif takım komutanı teğmen Andrey Matveyeviç Sorokin adına düzenlenmişti. Bo-ris, kâğıtlar arasındaki bir fotoğrafa kaşlarını çatıp uzun uzun baktı. Safça ve biraz utanarak gülmüş, ak'tenli, kocaman gözlü bir gençkıza ait olan fotoğ-rafın arkasında yanlamasına bir yazı göze çarpıyor-du : «Sevgili Andrey'e... Sonsuza kadar senin, Kat-ya... 11 Nisan 1940, Arzamas».

Gidip masaya oturdu; az önce can veren adam hakkındaki iğrenç gerçeği hiçbir zaman öğrenemi-yecek olan Katya adındaki bu tanımadığı genç kadı-na duyduğu acıma hissini bastırmaya çalışarak, kâ-ğıtları Orlov'un önüne sürdü.

Orlov suratı bir karış âsık, sicil kâğıdıyla fotoğ-rafa gözücuyla şöyle bir baktı, başka en ufak bir ilgi göstermedi. Sonra Boris'e dönüp usulca :

— Gel bir durum değerlendirmesi yapalım, Yer-

makov, -dedi.- Senin adamları birinci bölüğe gönderelim. Çünkü en büyük kaybı onlar verdi. Hay şeytan! -Vlasov'un kâğıtlarını toplayıp sahra çantasının içine attı.- Gözümüzün önünde durup duruyor! Götürüp alay karargâhına vermemiz gerek bunları. Hadi, çıkalım mı?

Ayağa kalktı. Birden gözleri daldı, Boris'e şöyle bir baktı : gözlerinde onda pek görülmeyen suçlu bir ifade belirmişti.

— Boris'çiğim... Bu iş için iki subayın birden gitmesine gerek yok. Senin adamlarını götürüp birliklerine ben bırakayım... Sen de burada benim yerime bak.

— Her yana keskin nişancılar yerleştirmişler... Hem bunlar benim adamlarım, benim gitmem zorunlu... seninse... İkimizin birden ölmesi çok saçma birşey olur, değil mi?

Orlov'un sıcak sıcak bakan yeşil gözlerinde kaygılı bir sevecenliğe benzer birşeyler yansılanıyordu. Acımasız siper yaşamı içinde pişmiş, yüreği nasırlaşmış Orlov'da bu bakışları yakalamak, Boris'i şaşırtmıştı.

— Pekâlâ, anlaşıldı Orlov, -dedi kısaca.

Kasketini giyip sığınaktan çıktı. Tomruklar ve kalın toprak tabakası boğuyormuş meğer bütün sesleri; sığınaktan dışarı çıkar çıkmaz, asık yüzlü güz havasının daha da yoğunlaştırdığı, netleştirdiği sesler çarptı kulağına. Sığınaktan iki adım ötede bir hafif makinalı aralıklarla takırdayıp susuyordu. Tüm siper boyunca ateş ediliyordu; aradabir tüfeklerin disk şarjörlerini dolduran askerler, dönüp kuşkuyla arkalarına, yanlarına göz atıyorlardı. Tépenin ötelerinde her yan ateşler içindeydi; alevler çitten çite, sokaktan sokağa atlıyor, yükselen yoğun duman, yağmur-

la yüklü alçak güz bulutlarına karışıyordu. Alman tankları tepeyi dövüyor, siper korkulukları boyunca havaya toprak fıskiyeleleri fışkırıyordu. Mermi parçalarının titreşimli tınlamaları, havayı ustura gibi keşiyordu.

Boris'in ardından sığınaktan çıkan Orlov başını uzatıp siperden dışarı bakar bakmaz dönüp sığınağa doğru bağırdı :

— Telefonlar buraya!

Topçular, otomatiklerini ve karabinalarını yorgun yorgun dizlerinin üzerine yatırmışlar, siperin dibinde oturuyorlardı. Burada niçin bulunduklarını anlamıyor-muş ve birşey yitirmiş de suçlanıyormuş gibi yere bakıyor, asık yüzle sigara içiyorlardı. Yalnız Jorka Vitkovski, şişmiş burnu ve her zamanki kaygısız haliyle, Sklyar'a, kemik sapından sımsıkı kavradığı eğri Fin bıçağını gösteriyor ve heyecanla birşeyler anlatıyordu :

— Herif gırtlakımı sıkmaya başladı... nasıl ama... gözümün önünde yıldızlar uçuşuyor... sıkı bir tekme attım buna... bana mısın demedi alçak... üstüme abanmış hırlaya hırlaya bastırıyor... Tamam oğlum Jorka, dedim, buraya kadarmış, işin bitik... Ama işte tam bu sırada keşifçi, herifin boynunun kütüğüne bir indirdi, tamam...

Sklyar tertemiz, toparlak gözlerini iri iri açmış, başını sallayarak dinliyor, çılgınca cesaretinden dolayı Jorka'ya hayranlık duyuyordu. Almanlardan nefret ederdi Sklyar, ama savaşın başından beri, görevi yalnızca irtibat erliği olduğu için bir tek bile Alman öldürememişti ve bunun pek de kolay bir iş olmadığı inancındaydı. Jorka ise daha demin, adamı siper korkuluğunun üzerine itmiş ve gözünü kırpmadan otomatiğiyle basmıştı kurşunu. Gerçi Sklyar, Jor-

ka'nın böyle yapmak zorunda olduğunu, çünkü o adamı yakalamak için canını ortaya koyduğunu biliyordu; ve yine biliyordu ki, Vlasov olacak bu alçağın kurşunlarıyla pekâlâ kendisi de ölebilirdi, ama yine de az önce gözünün önünde olup biten sahnede insanı dehşete salan birşeyler vardı : tetiğe basıyorsun ve daha bir saniye önce karşında konuşan, devinen adam, sanki hiç doğmamışçasına yokoluveriyor!

Sklyar'ın hemen yanında, içinde nişangâhlar bulunan sırt torbasını özenle ayaklarının dibine yerleştirmiş nişancı Voronoy oturuyordu. Elindeki peksimeti dalgın dalgın kemiriyor, lokmaları güçlkle yutabiliyordu. Ne silah seslerini duyduğu vardı, ne de hemen yanibaşında konuşan Jorka'nın sesini... Beyninde ağır, tekdüze, adeta yapışkan bir çınlama vardı ve bu ses, kulaklarına dışardan gelen her türlü sesi bastırıyordu. Aradabir, durgun gözlerinde bir pırıltı belirip yitiyordu; o zaman, kaputunun yeniyle gözlerinde biriken yaşları siliyor, top yağıyla kararmış parmaklarında tuttuğu peksimete bakıyordu.

Sklyar onun haline acıyarak :

— Gözünüze birşey mi oldu? -dedi.

Nişancı, Sklyar'ın sözlerini duyamamıştı; dudak hareketlerinden anlamıştı ne dediğini, ama soruya cevap verecek yerde, güç anlaşılır bir mırıltıyla :

— Teğmen... -dedi.- Daha cocuktu teğmencik... Tayınıni... tütününü askerlere verirdi... Ço-ok iyi in-sandı...

Sklyar, Yeroşin'in ikidebir kıpkırmızı kesilen, genç, utahgaç yüzünü, pırıl pırıl parlayan çizmelerini, nerdeyse yerlerde sürünen uzun kaputunu, çın çın öten sesiyle verdiği emirleri anımsadı... Bu güzel insanın artık yaşamadığını, ondan geriye yalnızca bir apoletle bir sahra çantasının kaldığını anım-

sadı... bu gencecik teğmenin ölümünden sorumlu olanları düşünürken birden gözüne at sürücülerini ilişti... bu iki şişkonun, korkuyla atlarının ayakları dibine saklanması anımsadı... şimdiyse sırtlarını si-perin duvarına dayamışlar mırıl mırıl konuşup duruyorlardı.

Birden küçücük yumruğunu sıkıp adamların iri, güçlü köylü yüzlerine doğru uzatarak :

— Ahmaklar! -diye bağırdı.- Ödlekler! Sizin yüzünüzden öldü teğmen! Suratınızı dağıtacağım sizin!.. Siz olmasaydınız, topu da, teğmeni de kurtarırdık biz... Arabacı bozuntuları!

Sürücüler korkuyla gerileyerek :

— Canım ne oluyorsun? Ne yaptık biz? -diye mırıldandılar.- Bizim ne suçumuz var? Böyle olmasını ister miydik?

Bu sırada Boris'in arkadan sertçe bağırdığı duyuldu :

— Sklyar! Ne yapıyorsun? Kes saçmalamayı! Voronoy niçin hâlâ burda? Çabuk yaralılar sığınağına götür onu. Geri kalan herkes arkamdan gelsin!

Tankların köye ve tepeye yönelik seri atışları sürüyordu.

Kasketini yana yıkmış, göğsüne çapraz olarak çift fişeklik bağlamış Orlov, sığınağın orda duruyor ve bir elini sallayarak bağıırıyordu :

— Hadi çocuklar, bu yana! Bu yana! Daha çabuk! Daha çabuk! Piyade olarak sürdüreceğimiz savaşı. Ne o? Alışkın değil misiniz? Alışırırsınız, alışırırsınız! Hayatta her şeye alışır insanoğlu! Merak etmeyin, hiçbirimiz ölmeyeceğiz! -Bu arada şaka yapmayı da ihmal etmiyordu :- Senin şu top sürücülerinin de maşallahları var doğrusu, Yermakov! Ne bunlar yahu :

hamile hamamböceği gibi! Şunlara hele... kırbaçları da hâlâ ellerinde!

Adamlarını Orlov'la birlikte birinci bölüğün boşalmış siperlerine dağıtan Boris, sığ irtibat hendeğinde yarı yarıya toprakla örtülmüş cesetlerin üstünden aşarak tankların ateşiyle havaya fışkıran toprak yağmurları altında güçlkle geriye dönerken, ilk kez, taburun daha fazla dayanabilmesinin olanaksız olduğu duygusuna kapıldı.

Tepenin sekiz yüz metre kadar ilerisinde, ormanın bittiği yerden az ötedeki yulaf tarlasında hareketsiz duran tankların yalnızca kuleleri dönüyor, kulelerin dönüşüyle birlikte de tanklar tepeye doğru ateş yağıdırıyorlardı.

Tankların önünde ne nehir, ne de başka bir engel vardı; yalnızca bomboş bir tarla uzanıyordu. Tarlayı yer yer benekleyen yulaf tınazları arasında koşusan, koşarken ateş eden, düşen, sürünen insanlar görölüyordu... Ona, taburu yokolmak değilse de buna yakın ağır bir sonun beklediğini düşündürten de belki bu manzara olmuştu. Boris artık yalnızca kendi içinde değil, hemen önünde boş kovanlara basasa, kararlı adımlarla yürüyen Orlov'un yapılı, sağlam bedeninde de bir umut ışığı arıyordu. Orlov hem yürüyor, hem de önüne çıkan askerlere takılıyordu :

— Ne haber çocuklar? Aman kurşunları idareli kullanın! Gözünüz gibi titremelisiniz her kurşuna! Ne o, İvanov, cephe gerisine mi dalış yapıyorsun? Ha? Direnin aslanlar! Bol keseden kurşun yakmak yok! Karınızı komşunuzdan korur gibi koruyun cephanenizi! Aman ha!

Hayır! Yarı yarıya kırılmış olan bu tabur hâlâ canlıydı... ölmemişti... soluk alıp veriyordu... ölmek

istemiyor ve içinde sağlıklı, diri bir esinti olan tüm canlılar gibi vaktinden önce bir ölüme inanmıyordu.

Askerler Orlov'un sorularına karşılık vermedikleri gibi, şu anda hiçbirine kaba görünmeyen şakalarına da gülmüyorlardı. Yalnız Jorka Vitkovski, şiş burnunu usulca yoklayarak neşeli neşeli gülmüştü. Yorgun, tıraşsız, yüzleri gözleri toz toprak içindeki askerlerin tek yaptıkları, gözleriyle subayların bakışlarını yakalamaya çalışmaktı. Bu bakışlarda bazan açıkça şöyle bir soru görölüyordu: «Dayanın diyor-sunuz... İşte dayanıyoruz! Peki ya sonra?»

Herkes taburun kuşatıldığını, bozgun denilen o kahredici anda, bindebir olasılıkla da olsa gerileyerek canlarını kurtarabilecekleri o küçücük alandan da yoksun kaldıklarını bildikleri halde (ne denli şaşılası görünürse görünsün, umutların bittiği yerdeki son bir umut olarak böyle bir açık alanın var olmasını her asker ister) subayların yüzünde dolaşan bakışları, usulca geriye, patlamaların, otomatik takırtılarının gitgide sıklaştığı alev alev yanan köye kayıyor ve gördükleri manzaradan sonra da gözlerine dehşetli bir acı, keder anlatımı yerleşiyordu.

— Hani, tümen, üsteğmen yoldaş? Nerde kaldı tümenin ateşi? Hepsi sersemledi mi bunların, yoksa ne yapacaklarını mı bilmiyorlar?

Geniş omuzlu, yaşlıca bir mitralyözcü, bastırma-ya çalıştığı bir hınçla söylemişti bunları; hemen sonra da tüfeğinin şeridini ani bir silkişle düzeltip, otomatikleşmiş bir hareketle başını eğivermişti.

O başını eğer eğmez de, öndeki siper korkuluğu büyük bir gümbürtüyle sarsıldı, siperin içi toprak yağmuruna uğradı, genizlerini tâ ciğerlerine kadar acı bir barut kokusu yaktı.

— Hemen yer değiştir! -diye bağırdı Orlov.- İt-

oğlultler, hep makinalılara nişan alıyorlar... Yerini bir bildiler mi, tamam! Sık sık yer değiştir!

Mitralyözcü kepindeki toprakları silkelerken, hafif alayla :

— E, soruma cevap vermediniz, Üsteğmenim? -dedi.- Tümenenden ne haber, demiştim? Yoksa boşuna mı savaşıyoruz, ha?

Birden Boris son derece sakın, hatta belli belirsiz gülümseyerek :

— Hayır, -dedi,- eğer sana ateş eden bir Almanı öldürüyorsan, boşuna savaşmıyorsun demektir. Vatanını savunmak için savaşmak boşuna savaşmak değildir! Yakında rahatlıyacağız. Hem de çok yakında! Birazcık daha sıkın dişinizi. Tümen buraya, Novo-Mihaylovka'ya gelecek!

Mitralyözcü gözlerini kuşkuyla büzerek :

— şu işe bak! Tümenenden bir mesaj mı geldi? -dedi, sonra yine ani bir silkişle silahının şeridini düzeltti.- İyi ama alay topçusunun düzeltme atışları yaptığını duymadık hiç... O yandan hiç atış yapılmadı...

— Bir saat önce tümen saldırıya geçti. Sesleri elbette buradan duyamazsınız. Vitkovski! Bütün bölüğe duyur : tümen bir saat önce saldırıya geçti!

Boris, söylediği sözden kendisi de dehşet içinde kalmış gibiydi, ama yine de Jorka'nın kocaman açılmış mavi gözlerine gözünü kırpmadan bakarak vermişti emrini.

Jorka hiçbir şey söylemeden dönüp siper boyunca yürümeye başladı. Orlov hemen onun ardından atıldı, yüzü bembeyaz, haykırırcasına : «Geriye!» diye bağırdı. Aynı anda da Boris, Orlov'un adaleleri taşlaşmış kolunu arkadaşını paylarcasına, sertçe sıktı : «Orlov, dur biraz!»

Evet, bu bir yalandı, ama aynı zamanda bir umut-

tu da. Yaşamak ve inanmak gerekiyordu : henüz gerçekleşmemiş olmakla birlikte, gerçekleşebilecek olana, gerçekleşmesi gerekene, Boris'in gerçekleşeceğinden hiç kuşku duymadığı şeye inanmak gerekiyordu. Bu yalanı uydurur uydurmaz, yüreğinde en ufak bir acı, vicdanında en ufak bir sızı duymayışına kendi de şaştı. Bu yalan, bir saat sonra, iki saat sonra, on saat sonra gerçek olabilirdi, olmalıydı. Ezik, bitkin durumdaki taburun ayakta kalmasına, saflarını sıklaştırmasına yardım edecekti bu yalan.

— Sen aklını oynatmışsın Yermakov, -dedi Orlov sinirli sinirli.

Boris boş kovanlar arasında geniş adımlarla yürüyerek :

— Gel hele, -dedi,- gel de anlatayım... Tabur burada yok olacaksa bile, inanarak yok olmalı. Bir dâvada inanmadan ölmek korkunç birşeydir, Orlov. Senin için, kendim için, şu mitralyözcünün hayatı için söyledim o yalanı. Tümenin saldırıya geçtiğini bütün bölüklere söyle. Sen söyle, kendi ağzınla... Yoksa... -Boris Orlov'un gözlerinin tâ içine baktı,- ben söylerim. Taburda kaç komünist var?

— Parti alt örgütünden dokuz kişi vardı... Şimdi kaç kişi kaldı bilmiyorum. Alt örgüt sekreteri bu sabah öldü...

Sözlerini tamamlayamadı. Tam karşılarından, omuzlarını siperin iki duvarına çarpa çarpa Sklyar geliyordu. Koşmaktan ter içindeydi.

Orlov kaşlarını çatarak :

— Ne var? -dedi.

Sklyar, yana kayan palaskasını düzelterek, soluk soluğa :

— Sizi... ikinizi de... Bulbanyuk istiyor, -dedi.-

Durumu merak ediyor... Yaralıları sığınağında tek bir kişi bile koyacak yer kalmadı...

— Komuta Merkezine git ve bölüklere telefon et, -dedi Boris Orlov'a; sonra acılı bir sesle ekledi :- Ben de gidip Bulbanyuk'a bir bakayım... Umutsuz yaşanmaz dostum, inan bana...

Almanlardan kalma, içi ince tahta kaplı sığınak ağzına kadar yaralılarla doluydu. İçerisi ıslak kaput, ter ve iyot kokuyordu; herkes bembeyaz sargı bezleri içindeydi; güçsüzlüğün ve acının rengi beyaz burada herşeye hakimdi sanki.

Boris, barut kokuları saçan sağlıklı bedeni, tam bir iç huzurunu yansıtan aydınlık, kahverengi gözleri, buraya geliş nedenini oluşturan sözleri söylemeye hazırlanan kıpır kıpır dudaklarıyla, kaputunun önü baştan sona ilikli, çevik adımlarla içeri girdi. Bu geniş sığınakın kapısının hemen ötesinde sürmekte olan savaştan taze, diri bir parçayı da yanısıra getirmişti sanki, içeri girmesiyle birlikte yaralıları yattıkları yerde kımıldadılar, başlarını ondan yana döndürdüler ve bu yapılı, sağlıklı, çoğunun ilk kez gördüğü genç topçu yüzbaşısına bakmaya başladılar. Askeri gömleğinin kanlı yenini tâ dirseklerine kadar sıvamış, yorgun yüzlü, pehlivan cüsseli sıhhiye çavuşu elinin altında inleyip duran bir delikanlıyı sargılamayı bırakarak, savaşta insan hayatının fazla bir değeri olmadığını bilen, acıyı kanıksamış, kayıtsız gözlerle Boris'e şöyle bir baktıktan sonra, kıllı elleriyle yeniden işine koyulmuştu. Sığınağa bir sessizlik çökmüştü; kımıltısız duran beden ormanında yalnızca başların devindiği, Boris'e yöneldiği görülüyordu. Derken, her iki bacağı birden sargılı biri, sakına sakına :

— Nasıl... durum? -dedi.

Boris buraya geliş nedenini oluşturan sözleri, söylenmesi gerektiğine inandığı sözleri söyledi. Siperlerde ateş edip duran insanlar için olduğundan çok daha önemliydi bu insanlar için savaşın gidişatı ve neticesi. Onlara söylemesi gerekenleri söyleyip sustu. Bir süre kimse birşey söylemedi. Sonra hafif öksürükler, inlemeler, ve çekine çekine söylenen şu sözler duyuldu :

— Ellerini çabuk tutsalardı bari... hiç gücümüz kalmadı.

— Cephane yeterli mi?

— Daha ne kadar dişimizi sıkmamız gerekiyor?

Boris, böylesine rahat konuşabilmesine bir kez daha şaşırarak :

— İki saat, -dedi.- İki saat daha dişimizi sıkabildik mi, tamamdır yoldaşlar!

— Yermakov, buraya gel.

Boris, bu tanıdık sesin nereden geldiğine bakınca, dipte bir ranzada yatmakta olan Bulbanyuk'u gördü. Yüzü birkaç saat içinde tanınmayacak ölçüde çökmüştü. Tüm göğsü sımsıkı, bembeyaz sargılar içindeydi. Güçlkle soluk alıp veriyor gibiydi.

Boris yatağın kenarına oturdu. Binbaşı Bulbanyuk, başını hafifçe doğrultup kuşkulu gözlerle Boris'in gözlerine uzun uzun baktı; yüzbaşının yüzündeki abartılmış sakinliğe bir mim koyarak, usulca :

— E, Yüzbaşı, daha ne var ne yok? -dedi.

Boris, yarım ağız :

— Hepsi bu, -dedi.- Başka birşey yok.

Binbaşı başını saman yastığa bıraktı; kocaman eli bir süre yatağın üzerinde, birşeyler arar gibi sağı solu yokladı, sonra gücü tükenmiş, aradığını bula-

mamış gibi olduğu yerde kaldı. Bulbanyuk, acıyla donuklaşmış, sorgu dolu gözlerle bakıyordu Boris'e.

Birdenbire sanki zindeleşmiş, dinçleşmiş bir sesle :

— Çavuş! -diye seslendi.

Sıhhiye çavuşu, ellerini pamukla sile sile geldi.

— Çavuş! Beni sipere çıkarın. Boğucu bir havası var buranın. Temiz hava almak istiyorum.

— Olmaz, -dedi kısaca sıhhiye çavuşu.- Yetkim yok buna.

— Emrediyorum! Duydunuz mu beni? Emrediyorum! Sağ olduğuma göre, bu taburun komutanı hâlâ benim!

Ellerine dayanarak yatakta doğrulmaya çalıştı; harcadığı çabadan yüzü bembeyaz olmuştu.

Sipere çıkardılar kendisini. Yere bir yağmurluk sermelerini, sırtını da siperin duvarına dayamalarını istedi. Çiçek bozuğu yüzünde bir damla kan yoktu; havayı doymak bilmezcesine içine çekiyor, gökyüzüne bakıyordu. Hayatı açık havada geçmiş bu insan, daha kısa süre öncesine kadar, sağlık fışkıran çelik gibi bedeniyle herkesi kendisine hayran bırakırdı. Boris, Bulbanyuk'un yüzüne bakınca herşeyi anladı ve usulca :

— Binbaşı yoldaş... -dedi.

— Sus. Her şeyi biliyorum. Benim yolum gelip ölüme dayanmış olabilir... Ama şu insanları... onları... koruyamadım... Bir parti üyesi olarak söylüyorum bunları. Başladığı günden beri savaşın içindeyim ve ilk kez koruyamadım adamlarımı. Hiçbir şey yapamadım... Duyuyorum... -İçini çekti, çarpık çarpık gülümsedi.- Duyuyorum... Tümen geçmiş... Tanklar amma da ateş ediyor... -Sustu; kendi içini dinliyormuş gibi gözlerini kapadı.

Boris hemen yanlarında sigara içmekte olan sıhiye çavuşuna baktı; ordan biraz uzaklaşması anlamında bir işaret yaptı; bir süre öylece suskun durduktan sonra çavuşun yanına gitti, alçak sesle :

— Hiç zaman yitirmeden yaralıları burdan taşıyın, -dedi.- Köye... Köy sakinlerinden hiç değilse bir kişi bulun ve ikişer ikişer, üçer üçer köydeki evlerden birine taşıyın insanları. Yaralıların hayatlarından sorumlu olduğunuzu unutmayın. Daha sonra biz de oraya geleceğiz.

Çavuş sigarasını ayağının altında ezip, şaşkınlıkla :

— Ne? Kuşatmayı yaracak mısınız? Ne zaman? -dedi.

— Hemen şimdi değil. Ama daha sonra olabilir. Yürüyebilecek durumda olanları şimdilik götürmeyin. Size yardıma iki kişi göndereceğim. Bulbanyuk'u gözünüz gibi koruyun.

— Çok çok üç saat daha yaşar, Yüzbaşı yoldaş. Göğsü, karnı, tümenden mermi kırığı dolu.

Birden binbaşının dinç sesi duyuldu :

— Yermakov!

Gözlerini açmıştı Bulbanyuk. Bir acıya karşı koymanın pırıltılarını taşıyan dumanlı gözlerinin derinliklerinde, kararlı bir ifade vardı.

— Yermakov... senden bir isteğim var... tabancanı bana armağan et. Benimkini Almanlar berbat ettiler. Sen... kendine nasılsa bir tane daha bulursun. Bir de... cebimden parti kartımı al. Sakla...

Boris hiçbir şey söylemeden uzanıp ter ve kanla ıslanmış parti kartını aldı, sonra uzun uzun binbaşının yüzüne baktı.

Susuyordu Boris : binbaşının, taburun durumunu bildiği açıkça belliydi, ondan gerçeği saklamak saç-

malık olacaktı, bu yüzden Boris hiçbir şey söylemeden tabancasını kılıfından çıkardı, çavuşa uzattı :

— Binbaşının ekmek torbasına koyun!

Bir an için kendini Bulbanyuk'un yerine koymuş ve bu yaptığından hiç acı duymamıştı.

Tanklar, tam Orlov'un telefonda binbir küfür savurarak, otomatikli düşman askerlerinin ateş olsalar düştükleri yeri yakamıyacıklarını, bunların korkulacak bir yanları bulunmadığını bağırdığı sırada yürüyüşe geçmişlerdi. Üçüncü bölük komutanı Ledenet' di telefon eden : otomatik tüfekli düşman askerlerinin, köyde, sol kanattan sızdıklarını, bölük mevzilerinin gerisinden ateşe başladıklarını bildiriyordu; «Burnumuzun ucunu çıkaramıyoruz, namussuzlar öyle ateş yağdırıyorlar üzerimize!» diyordu teğmen.

Çizmesini burnunu, siperde cephaneye koymak için oyulmuş duvar gözüne dayayan Orlov'sa pes perdeden bağıriyordu :

— Saç-ma-la-ma! Gerilerine sızmışlarmış..! Var-sın sızsınlar! Otomatikli birkaç salakla da başede-miyecek misiniz artık..!

— Birkaç değil, Üsteğmen yoldaş, çoklar...

— Çoksa çoklar! Ne olmuş! Sen savunma hattınla ilgilen! Hattın gerisi bizim işimiz! Anladın mı?

Bu sırada siperden birinin çığlığını duydu :

— Tanklar!

Orlov telefonu şiddetle kapattı, sunturlu bir küfür savurdu, siperde başlayan telaşı görünce, şapkasının siperliğine sertçe vurup alnına indirdi ve uzanıp karşıya baktı. Aslında bir an bakabildi, çünkü tüm siper korkuluğu mitralyöz yaylım ateşi altındaydı; topraklar havaya fışkırıyor, gözgözü görmüyordu.

Ama gördüğü kadarı bile Orlov'un, bunun Almanların son saldırısı olduğunu anlamasına yetti. Bu kez işi bitirmek, harekâta sonuncu noktayı koymak üzere geliyorlardı.

Tanklar, yulaf tarlası boyunca kesik kesik ateş ederek, homurtularla tepeye doğru ilerliyorlar, hızla dönen paletleriyle tınazları havaya kaldırarak, mevzilere kadar olan kısa mesafeyi -arada birinci bölümün, siperlerinde donup kalmışçasına beklediği bu kısacık mesafeyi- bir anda yalayıp yutacakmışçasına bir iştahla tepeye doğru tırmanıyorlardı. Tanklar tırmanışa geçer geçmez ormandan hızla üzerleri tenteli kamyonlar fırladı; biraz ilerleyip duran kamyonlardan birbiri ardınca yere atlayan Alman askerleri, tınazdan tınaza seke seke, tankların ardısına ilerlemeye başladılar.

Orlov o kısacık bakışıyla bütün bunları farkettiler. Dönüp siperle bir gözattı; tutulur gibi olan sesini olabildiğince gürleştirmeye çalışarak :

— Zırhdeliciler... hazır olun! -dedi.- Mitralyözcüler, silah başına! Kesik atış... Ateş!

Jorka Vitkovski, daha nehri geçtikleri sırada ölü bir Alman askerinden ele geçirdiği savaş ganimeti MG'sini metal şeridini usta bir hareketle düzeltirken hemen yanında duran iki numaraya yarı şaka, yarı ciddi bir küfür savurdu. Sarışın, sivri burunlu bir topçuydu bu; deniz çakıllarını andıran alaca gözleri dehşetle irileşmişti. Şaşkınlıktan donakalmış gibi :

— İyi ama biz şimdi topsuz ne yapacağız, ha? -dedi.- Hiç topsuz olur mu? -Sonra birden çok değişik bir havayla :- Biliyor musun, -dedi,- kolhozda at ahırlarına bakardım ben... Hep rüyama giriyor atlar... Topsuz nasıl olacak şimdi?

Jorka bir göz kırpıp, dalga geçerce :

— Hiç topsuz olur muymuş! Sanki anandan top-
la doğdun kerata! Şeridimiz kurşun dolu, bak nasıl
anasını ağlatacağız şimdi şu köpeklerin!

Jorka mavi gözlerini kısıp, küt burunlu kamyon-
lar arasında çapraz koşuşan Alman askerlerine uzun
bir salvo saldı; tetiğe basarken bir yandan da avazı
çıktığı kadar haykırmıştı; bu coşkulu haykırıştan se-
çilebilen sözcükler arasında şunlar da vardı : itoğlu
itler, orsopu çocukları, kahpe döller! Çakır gözlü
delikanlı iki eliyle birden makinalının şeridini tutu-
yor, gözüne güçlü bir ışık geliyormuş gibi sarı kir-
piklerini kırıştırıp duruyordu. Homurtularla yürüyen
tanklardan, mitralyözlerden, siper korkuluğundaki
patlamalardan, tanksavar tüfeklerin ateşlerinden,
Jorka'nın korkunç çığlıklarından insanın beynini alaz-
layan yakıcı bir rüzgâr yükseliyordu sanki ve bu rüz-
gâr olanca şiddetiyle gelip genç seyise çarpıyordu.

Siperde dumandan, yerden fışkıran toz toprak
bulutlarından gözgözü görmüyordu; görülen yalnız-
ca bu duman ve toz bulutlarını delen uzun kırmızı
iplikler halindeki ateşlerdi. Ama yine de, makinelisi-
nin şeridini değiştirirken Jorka bu toz duman içinde
Yüzbaşı Yermakov'un gölgesini seçmeye çalışıyordu :
onun hayatından şu anda bile kendini sorumlu du-
yuyordu Jorka.

İnce eleyip sık dokumadan, tıpkı bir kuş gibi
özgür, kaygısız yaşayan bir insandı Jorka ve bütün
düşündükleri içinde en az düşündüğü kendisiydi. Bir
kez, kendi hakkında ciddi düşünmeye alışık değildi.
Dokuzuncu sınıftan okulu bırakmıştı : sınıfta otur-
mak, cebir geometriyle boğuşmak, karatahtaya ba-
kıp durmak birgün kendisini bıktırırvermiş, hiç düşün-
meden okuldan ayrılıp şoför kurslarına yazılmıştı. Bu-

nu iki yıl Harkov caddelerinde kaygısız bir taksi şoförlüğü dönemi izlemişti. Bacağında otuz paça pantolon, üzerinde yakası hiç kapanmayan bir ipek gömlek -kravattan nefret ederdi- ve kısa bir ceket, genç kızlara ısıklık çalarak, tanıdık trafik polislerine senli-benlice göz kırparak, savaştan önceki iki yıl Jorka keyifle direksiyon sallamıştı. Çok arkadaşı vardı; bunların evinde geçen akşamlardan sonra sabah geç vakit kurşun gibi bir başla uyandığında, dün gece olanları anımsayıp yüzünü buruşturur ve annesinin kınayıcı bakışlarıyla karşılaşmamak için gözlerini başka yana çevirirdi. Babası yoktu, kardeşleri de yoktu. Sık sık hasta olan annesinden başka kimsesi yoktu ve annesini çok severdi; annesine duyduğu bu özel sevgiye kendisi «saygılı sevgi» derdi. Annesinin öğüdüyle genç yaşta evlenmişti : saf, küçük, kalkık burunlu Marusya, bir fabrikada kalite kontrol işçisi olarak çalışıyordu ve kendisine çılgın gibi âşıktı. Evlenmişti ama, çok sevildiği ve kendisinin de çok sevdiği şoförler çevresi, onu yine eski kaçamaklara zorluyorlardı. Bu türden kaçamakların ertesi günü evde sitekler, acı serzenişler ve gözyaşlarıyla karşılaşılıyor ama tabii sonunda yine bağışlanıyordu : annesi de karısı da bağışlıyorlardı kendisini.

Annesinin kentin boşaltılması sırasında zafiyetten öldüğünü öğrenen Jorka, annesine gereken bakım ve özeni göstermediği için karısına müthiş hiddetlenmiş ve hemen kaleme kâğıda sarılıp, aralarında her şeyin bittiğini, onu bir daha asla sevemeyeceğini yazmış, nasılsa okumayacağı için de, bir daha cepheye, kendisine mektup göndermemesini istemişti. Buna karşın üzerinde titrek bir elyazısıyla «Yoldaş Jora Vitkovski'ye» yazılı üç köşeli zarflar içinde sürekli mektup almıştı karısından, ama o mek-

tupların hiçbirini okumamış, aldığı anda yırtıp atmıştı hepsini.

Savaş boyunca kurşunlar, mermi parçaları Jorka'nın sarı başının üzerinden vızır vızır uçmuş, ama onun aklından bir kez olsun «ölebilirim, yaralanabilirim» gibi bir düşünce geçmemiştir. Savaşı hem ilginç hem de kolay buluyordu; ölüm öyle karmaşık birşey değildi : bir su damlası gibi alabildiğine yalın, basitti; Jorka'nın gözünün içine bakmıyor, ona kurnazlık etmiyor, oyun oynamıyordu.

Savaşın uğultusundan, makinalısının namlusundan yayılan sıcaklıktan coşan Jorka, bir yandan teğite basıyor, bir yandan da haykırıyordu :

— Alın size, kahpe döller!

Hemen ardında, siperin dibinde oturan telefoncuların boğuk sesleri geliyordu kulağına aradabir : adamların iki sözlerinden biri, üsteğmen Orlov'un yanlarında bulunmadığıydı. Bölükler durmadan Üsteğmen Orlov'u arıyor, mitralyözcüler bir «sema-ver»in işinin tamam olduğunu bildiriyorlardı ve Jorka bütün bunlardan, şöyle bilincinin ucuyla, en önemli olanın başlamakta olduğunu seziyordu. Ancak şu anda, yanmakta olan köyün kıyısında neler olup bittiğine bakmak için hiç zaman yoktu. Yalnız, duyuyordu : köyün orda ulumayı andırır seslerle ardarda patlamalar oluyor, motorlar uğulduyor, mitralyöz takırtıları son şiddetiyle devam ediyordu... Dönüp arkaya, köye bakmak, insanın içine tuhaf bir duygu salıyordu.

Jorka karşısına baktığında yalnızca yulaf tarlasında uğultuyla üzerlerine doğru gelen tankları, sarı yulaf tınazları arasında sıçraya sıçraya ilerleyen Alman askerlerini görüyor ve makinalısından yağmur gibi yağdırdığı kurşunların bu sıçrayan, koşuşan ka-

raltıları biçtiğini, yere düşenin bir daha kalkmadığını, kımıltısız öylece yattığını farkedince, yüreğinde şiddetli bir darbeye benzer bir yanma duyuyordu.

Kendisini ve kendisiyle birlikte şu siperlerden ateş eden herkesi öldürmek isteyen bu insanları öldürdüğü için seviniyordu. Onları özellikle de kendi silahlarıyla, şu sözünden hiç çıkmayan, elealışkın, uysal MG ile öldürdüğü için seviniyordu. Tüm varlığını kaplayan böylesi bir öç duygusunu Jorka ilk kez duyuyor, ateşler saçan makinalısının çılgın titreyişi kulaklarında yansılanıyordu.

Deniz çakılları gibi alaca gözlü oğlansa artık ne gözlerini kırptırıyor, ne de makinalının şeridini tutuyordu; bir yandan iyice güçten kesilmiş bacaklarıyla siperin dibini yoklarken, öbür yandan yabayı andıran kocaman ellerinden biriyle yüzünü kapatmış, öbürüyle Jorka'nın kaputuna güçsüzce tutunmaya çalışıyordu.

Jorka delikanlıyı dürterek :

— Şeridi tut, doldurdum! -diye bağırdı ve ona şöyle bir gözattı; aynı anda da gördüğü manzara karşısında donup kaldı.

Delikanlılık, başı kuş boynunu andıran incecik boynu üzerinde yana yıkılmış, sırtı siperin duvarına dayalı, olduğu yere çöküp kalmıştı; yüzü dalgın, yorgun ve uykuluydu... Jorka'ya ondaki bu yorgun, düşünceli halin gizini açan şey, delikanlının şakağındaki yuvarlak, koyu renkli delik oldu.

«At ahırlarına bakardım ben»... Jorka delikanlının saf, dostluk arayan sesini anımsadı ve bu sesi yeniden duyar gibi olması içini bir tuhaf etti : işte bu ses kulaklarındaydı, ama sesin sahibi artık yoktu ve onu yalnızca kendisi anımsıyordu, bu gencecik oğlancığın ölümden nasıl korktuğunu yalnızca

kendisi görmüştü... «Biliyor musun, hep... hep rüyama giriyor atlar».

Jorka birkaç saniye öylece durdu kaldı : gözleri bir, zavallı seyisin gevşekçe yana yıkılmış incecik boynuna, bir, siperin dibinde telefon alıcılarına vahşileşmiş seslerde haykıran telefonculara takılıyordu. Artık iyice yakınlardan ateş etmeye başlayan mitralyözlerin, başının hemen üzerinde siper korkuluğunu hallaç pamuğu gibi attığını duymasına ve kendi makinalısının yerinin artık saptandığını ve buraya nişan alarak nokta atışlarının yöneltildiğini bilmesine rağmen Jorka yine de siper korkuluğunun üzerinden kendini gösterdi; düşmanın aslında nişan alarak ateş etmediğini, siperin içinde kendisine öyle geldiğini düşünüyordu.

Tanklar artık yulaf tarlasını geçmişler, tepenin eteklerine ulaşmışlardı. Haç simgeli kara, geniş, yatık alınları, küt kuleleri, ardarda seri atışlar yapan toplarının namluları ve mitralyözleriyle iyice seçilebiliyorlardı. Tepenin tüm yamacı boydan boya, girdabı andıran patlamalara sahne oluyordu. Bu patlamalar ve motorların tiz titreşimler salan uğultuları Jorka'nın bilincinden çakır gözlü delikanlıya ilişkin son anı kırıntılarını da silip götürüverdi.

Üzerlerine doğru gelen bu ürkünç metal yığınlarına nişan almadan seri atışlar yapmaya başladı. Bir yandan da gözleri, bu devâsa metal blokları arasında ateş ede ede koşuşan iğrenç gölgeleri arıyor, bunlardan açıkta yakaladıkları oldu mu, büyük bir içrahatlığı duyuyor, gülümsüyor ve yanağını ateş gibi olmuş MG'sine dayayıp hınçla tetiğe asılıyordu.

Jorka, Alman tanklarıyla piyadesinin arasını açarak Alman saldırısını yavaşlatanın kendisi ve bölüklerin yan kanatlarından birkaç makinalı olduğunu dü-

şünüyor ya da böyle düşünmek istiyordu. Ancak durum onun düşünmek istediği gibi değildi. Alman saldırısı kanatlarda duraksar gibi olmuştu, çünkü Almanlar komuta merkezinin tepenin en yukarısında olduğunu anlayarak darbenin ağırlığını bölüklerin tam ortasına kaydırmışlardı. Nitekim çok geçmeden Jorka kanattaki üç tankın kulak tırmalayıcı motor homurtularıyla ileri fırlayarak tırmanışa geçtiğini gördü. Bu üç tank, siperin önündeki toprak yığınına delik deşik ediyordu atışlarıyla.

Tanksavar tüfekler durmamacasına ateş ediyordu; ama bunların sesleri tankların homurtusu yanında oyuncak tüfek sesi gibi kalıyor, mavimsi-mor alevleri tankların ağır zırhlarında köpük balonu gibi sönüp gidiyordu. Tanklar adeta şaha kalkarak yamacı tırmanmaya başlamışlardı. Ve Yüzbaşı Yermakov'un da tam tankların yöneldiği komuta merkezinde bulunduğunu kestiren Jorka, terini bütün yüzüne sıvaştıracak parmaklarını yüzünden geçirdi ve çatallanan bir sesle haykırdı :

— Ate-eş! Ate-eş!

Bu esnada komuta merkezindeyse Yüzbaşı Yermakov güçler dengesinin bir değerlendirmesini yapmış ve Almanların vurucu güçlerini ağırlıkla komuta merkezine yöneltmelerine hiç şaşırılmamıştı. Savaşın bir bakıma keşif ve yoklama niteliği taşıyan ilk saatleri boyunca Almanlar taburun ateş merkezlerini dikkatle yoklamışlar ve üç ağır makinalıyla dört tanksavar tüfeğin yer aldığı tepe merkezine yöneltilen şiddetli ateşle savunmayı hızla felce uğratmayı tasarladıklarını ortaya koymuşlardı. Almanların niyetini anlayan Boris, Orlov'a, komuta merkezinde bir tanksavar tüfekle bir mitralyöz bırakmayı, öbür silahları

ise kanatlara dağıtmayı önermişti (aslında bir öneriden çok emir üslubu taşıyordu sözleri).

Orlov kudurmuş gibiydi; öfkeden yüzü bembeyaz, tanksavar nişancısını itip tüfeğin başına kendi geçmişti. Kasketinin üstü toprak doluydu. Mermi ya-
tağına ardarda fişek sürüp ateş ediyordu. Acele ateş ettiği ve habire ıskalayıp durduğu için iyice çileden çıkmıştı. Üçüncü bölükle telefon bağlarının kesilmesi (Telefonda onlara son söyleyebildiği, «Son adaminize kadar dayanacaksınız!» olmuştu) ve birkaç dakika önce mitralyözleri, onun hemen ardından da havan takımları susan sol kanattaki ürpertici sessizlik, öfkesine tüy diken gelişmeler olmuştu. Bütün bu kaygılar, kuşkular, belirsizlikler, taburun ölüme mahkum olduğuna ilişkin duyduğu hissi gitgide güçlendirerek Orlov'un beyrinde uğuldayıp duruyordu. Tüfeğin geri darbesini dördüncü kez omuzunda duymuştu ki, ateş ettiği tankın gövdesinde mavi-mor bir alev kabarcığı gördü. Aynı anda da tam yüzüne çevrilmiş bir top namlusunun kapkara deliğine takıldı gözleri; müthiş bir gürlemeyle göğsünden itilmiş gibi sırtı siperin arka duvarına çarptı, üzerine yağmur gibi toprak yağdı. «Galiba albaylığı kaçırdım» gibi bir düşünce uçuştı zihninde, bu anda aklına gelen bu komik düşünceye kendisi de güldü.

Boris birkaç adım ötesindeydi. Tüm siperi kaplayan zehir sarısı dumanlar arasında «Orlov'a... Orlov'a koşun!» diye haykıran hırıltılı bir ses duydu. Duymasıyla da Orlov'a doğru atılması bir oldu. Orlov yerden lastik gibi fırlamış, üzerine eğilen nişancıyı itekliyerek kızgın kızgın bağıırıyordu :

— Tamam, tamam! Gençkızmışım gibi ne diye oramı buramı elleyip duruyorsun? Gözüme toprak doldu... Nişan alıp ateş ediyor itoğlu it, burnunun

ucunu göstermeye gelmiyor... Yahu babam, beni bırak da tüfeğinin başına geçsene!

— Makinalılarla tanksavar tüfekleri kanatlara yerleştireceğiz! -diye yineledi Boris.- Beni duyuyor musun? Buraya bir makinalıyla bir tanksavar yeter! Burada ben kalacağım... Beni duyuyor musun?

Orlov, sanki onuruna dokunulmuş gibi doğal olmayan bir sesle bağırarak :

— Kafa değil zeka küpü taşıyorsun omuzlarında, -diye güldü.- Ama burada komutan kim, söyler misin bana? Ben mi, sen mi? Kim sorumlu taburdan?

Kulakları sağırлаştığı için bağırarak konuşuyordu :

— İkimiz birlikte sorumluyuz.

Orlov yine de Boris'in sözünü tuttu ve bağırıp çağırarak, binbir küfür savurarak (artık herkes alışmıştı onun bu küfürlerine, kimse alınmıyordu) mitralyözcülerle tanksavarcıları götürüp kanatlara yerleştirdi. Komuta merkezinde bir makinalı ve bir tanksavar tüfikle kalakalan Boris bir an tuhaf bir boşluk duydu. Şu birkaç saat içinde Orlov'la birbirlerine çok yakınlaşmışlardı.

Nişancı uzunca yüzünü kaldırıp belli belirsiz gülümseyerek :

— Her şey delik deşik, ama tüfek sağlam, -dedi şaşırmış gibi.

Boris onun daha adını bile bilmiyordu.

— Bak hele, ne yapıyorlar! -diye yeniden bağırdı nişancı; öbür mitralyözcülerle tanksavarcıların komuta merkezinden ayrılmalarından sonra, insan sesine hasret kalmıştı adam sanki.

Aşağıda, tepenin altında, üzerinden kıvrım kıvrım, kapkara dumanlar tüten bir tank duruyordu. Arkadan gelen iki tank, hafif bir kavis yaparak, duran

tankı geçtiler ve gacirtılarla tepeye doğru atıldılar. Aynı anda da tepenin doruğuna doğru bir yaylım ateşi açtılar: siper korkuluğunu bir anda mermi ısıkları, toz, toprak kapladı.

Dünyada olasılıklar kuramı diye bir kuram var; savaşta insan ömrünün ne olabileceği üzerine de çeşitli hesaplar yapılmıştır; bunun da dışında, savaşta bir askeri öldürmek için gerekli metal miktarı da hesaplanmıştır... Bütün bu kuramlara ve hesaplamalara göre, tepenin yamacına yerleşmiş bölüklerin çoktan işlerinin bitmiş olması gerekirdi. Ama hayır, onlar hâlâ yaşıyorlar ve savaşıyorlardı.

Tümenin saldırıya geçtiğini söylemeye karar verdiğinde Boris'in içinde, tabur, mevzilerine sımsıkı tutunarak savunma yapacak ve yavaş yavaş ölecek gibi bir duygu vardı. Oysa tümenin saldırıya geçtiği haberi bütün tabura bir yıldırım hızıyla yayılmıştı. Bu yalanın da, bu yalanın sonuçlarının da bütün sorumluluğu kendi omuzlarındaymış gibi geliyordu Boris'e ve her şey için hesap vermeye hazır duyuyordu kendini. Başka çıkış yolu var mıydı?

Tepeye doğru tırmanan iki tanka dikkatle bakan Boris, «Birinciyi mi, ikinciyi mi?» diye düşündü ve her şeyin sonucunun şu ana bağlı olduğu hissine kapılarak tıpkı Orlov gibi, kendisinin bu işi nişancıdan daha iyi yapacağı düşüncesiyle adamı hafifçe yana itti ve tüfeğin gerisine uzanıp nişan aldı.

Ardardına üç atış yaptı; bu atışlar arasında ne kadar süre geçtiğini nişancı hiçbir zaman anlayamadı: gözleri dehşetle yuvalarından uğramış gibiydi adamın. Boris'in, iradesi üzerinde bir güç uygulamasıyla gerçekleşmişti bu atışlar. İlk iki atışa ancak dayanabilmişti iradesi. Üçüncü atışı ise, işaret parma-

ği tek başına tetiği çekerek gerçekleştirmişti. Burada artık iradesi değil, içgüdüğü sözünü söylemişti.

İki uzun ateş çizgisi tankın geniş gövdesine çarpmıştı : bundan kesinlikle emindi Boris. Emin olduğu bir başka şeyse, ikinci tankın korkunç homurtularla sert bir dönüş yaparak ve hızını artırarak yanpiri yanpiri tepeye doğru ileri atıldığıydı. Tank, Boris'in tüfeğine yanını vermiş, kayarcasına ve hızla ilerliyordu. Boris bir kez daha tetiğe asıldı. Ama zırh delici mermi, mavi kıvılcımlar çıkararak tankın gövdesine çarpıp sekti ve bir yay çizerek, iyice alçalmış bulunan bulutların arasına girdi; uzun, kırmızı bir ateş çizgisi bulutları yarıp geçti.

Bunun üzerine Boris tüfeği iyice yana çevirdi; ama mermi bu kez de sekmişti. Hayır, tüfek güçsüz geliyordu bu çelik bloklara... «Top olacaktı ki... Ah şimdi şurda bir top olacaktı ki!..» Tank, hızla siperlerin önündeki toprak yığınlarına tırmanmaya başladı. Artık Boris'in otuz metre kadar önündeydi; siper korkuluğunu, çılgın gibi dönen paletlerinin altına almış eziyor, dümdüz ediyordu. Kulesi, insan başı gibi hırsıyla bir o yana bir bu yana dönerken birden aradığını bulmuş gibi durdu; topun namlusu şiddetli bir atışın geri tepmesiyle fren yapmış gibi siper üzerinde boylu boyunca uzanıp hareketsiz kaldı.

Boris, başının hemen üzerinden, kasketine rağmen nerdeyse saçlarını tutuşturarak müthiş bir ateş rüzgârının geçtiğini duydu; aynı anda da, yine başının üzerinde duyduğu müthiş bir basınçla olduğu yere çöküp kaldı. Sağ kulağında bir yanma duydu ve nedense ölmek üzere olduğunu düşündü. Ama zihninden bu düşüncenin geçişi, el ve göz sinirlerine gerekli uyarıyı yaptı. Elleri sağını solunu yoklamaya, belleğinin fısıldadığı şeyi aramaya başladılar. Ama

siperin dibini nice arandıysa da mermi bulamadı... Evet, yoktu mermi... yoktu...

Sonra birden, dumanların arasında, kendisinden iki adım ötede bir askerin siperden dışarı çıkmaya çabaladığını gördü : asker birtürlü gövdesini yukarı çekemiyor, ayakları siper korkuluğunun yamacında kayıp duruyordu. Yine belleği, bu siperde ölülerden de dirilerden de kendisinin sorumlu olduğunu fısıldadı ve askere :

— Geriye! -diye bağırdı.- Canına mı susadın! Çabuk sipere!

Askerin kuş yüzünü andıran küçücük yüzünde renk diye birşey kalmamıştı; gözleri kayıyordu.

— Tanklar... -dedi hırıldar gibi.- Yardılar savunmayı... bizimkiler çekiliyorlar...

— Tanklar değil, tank! Hemen sipere yat! Geri çekilen falan da yok! Hani, kim geri çekiliyor?

Tank hemen sağlarında siperi, sığınağı dümdüz ediyordu; patlama dumanlarına şimdi tankın egzost gazı da karışıyordu.

— Kim geriliyor diyorum sana? -diye bağırdı Boris ve yalpalayarak yerinden doğruldu.

Doğruldu ve her şeyi gördü. Tanklar hem sağdan, hem soldan köye girmişler, kıvrıla kıvrıla tepeye tırmanıyorlardı. Gerilerinde de tanklar vardı; ağaçları devire devire, köyün sokaklarında ateş ede ede ilerliyorlardı. Tankların hemen önünde, siperlerden tarafta insanlar koşuşuyor, yerlere düşüyorlardı. Tepenin yamacı boyunca da koşuşanlar vardı. Bütün yulaf tarlası, tâ uzaktaki ormanın kıyısı, köy, köyün çevresi her yer kopkoyu dumanlar içerisindeydi. her yerde patlamalar oluyordu. Bunun dışında hava ince ince titreşmeye başlamıştı. Artık iyiden iyiye alçalmış bulunan bulutların altında hava sanki iki ya-

na salınıyor, hışırdayarak dalgalanıyor gibiydi. Derken, toz gibi ince bir yağmur başladı. Güneş, ormanın üzerindeki yassı bulutları da kızıla boyayarak, tepenin ardında kanlı kızıl bir top halinde batıyordu.

Ve bu günbatımı fonunda Boris tepede tankların kara gölgelerini gördü. Gökyüzündeki ince titreşimler sürekli bir uğultu halini almıştı. Derken, yerin ve göğün bu birbirine karışan uğultuları arasında, sessiz-gri gölgeler halinde saldırı uçakları görüldü: ormanın hemen üzerinden fırlayan uçaklar pike yaparak yaylım ateş açtıktan sonra gökyüzüne doğru tırmanışa geçtiler. «Bizim İL'ler bunlar! Bizim İL'ler!» diye düşünen Boris o anda nerdeyse ağlayacak, kendisine yardımcı olan gökyüzüne lanetler okuyacaktı. Ama tek yaptığı gökyüzüne doğru korkunç acı bir çığlık atmak oldu:

— Çok geç! Çok!

Sanki yukardan yağmur üzerlerine bastırıyormuş gibi alçak uçuş yapan uçaklar ateşler içindeki köyün üzerinde tam beş kez döndüler ve bir ateş seli gibi cayırtılarla kustukları «tepkili mermi»leriyle tankların metalik homurtularını ve savaşın bütün öteki seslerini silip yokediverdiler. Tanksavar tüfeğin nişancısı siper duvarının dibinde oturuyor ve hiçbir şey anlamayan gözlerle bir Boris'e, bir pike yapan uçaklara bakıyordu. Adamın her iki burun deliğinden kan fışkırıyordu; kaputunun yeni kan içindeydi. Dizlerinin üzerinde eğri büğrü olmuş tanksavar tüfeği duruyordu.

Boris, demin siperden çıkmaya uğraşan kuş yüzölçümüne askere dönerek:

— Sen kimsin? -diye bağırdı.- Mitralyözcü mü? Hani mitralyözün?

Adam yağmurdan gözlerini açıp kapayarak ve çevresine kuşkulu kuşkulu bakınarak :

— Orda... -dedi.- Öldü... Ben iki numarayım... Geri çekiliyor bizimkiler... Geri çekiliyorlar... Herkes öldü. Bizim İL'ler daha yeni geldiler, Yüzbaşı yol...

— Derhal mitralyözünün başına!

Bir numaralı mitralyözcünün parmaklarını güçlkle ayırabildi silahtan, ağır bedenini itti, kayarak siperin içine, ayaklarının dibine küt diye düştü beden. Ve Boris o anda her şeyin bittiğini anladı. İL'ler geniş kanatlarıyla havayı sarsarak, hâlâ ince ince dumanlarla yanmakta olan kamyonların görüldüğü köyün üzerinde bir kez daha döndüler, sonra doğuya yönelip nerdeyse ormanı sıyrarak uzaklaştılar.

Mermiler, çiseleyen yağmur altında donuk bir parıltıyla duran yulaf tarlasında toprağı havaya fışkırtmıyordu artık; yanan altı tanktan yükselen dumanlar tınazlar arasından sürünerek tepeye doğru yükseliyor ve orada, üzerlerinde benekli yağmurluklarıyla sekiz Alman askeri, ölülerin üzerinden sakın sakın atlayarak, tepeye doğru yürüyordu. Özellikle de onların bu sakinliği ve tepeden üzerlerine hiç ateş edilmemesi (ateş sesleri sağdan, soldan ve arkadan geliyordu) etkiledi Boris'i : artık savunmanın kırıldığını, savunma diye birşeyin kalmadığını gösteren bir durumdu bu.

Kin-haz karışımı bir duyguyla tetiğe bastı ve Almanların yere düştüklerini gördü : adamlar çabucak sürünmeye başlamışlar, ölüleri kendilerine siper ederek gizlenmişlerdi. Boris gözünü Almanlardan ayırmadan askere bağırdı :

— Çabuk siperi dolaş... sağ kalan herkesi... herkesi burda topla!

Emrine karşılık alamadı, belki de asker karşılık vermiş ama o duyamamıştı : bir kulağı sağırlaşmıştı çünkü. Bakındı : kuş yüzlü asker ortada görünmüyordu. Hemen siperin öbür duvarına atıldı.

Köyde kara kara tanklar, çitleri ezip parçalayarak dönüşler yapıyorlardı. Yüzünü buruşturan ve göğsünü acıtırcasına ovuşturan Boris, ölü bir askerin otomatiğini aldı ve siper boyunca yürümeye başladı. Şu anda yapmakta olduğu her şeyi kendisi değil, bir başkası yapıyordu sanki. Elleri, ayakları, bedeni kendiliklerinden yapıyorlardı yaptıklarını. Düşünce adına kafasında beliren şeyler de, kesik kesik, kopuk kopuk yalımlar halindeydi. Ama bunlar arasında harlı, yakıcı bir düşünce vardı 'ki, beyniyle birlikte yüreğini de dağlıyordu : tabur yok olmuştu.

ONİKİNCİ BÖLÜM

— Yüzbaşı yoldaş! Siz misiniz? Yüzbaşı yoldaş! Yüzbaşı yoldaş!

Sanki tanıdık bir ses, sanki gülümseyerek seslenmişti... Yüzü kanlı, kaputu ıslak ve çamur içinde biri, irtibat hendeğinden gülümseyerek geliyordu. Hemen ardında, güçlkle soluk alıp veren, yüzleri korkunç gergin askerler vardı.

— Jorka! -diye bağırdı Boris. Onu güçlkle tanıyabilmişti : kan pıhtılarıyla yapış yapış olmuş saçlarından aşağı yağmurla sulanmış kanlar akıyordu; elmacık kemikleri, çocuksu çenesi kırmızı lekeler içindeydi; aydınlık bir gülümsemeyle açılmış ağzında bembeyaz dişleri nemli nemli parlıyordu.- Yaralandın mı Jorka? Yanındakiler kim? Hangi bölükten?

Jorka önemli değil gibisinden bir el salladı :

— Bir kurşun sıyırdı... Bunlar... bütün bölüklerden kalanlar. Otuz kişi kadar... Ben de sizi... komuta merkezinde arıyordum. Siz de yaralanmışsınız, Yüzbaşı yoldaş! Baksanıza, kulağınızdan kan akıyor!.. Tabancanızın kılıfı da boş... Yoksa düşürdünüz mü TT'nizi? Şunu alın, ben de bir tane daha var!

— Ne? -dedi Boris; Jorka'nın sözlerinin hepsini duyamamıştı; tabancayı aldı, kılıfa sokmak istedi, ama kılıf ıslanıp kayganlaştığı için birtürlü sokamıyordu.

— Yaralanmışsınız diyorum, Yüzbaşı yoldaş,

-diye bağırdı Jorka, hemen cebinden kirli bir mendil çıkarıp Boris'e uzattı :- Şimdi ne yapacağız?

— Bulbanyuk, Orlov neredeler?

— Bilmiyorum, -dedi Jorka, sonra ardındaki askerlere döndü :- Gören var mı?

Kimse cevap vermedi.

— Sklyar nerde? Yaralıları götürebildiler mi burdan?

Jorka bakışıyla geriye göstererek :

— Orda yalnızca ölüler var, Yüzbaşı yoldaş, -dedi.

— Yarma hareketi yapacağız! -dedi Boris.- Evet, düşman hatlarını yarıp geçeceğiz. Komünist ve subay var mı aramızda?

Jorka başını çevirdi. Herkes bir kımıldadı, başlar birbirine döndü, ama tek kişi çıkmadı ortaya; ne komünist, ne de subay vardı demek aralarında.

— Hepsi öldü, -dedi içlerinden biri.- Son âna kadar mevzilerinde kalıp savunma yaptılar ve hepsi tankların altında ezildi. Bunun nasıl birşey olduğunu biliyor musun? Biz de sözde sağ kaldık!

Kara gözleri donuk donuk parlayan bir başkası, boğuk bir sesle :

— Nasıl yapacağız yarma hareketini? -dedi.- Resmen fare kapanındayız! Her yerde onlar var. İşimiz bitik!

Boris usulca :

— Kes bu boş lafları, -dedi; bir anda yüzü bembeyaz olmuştu; sonra kendini güclükle tutarak otomatığının namlusunun ucuyla askerin göğsüne dokundu :- Demek fare kapanındasın..? Cehenneme kadar fare kapanında kal o zaman! -Sesini biraz daha yükselterek sürdürdü :- Bunun gibi düşünenler burda

kalsın! Ötekiler benim ardımdan! Vitkovski, adamları say! Arayı fazla açmayın! Yürüyoruz!

Boris, ardına dönüp bakmadan hızla yürüyordu siper boyunca. Herkesin ardından geldiğinden emindi, başka hiçbir çıkar yolları yoktu çünkü. İnce ince bir yağmur yağıyordu. Ama bu yağmur, başının ateşini söndürmediği gibi, iğne iğne damlacıklarıyla gözlerini kamaştırıyordu. Gün batımının koyu kırmızıya boyadığı ufuk bile sanki havanın kararmasını çabuklaştıran yağmurun kurşuni rengine bürünmüştü. Gök yüzünün sağladığı bu küçük yardım bile Boris için şimdi bir umut olmuştu. Yağmur yangını söndürmüştü; şimdi yalnızca acı bir duman kokusu vardı havada. Ama köyde tankların hâlâ uğuldadığı ve ateş ettiği duyuluyordu. Taburun sağa sola dağılmış artıklarını temizliyorlardı besbelli... Otomatiklerden yükselen boğuk takırtıları duydukça Boris tıkanır gibi oluyordu.

Az sonra Jorka ardından yetişti. Başı bir sargı beziyle sarılmıştı; yağmurdan ıslanan bez kabarıyor gibiydi, rengi koyulaşmıştı. Jorka kirli mendilini de sargının altına sokuşturmuştu.

— Sizinle birlikte yirmi iki kişi, Yüzbaşı yoldaş, -dedi.

— Kaç kişi kaldı?

— Herkes geliyor. Apoletiniz kan içinde, Yüzbaşı yoldaş, durun da şu kulağınızı bağılayayım.

Boris gülümseyerek :

— Duyan kulağım, o -dedi.- Onu da bağlarsan hiç duyamam... Kalsın!

Hiç konuşmadan yürüyorlardı; aradabir durup tankların homurtusuna, köyden gelen belirsiz çığlıklara kulak kabartıyorlardı; bir defasında mitralyöz taktirısını andıran patırtılarla biryerlerden bir motosik-

let geçti, bir defasında da köyün kıyısında biryerlerden ağızharmonikası sesi duyar gibi oldular.

Havancıların ateş mevzilerini geçtiler; boş olukların çevresinde dört asker kurşunlanmış yatıyordu; Boris'in kendisini pek yakından tanıma fırsatı bulamadığı havan takım komutanı suskun teğmen de, omuzu namluya dayalı, başı yana kaymış, gözlüğü ötede, çamurların arasında ezilmiş, kımıltısız yatıyordu. Topu isabet almamıştı; besbelli son havan mermisini de düşman üzerine gönderene dek yerinde kalmış ve gözlükleri fırlayıp gittiği için de üzerine gelen ölümü görememişti. Teğmen miyoptu; kendisini vuran otomatikli Alman'ınsa iyice yanına sokulabildiği anlaşılıyordu.

Boris duyulur duyulmaz bir sesle :

— İmha et şu havan topunu, -dedi Jorka'ya.- Namlusundan içeri bir el bombası bırak! Teğmenin de kâğıtlarını al!

Jorka usulca başını eğip geride kaldı; bir dakika kadar sonra arkalarından gelen hafif bir patlama sesiyle hava titreşti ve Jorka teğmenin üstten bir lâstikle bağı kâğıtlarını koynuna sokup Boris'e yetiştii.

Sol kanattaki bölüğün siperleri başlamıştı; tankların yerle bir ettiğı siperler, siper korkulukları tırtıllı palet izleriyle doluydu. Yarı yarıya toprakla örtölü cesetlerin, eğri büğrü olmuş otomatiklerin, kanlı, yanık kaput parçalarının üzerinden atlayarak ilerliyorlardı. Bir yerde, içi tıpkı bir tas gibi yağmur suyuyla dolmuş bir subay şapkası gördüler. Boris şapkayı tanıyınca, başına bir balyoz yemiş gibi oldu. Orlov'un olmalıydı bu şapka. Evet, tabi... Sol kanat siperleriydi burası ve sol kanadı Orlov tutuyordu. Boris burada yatan ölülerin yağmurla yıkanan sapsarı

yüzlerine dikkatle baktı, ama aralarında Orlov'u göremedi. Aramaya da kalkışmadı; zaman yitiremezlerdi: ardından küçük bir umuda bağlanmış yirmi bir canlı insan geliyordu. Bu insanları savunmanın en uç noktasına, ırmağa götürmeliydi. Bir çıkış yolu, bir açıklık bulabilecekleri tek yerdi burası.

Önlerinden sesler duydular.

— Jorka, git bir bak! -dedi Boris.- Yalnız dikkatli ol! Ve zorunlu olmadıkça da ateş etme!

— Anlaşıldı! -dedi Jorka ve çizmelerine yapışmış müthiş bir çamur ağırlığıyla yana atılıp vıcık vıcık çamurun içinde aradabir ayakları kayarak koşmaya başladı.

— Beni takip edin! -dedi Boris askerlere ve kendisi de koşmaya başladı.

Siperin sert bir dönüş yaptığı yerde azkalsın Jorka'yla çarpışacaktı. Jorka hızlı hızlı soluyor, omuzları inip inip kalkıyordu.

— Niye durdun? -diye bağırdı Boris.

— Beryozkin kardeşler, -dedi Jorka usulca.- Lânet olsun! Şu işe bakın... İkisi birden...

Boris'in birtürlü birbirinden ayırtetmeyi öğrenemediği, birbirlerinden hiç ayrılmayan, mavi gözlü, Moskovalı ikizler... Boris şu anda bile çıkaramıyordu, topun yanında omuzundan yara alanın Nikolay mı, Andrey mi olduğunu. Siper korkuluğunda, tank-savar tüfeklerinin önünde, boş kovanların arasında yüzükoyun uzanmış uyur gibi yatıyordu iki kardeş... Birbirlerini sımsıkı -ve sonsuza dek- kucaklamışlardı. Bir tanesi -hangisi? Nikolay mı? Andrey mi?- öbürünü omuzuyla korumak istemiş, kolunu kardeşinin üzerine uzatmıştı. Uzanan bu kolda beyaz bir sargı görülüyordu. Parçalanmış askeri gömleğin apolet yerinde, ezilmiş, buruşmuş çavuş rütbesi zor seçilebi-

liyordu. Kardeşlerden üç beş adım ötede, siperi enlemesine kesen, içlerine yağmur suları birikmiş derin palet izleri görülüyordu.

— Kâğıtlarını ve nişanlarını al! -dedi Boris Jorka'ya ve Beryozkin kardeşlere bir daha dönüp bakmamaya çabalayarak, düğümlemiş bir sesle :

— Beni takip edin! -dedi askerlere; sonra bir kez daha yineledi :- Beni takip edin!

Siperin dibinde, dizlerine kadar gelen yapış yapış bir çamurun, su birikintilerinin içinde, hâlâ yaşayan ve yaşamak isteyen yirmi iki adam, kayarak, düşerek, çamurlara kapaklanarak koşuyor, koşuyordu.

Nicedir içinde koşup durdukları siperin bittiğini ilk gören Boris oldu. Siperin bittiği noktaya kadar koştu ve soluk soluğa durdu : bir çıkmaz sokak gibi ansızın bitivermişti siper. Bu dik yamaçtan, aşağıdaki ırmak yağmurun oluşturduğu boz-bulanık sisin içinde erimiş gibi görünüyor, onun da gerisinde çizgileri iyice silikleşmiş orman uzanıyordu.

Göğsünü aşınmış siper korkuluğuna dayayıp solukunun düzelmesini bekledi : yüreği ıslak kaputundan toprağa doğru deli gibi çarpıyordu.

Ardındaki yirmi bir adamı geçireceği bir boşluk, bir gedik, bir iğne deliği aradı, bakışlarıyla. Nedense savaşın son saatleri burada öteki mevzilere göre daha sakin geçmiş gibi geliyordu ona. Ama şimdi bakar bakmaz anlamıştı : burada iğne deliği falan yoktu. Irmağı ormandan ayıran gri boşlukta, yulaf tınazları arasında kara, dört köşe tank gölgeleri dolaşıyordu.

Ardı sıra koşup gelen askerlerin hırıltılı soluklarını, çizmelerin vicık vicık çamurda çıkardığı gürül-

tüyü ve soluklarını tutarak, kısık sesle, umutsuzca «Tanklar, tanklar!» diye haykırdıklarını duydu.

Şu anda ne yapmak gerektiğini kendisi de bilmiyordu. Ama ondan beklenen de özellikle buydu : ne yapmak gerektiğini bilmesi.

Hızla geri döndü; bir çıkmaz sokak gibi ansızın bitiveren siperde toplanan umutlarını yitirmiş, aşkına dönmüş yirmi bir insan, hummalı bakışlarında yanıp sönen kıvılcımları görünce, gözlerini onun gözlerinden kaçırdılar, sustular. Herhalde hepsi onun şu anda her şeye hazır olduğunu anlamıştı.

— Oturun! -dedi sertçe.- Herkes otursun! Kimse görünmesin! Hey siz... ordakiler... duyuyor musunuz? Oturun! Tek kişi nöbetçi kalacak! Jorka, sen nöbetel!

Arkalardan birileri :

— Ne diyor? -dediler.- Duydunuz mu, ne dedi Yüzbaşı?

— Oturun, dedi, oturun! -diye boğuk bir sesin yanıtı duyuldu.

Ve yaşamak isteyen yirmi bir insan uslu uslu emre uydu : kimi siperin dibine oturdu, kimi diz çöktü (kaputların altından titreyen dizleri ortaya çıkmıştı), kimi de yorgun yorgun siperin duvarına dayanıp başını eğdi.

«Ne diyeceğim onlara? Ne diyeceğim?» diye düşündü Boris. «Onlara ne diyeceğimi bilemiyorum».

Şu andaki hareketleri artık kendisine ait değildi : yirmi bir çift göz üzerine dikilmişti... onu bütünüyle içlerine çekmek ister gibi bakan yirmibir çift göz...

— Dinleyin beni, -dedi kesik kesik; sonra soluğunu tutmaya çalışarak yineledi :- Dinleyin... Burdan yaracağız düşman hattını. Burdan. İşte, şu gördüğü-

nüz yamaçtan. Aşağıda ırmak var. Onun ötesindeyse tanklar. -Sesini yükseltti, nerdeyse bağırırcasına :- Anlaşıldı mı? -dedi.- Tanklar!.. Irmağın ötesinde de tanklar var... Bir atılışa ırmağı geçeceğiz. Ani bir atılışla. Aynı anda ormandayız demektir. Yorgun olanlar kaputlarını çıkarsınlar. Acımayın kaputlarınıza. Lanet olsun kaputuna! Bu yarma hareketine katılmak istemeyen var mı aranızda?

Bu sert, ağır, taş gibi sözcükleri sanki karşısındakilerin kafalarına fırlatır gibi konuşmuştu ve bunu bile bile yapmıştı; acımamıştı onlara, varsın onu vicdansız biri bellesinlerdi. O kendinden emindi : tam da böyle davranması, böyle konuşması gerekiyordu... En ufak bir hatayı affetmeyen bu son atılıştan önce onları coşturması, hırslandırması gerekiyordu... Belli belirsiz bir umuda tutunmuş bu perişan insanlar için yaşam vaad eden son kurtuluş yolu bu.

Bacaklarını iki yana açmış, bir eli çamur içindeki tabanca kılıfının üzerinde, öbür elinde kahverengi bir mendil, sağırlaşan kulağını gıcıklayan kan sızıntısını siliyor ve bekliyordu : tek bir itiraz ya da hoşnutsuzluk sözcüğü duyduğu anda, bu tür koşullarda yapılması gerekeni gözü kapalı yapmaya hazırı.

«Ne yapıyorum ben? Niçin böyle davranıyorum? Böyle bir davranışı hakedecek ne yaptı bu insanlar? Yoksa kendimden başka herkesi ödleğ olarak mı görüyorum?» diye düşünüyordu umutsuzluk içinde. Bir an daha geçse, içinde sonuna dek gerili yayın boşalacağını, kendisi ve karşısındaki şu insanlar üzerindeki kontrolünü yitirerek dişlerini sıkı sıkı ağlayacağını hissediyordu. Tabancasının kaygan kılıfını parmaklarıyla sıkıp, sesini yükselterek yineledi :

— Evet, aranızda bu yarma hareketine katılmak istemeyen varsa, çıksın!

Kimse karşılık vermedi. Kendilerine bu sözlerin yöneltildiği insanlar, köy yönünden gelen ve kısık bir öksürüğü andıran mitralyöz seslerine kulak kabartarak yağmur altında kımıltısız 'oturuyorlardı. Siper korkuluğu üzerinde yatan Jorka Vitkovski, birden başını sipere sarkıttı, dudaklarını ısırarak askerlerin yüzüne gizemli gizemli baktı, sonra :

— Galiba gelenler var, -dedi fısıldayarak.- Siperleri kontrol ediyorlar herhalde... Buraya doğru geliyorlar... -Ve karnının üzerinde siperin içine kaydı, otomatığının disk jarjörüne avcuyla vurdu.

Herkes siperin içine atladı. Boris otomatığını doğrultarak :

— Sessiz olun! Kimse yerinden kımıldamasın! -dedi.

Üzerlerinde donuk donuk parlayan yağmurluklar bulunan birkaç kişi, aralarında alçak sesle konuşarak siper boyunca yürüyor, aradabir çömeliip fenerlerini yakarak siperlerin içine gözetiyorlardı. İçlerinden birinin, hemen yakınlarda biryerden ötekileri çağırdığı duyuldu :

— Felix, Felix! Komm zu mir! Sie schlafen! (*)

Siper korkuluğunun üzerinde üç kişi göründü, bir tanesi çömelerek siperin dibini gösterdi (gösterdiği yer galiba Beryozkin kardeşlerin yattıkları yerd) sonra da otomatığını doğrultarak tetiğe uzun uzun bastı.

Bunu izleyen birkaç saniye içinde de bu üç Alman, Boris'in ve Jorka Vitkovski'nin otomatikleriyle aynı anda açtıkları ateşle yere yıkıldılar.

(*) Feliks, Feliks! Buraya gel! Uyuyorlar! (Alm.).

— Beni takip edin!

Ondokuz adam siperden çıkıp, kayarak, düşerek, yuvarlanarak yamaçtan aşağı, nehre inmeye başladılar. Yukarda üç kişi kalmıştı : Jorka Vitkovski ile, Boris'in adlarını bile bilmediği iki asker. Görevleri aşağı inenleri örtü ateşiyle korumaktı. Yağmur yapış yapış, vıcık vıcık bir çamur deryasına dönüştürmüştü her yanı. Boris de birkaç kez düşmekten kurtulamadı yamaçtan inerken ve ancak bu düşüş sırasında yakalayabildi sağlam kulağı yukardan gelen silah seslerini.

— İleri!.. İleri!..

Paramparça bir çığlık olarak yükseldi bu komut boğazından ve bütün öteki sesleri bastırdı.

Kapkara görünen suyu, kara çalıları, cilâlıymışçasına parlayan kil kıyı şeridini gördü. Çalıların arasında ateş çizgileri halinde kurşunlar uçuşuyor, dalları koparıyor, kof bir ses çıkararak kile şaplanıyordu. Hiçbir şey anıyamıyordu Boris : ateş çizgilerinin oluşturduğu kızıl bir duvar vardı sanki karşılarında. Her yandan ateş ediliyordu : tam karşılardan, sağlarından, sollarından, köy yönünden...

Bu kızıl çizgi sürüsü ısıklar çalarak, vızıldayarak ırmağın, kıyının üzerinde uçuşuyordu. Boris, yalnızca, cilâlıymışçasına parlayan ve hızla kendisine doğru yaklaşmakta olan kil kıyı şeridini görüyor, ateş çizgileri arasında, en önde koşuyordu. Duyduğu tek ses kendi sesiydi, kendisine bile yabancı, kendisine bile korkunç gelen :

— İleri!

Birara, tam önünde, öne doğru eğilmiş, geniş bir sırt gördü. Ardındaki askerlerden biri kendisini geçmişti. Boris askerin kaput kuşağının kopmuş, dolaklarıninsa çözölmüş olduğunu ve ardısıra kile ve

çamura bulanmış olarak sallanıp durduğunu farket-
ti. Çözölmüş dolaklarla kopuk kuşak, asker koştuk-
ça bacaklarına çarpıyordu. Derken, Boris'in önünde-
ki bu sallanma durdu, asker bacaklarını hızla silke-
leyerek botlarına yapışan çamurları havaya fırlattı,
sonra da gözden kayboluverdi. Boris daha ne oldu-
ğunu anlamadan yüzüne çarpan bir çamurla boylu
boyunca yere kapaklandı. Altında kocaman, kımıltı-
sız, yumuşak bir beden hissetti. Güçlü bir el kapu-
tunun eteğini tutmuş, kendine doğru çekiyor, şaş-
kınlıkla irileşmiş bir çift bulanık göz, onun gözlerini
arıyordu. Boris askerin hırlamayı andırır sesini duy-
du :

— Acele etme, Yüzbaşı... Nasılsa hepimiz öbür
dünyayı boylayacağız... -Ve kaputunun eteğini bıra-
kıp, Boris'i göğsünden yakaladı, acılı bir gülümse-
meyle çarpılmış dudaklarında kanlı köpükler, bastır-
maya başladı :- Yalnız tabi hepimiz farklı zamanlar-
da...

Boris çevresine bakındı. Kızıl ateş çizgileri baş-
larının dört bir yanında titreşiyor, göğe doğru uza-
nıyordu. Kıyı boyunca kimsenin koştığı yoktu. Bir-
kaç asker gördü, onlar da koşmuyor, sürünüyordu.
Yukardan, örtü ateşi için üç kişi bıraktıkları tepeden-
se, Alman otomatikleri, kıyıda sürünenlerin üzerine
ateş yağıdırıyordu.

— İleri!.. İleri!..

Fırlayıp kalktı Boris ve birkaç adım atıp yeniden
ardına baktı. Askerler hâlâ sürünüyorlardı. Öfkeden
yüreği kabarıp gibi oldu; gırtlığında atıyordu sanki
yüreği. Vahşi bir sesle :

— İler-i-i! -diye bağırdı ve otomatiğini doğrult-
tu.- İleri-i-i! Ayağa kalkın!

Askerlerin ayağa kalkmalarıyla yere düşmeleri bioldu. Sanki yer kendine çekiyordu onları.

Boris sıçraya sıçraya ırmağa doğru koşmaya başladı.

Suyun soğukluğunu duymadı bile. Dizlerine kadar gelen su, sanki onu bukağılamak ister gibi bacaklarını her yandan sarmış, sımsıkı tutuyor, bırakmıyordu. Suyun karşı koyucu gücünü yenmek için büyük çaba harcaması gerekiyordu Boris'in. Yine de, başının üzerinde vızır vızır uçuşan kurşun yağmuru altında, şoluk soluğa koşuyor, otomâtiğinden ateş ediyor, bağılıyor, küfrediyordu. Kabarıp nerdeyse boğazına yükselen yüreği ise, iradesinden bağımsız olarak, başına küt bir merminin çarpmasıyla suya yuvarlanmayı bekliyordu. «Bu ne? Ölmekten mi korkuyorum yoksa?» diye düşündü bir an.

Su, gök, yağmur altındaki karşı kıyı, her şey, yüksek ateşten sayıklıyor ya da düş görüyormuş gibi kurşuni bir burgaç halinde dönüyor, uğulduyor, hızla kayıyordu. Hemen yanibaşında birisi düştü : düşerken çenesini saçma bir şekilde yukarı atmış, kollarını ileri uzatmıştı. Silahını da düşüren askerin bir an kendisini geçtiğini gördü Boris. Eşya torbası, çocuk sırtını andıran incecik sırtında sallanıp duruyordu. Kurşunla yaralanan elini parmaklarıyla mence ne gibi sıkmıştı. Birden ağzı şaşkınlıkla açıldı askerin, gözleri korkuyla dışarı uğradı... Elini yüzünden geçirip kendini usulca suya bıraktı... ve sanki bir saniye önce orada değilmiş gibi suda kaybolup gitti.

Kıyı iyice yaklaşmıştı ve Boris artık koşamıyordu; akıntı kendisini sık sık yere yıkıyor, o da yeniden kalkıp yalpalaya yalpalaya yürürken, hırıltılı bir sesle :

— İleri! -diye haykırıyordu.

Sonunda parmaklarını kıyının kili andıran kumlarına geçirebildi ve boylu boyunca yere serildi. Gücü iyice tükenen ve titreyen ellerine asılarak bedenini yavaş yavaş sudan çekmeye başladı. Ama ayağa kalkamıyordu. Bunu yapabilecek gücü yoktu. Burada durup biraz soluklanmayı ise aklından bile geçiremedi. Kıyıda, Alman tanklarının hemen önünde yatmakta olduğunu hissediyor, yerinden kımıldamıyordu.

Birden, tam kulağının dibinde bağırıldığını duydu :.

— Yüzbaşı yoldaş! Yaralı mısınız?

Suda ıslanmış otomatığını morarmış parmaklarıyla yüzünün hemen yanında kumlara bastırarak sıkı sıkıya tutmakta olan Boris yattığı yerden Jorka'nın kaygıyla çarpılmış soluk yüzünü belli belirsiz seçti. Güçlkle :

— İleri, Jorka! -dedi.- Ormana... Ötekiler nerde?

— Sklyar burda! -diye bağırdı Jorka, gözlerini kaçırarak.- Ötekiler de işte şurdalar!

Boris çevresine bir gözattı ve dişlerini sıkarak bir dizinin üstünde doğruldu. Birkaç asker parmaklarını kıyının kiline geçirmişler, çenelerini titreyen ellerine bastırarak güç almaya ve suda ıslanmış ağır bedenlerini kıyıya çekmeye çabalıyorlardı. Başlarının üzerinde, nerdeyse su yüzeyini sıyrırcasına kurşunlar vızıldıyordu.

— Ormana! Ardımdan gelin! Ormana!

Birden, karşılarında, bir görünüp, bir tınazlar arasında kaybolarak birileri onlara doğru koşmaya başladı. Ardından, homurtularla, bir tankın heyulayı andıran kara gölgesi görüldü. Tankın açık kapağından dışarı kıpkırmızı bir ışık demeti fışkırıyordu : tankın mitralyözünün kustuğu bu ateşe, yakıcı bir buharı andıran yanık benzin kokusu karışıyordu. Tankın ar-

kasından, sırtındaki üçgen yağmurluğun eteklerine bacakları dolana dolana birisi fırladı, çömeldi, otomatliğini doğrulttu. Ancak Boris ondan önce bastı tetiğe ve aynı anda da kulağının dibinden gökkuşağının yedi renginde ateş çizgileri uçtu. Tankın kara gövdesi yeniden belirdi önünde. Tankın üzerinde iki kişi vardı : birisi ateş ediyor, ötekisi ellerini kaldırmış birşeyler bağıırıyordu. Sonra ikisi birden kayboldular. Boris, ayağının yumuşak bir toprak yığınının takıldığını farketti; baktı, tek kişilik bir avcı çukuru, içinde bir mitralyöz, bir de bembeyaz bir surat; bu surata elini tetikten kaldırmadan uzun uzun ateş etti.

— Beni takip edin! Geride kalmayın!

Birdenbire zifiri bir karanlık ve kulaklarına pamuk tıkamışlarcasına yoğun bir sessizlikle kuşatıldılar. Etraf aşırı ıslaktı. Boris bir kuyunun içindeymişçesine koşuyor, ağzından derin soluklar alıyordu. Dört bir yandan dikenli tel gibi uzanan dallara takılıyor, tökezliyordu. Arkasından düzensizce otomatikler takırdıyor, ama silah sesleri Boris'in bilincine ulaşmadan sönüp gidiyordu : onun şu anda bilincinde aydınlık bir biçimde yer eden tek şey, Alman safalarını yarıp sonunda ormana ulaşabildikleriydi.

«Galiba sağ salım getirebildim herkesi buraya» diye düşünürken birden kaskatı bir sessizliğin içinde yapayalnız olduğunu farketti. Durdu. Ardsıra koşan kimse yoktu; hiç ses gelmiyordu arkasından. Geri döndü, düşecekmişçesine yalpalayarak bir iki adım attı. Evet, kimsecikler yoktu arkasında. Yapayalnızdı. Bu kez gerisin geri, tek tük silah seslerinin geldiği nehre doğru koşmaya başladı; çalılar yüzünü gözünü çiziyor, kanatıyordu. Birden, silah sesleri arasında, hemen önündeki çalıların hışırdadığını farketti ve otomatliğini doğrultarak :

— Kimdir o? -dedi kısık sesle.

— Yüzbaşı yoldaş? Benim... Nereye gidiyorsunuz böyle? Almanlar var o yanda.

— Jorka?! Ötekiler nerde? Ötekiler nerde?

Tankların altında can verdi hepsi. Ardınızsıra koşup geliyorlardı, sonra...

Yüzyüze durmuşlar, kesik kesik soluyorlardı.

— Sklyar'ı arıyordum ben de, -diye sürdürdü Jorka.- Gördüm kendisini... Sizin arkanızdan koşuyordu. Bulbanyuk'un çantasını verdi bana. Bakın, burada. Ormana ulaşabildi o. Gördüm...

— Ötekiler nerde? İnanamıyorum! Bizden başka birileri daha muhakkak ulaşabilmiştir buraya!

— Gördüm Sklyar'ı, gördüm, -diye yineledi Jorka, sonra heyecanla kulak kabartarak :- Yüzbaşı yoldaş, buradan hemen uzaklaşmamız gerek, -diye fısıldadı.

Boris kederli kederli :

— Olamaz! Muhakkak birileri daha ulaşabilmiştir buraya! Ulaşabilmiştir! -diye yineleyip duruyordu.

— Sklyar'ı gördüm ben. Arasak kendisini...

Eğrelti otlarından yayılan acı-çürük kokusundan boğulacak gibiydiler. Boris bambaşka, yabancı bir sesle :

— Evet, gidelim, -dedi.

— Durun bir dakika.

— Ne oldu?

— Durun. Duyuyor musunuz?

— Ne var? Ne oluyor?

— Konuşuyorlar. İlerde konuşan birileri var.

— Kim konuşuyor? Hayal görüyorsun Jorka! Hadi gidelim!

— Durun. Konuşuyorlar. -Jorka, alabildiğine gergin ileri doğru birkaç adım attı, sonra birden al-

çok sesle :- Sklyar! -diye seslendi; az bekledi; daha yüksek sesle :- Sklyar! -diye yineledi.- Buraya gel!

— Jorka, birşey duyduğundan emin misin?

— Susun, dinleyin!

İkisi de susup kara ormanı sarmış yoğun sessizliğe ve ıslak yaprakların üstünden kayan su damlacıklarının belli belirsiz şırıltısına kulak kabarttılar. Derken pek uzak olmayan bir yerden gelen insan sesleri duydular; sesler az sonra kesildi.

Jorka yeniden :

— Sklyar! -diye seslendi.- Sklyar, buraya gel! Sklyar!

Boris'le Jorka arasında ve az öteden gelen seslerle bu ikisi arasında sessizlik kaskatı bir hal almıştı.

Jorka bu kez olanca sesiyle bağırdı :

— Sklyar! Buraya gel! Buraya gelsene şaşkın adam! Biziz!

Kaskatı sessizlik sürüyordu. Jorka'nın sesinin yankısı dalları kımıldatmış, hemen yanlarında bir yerde yapraklarda su damlacıklarının şıpırdadığı duyulmuştu.

— Sklyar!

Birden, gergince bir sesin çalılarının ardından açıkça karşılık verdiği duyuldu :

— Ben-nim!..

Jorka sevinçten usulca güldü ve kararsız, kendine güvenmeyen sesin geldiği yöne doğru dalları telaşla aralayarak atıldı. Aynı anda da bir otomatğin takırtısıyla sessizlik paramparça oldu. Boris, Jorka'nın koşarken, tam göğsüne yönelmiş bir ateş demetine çarpışını gördü.

Kendini yere atarken çılgın gibi :

— Jorka! Geriye! -diye bağırdı ve yattığı yerden çığlığına karşılık olarak yine sessizliği duydu.

Duyulan tek ses, çalılardaki su damlacıklarının belli belirsiz şıpırtısıydı.

— Jorka!

Deminki gergince sesin, yine açıkça ve biraz uzatarak :

— Ben-nim! -dediği duyuldu.

İşaret parmağının ilk boğumu, tetiğe kendiliğinden gitti, bastı ve keçeleşmiş gibi bir iki saniye orada kaldı : otomatik, canlıymışçasına zangır zangır sarsıldı Boris'in omuzlarında; bu uzun yaylım ateşle disk şarjördeki bütün mermiler tükenmişti, ama işaret parmağı hâlâ telaşla tetiği sarsalayıp duruyordu...

Boris kendine geldiğinde yine donup kalmışçasına kaskatı bir sessizliğin içinde buldu kendini; yüreğinin boğuk vuruşlarını duyuyor, soluk alamıyordu.

Yerinden doğruldu, hiçbir şey görmeden, yoklaya yoklaya, Jorka'nın ölümle buluştuğu çalıların oraya yürüdü. Sağını solunu yoklayarak Jorka'yı buldu. Kolları iki yana açık, yüzükoyun yatıyor ve hiç kırmılamıyordu. Boris onu gevşemiş omuzlarından tutup sırtüstü çevirdi, sevecenlikle birkaç kez ismini yineledi. Jorka hâlâ soluk alıp veriyordu. Sımsıcaktı soluğu. Boris onun paramparça olmuş, sıcak, kaygan, vıcık vıcık göğsüne dokundu ve bu neşeli, sarı saçlı, korkusuz delikanlının serüveninin burada bittiğini anladı.

Yoğun karanlığı geçit vermez bir duvarı andıran ormanda, su damlacıklarının uykulu şıpırtılarını duya duya tek başına yürüyordu. Sık sık gücü kesilir gibi

oluyor, iki eliyle birden sarkan dallara tutunup, ateş gibi yanan yüzünü, serinletmek için ağaçların ıslak, pütürlü kabuklarına bastırıyordu. Koskoca taburdan geriye kalan ve kıyıdaki tank setini aşarak buraya ulaşabilen tek kişiydi. Yanında taburdan hiçkimse yoktu. Yanında taburdan yalnızca teğmen Yeroşin'le Binbaşı Bulbanyuk'un çantaları, Beryozkin kardeşlerin kâğıtları ve nişanları ve Jorka'nın kâğıtlarıyla nişanları vardı.

Bazan bu yoğun karanlıkta, çevresinde birtakım sesler uçuşuyor, kıpkırmızı, kocaman, şekilsiz yüzler dolaşıyor, tanklar kesik kesik uğulduyormuş gibi geliyordu. İrkintiyle elini tabancasına götürüyor, parmaklarını acıtacak kadar tabancasını sıkıyor ve durup yüzünü ağaçların ıslak gövdelerine bastırıyordu. Böylece kendine geliyor, ancak bu kez de yüreğine bir mermi kırığı gibi saplanan derin bir kederin tüm varlığını kapladığını duyuyordu.

Eskiden, insanın bastıramıyacağı hiçbir acının olamayacağına inanırdı; şimdiyse içinde duyduğu bu acıyı bastıramıyor, bastırmaya da çalışmıyordu. Kendinden geçtiği anlarda bile belleği, sanki onu cezalandırmak gibi özel bir görevi varmışçasına canlılığını, etkinliğini sürdürüyordu.

Yol ya da ona benzer birşey aramadan, hep aynı yönde yürüyordu. Aradabir, göğsüne sert, sivri, buz gibi birşey batmışçasına duraksıyordu.

«Neden herkes ölümden korkar? -diye düşünüyordu.- Evet, galiba biliyorum nedenini... Çünkü ölüm boşluk ve yalnızlık demektir. Sonsuz bir yalnızlık... Ben de bir tabura komuta ediyordum, şimdi o taburdan yalnızca ben kaldım. Peki bu ölüm değil mi? Herkes ölmüşken ben niçin yaşıyorum? Ben... tek başıma?»

Avucu, göğsündeki dinmeyen acıya dokundu, bu acıyı yokladı. Ama ne bu acıya, ne de kendine acıyordu Boris. Öbür elinin işaret parmağı TT'sinin tetiğinin sertliğini yoklamak ister gibi tetiğe bastırarak ileri geri kımıldayıp duruyordu. Gözlerini kapayıp sımsıcak terler dökerek yeniden düşünmeye başladı: «Neden? Bu yarma hareketi böyle bir bedel ödemeye değer miydi? Neden giriştim böyle bir çılgınlığa? Şimdi, burada yargıç kim? Galiba ben, kendi kendimin yargıcı durumundayım? Kendimi öldürmem, hatıralara karşı, kendime karşı ve insanlara karşı kendimi temize çıkarmak mı olacak?» Ve önünde başka bir çıkış yolu bulunmayan Bulbanyuk'u anımsadı imrenerek, kiskanarak.

Birden, belirsiz, tam anlaşılmayan sesler duydu; sinirleri ayakta, durdu: «Bu da nesi? Demek yanıbaşında yol uzanıyormuş? Şu işe bak! Benim de istediğim buydu: demek siz kendiliğinizden benim üzerime geliyorsunuz? Meğer her şeyi nasıl da kılı kılına hesaplarmışım! Hay sağolasınız e mi!» Keçeleşmiş dudaklarıyla gülümsedi, dişlerini sıktı, çalıları aralayarak doğruca seslerin geldiği yana yürüdü; tabancasını sıkmaktan parmakları bembeyaz olmuştu. Ama hiçbir yerde yol falan görünmüyordu. Üstelik duyduğunu sandığı sesler de kesilmişti.

Seslerin ne taraftan geldiğini birtürlü anımsamıyordu; dehşetli bir şaşkınlıkla, «Bu da nesi?» diye düşündü.

Sonra, hemen arkasından otomatik takırtıları duydu, dönüp baktı: ormanın karanlığında yol yol kırmızı ateş iplikleri geçiyordu gene. Hınçtan ve nefretten titreyerek gerisin geri o yana doğru yürümeye başladı: sağ kalanları toplamadan buradan bir yere gitmeyecekti.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Savaş alanından çok acele kaydıyla tümene çağrılan Albay Gulyayev şafak vakti Dinyeper'in sol kıyısına geçip, sabaha doğru tümen karargâhında oldu.

İverzev'in, göğsündeki çapraz deri kayışlar sıkı sıkıya gerili yaveri, sigarasının dumanını neşeyle tavana doğru üfleyerek :

— Nerden geliyorsunuz Albayım? -dedi ilgiyle.- Üstünüz başınız çamur içinde! Bütün yağmurluğunuz... Irmağı dövüyorlardı herhalde? Hayır mı? Kayıkla mı geçtiniz bu yana?

Gulyayev yaverin üzerine yürüyerek :

— Üzerinize vazife olmayan işlere karışmayın? -dedi.- Şu sigaranızı bırakın ve hemen geldiğimi bildirin! -Sesini tehdit ederce yükseltti :- Duyuyor musunuz beni? Siz! Hemen!

Yaver istifini bozmadan, gömleğini çekiştirerek düzeltti, kapının ardında kayarcasına kayboldu, bir saniye sonra da çıkıp sık taranmış saçlı başını uysalca eğerek :

— Hemen bekliyorlar sizi, -dedi; «Albay yoldaş» sözünü bilerek eklememiş, böylece Gulyayev'den öcünü kendine özgü bir incelikle almayı başarmıştı.

Masasının bir ucuna beyaz bir peçete serili Albay İverzev, uykusuz bir geceden sonra yemek yiyor,

daha doğrusu kahvaltı ediyordu. Tabağındaki eti dalgın dalgın önüne bakarak keserken, Gulyayev'in içeri girdiğini görünce çatalını bıçağını bıraktı, peçete- siyle çabucak ağzını sildi ve uykusuzluk akan mas- mavi gözlerini Albaya dikip soğuk soğuk baktı, bir süre bekledi. Gulyayev'in somurtuk yüzünde, neler olup bittiğini anlamamaktan kaynaklanan bir öfke anlatımı vardı. Göz kapaklarının altı torbalanmıştı, yüzü şişti.

— Belki yanlış zamanda geldim, Albay yoldaş, ama...

İverzev onun sözünü keserek :

— Taburlarla bağlantı kurdunuz mu? -dedi; her- kese haddini bildiren o kupkuru ve resmi ses tonuy- la konuşuyordu.

Albay Gulyayev, boğuk bir sesle :

— Bulbanyuk'un taburuyla bağlantı yok, -dedi.- Maksimov'un taburu çarpışmaya başladı, bizden ateş isteğinde bulundular. Sizse ateş açmamamızı emret- tiniz. Neler olup bitiyor, anlayamıyorum Albay yol- daş. Alay komutanı olarak, durumu anlamamı sağ- layacak açıklamalarınızı bekliyorum.

Gulyayev tam masanın önünde duruyor ve su- ratı bir karış, İverzev'in sağlıklı, genç yüzüne sert sert bakıyordu.

İverzev, oynak parmaklarının sinirli bir hareke- tiyle masanın üzerinde duran ucu düzgünce yontul- muş kalın kurşun kalemi alarak sabırsızca :

— Demek oluyor ki, emri anlamamışsınız? -de- di.- Öyle mi?

— Evet, Albay yoldaş, şimdilik öyle...

İverzev, ellerini arkasında kavuşturup çizmele- rini gıcırdatarak yürüdü, Gulyayev'e yaklaştı. Yapılı bir adamdı ve Gulyayev'den bir baş kadar uzundu.

Gulyayev, Albayın ışıl ışıl tıraşlı sert çenesine, ter-temiz yakalığına baktı.

İverzev, konuşmuyor da, sözcüklerden demir dö-küyormuş gibi :

— Dneprov kentinin güneyine bizim sahamızdan yapılacak yarma harekâtı emri geri alındı, -dedi.; Tü-men olduğu gibi, Dneprov'un kuzeyine kaydırılıyor. Kenti kuzeyden taarruzla alacağız. Bulbanyuk'la Maksimov'un taburları ise bu kaymanın dışındalar; şu anda savaşa tutuştukları yerde kalacak onlar. Em-rin özü bu.

Pencereleri kalın kâğıtlarla kapatılmış odayı her-halde geceleyin ısıtmış olacaktı, çok sıcaktı. İe-risi yanmış saman ve hafif kolonya kokuyordu. Al-bay Gulyayev koltuk altlarının şiddetle terlediğini his-setti; alnından, boynundan yürüyen terleri silmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu içinde. Ama terini silecek yerde, kımıltısız gözlerinde kurşun gibi ağır bakışlarla İverzev'e bakıyordu. İkisi de konuşmuyor-du. Derken Gulyayev'e ardında biri duruyormuş gibi geldi; ardında birisi sesli sesli soluyordu. Bütün be-deniyle geri döndü ve Tümen kurmay başkanı Yar-bay Savelyev'le gözgöze geldi. Anlaşılan Yarbay hiç gürültü çıkarmadan içeri girmiş ve durup beklemiş-ti. Zayıf, zeki yüzü sağlıksız bir renkteydi; yanakları çökük ve gölgeliydi. İverzev'le Gulyayev'i yalnızca gözleriyle selamladıktan sonra karargâh sessizliğine alışkın bir insanın sakin, hafif, tekdüze sesiyle ko-nuşmaya başladı :

— Seksen dördüncü alay yerinden ayrıldı, şu anda yürüyüş halinde. Onbeşinci alay, topçu alayı-nın arkasında. Topçular bir saat önce yürüyüşe geçtiler. Onbeşinci alaysa az önce... Semyonov, telefon bağlantılarını sökelim mi, diye soruyor.

İverzev omuz silkerek :

— Buna siz tek başınıza da karar verebilirsiniz, -dedi ve yeniden Gulyayev'le kaldıkları konuya döndü :- Görüyor musunuz, Albay bu son emrin özünü ve anlamını anlayamamış. Yoksa emir yeterince açık değil mi? Kimbilir, belki de biz sizinle ordu komutanlığının emrini tam anlamadan uygulamaya geçtik?

Savelyev, yine öyle alçak sesle ve sakın, ama ısrarla :

— Semyonov telefon hatlarını ne yapalım? diye soruyor, -dedi.- Savaş alanıyla, yani Verzilin'in bölüğü ve Kondratyev'in bataryasıyla alay karargâhı arasındaki telefon hatları toplanacak mı toplanmayacak mı?

Gulyayev artık onların arasında geçen bu konuşmanın anlamını kavramaya çalışmıyordu. Savelyev'in gözlerinde kendisine yönelik ilgi ve acıma dolu bakışları yakalamış ve kendi alayının, alayına bağlı taburların yazgısının alay komutanı olarak kendisine değil, İverzev'i de, Albay Gulyayev'i de, onun adamlarını da yöneten, her şeyi bilen ve her şeye yön veren üstün bir güce bağlı olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Durumunun ne denli çetrefil olduğunu anlayan Gulyayev, sonunda :

— Hayır, -dedi,- emrin özünü anladım. Ama, taburlar savaşa girdiler, Albay yoldaş... Bizden de ateş istiyorlar... Öte yandan, anlayabildiğim kadarıyla, topçu alayı da kaydırılan birlikler arasında ve şu anda yürüyüşe geçmiş bulunuyor... Bu durumda Bulbanyuk'a ve Maksimov'a gereksindikleri ateş desteğini kim verecek?

İverzev sabırsızlıkla kaşlarını kaldırıp Gulyayev'e döndü, acır gibi bakmaya başladı. Gulyayev'e soru-

sunun anlamsız ve gereksiz bir soru olduğunu anlatan bakışlardı bunlar.

— Ne diyorsunuz siz Albay? -dedi, mavi gözleriyle soğuk soğuk bakarak; gözlerindeki kararlılık ışıkları Gulyayev'e onun her şeyi ölçüp biçtiğini ve kararının kesin, değişmez olduğunu anlatıyordu. -Hey, tanrım! Sanki orduya dün girmişsiniz gibi konuşuyorsunuz! Size tümenin ordu komutanlığının emriyle kaydırıldığını açıklama gereğini duymuyorum. Ben size yalnızca şunu yineliyorum : her iki taburun da şu anda savaşa tutuştukları yerde çok önemli görevleri var. Bu görev, bulundukları yerde düşmanı oyalamaktır. Bulbanyuk'la Maksimov'un taburları düşmanda, tümenin Dneprov kentinin güneyinde, yani Novo-Mihaylovka ve Belohatka'da savaşacağı izlenimini yaratmalı. Harekâtın amacı : taburların, düşman kuvvetlerinin bir kısmını ve düşmanın sabit olmayan yedeklerini kendi üzerlerine çekerek, düşmana şaşırtmaca vermek ve hedefte yanılmalarını sağlamaktır. Düşmana asıl darbe kentin kuzeyinden indirilebektir. Sanırım durumu artık anlamışsınızdır? Vaktimiz çok sınırlı. Hangi yolla olursa olsun, taburlara ne yapıp edip ulaştıracağınız emir, mevzilerini son kurşunlarına dek savunmak, bir adım bile geri çekememek olacaktır.

Gulyayev, hiçbir şey anlatmayan donuk bakışlarla İverzev'in dudaklarına bakakalmıştı. Her şeyi anlıyordu.

Yarbay Savelyev piposunu doldurmuş, yakmıştı. Nefes çekerken solgun yanakları iyice içeri çöküyordu.

Hep o sakin, tekdüze sesiyle :

— Vasili Matveyeviç, -dedi.- Ben az önce Maksimov'la radyo bağlantısı kurdum ve kendilerine em-

ri ilettim. Ama Bulbanyuk'la birtürlü bağlantı kuramıyoruz.

Gulyayev, İverzev'e dönerek :

— Size taburların durumunu arz ediyordum, Albay yoldaş, -dedi.- Sözkonusu iki tabura komşu topçu birlikleriyle ilişki kurulamaz mı acaba? Ya da hava kuvvetlerinin desteği..?

— Bize bağlı uçakların tümü Dneprov'la meşgul. Belli başlı topçu birlikleri de kentin kuzeyine yığılmış durumdalar ya da oraya doğru yürüyüş halindedeler. Ve bizim gereksiz açıklamalarla zaman yitirip durduğumuz şu anda Almanlar Dneprov'un kuzeyine tank saldırıları düzenleyip duruyorlar. Taburları Kondratyev'in bataryası destekleyecek. Elinde ne kadar cephanesi varsa, hepsiyle... Hava kuvvetlerine gelince... Kendileriyle ilişki kurmuş durumdayım. Saldırı uçakları yardım edecek taburlarınıza. -İverzev, Gulyayev'in kocaman yüzüne dik dik baktıktan sonra, soğuk bir tavırla :- Galiba emin olmadığınız birşeyler var, Albay, -dedi.- Nedir? Neden kuşkulaniyorsunuz?

— Emin olmadığım şeyler mi?

Savelyev hiç konuşmadan piposunu çekiştiriyor, çizmelerine bakıyordu; baldırlarının zayıflığı, bacaklarını sımsıkı saran çizmelerinden bile belli oluyordu.

Gulyayev ters ters :

— Alay komutanı olarak, bu taburlardan birinci derecede ben sorumluyum, -dedi; İverzev'in buz gibi mavi gözleri, bu gözlerdeki kendine yönelik acıma, Savelyev'in, kendisinin durumunu anladığını ama elinden birşey gelmediğini anlatan çaresiz suskunluğu çileden çıkarmıştı Albayı.- Taburlara destek ola-

cağını söylediğiniz Kondratyev'in bataryasında yalnızca iki top olduğunu biliyor musunuz?

Savelyev, incecik parmaklarıyla ıslak ıslak pırıldayan şakaklarının hemen üzerine, saçlarının dökük olduğu yere dokundu, sorgu dolu bakışlarını önce Gulyayev'e, sonra İverzev'e kaydırıldı. Tümen komutanı geçip masasına oturmuş, donuk bir yüzle parmaklarını harita üzerinde trampet çalar gibi tıklattıyordu. Sonra birden oldukça yüksek sesle ve tane tane :

— Gidin ve emri derhal uygulayın! -dedi.- Bulbanyuk'un taburuyla bağlantı kurabilmek için her yolu deneyin! Anlaşıldı mı?

Yüzü benek benek kızaran Gulyayev :

— Anlaşıldı, Albay yoldaş, -dedi ve üzerinde hâlâ Dinyeper'in kurumamış suları duran yağmurluğunu ağır ağır ilikleyerek, ekledi :- Herşey anlaşıldı.

Soluğunu tutarak şapkasını giydi. Öbür odaya geçti.

İverzev'in yâveri, şu incelikli öç almayı bilen kibar teğmen, pırıl pırıl çizmeli bacaklarını sıranın üzerine atmış, tembel tembel sigara içerek yazıcılarla sohbet ediyordu. Gulyayev'i görünce oturuş pozunu hafifçe değiştirerek, gözlerini omuzlarının üzerinden devirip Gulyayev'in iri vücuduna, eski yağmurluğuna baktı, sigara dumanlarını eliyle kovalayarak, mahmur mahmur :

— Güle güle efendim, -dedi.- Selâmetle gidin. Sizi geçirmemizi ister miydiniz?

Komutanlara yakınlıklarından cesaret bulan küstah yaverlerden ve kibar, nazık yazıcılardan nefret eden Gulyayev, karargâhın merdivenlerinden inip karanlık avluya çıkarken, «Şımarık pezevenk! -diye düşündü.- Beş para etmez züppelerle, sünepelerle dol-

durmuşlar karargâhı! Hayır! Ostrouhov'un zamanında bu karargâh hiç böyle değildi!»

Karanlık avluda kavaklar hışırdıyor, hafiften yağmur çiseliyordu.

Gulyayev yola çıktı, kendisini bekleyen «Willys»i-ne bindi.

İverzev iki saat önce ordu komutanlığından bir emir almıştı. Bu emre göre, tümenini Dneprov'un kuzeyindeki savaş alanına kaydıracak, burada Alman tank saldırıları karşısında güç durumda kalan 13. hasa tümeniyle birleştirecek, sonraki görev olarak da kentin ele geçirilmesi için düzenlenecek saldırıya katılacaktı. İverzev bu emri alınca, bütün o başarısız girişimlerden sonra Dinyeper'i adalar bölgesinde zor kullanarak geçmenin, genel saldırı açısından, daha önce düşündükleri kadar belirleyici, sonucu etkileyici bir rolü olmadığını hissetmişti. Tümenin daha önceki görevi, ne pahasına olursa olsun sağ kıyıya geçmek, Yüzbaşı Verzilin'in tuttuğu savaş alanını genişletmek ve Dneprov'un güneyinden genel saldırıyı başlatmaktı. Bu görev şimdi değişmiş bulunuyordu.

Emri aldığı anda, Maksimov'un taburunun kuşatma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu, taburların çarpışmaya başladıklarını ve tümenden ateş istediklerini biliyordu. Bu yüzden bir an, göğsünde, kaburgalarının hemen altında buz gibi bir soğukluk, ayaklarında karıncalanma hissetmiş ve komutana, Alman savunma mevzilerinin gerisindeki iki taburun çarpışmaya başladıklarını, Maksimov'un taburunun muhtemelen çember içine düştüğünü, tümenin saldırıya hazır durumda beklediğini söylemiş ve bunları söylerken bir yandan da sürekli olarak, radyo bağ-

lantısının kesildiği Bulbanyuk'un taburunu, cephane ve silah araç gereç eksiklerinin ne kadar büyük olduğunu düşünmüştü. Savaş malzemesi yüklü katarın Alman uçaklarınca tahrip edildiğini, tümenin şu anda bu savaş malzemelerinden yoksun olduğunu söylediğinde ise komutanın kaşları çatılmıştı. Bunun üzerine İverzev alelacele, her şeye karşın trendeki malzemenin yarıdan fazlasını kurtarmayı başardıklarını söylemiş ve Alman hava saldırısına uğrayan istasyona kendisinin de gittiğini ve öteki tümenlerin de silah ve cephaneye ne kadar gereksinimleri olduğunu kendi gözleriyle gördüğünü, bu yüzden de yedek depolardan silah ve cephane isteklerinin olmadığını eklemişti. Öteki tümenlerin karşı karşıya bulunduğu yoksunluklar, başka bir deyişle hakkaniyet duygusu, bunun böyle olmasını gerektiriyordu.

Generalin söyledikleriye şunlar olmuştu :

— Taburlarınız Alman savunmasına etkin darbeler indiriyorlar. Şu anda Dneprov'un güneyinde, Novo-Mihaylovka ve Belohatka yöresinde çarpışmalar başlamış bulunuyor. Bunlar, yardımcı nitelikte çarpışmalar. Taburların amacı : düşman kuvvetlerinin bu bölgede çakılıp kalmasını ve düşmanın, ordumuzun asıl darbeyi indireceği Dneprov'un kuzeyine birliklerini kaydırmasını engellemektir. Sizin tümeniniz de kuzeyden saldıracak asıl kuvvetlere dahil edilmiştir. Herhalde ne demek istediğimi anlamışsınızdır?

— Anlıyorum, General yoldaş, -demişti İverzev.

— Güzel. Şimdi pek çok şey bu iki tabura bağlı. Almanların dikkatlerini üzerlerine çekecekler. Bununla da kalmayıp, Almanların bir kısım birliklerini Dneprov'dan oraya kaydırmalarını sağlayacaklar. Alman karşı saldırıları Dneprov'da Onüçüncü hassa tümenine ağır kayıplar verdiriyor. Tutsaklardan öğ-

rendiğimize göre, «Rusları Dinyeper'in suyunda bir güzel yıkamak» ve bizim Dneprov için bir tehdit oluşturmamızı önlemek istiyorlar. Taburlara sağ kıyıda savaşı sürdürme ve karşı karşıya bulundukları koşullar ne olursa olsun dayanmaları emrini vereceksiniz!

İverzev bir kez daha komutana, Maksimov'un taburunun herhalde çember içine alındığını, Bulban-yuk'un taburunun âkibetinin ise meçhul olduğunu söylemek için şiddetli bir istek duydu içinde, ama, anlayabildiği kadarıyla, artık bunların hiç önemi kalmamış bulunuyordu. «Emredersiniz!» deyip, kararlı adımlarla ordu komutanının odasından çıktı.

Ancak, tümene dönüş yolunda, komutanın odasından kararlı adımlarla çıkan o değilmiş gibi, arabanın arka koltuğuna yığıldı kaldı. Şoför dönüp hiç arkasına bakmıyordu. Biliyordu çünkü : komutan öne değil de arkaya oturdu mu, dönüp bakmak ya da herhangi bir soru sormak hiç doğru değildi. Tümen komutanı böyle durumlarda gereksiz merak gösterilerinden hiç hoşlanmazdı.

Komutanla olan konuşmasını düşünen İverzev, bu yeni emirden sonra, taburlara daha önce kararlaştırdıkları gibi olanca gücüyle ateş desteği sağlamasının olanaksız olduğunu anlıyordu. Ateşiyle ya Dneprov dolayındaki tümeni destekliyecek, ya da taburların hiç değilse birazcık soluk almalarını sağlayacaktı. Başka bir seçenek daha yoktu önünde. Yedek depolardan cephane istemediğine önce biraz üzüldüyse de, daha sonra bunun hiçbir işe yaramayacağını anladı. Topçu alayını nasılsa kuzeydeki savaş alanına kaydırması gerekmiyor muydu? Ne olursa olsun, harekâtın amacı gayet açıktı. Taburlar, ellerindeki ateş imkânlarıyla ölümüne direneceklerdi.

Koşullardaki değişme bunun böyle olmasını gerektiriyordu.

Birden, şoföre arabayı durdurmasını emretti ve inip ön koltuğa oturdu; yüzünde, astlarının onda her zaman görmeye alıştıkları ve kendisine karşı herkeste olumsuz duygular uyandıran o soğuk, mağrur, itici ifade vardı.

Asık yüzlü, puslu, donuk bir 'güz sabahı ağır ağır kendini göstermeye başlıyordu. Sis, gri bir su kütlesi gibi evleri çatılarına dek altına almıştı. Alay karargâhında lambaları henüz söndürmemişlerdi. Gece hiçkimse uyumamıştı ve şafağın insanı uykuya çağıran şu mahmur saatlerinde bile kimsenin uyumak şurda dursun, kestirdiği bile yoktu.

Albay Gulyayev kaputunu omuzlarına atmış, dirsekleri masaya dayalı, ağır gözkapaklarını usulca kapatmış, titreyen parmaklarıyla alnını ovuşturuyordu. Hemen yanındaki sırada, kafası sıfır numara tıraşlı, saf, iri sarkık dudaklı muhabere eri Gvozdev, telefonun kulaklığını bir sicimle kulaklarına düzgünce tutturmuş, oturuyordu. Gvozdev aradabir diyaframa üstüste birkaç kez dikkatle üfürüyor, bunu duyan Gulyayev kulak kabartarak, kesik kesik :

— Evet? -diyordu.- Bağlantı kurabildin mi?

— Yok, -diyordu Gvozdev.- Hiç cevap alamıyorum...

Kimbilir kaçınıcı kezdir Gulyayev Gvozdev'e aynı soruyu sorup aynı yanıtı almıştı ki, birden kapı gıcırdayarak açıldı, eşikte kurmay başkanı Binbaşı Denisov'un karaltısı görüldü. Denisov, mağrur gözleri her zaman gülümseyen, genç, korku nedir bilmeyen, sağlıklı, uzun boylu bir adamdı; tehlikeyi severdi; her

an muzipçe gözkırpmaya hazır gibi bakardı karşısındakine; çizmelerine her zaman şık mahmuzlar takılı olurdu ve genç binbaşı bütün bu halleriyle Gulyayev'e zaman zaman Yüzbaşı Yermakov'u anımsatırdı.

Gulyayev'in masasına yaklaşan Denisov :

— Hayır, hiç cevap vermiyorlar Albay yoldaş, -dedi.- Bana kalsa ne yapardım biliyor musunuz? Bulbanyuk'un pantolonunu çıkarır ve hani şu insan sırtının aşağı indikçe kibar adını kaybedip başka bir ad aldığı yerlerine, çalardım değneği... «Canına tükürdüğümün kurnaz köylüsü!» derdim... «Hadi şimdi kurnazlık et bakalım!» Adam ne zamandır çarpışıyor, radyoyla tek kelime olsun birşey bildirmiyor. Bir saat kadar önce tek bir sözcük ulaştırabildim kendilerine : «Dayanın!» Ama onlardan herhangi bir bilgi alamadım. Ne oldu bunlara? Orda neler oluyor? Hiçbir şey bilmiyoruz... Bulbanyuk'un bir başkına uğramış olabileceğine hiç ihtimal vermiyorum. Son derece dikkatli ve ihtiyatlıdır. Peki öyleyse ne oldu bunlara? Niçin susuyorlar?

Tabakasını çıkardı, ağzına özensizce bir sigara yerleştirdi, çakmağını çaktı... sonra donmuş gibi öylece kalakaldı... Çakmağın alevinin üzerinden kısılmış gözlerini kurşuni pencereye dikmiş, tıpkı Boris'in de aradabir yaptığı gibi, görmeden bakıyor, düşünüyordu.

Gulyayev yerinden kalktı, usulca :

— Neyin var... Niye öyle bakıyorsun? -dedi.

Denisov bir anda kendine gelmiş gibi :

— Yok birşey, -dedi, çakmağını söndürdü ve sigarasını yakmadan, mahmuzlarını şıkırdata şıkırdata kapıya doğru yürüdü. Tam eşikte durdu, yarı dönük olarak Gulyayev'e yine öyle kısık, dalgın gözlerle baktı, sonra :- Belki de, -dedi,- bir takımla Bulban-

yuk'a doğru bir yarma girişiminde bulunabiliriz? Dört keşifçi göndermiştiniz o yana Albay yoldaş, ama gönderdiğiniz keşifçilerin taburla ilişki kurabilecekleri konusunda fazla umutlu değilim ben. Her şeyden önce Alman savunma hatlarını yarabilecekler mi acaba?

— Ne? Ne? Bir takımla yarma hareketi mi dedin? -Albay Gulyayev masaya şiddetli bir yumruk attı, sarsılan lâmbanın alevi ardarda titreşti, muhabereci Gvozdev ürpererek hemen ürkek ürkek aygıtının üzerine eğildi.- Tabur radyoyla aranacak! Hiç durmadan aranacak! Sonsuza dek aranacak! Hey yarabbim! Karargâhımda subaylarım bana neler öneriyorlar! Kurşun askerlerle harekât tatbikatları yapın, askercilik oynayın diye mi tutuyorlar sizi burda, ha? İlle de korku nedir bilmediklerini gösterecekler! Korkusuz yiğitler!

Denisov sesinde ve tavrında hiçbir gücenme belirtisi olmadan :

— Benden söz ediyorsunuz, ama hep çoğul kullanıyorsunuz, -dedi, sonra da her zaman olduğundan daha serinkanlı, odadan çıktı.

Gulyayev yan odadan binbaşının mahmuzlarının hafif hafif şıkırdadığını duydu, sonra şıkırtılar kesildi, en sonra da binbaşının şakacı sesi duyuldu :

— Bakın çocuklar, taburu radyoyla arayacaksınız! Arayacaksınız, arayacaksınız, arayacaksınız! Ruhunuzu şeytane teslim edene dek arayacaksınız!

Yüreği sıkışır gibi olduğu için gürültüyle soluyan Gulyayev, omzunun bir hareketiyle kayan kaputunu düzeltti, masasından pencereye doğru geniş adımlarla yürüdü, sanki o bildik, o sakın, o kendine güvenli bakışlar hâlâ oradaymış gibi durup bugünün matlaştırdığı camlara baktı.

«Rezillik!» diye düşündü, suratını buruşturarak. Buğulu camların gerisinden sisin devinimlerini izliyor, Denisov'a bağırdığı için yazıklandığını, yazıklandığı için de kendine kızıyordu. «Ne oluyor bana? Ne yapıyorum böyle? Çok hoş doğrusu!»

— Çok hoş! -dedi yüksek sesle ve camda yansıyan kaba, küt yüzüne tiksintiyle baktı; gömleğini kabartan göbeğini, kaba, ağır bedenini görmekten çok hissetmişti. Gençliğin o cüretkâr, gözüpek, atıl-gan coşkunluğunu nicedir duymıyordu kendinde. Evet, evet, gençlik dönüp hiç arkasına bakmaz, çünkü sırtında ne zamanın deneyimleri, ne de yaşlılığın soğuk sabrı ve ihtiyatlılığı vardır.

«Peki, gerçekten de bir yarma harekâtı gerçekleştirilemez mi Bulbanyuk'a doğru? Tuh! Neler düşünüyorum! Yarma harekâtıymış! Aptallık! Topçusuz... tek bir taburla yarma, öyle mi?»

— Çok hoş! -diye yineledi; sertçe geriye dönüp kaşlarını çattı.- Çok, çok hoş!

Gvozdev ürkek ürkek tütün kesesini çıkarmış, dizinin üstünde mıncıklıyordu.

Gulyayev ters ters :

— Ne o? -dedi.- Ha! Cigara mı tüttüreceğiz? Ne zamandır yapmam gerekirdi aslında bu işi. Uzat bakayım şu keseyi. Neyin var? Mahorka mı, ev işi tütün mü? Saralım birer cigara bakalım, belki aklımız başımıza gelir.

Gvozdev rahat bir soluk alıp gülümseyerek tütün kesesini uzatırken :

— Yalnız, bir parça gazete kâğıdı olsaydı, Albay yoldaş, -dedi.

— Bulurüz, -dedi Gulyayev, sonra dışarı doğru bağırdı :- Binbaşı Denisov!

Kimse karşılık vermedi. Duvarın ötesinden rad-

yocunun, bir su birikintisine ardarda damlalar düşüyormuşçasına tek düze bir sesle işareti yineleyip durduğu duyuluyordu :

— Papatya, Papatya... Burası Gül... Gül konuşuyor... Gül konuşuyor... Ayar sayılarını veriyorum... Bir, iki, üç...

Gulyayev bir kez daha seslendi .

— Binbaşı Denisov!

Denisov, gıcırdayan kapıyı ardına kadar açarak eşikte göründü; neşeli bir sesle, tane tane :

— Maksimov'la bağlantı kuruldu! -dedi.

Gulyayev tütün kesesini fırlattığı gibi hemen radyonun başına koştu. Alıcının koyu kırmızı gözlâmbası titreye titreye yanıyordu. Soluk yüzünde sakalları daha da uzamış görünen radyocu, parmaklarıyla kulaklığı tutarak Albay'a kaldırdı, sonra birden hızla konuşmaya başladı :

— Emir üzerine kalıyorum. Çember içindeyiz. Çarpışmaya devam ediyoruz... Birliğimin yarıdan fazlasını kaybettim... Yarıdan fazlasını... Niçin ateş açmıyorsunuz? Ateş istemiştik... Hıyarlarımız bitti! Hiç hıyarımız kalmadı! Ateş açın... Şose boyuna... Şose boyuna ateş istiyoruz... Belohatka'dan çıkan şose boyuna... Ateş istiyoruz... Ben Papatya. Papatya. Bitiriyorum. Bitiriyorum. Almanlar saldırıyor... Bitiriyorum... Ateş bekliyoruz... Nişan dairesini ve hatlarını veriyorum... Tamam.

Radyocu gitgide sönen bir sesle nişan dairesiyle hatlarını iki kez yineleyerek konuşmasını tamamladı.

Kimseden ses çıkmıyordu. Kulaklığı kulaklarına sıkı sıkıya bastıran radyocu sırtını kamburlaştırmış, sessizce duruyordu; Albay Gulyayev, onun mahzun, uzun sırtına dalıp gitmiş, düşünüyordu. Denisov par-

mağının tersiyle tıraşlı yüzünü hafif hafif okşuyor, suratı bir karış, susuyordu.

— Ne demek «tamam»? -diye bağırdı Gulyayev; sonunda kendine gelmiş gibiydi.- Bulbanyuk'u arayın hemen! Hiç durmadan, sonsuza dek arayın! -Geniş adımlarla Gvozdev'e doğru yürüyerek sertçe :- Savaş alanı! -dedi.- Kondratyev'i istiyorum. Hemen!

— Altı! Altı! Altıyı istiyorum, -diye başladı Gvozdev.- Altı, beni duyuyor musun? Altı! Altı!

Az sonra telefonda vereceği emrin ne sonuçlar doğuracağını çok iyi bilen Gulyayev, ağır bedeniyle oddıy arşınlayıp duruyordu. Savaş alanında yalnızca iki top vardı ve onlar da Alman öncü birliğinden, şu köknar koruluğunun ordaki tanklardan topu topu iki yüz metre ötede gizlenmiş durumdaydılar. Atacakları ilk mermiyle birlikte yerlerini belli edecekler ve düşman her ikisini birden ya görerek ateşle imha edecek, ya da tanklarıyla ezecekti. Bu böyleydi, ama yine de, telefonda Üsteğmen Kondratyev'in R'leri G gibi söyleyen yumuşak sesini duyar duymaz, Maksimov'un taburu için şose boyuna örtü ateşi açmasını emretti. Kondratyev usulca :

— Başüstüne! -dedi.

Albay, ateş emrini verdiği sırada kendini yine de güçlü hissediyordu, ama şu anda sıranın üstüne külçe gibi yığılıp kalmıştı; kaputunun omuzundan kayıp yere düştüğünün farkında bile değildi. Farkedince de eğilip kaldırmadı yerden; Gvozdev'in tütün kesesini aldı, biriki kez silkeledi, bağını çözdü. Masanın üzerine döktüğü tütünden, kalın bir kâğıda biçimsiz bir sigara sardı; yakıp acı dumanı aceleyle içine çekti... Bir anda boğazında, ciğerlerinde keskin bir acı duydu, boğulurcasına öksürmeye başladı; yüzü sanki ihtiyarlamış gibiydi.

Öksürükle birlikte Albayın gözüne dolan yaşları görmemek için başını öteye çeviren Gvozdev, ürkek ürkek :

— Aramaya devam edeyim mi? -diye sordu.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kravçuk'u bir çadır bezi yağmurluğa yatıran Şura bir yandan bu taş gibi ağır bedeni çekiyor, bir yandan da, yukarıya, sisler içindeki çalıların arasında seri atışla sarsılan topların bulunduğu yere bakıyordu.

Sırtüstü yatan ve sıkılı dişlerinin arasından inleyen Kravçuk'un güzel, sert ifadeli yüzü acıdan şekilsizleşmişti; elleri yerde umarsızca çırpınıyor, sanki toprağa birtakım şekiller çiziyordu. İlk yaralananı Kravçuk ve Şura kendisini bir çadır bezi yağmurluğa yatırmış, yamaçtan aşağı çekip indiriyordu.

— Birşeyin yok, canım benim, birşeyin yok... -diye fısıldıyordu bir yandan da.- Birazcık sık dişini, geçecek... Az kaldı... çok az kaldı...

Ortada ne Dinyeper, ne de doğru dürüst ayak basılabilecek bir kıyı vardı. Her yan, güz sabahının ıslak, beyaz karanlığı içindeydi. Yoğun sis insanı soluksuz bırakıyor, adeta zamk gibi yüzüne, gözkapaklarına, kirpiklerine yapışıyordu. Şura bir örümcek ağını defeder gibi elini terli yüzünün önünde sallayarak :

— Az kaldı, canım, -diyordu.- Birazcık daha sık dişini, geldik...

Derken, Dinyeper'in donuk ışıltılarını gördü; ırmak, kumsalındaki ıslak kumları yalayarak, kıyıdaki

çalıları ve onların arasındaki salları sarsarak şırıltılarla akıp gidiyordu. Bataryadan arta kalan topçularla, Yüzbaşı Verzilin'in piyadeleri sanki bu sallarla buraya geçeli yıllar olmuştu. Ve Şura sallarin yanına gelince çadır bezinin ucunu bırakarak yorgun kollarını silkeledi, yüzünü yukarı kaldırdı. Soluğunu tutarak çevresini dinledi. Sis, uğultularla doluydu. Yukarda, tepede, bulanık kızıl çizgiler, seri atıştaki topoların ağzından fışkıran ateşlerle karışıyordu. Sis yer yer parçalanıyor, Şura'nın başının üzerinde sesler yankılanarak birbirine karışıyor ve havada hızla uçan bir demir parçası kof bir ses çıkararak suya düşüyordu.

Şura, Kravçuk'un üzerine eğilmiş, sevecenlikle fısıldıyordu :

— Göreceksin, güzelim, bak her şey nasıl yoluna girecek... Şimdi yarını saracağım ve kendini çok daha iyi hissedeceksin. Birazcık dişini sık. Az sonra karşıya geçeceksin, ordan da doğru hastaneye...

Karnın hemen altına aceleyle dolanıvermiş sargı bezi, koyu kızıl-vişne çürüğü bir renk almış, ağırlaşmıştı. Şura kişisel paketini açtı, Kravçuk'un kasatı bedenini hafifçe kaldırdı. Kravçuk bedenini daha da gererek inledi.

Elindeki sargıyı Kravçuk'un geniş sırtının altından geçiren Şura, kesik kesik :

— Gereken her şeyi yapacağım, canım, -dedi.- Her şeyi yapacağım...

Kravçuk acıdan nemlenmiş gözlerini açtı, utanarak Şura'nın elini itip karnının üzerinden uzaklaştırdı, dudaklarını garip bir biçimde büzüp, artık iyice kendine geldiğini belli eden bir sesle :

— Bu, sen misin? -dedi.

— Benim...

Kravçuk, bu kadarcık bir çabayla bile gücü tükenmiş gibi, başını yanağı çadır bezinin üzerine gelecek şekilde yana devirdi. Şura, onun şu anda bile kendisini kınadığını, küçük gördüğünü hissederek, yarasını sardı; bir yandan da sürekli olarak onu yatıştırmaya çalışıyordu :

— Boşuna gücünü tüketme, canım... Konuşma. Hiçbir şey söyleme... Böylesi daha iyi, canım...

Kravçuk sessizce yatıyordu. Çıplak boynunda kabaran damarın aralıklarla kasıldığı görülüyordu.

Güçlkle duyulabilir bir sesle :

— Olmadı... -dedi.- Neden olmadı, ha?

— Ne olmadı, canım?

— Yaşamak... başaramadık...

Kravçuk acıdan yüzünü buruşturarak sakalları uzamış yanağını çadır bezine sürdü; sanki üzerinde rahatsızlıkla yattığı toprağa sokulmak, onun gönlünü almak, kendini ona sevdirmek istiyordu.

— Arıyordum. Seçiyordum... Ciddi, sade bir kız... Onu ve çocuklarımı kucağımda taşımak istedim... Çocukları severim. Seni gördüm, «İşte, o...» diye düşündüm. Oysa sen... o olamazsın... Sen farklısın. Ana olamazsın...

— Kravçuk, canım benim, neler söylüyorsun? Her şey düzelecek, -diye fısıldadı Şura; yaralıları hep aynı sevecenlikle söylemeye alışkın olduğu sözlerdi bunlar; Kravçuk'un kaşlarının bir hareketinden, bu sözlerin içtenlikten uzak olduğunu da, kendisinin şu anda son saatlerini yaşamakta olduğunu da anladığını farkettiler, gülümseyerek :- Hele seni bir hastaneye gönderelim, -dedi.- Hele bir ameliyat ol orda... Bak düğününde nasıl çalıp oynayacağız..! Ne-

reliydin sen? Çernigov'lu mu? Mektup yazarsın bana ordan...

Kravçuk, birden, yüzünde derin bir kederle :

— Benim için ağlar mısın? -dedi usulca.- Yapar mısın bunu? Arkamdan ağlamayı istiyorum...

Dehşet içinde bakakaldı Şura. Bugüne dek kimseden duymadığı birşeydi bu. Ama ağlayamazdı. Eğildi, dudaklarını usulca değdirerek, ateş gibi yanan yanağından öptü Kravçuk'u.

— Yok, Kravçuk, sen... sen çok iyi bir insan-sın...

Kravçuk gözlerini açmadan gülümsedi; büyük çaba harcamıştı gülümseyebilmek için; kederle :

— Sana nasıl acırdım bir bilsen!.. -dedi.- Acırdım... çünkü seni severdim...

Birden tanımadığı bir ses duydu Şura; birisi soluk soluğa kendisine sesleniyordu :

— Hey, hemşiranım! Topçular! Yaralıyla birlikte misiniz? Sallar nerde?

Şura başını kaldırdı. Üzerlerinde çadır bezi yağmurlukları, soluk soluğa üç piyade eri geliyordu kıydan. Onların gerisinde de üçü bir ağır makinalıyı dikkatle tutarak on kişi yamaçtan ırmağa doğru iniyordu.

Şura anlamamıştı. Kaşlarını kaldırarak :

— Kimsiniz siz? -dedi.- Nereye gidiyorsunuz?

— Geri çekilme emri aldık, hemşiranım. Yaralıyı biz götüreceğiz. Salla.

— Geri çekilme mi? Emir geldi demek? Peki ya topçular? Onlar?

— Bilmiyorum. Onlar çarpışmaya devam edecekler. Bize çekilme emri verildi.

— Demek öyle? Demek... Şu işe bak!

Şura kendi elleriyle yerleştirdi Kravçuk'u sala;

her ikisi de bunun son görüşmeleri olduğunu bile-
rek yakın iki dost gibi vedalaştılar. Kravçuk, eski-
den olduğu gibi basitçe :

— Elveda... -dedi.

— Elveda, Kravçuk! -dedi Şura hüzünle.- Elve-
da, canım.

Böylece savaş alanından ilk ayrılan Çavuş Krav-
çuk oldu. Şura nedense Kravçuk'un hep güzel, ha-
marat bir karısı, iki çocuğu olduğunu düşünürdü. Oy-
sa hiçbir yoktu bunların ve herhalde hiçbir zaman
da olamayacaktı...

Sonra Şura yamaçta açılmış toprak basamak-
lardan toplara tırmandı; ilkyardım çantasını böğrü-
ne bastırıyor, gitgide hızlanarak tırmanıyordu. Krav-
çuk'u düşünmemeye çalışıyor, ama başaramıyordu.
Kravçuk, belleğinde sıkı sıkıya Boris'e bağlı olarak
yer etmişti. Birden, Dinyeper'i geçecekleri gece, ada-
da, buz gibi esen rüzgarla uğuldayan çamların al-
tında Boris'in kendisini kucaklamasını anımsadı. Ya-
rı ciddi, yarı şaka : «Gözyaşı istemez. Daha seni do-
yasıya öpemedim bile» demişti. Ah, neden böyle söy-
lemişti sanki Boris?

Yamaç boyunca, ağır saç örgüleri gibi sarkan,
eli kulağındaki Kasım'ın soğuklarıyla yüklü sis bu-
lutlarıyla karşılaşan Şura, Kravçuk'un taze kar-
puz kokulu ilk karın göz alan hafif ışıltısı, üze-
rinde kıpkırmızı bir güneşin asılı kaldığı bem-
beyaz karla örtülü tarlaları ve hatta işte böyle
ağır nem yüklü berbat bir sisi bile bir daha göremi-
yeceğini düşünerek kahroluyordu. Bu yalınlıktan, bu
yalın, gündelik şeylerin bir kez daha yinelenemiye-
cek olmasından tıkanır gibi oluyor, güçlkle soluyor-
du. Soluk almak için biraz durdu. «Kravçuk aslında

hiçbir şey bilmiyordu. Hiçbir şey. Ben Boris'i seviyorum. Yalnızca Boris'i...»

— Şuroçka!

Korkuyla gözlerini yukarı kaldırdı ve gerçek anlamda duyumsadığı ilk şey, bir anda kulaklarına saldıran sessizlik oldu. Yukardan şapkasız, kaputunun önü açık bir adam iniyordu. Adam toprak basamaklardan birine oturdu, ölümcül bir yorgunlukla saçlarını geri attı. Ve Şuroçka o bildik alını, o bildik kaşları ve o yabancı, uzak gözleri o zaman gördü.

— Seryoja?

Konratyev'e doğru atıldı Şura, başını kucakladı, kaygıyla yüzündeki barut izlerine baktı.

— Bulbanyuk'la bağlantı kurabildiniz mi? -diye sordu.

Konratyev sanki onu görmüyor, ötelere bakıyordu.

— Hayır, -dedi, bakışlarını Şura'nın gözlerine kaydırarak.- Şuroçka, cephanemizin yarısı Belohatka üzerine açtığımız ateşe gitti. Sanırım Maksimov dayanıyor...

— Ya geri çekilme emri?

— Bizim için değil. Piyade çekiliyor.

Topların dolayında her yan adeta dümdüz olmuştu; siper korkuluklarında bile mermi çukurları açılmış, buralar yerle aynı düzeye inmişti. Siper korkuluklarında açılan mermi çukurları, ortaya çıkan koyu renkli taze toprakla ve toprağa saplanmış, donuk donuk parlayan mermi kırıklarıyla hemen belli oluyordu. Mide bulandırıcı trotil kokusu, havaya asılı kalmışçasına hâlâ dağılmamıştı. İnsana şoluk aldırmayan bu rezil, boğucu kokuyu iyi bilirdi Şura, bu bakımdan birkaç dakika önce bu mevzilerde neler olup bittiğini olanca açıklığıyla gözünde canlandırma-

biliyordu. Nişancı Yelyutin özenle kama gövdesini siliyor, dalgın dalgın, üzerindeki kor kırmızısı yuvarlakların yeşil benekler halinde ufaldığı soğumakta olan namluya bakıyordu. Boş kovanlarla dolu ateş mevziinde Yelyutin'den başka kimse yoktu.

Yorgun yorgun bir cephane sandığının üzerine oturan Kondratyev :

— Ateş mevziini değiştirelim! -dedi.- Yerimizi tesbit ettiler. Tanklar artık görerek ateş ediyorlar.

Dalgın dalgın öksürdü.

Şura usulca :

— Ayağa kalk! -dedi.

Kondratyev ayağa kalktı.

— Seni aydın seni! -dedi Şura ve Kondratyev'in kaputunun düğmelerini iliklemeye başladı.- Ne o, yandın mı? Yoksa canın hastane mi çekti? Şapkan nerede? Peki ama bu şapkanın yeri kaputunun cebi mi?

Kondratyev'in ıslak saçlarını eliyle düzeltip şapkasını giydirdi.

Kondratyev görmeyen gözlerle sise bakıyordu.

Sıkılğan sıkılğan Yelyutin'e bir göz attıktan sonra :

— Şura, -dedi usulca.

— Ne var?

Dirseğinden tutup sipere doğru uzaklaştırdı Şura'yı.

— Çok rica ederim, benimle böyle... çocukmuşum gibi konuşma, -dedi telaşlı, heyecanlı.- Çocuk değilim ben. Şu... şu eşekçe davranışım için de bağışla beni. -Beceriksizce Şura'nın elini öptü.- Lütfen anla : Boris orda, bizse burdayız. Askerler her şeyi görüyorlar... Aptallık bu! Lütfen, çok rica ediyorum senden, benimle daha resmi ol! Sen... sen bunları anlamayacak kız değilsin, öyle değil mi?

Şura bir çocuğu hoşgörür gibi, sevecence bir azarlamayla heceleri uzata uzata :

— Ser-yo-ja... -dedi.- Senin bir üsteğmen olduğunu hep unutuyorum...

Kondratyev, gözleri şaşkınlıkla yuvarlaklaşmış, bir süre sustu; Şura onun yüzünde ilk kez bir şaşkınlık ifadesi görüyordu.

— Neden böyle konuşuyorsun? -dedi sıkkın sıkkın Kondratyev.

— Topçu, çabuk buraya!

Piyadelerin siperinden onu çağırıyorlardı.

Piyade siperleri hareketliydi : insanlar gidip geliyorlar, emirler alınıp veriliyor, çamurları temizlenen küreklerden tınlamalar yükseliyordu. Kondratyev Şura'dan özür diledi ve üzerinde çuval gibi duran uzun kaputuyla yürüyüp gitti.

Şura, dudaklarını acıtacak kadar ısırılmış, siperin duvarına dayanarak duruyordu. Kondratyev ona her zaman yirmi dört yaşında, korunmasız bir çocuk olarak görünmüştü. Dinginliğin, sessizliğin, akıllı kitapların egemen olduğu bir ortamdan, insan duygularının hiç gizlenmeden çırlıçıplak ortada olduğu, bu soğuk, çamurlu, kaba ortama düşüvermiş yirmidört yaşında bir çocuk... Ne üniforma, ne silah, ne de «üsteğmenlik» yakışıyordu ona... Emir vermeyi bile bilmiyordu. Çarpık palaskası ve göğüs kayışları, ezik, eprimiş keçe çizmeleri ve kaputunun tüzüklere aykırı biçimde kalkık duran yakasıyla askerce olmayan bir hali vardı. Hatta görünüşü, savaşın onun bütün yaşamını kaplamadığını, birgün yine eskiden olduğu gibi, paltosunun yakalarını kaldırarak eylül yağmurlarında, lapa lapa yağan Ocak karının altında dolaşacağını, soğuktan paltosunun içinde büzülüp ellerini oğuşturarak ışıklı, aydınlık, sıcacık bir kent evi-

ne gireceğini ve burada uzak mutlulukların mahmur-luğuna dalacağını anlatırdı.

Üç ay kadar önce, mehtaplı, sıcak bir yaz ge-cesinde dikkatini çekmişti Kondratyev. Otomatiğinin kayışını omuzuna geçirmiş, karanlık ateş mevziinde tek başına duruyor, hemen yakınlarda patlayan Al-man aydınlatma mermilerinden fırlayan beyaz ışık yaylarının alçacak duran kıpkırmızı mehtabı yalaya-rak sönüşünü dalgın dalgın izliyordu.

«Niçin uyumuyorsunuz, -diye sormuştu Şura.- Yoksa nöbetçi misiniz?» Uykusuzluktan çatallanan bir sesle «Yo, hayır... -demişti.- Yani, evet. Varsın biraz da onlar uyusunlar». Komik bir biçimde bur-nunu kaşıyışına bakmış, haline bakmış ve bu aylı ge-ce, aydınlatma mermileriyle yer yer yarılan karan-lık bir ufkun çevrelediği ıssız bozkırın ortasında ya-payalnız duran, buralara yakışmayan bu kentli üs-teğmene acımişti Şura.

Böyle başlamıştı dostlukları...

Şura doğal sayılamıyacak ölçüde sakin bir ses-le :

— Üsteğmen Kondratyev! -diye seslendi.

Kondratyev piyade siperlerinin orda durdu, bek-ledi.

— Demin Boris hakkında ne söylemiştin? -diye sordu Şura ve onun yüzünü daha yakından görebil-mek için ayak uçlarında yükseldi.

Tanklar, top mevzilerini dövüyor, sisin içinde in-ce vınlıtlarla uçuşan mermi kırıklarının yankısı dol-duruyordu her yanı. Sonra yeniden sessizlik çökü-yor, siperlerde gidip gelen piyadelerin ayak sesleri, yağmurluk hışırtıları, kısa, boğuk emirler duyuluyor-du : piyade Dinyeper'in ötesine çekiliyordu.

Kondratyev ciddi bir yüzle :

— Bulbanyuk'tan hiç haber yok, -dedi.- Aslında, Şura, durum şu : bütün tümen Dneprov kenti dolayına çekiliyor, yalnızca taburlar ve biz özel bir emre kadar burada kalıyoruz. Bizim görevimiz taburları desteklemek.

Şura şaşırmış gibi kaşlarını kaldırarak :

— Demek taburları... öyle mi? -dedi.- Biz bir tek taburu destekliyoruz : Maksimov'un taburunu. Bulbanyuk'un taburu ne olacak peki?

Kondratyev çamurlu elini ağzına götürüp öksürdü, gözlerini kaçırdı.

— Evet? -diye üsteledi Şura.- Bulbanyuk'un taburunu kim destekliyor?

— Şura... Bulbanyuk'un tam olarak nereye mevzilendiğini bilmiyoruz. Gulyayev kendileriyle bağlantı kurulmasını bekliyor. Nereye ateş edeceğimizi bilmeden nasıl ateş ederiz?

Şura nerdeyse düşmanca bir duyguyla ve küçükgörürce:-

— Ah, siz, siz! -dedi.- Bekliyorlarmış..! Neyi bekliyorsunuz, ha? Neyi bekliyorsunuz?

— Şura seninle açık konuşmak zorundayım : bizim sallarla senin ilkyardım salını, Gulyayev'in emriyle piyadelere verdim. Salları yetmiyor piyadelere çünkü.

Şura yeniden, sanki Kondratyev onun yardımını gereksinen bir çocukmuş gibi, kınarca :

— İlkyardım salını niçin veriyorsun? -dedi.

Şura birkaç dakika sonra derin, büyük bir avcı çukurundan yapılan takım komuta yerindeydi. Ne keşifçilerin, ne de muhaberecilerin ilgisini çekti gelişi. Top tomarı gibi uzun, ince bir adam olan Asteğmen Suhoplyuyev, radyonun önüne uzanmış, dalgın dal-

gın, dudaklarının arasındaki sönmüş izmariti çekiştiriyordu.

— Alay karargâhıyla görüşmek istiyorum, -dedi Şura; sesinde, halinde tam bir kararlılık, kesinlik vardı.- Hemen!

Suhoplyuyev radyoya bakmayı sürdürerek, dudaklarındaki izmariti tükürdü, uzun süredir konuşmaktan çatallaşmış bariton bir sesle :

— Ne oldu ki? -dedi.

Şura ona karşılık vermedi, kendinden emin bir tavırla elini telefoncunun omuzuna koyarak, kırk yıllık ahbapmış gibi senlibenlice :

— Telefonun çalışıyor mu, canım? -dedi.- Hadi, Alay karargâhını bağlayıver bana. Yaralıların taşınması meselesini görüşeceğiz.

Suhoplyuyev, gözleri Şura'nın göğüslerinde :

— Kaç yaralın var ki? -dedi.

— Kaç yaralım olacağını şimdiden bilemem.

Asteğmen, yüzüne resmi bir ciddilik vererek bir süre düşündü. Sonra birden, güm güm öten sesiyle :

— Bağla! -dedi muhabereciye.

Onun derin bir uğultuyu andıran bariton sesi, Şura'da hep bir şaşkınlık ve gülme isteği uyandırdı.

Bu suskun Asteğmen dış görünüş olarak kibirli, mağrur, soğuk bir kişi izlenimi bırakırdı, ama bataryada emirlere harfiyyen uymada, tüzük gereklerini yerine getirmede onun üzerine yoktu. Şura onun, Alayın en yüksek kişisiyle, Alay komutanıyla kendisini, sağlık eğitmenini hiç itiraz etmeden ve hemen görüştürmesinin nedenini elbette bilmiyordu. Oysa bu sırada Asteğmen Suhoplyuyev'in düşündüğü bazı şeyler vardı. Nicedir için için arzu ettiği pek çok şeyin artık yakında gerçekleşebileceğini düşünüyordu. Ko-

ca bataryada subay olarak iki kişi, Üsteğmen Kondratyev'le kendisi kalmışlardı. Eğer Üsteğmen Kondratyev yaralanırsa, hemen cephe gerisine götürölür, böylece batarya komutanlığı da ona, Suhoplyuyev'e kalırdı. Bu ise onun nicedir hasretle beklediğı bağımsızlık, özgürlük demekti; savaştan beklentilerinin ilk basamağına : bu ana kadar fırsat bulamadığı, ama şiddetle arzu ettiğı, kimselerin gösteremeyeceğı üstün yararlıklar gösterebilme konusunda büyük bir olanağı kavuşması demekti. Hele istediğı bağımsızlığa ve özgürlüğe bir kavuşsundu, yumuşak başlı, yufka yürekli Üsteğmen Kondratyev'in beceremediğı, üstesinden gelemediğı her şeyi yapacak, bataryaya bütünölle egemen olacaktı. Buna inancı tamdı As-teğmen Suhoplyuyev'in.

Telefoncu gözücüyla' hâlâ deminki canlı gidip gelişlerin sürdüğü piyade siperlerine bakarak Alay karargâhını arıyordu :

— Alay karargâhı, Alay karargâhı...

Suhoplyuyev kayıtsız bir tavırla :

— Canın askeri mahkeme çekiyor galiba? -dedi telefoncuya.- Bu nasıl arama böyle? Karargâhın bir işareti yok mu?

— Dört, Dört... -diye hemen düzeltti telefoncu ve ahizeyi Şura'ya uzattı :- Albay...

— Yoldaş Dört... -diye başladı Şura; sesi sakindi, ama gerisini getiremedi.

Telefonda boşuk, hoşnutsuz bir ses duyuldu :

— Kimdir o? Doğru dürüst konuşsanıza!

— Ben, Altı'dan sağlık eğitmeni... -Şura artık canlı, kararlı bir tonla konuşuyordu.- Bütün sallarin komşularımıza verilmesini emretmişsiniz. Yaralılar için bende bir salın kalması gerek. Emir verseniz de sallardan birini bana bıraksalar, yoldaş Dört...

— Niçin böyle yapıyorsunuz? -diye bir ses duydu Şura arkasından; kesik kesik, sanki düşmanca bir havayla söylenmişti sözler.

Sırtında sevmediği birinin fizik temasını duymuşçasına bir ürpertiyle dönüp baktı Şura : iki adım ötesinde Üsteğmen Kondratyev, onun hemen yanında da kocaman bedeniyle Başçavuş Tsıgiçko duruyordu.

Kondratyev fısıldarcasına :

— Ne yapıyorsunuz? -dedi ve ona doğru yürüdü; Tsıgiçko da sanki kurulmuş gibi onun ardısıra geldi.- Niçin böyle yapıyorsunuz? Niçin?

— Rica ederim işime karışmayın, -dedi Şura usulca; gözleri, Kondratyev'in üzerine dikilmiş kederli gözleriyle karşılaştı; yanağına düşen birkaç tel saçı üfleyerek uzaklaştırdı.

Telefonun karşı ucunda Albay epeyce şaşırmışa benziyordu :

— Konuşmalarınızdan ne anlamam gerektiğini lütfedip söyler misiniz, güvercinim? Oradaki muhabbete engel oluyorsam, söyleyin, çekileyim aradan! Bana bakın : telefon cilveleriyle, kırıtmalarla geçirecek vaktim yok benim!

Şura, nedense, Kondratyev'in uğradığı şaşkınlıktan zevk alırcasına :

— Cilve falan yaptığım yok, yoldaş Dört, -dedi, sonra da pat diye ekledi :- Benim, yaralıları için bir sal ayrılmasını istemeye hakkım var! Emredin ve sallerden birini bana ayırsınlar, yoldaş Dört!

Sustu, bir kez daha sinirli sinirli, yanağına düşen saçlara üfledi. Kaybedecek birşeyi yoktu.

— Altıyı çağır telefona, -dedi Gulyayev kupkuru bir sesle.

Şura heyecanla ahizeyi Kondratyev'e uzattı; artık onun şaşkınlığından zevk aldığı söylenemezdi.

— Sizi istiyorlar Üsteğmen yoldaş.

Kondratyev Şura'ya yan dönmüş olarak konuşuyordu telefonda; çekingenliğini atmış (birtek gözleri yine öyle kederli) hızlı hızlı konuşuyordu. Şura tanıyamıyordu onu : kafasında yarattığı yardıma muhtaç adamla hiç ilgisi yoktu şu andaki Kondratyev'in.

— Emredersiniz, komutanım. Başüstüne! Asla! Fazla değil. Kravçuk. Komşularla gönderdik kendisini. Emredersiniz. Yirmibeş hıyarımız kaldı. Sis? Yoğun. Hiçbir işaret yok. Başüstüne. Bekleyeceğiz... Bekleyeceğiz...

— Demek bekleyeceğiz? -dedi Suhoplyuyev.

Kondratyev sessizce başını sallayıp onu onayladı, sonra ahizeyi telefoncuya uzattı. Şura dimdik duruyordu.

— Herhalde... -dedi.- Herhalde yaralıların nehri yüzerek geçmeleri bekleniyor?

— Gidelim! -dedi Kondratyev Şura'ya ve gözleriyle kendinden önce çıkmasını işaret etti.

Şura uysalca boyun eğdi. Tsıgiçko da onların ardından çıktı.

— Ya ben, Üsteğmen yoldaş? -deyip duruyordu bir yandan da; siperlere giden irtibat hendeğindydiler.- Ben nereye gideceğim?

— Doğruca top mevziine, -dedi Kondratyev.

Başçavuş suçlu, ürkek bir gülümsemeye :

— Peki... onlar? -dedi.- Benden oraya dönmemi istediğinizi bilmiyorlar ki..?

Kondratyev belli belirsiz bir gülümsemeye Tsıgiçko'yu omuzundan iterek :

— Sen git! Ben onlara haber veririm, -dedi.

Artık Şura'yla yalnızdılar.

Arkalarından Suhoplyuyev'in kesik kesik Volga'yı çağıran sesini duydular; Tsıgiçko'nun ayak sesleri siste eriyormuş gibi gitgide uzaklaşmış, duyulmaz olmuştu. Piyadelerin boşalmış mevzileri ıssız, nemli ve ürkütücüydü; burada her şey donup kalmış, her şey yoğun sisin altında boğulup gitmişti sanki.

Kondratyev Şura'nın kaputunun buğulanmış sarı düğmesine dokunarak :

— Nasıl olur da anlayamazsınız Şura? -dedi.- Biz burada kalıyoruz. Bulbanyuk'la Maksimov sol kıyıya geçene dek de burada kalacağız. Bu iş ne zaman gerçekleşebilir, bilemiyorum... Burada kalıyor olmamıza karşın sal istemek -gülümsedi- yakışksız bir davranış değilse bile büyük bir gaf.

— Sonsuza dek mi kalacağız burda?

— Böyle birşeyi ben de hiç istemem. Ama her şey birbirine bağlı.

Şura'nın kaputunun düğmesini bıraktı. Beyaz karanlığın içinde, hep aynı noktaya vuruyormuşu andıran umutsuz ses onlara kadar geliyordu : «Volga... Volga... Volga...» Ve Şura dehşet içinde, Volga'yla, Boris'le, kendisiyle, Kondratyev'le ilgili umutsuz, umarsız, onarılmaz birtakım gelişmeler olduğunu düşündü; birşeylerden korunmak istiyormuş gibi siper duvarına dayandı, heyecanla :

— İnanmıyorum, inanmıyorum, -dedi.- Kötü birşeyler olmuş olabileceğine asla inanmıyorum! İyi olacak! Her şey iyi olacak! -Ve sanki birilerinin mahvolmasından kendini suçluyormuş gibi, sözlerini tamamlamayı, çenesini göğsüne bastırıp gözyaşı dökmeden, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Kondratyev, heyecanla :

— Şuroçka, canım benim... -diye fısıldadı.- Ni-

çin böyle yapıyorsunuz? Rica ediyorum, Şuroçka...
Canım benim, lütfen böyle yapmayın!

Şura kuru kuru parlayan gözlerini kaldırdı :

— Sinirlerim... -dedi.- Doğrusu benim de sinirlerim olduğunu bilmiyordum.

Bütün bunlar alacakaranlıkta oluyordu.

Gün boyu soğuk ve nemli hava sanki sisten kurtulmaya çabaladı durdu : bazan uçuk mavi dumanlar, külrengi bir toz perdesinin içinde güneşi, Dinyeper'in kıyısında ıslak çalıları ortaya çıkararak toparlandılar, bazan da bütün göğü tâ ufka kadar, kasım yağmurlarıyla yüklü alçak bulutların nemli kokusunu taşıyan kara-yanık dumanlar bürüdü; içkarratıcı, somurtuk gökyüzü Dinyeper'in güz sularında puslu puslu, donuk donuk yanslandı durdu.

Bütün gün, gökyüzünün alabildiğine saydamlaştığı saatlerde bile savaş alanının üzerinde tek bir Alman uçağı görünmedi. Derken, öğleyin birdenbire göründüler. Saydılar : tam yirmi dört taneydiler. Savaş alanının az açığından geçip, tâ ötelerde, ormanın üzerinde yarım saat kadar döndüler, yeri göğü sarsarak bombalar yağdırdılar.

Çalıların arasına gizlenmiş toplarının dibinde durup, uçakların uzak devinimlerini izlediler. Hiç kimsenin aklına o anda başkalarının ölmekte olduğu gelmiyordu : hatta Bulbanyuk'un taburundan gülümseyerek söz ediyorlardı; tabur besbelli sağdı, çünkü ölümler bombalanmazdı.

Kondratyev hemen telefona sarılıp Bulbanyuk'un taburuyla ilgili bu ilk dolaylı haberi bildirdi.

Sevinç ve heyecanla :

— Yoldaş Dört, hemen eski verilere göre ateş açmalıyız! -dedi.

— Peki taburun yeni mevzilerini biliyor musu-

nuz? Ya açtığınız ateş düşmana değil de onlara gelirse? Bu ince buluşları bir yana bırakın da, taburla bağlantı kurun, anlıyor musunuz? Bağlantı! Bağlantı!

Ve Albay hışımla soluyarak telefonu Kondratyev'in yüzüne kapattı.

Sessiz bulutlar uçuşuyordu gökyüzünde. Üstüste binmiş bembeyaz bulutlar... Hiçbir kıpırtının görülmediği Alman öncü mevzilerinin üzerinden, ormanın üzerinden, düşman tanklarını gizleyen köknar koruluğunun üzerinden bulutlar uçuyor ve ağır, yapışkan sabah sisi, herşeyi külrengi bir ıslaklık içinde eriterek güzün o sevimli, solgun renklerini boğuyordu. Nehre inen yamaçta hırçın bir rüzgâr dolaşüyor, insanda hüznü uyandıran çıplak çalıları sarsarak, yerdeki son yaprakları önüne katıp Dinyeper'in ıssız, donuk-mavi sularına savuruyordu. Düşman topçusu ise uğursuz bir biçimde susuyordu.

Sonra, sağdan, çok ötelere boğuk top sesleri duyuldu, bunun ardından da, yine çok ötelere, zor seçilir bir sivrisinek sürüsü gibi bir grup saldırı uçağı geçip gitti; bunu ikinci, üçüncü bir grup izledi; o yönde gök belli belirsiz titreşti, zor duyulur bir uğultu tâ buraya kadar ulaştı; o zaman herkes önce birbirine, sonra da Kondratyev'e baktı.

Derevyanko hınçla :

— Oraya değil! Oraya değil, aptallar! -dedi.

— Boşuna üzme kendini, -dedi Kondratyev usulca.- Dneprov'a gidiyor bunlar.

Yalnız nişancı Yelyutin, alabildiğine sakın, cep hane sandıklarının üzerine uzanmış, her zamanki gibi, buruşuk bir mendilin üzerine döktüğü bir kol saatinin minicik parçalarıyla uğraşıyordu.

Bobkov geniş kaşlarını oynatarak, ters ters :

— Yapacaksın da n'olacak sanki o saati? -dedi.- Bir köpeğin ayaklarına çizme ne kadar gerekiy-se, senin saatin de o kadar gerekli bize! Burda mil-let ne dertte, sen ne derttesin! Bırak diyorum sana şunu, yoksa bir vuracağım cehennemin dibine uçup gidecek o önündeki zıkkım!

Yelyutin hiç öfkelenmeden, sakın sakın :

— Mantıksız konuşuyorsun, -dedi.- Sana saat gerekli olmayabilir. Ama ben Luzançikov'a saatini yapacağıma söz verdim.

Bobkov hiç neden yokken sinirleniyordu :

— Tükürmüşüm saatine! Saati ne yapayım? Hem saat olmadan da zamanı anlayabilirim ben... Hava-ya bakıp anlarım... Anlıyor musun? Koklayarak an-larım... Nah, şu burnumla!

— Madem öyle, hadi kokla da söyle bakalım, şimdi saat kaç? -dedi Yelyutin, gülümseyerek; onun bu aydınlık gülümsemesi, Luzançikov'un kocaman açılmış gözlerinde de yansılanmıştı sanki, onun da gözleri güldü.

Bobkov, dehşetli kibirli :

— Aptal! -dedi.- İkibuçuk, saat. İnanmazsan kontrol et! Sen de dört yıl tarlalarda traktör üzerin-de çalışsaydın, saat dediğin o dangalak âleti eski anılar gibi fırlatır atardın. -Aynı heyecanla Kondrat-yev'e döndü :- Güneş banyosu yapıyoruz sanki, Üs-teğmen yoldaş, -dedi.- Baksanıza, karşıları nasıl bom-balıyorlar..! Bizse burda tatil köyünde gibiyiz...

Geniş, güçlü omuzlarını silkti; rüzgârda hışırdan-yan yağmurluğunun altından bile belli oluyordu omuz-larının genişliği; sonra dönüp Belohatka ve Novo-Mi-haylovka yönüne baktı; uçaklar, aradaki orman yü-zünden buradan görünmeyen bu iki köyün üzerinde durmamacasına dönüyor, durmamacasına bomba

yağdırıyorlardı; savaşın örs ve çekicinden yayılan uğultu o yönde hiç dinmiyordu.

Aslında gereksiz, boş, anlamsız konuşmalardı bunlar; ama göğün yeri sıkıştırmak ister gibi yukardan bastırdıkça bastırdığı, Dinyeper'in kurşuni bir su kütlesi gibi asik suratla aktığı, sağdan soldan uzak patlamaların duyulduğu bu kasvet verici savaş alanında susmanın, anlamsız da olsa bu tür konuşmalardan çok daha ağır ve katlanılmaz olduğunu hepsi çok iyi biliyordu.

İri damlalar halinde çiselemeye başlayan yağmur, az sonra usanç verici, toz gibi bir ahmakıslatana dönüştü; Alman siperleri, köknar koruluğu, koruluğun ardındaki yol, kararan orman, Dinyeper üzerindeki adalar uçuk mavi bir sis ardında yittiler. Toplar ve kapakları açık sandıklar içindeki top mermileri ıslak ıslak parladılar; tüylerini kabartmış kargalar gibi top kundağı üzerinde oturan askerlerin kapüşonları koyu bir renk aldı.

Yağmurun, kapüşonunda çıkardığı uykulu tıptırtıya kulak veren Kondratyev, «Ateş açmalıyım, -diye düşünüyordu.- Daha ne bekliyorum? Taburun radyoyla vereceği işaretleri mi? Peki tabur beklediğimiz bu işaretleri verebilecek mi? Albay da, askerler de, ben de... hepimiz biliyoruz ki beklemek boşuna! Emir almadan ateş açsam ne olur peki..? Hesabını veririm... Ama ya bizimkileri vurursam..? Hiç düşünmeden kurşuna dizerler beni. Peki ama tâ şafakleyn ateş istemişti tabur bizden... Hani, nerde emir? Ne zaman verilecek?..»

Çevresine bakındı. Askerler onun her kıpırdanışını izliyorlardı. Birden kulağının dibinde Tsıgiçko'nun güvercin kuğurdamasını andırır yılışık sesini duydu :

— Ne diyecektim, Üsteğmen yoldaş... Madem-

ki askerler işsiz güçsüz bekleyip duruyorlar, sığına-
ğa gidip biraz ısınmalarına izin verseydiniz... İnsan
ısındı mı ruhu ayağa kalkar, morali düzelir. Şu iş-
galci Alman dürzüleriyle geçmiş savaş deneyimleri-
me dayanarak konuşuyorum...

— Demek deneyimlerine dayanarak konuşuyor-
sun? -dedi Kondratyev.- Şu işe bak! Ne deneyimli
kişiler varmış da aramızda haberimiz yokmuş!

Başçavuş ağzını eliyle örterek hafifçe gülüm-
sedi.

Derevyanko iğneli iğneli :

— Yani yaşayanları düşünmek gerekliliğini vur-
guluyor! -dedi.- Ruhu ayağa kaldırıp morali düzelt-
mek meselesi..! Başçavuş zaten elinin altındakini aya-
ğa kaldırma ustasıdır! Önce ayağa kaldırır, sonra da
hop, cebe!

Bobkov, Başçavuşun gözünün içine bakarak :

— Hayatta hiç, birşey almak yerine verdiği de
oldu mu Başçavuş? -dedi.

— Çocuklar, eğer kendim için konuşuyorsam gö-
züm kör olsun! -dedi Başçavuş.- Şerefsizim ki ken-
dim için konuşmuyorum.

«Daha ne duruyorum? Niçin ateş emri vermiyo-
rum? -diye düşündü Kondratyev.- İnsanlar orda te-
lef olurlarken, benim burda vicdanının temizliğini dü-
şünen dünyanın sonuncu alçağı olarak yatıp durma-
mın herhangi bir özürü olabilir mi?»

— Üsteğmen, telefona!

Birden kendine geldi. Yağmur çalıları hışırdatarak
yağıyordu; Suhoplyuyev'in geniş, derin avcı çu-
kurundan uzanan muhaberecinin başını gördü, son-
suz bir hınç kabardı içinde, çatallanmış bir sesle :

— Top başına! -diye haykırdı.- Doldur ve bekle!
Herkes yerinden fırlayıp top başı yaptı; o da hı-

şım gibi Suhoplyuyev'in, üzeri bir yağmurlukla örtülü avcı çukuruna vardı; bağırarak :

— Kim? -dedi.- Gulyayev mi?

Ahizeyi aldı, rüzgârın kuruttuğu dudaklarını yaladı :

— Yoldaş Dört...

— Ne oldu?

— Daha fazla bekleyemeyeceğim. Zaten ne bekliyoruz ki?

Albay Gulyayev'in gürültüyle soluduğu duyuluyordu telefonda.

— Mucize bekliyoruz.

— Mucize falan olmayacak. Ben ateş açıyorum! Suskunluk. Uzun, ızdırap verici, belirsiz...

Birden Albayın duyulur duyulmaz sesi :

— Aç! Aç, oğlum! Ateş aç! Novo-Mihaylovka üzerine! Yalnız, adamlarını koru! Duyuyor musun beni, oğulcuğum? Adamlarını... Adamlarını koru! Siz... siz benim elimde kalan... son topçularsınız...

Şura ise üşüyormuş, çok üşüyormuş gibi, sırtını çukurun duvarına dayamış, sessiz, suskun, yağmurluğuna sarınıyordu.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

Yıldızlı, pırıl pırıl bir gecenin ilerlemiş bir saatinde küçük bir sal, sağ kıyıdan avara edip, üzerinde mavi kırık çizgiler halinde takım yıldızların yansındığı Dinyeper'in kapkara sularında çalkalana çalkalana ilerlemeye başladı.

Bu gece Dinyeper'in üzerinde Almanların ne projektörleri dolaşıyor, nede ağır makinalıları ve tankları, karşı adalarda duyulan uzak bir otomobil homurtusuna, belli belirsiz görülen bir ışığa ateş açıyorlardı.

Soğuk ve karanlık gece, kışa dayanan güzün bilûlaşmış sessizliği içinde sakin tepeleri, bitkin, hal-siz düzlükleri şefkatle örtüyordu. Aradabir solda, uzakta biryerlerde, kurşun izleri gibi kırmızı oklar dağıtan Alman aydınlatma fişeklerinin isteksizce parladıkları görülüyordu.

Su salın yanından tatlı şırıltılarla akıyor, ıskarmozlar gıcırıyor, kütüklerden derin, uykulu gıcırıtlar yükseliyordu.

Samanların üzerine yatmış Kondratyev, inanç-sızlık ve tedirginlik karışımı bir duyguyla, «Sanki bütün gün şiddetli bir rüzgar esti durdu, şimdiyse şu sakinliğe bak, -diye düşünüyordu.- Ve bu sal... bu yıldızlı gökyüzünün altında bizi nereye götürüyor? Bu ne sessizlik böyle... Ama sanki ölen birileri vardı?

Suhoplyuyev'e ne oldu? Kundakların arasında yüz-üstü yatıyordu... Şapkası yoktu başında... Onun hemen yanında da Yelyutin vardı... Peki toplar nerde?

Belleğini zorladı, birkaç saat önce olanları anımsamaya çalıştı, ama boşunaydı, hiçbir şey anımsayamıyordu. Başında kurşun gibi bir ağırlık vardı, kaşının üzeri sızlıyordu; üstelik şu ısıltılı, buz gibi soğuk gökkubbe kafasını karıştırıyordu. Iskarmozlar tatlı tatlı gıcırıyor, samanlardan boğucu bir koku yükseliyor, ıslak yağmurluğunun yaka kısmı çenesini acıtıyordu. Olduğu yerde hafifçe dönmek istedi, ama gazlı bezle sarılı kafası sanki salın kütüklerine bağlanmıştı, yerinden bile kımıldatamadı.

— Şura? -diye seslendi usulca. Şura...

Birden yıldızlar görünmez oldular; birisi dikilmişti yıldızlarla arasına; yüzünü taze, serin bir esinti yaladı.

— Şura? -dedi kuşkulu kuşkulu.

Karanlığın içinden ihtiyatlı bir fısıltı karşılık verdi :

— Benim, Seryoja. Başın mı ağrıyor? Sakın kımıldama, herhangi bir hareket yapma...

— Şura, yaralandım mı ben? Hiçbir şey anımsamıyorum... Suhoplyuyev nerde?

— Burda değil.

— Ya Yelyutin?

— O da burda değil.

— Nerdeler peki?

Karşılık vermedi Şura.

— Şu yağmurluğu çıkar, -diye fısıldadı Kondratyev.- Ve bana herşeyi anlat.

Şura onun yağmurluğunu çıkardı. Kondratyev sağlam eliyle usulca Şura'nın kaputunun yeline do-

kundu; kumaşın eline iğne iğne batan kaba dokusunu hissetti.

— Bana her şeyi anlat, Şura.

— İster misin, sana masal anlatayım? -dedi Şura, yarı sevecen, yarı sorar gibi.- Çok masal bilirim ben... Sen de çocukluğunda masal sever miydin?

Kondratyev aranıp Şura'nın elini buldu, sıktı; Şura'nın parmakları hiç karşılık vermedi bu sıkışa.

— Ateş ediyorduk topumuzla, sonra... sonra... Şura susuyordu.

— Sonra tanklar bizim topa ateş açmaya başladılar, -diye fısıldadı nihayet.- Sonra da bizim cephanemiz bitti.

Kondratyev soğuk yıldızların gözkırptığı karanlık göğe, bir buğu ya da sis örtüsünün gerisindeymişçesine donuk görünen Samanyoluna bakarak :

— Şura, bana her şeyi anlatmıyorsun, -dedi.

Bağışlanmaz bir hata yapmıştı sanki; birine ağır bir biçimde hakaret etmişti ve bu insan az sonra iki adım ötesinde can vermişti; yüreğindeki müthiş sızı bundandı herhalde... Şura belki de her şeyi görmüştü, biliyordu ve bu yüzden konuşmuyordu. Derken belleğinde kopuk kopuk birşeyler belirdi, birkaç saat önce olan olayları sisler arasından seçer gibi anımsamaya başladı.

Topun kızgınlıktan mavimsi bir renk alan namlusunu, Bobkov'un kundaklar arasındaki geniş gövdesini, dumanlar tüten kama yatağına inanılmaz bir hızla ve ardarda mermi yetiştiren kocaman ellerini, çılgın pırıltıların tutuştuğu gözlerini ve, «Alın ulan kahpe döller! Alın! Alın!» haykırıışlarını anımsadı. Ve hemen yanibaşında duran Yelyutin'in, olanca dikka-tiyle nişangâha yönelmiş sakın yüzünü : «Nişan dairesi! Nişan dairesi!» Gerçekten de, onun komutasın-

daki 'şu iki topla bütün tümen topçusunun görevi mi görülmüştü? Olabilir miydi böyle birşey? Derevyanko o alaycı, iğneleyici diliyle aradabir sesleniyordu : «Sekizinci sandık da boşaldı, Üsteğmen yoldaş!» «Onuncu sandık da boşlar kervanında!» Peki ya Tsigiçko nerelerdeydi? Şura'yla birlikte duvargözlerinden cephaneye taşıyordu galiba... Hatta bir kezinde ayağı top kundağına takılmış, boylu boyunca yere kapaklanıvermişti... Kendisi de acıklı bir halle, aptal aptal gülmüştü düşüşüne. Yağmur çiseliyordu. Ateş mevzii vıcık vıcık çamurdu... Ya sonra? Sonra neler olmuştu?

Sonra köknar koruluğunda gizlenmiş Alman tankları üzerlerine ateş yağdırmaya başlamıştı. Siper korkuluğunun üzerine yığılmış çalılara ardarda mermiler düşüyordu. Mermilerle kopan çalılar insanın yüzüne kamçı gibi çarpıyordu. Tanklara ateş açılmasını emretmişti. Gözünün önünde hep iki hayal : Yelyutin'in, kamaşıyormuş gibi iyice kıstığı gözleri ve Bobkov'un mermileri mengene gibi kavrayan inanılmaz elleri... Gördüğü, sisler arasındanmış gibi, hayal gibi gördüğü, yalnız bu ikisi... Sonra toplanarak tanklar arasında düello başlamıştı. Ne kadar sürmüştü? Belli değil. Birden, uyuşur gibi olan bilincini bir çılgılık, daha doğrusu Bobkov'un sevinç böğürtüsü yırtmıştı : «Yanıyorlar! Yanıyorlar!»

Sonra bir patlama, patlamayla birlikte kulaklarında, tüm beyinde uğursuz bir çınlama, top mevziine çöken sarı dumanlar, dumanların arasından Yelyutin'in şapkasız olarak doğrulan başı, elmacık kemiğinden fışkıran kan. Yalpalayarak ayakta durmaya çalışıyordu sanki Yelyutin, saate bakmak istiyormuş gibi, sağ eliyle sol bileğini arıyor, kaputunun yenini sıyırmaya çalışıyordu sanki... Top kalka-

ninin ardında sallanarak bir adım atar gibi olmuş, sonra yere kapaklanmıştı.

Ya sonra..? Usulca salınan, titreşen kapkara bir boşluk. Ve kendisi o sırada, tıpkı şu anda yıldızların altında olduğu gibi, o boşlukta yüzüyordu sanki. Yağmurun yüzüne kurşun gibi çarpan damlaları ve yanibaşından yükselen, anlaşılmaz, hırıltılı, korkunç bir sesle kendine gelmişti: «Emri yerine getirdik... Hepimiz öldük. Sal gönderin. Kondratyev'in yerine ben bakıyorum... Ben, Asteğmen Suhoplyuyev. Cep-hanemiz bitti. Emri yerine getirdik. Hepimiz öldük...»

«Ama o ölmüştü... Öyleyse nasıl hâlâ konuşabiliyor? Gerçekten öldü mü Suhoplyuyev?» Kondratyev düşünüyor, çıkaramıyordu... Suhoplyuyev bir koluyla telefona sarılmış, pas rengi çamurun içinde yatıyordu... Telefonun siyah, ebonit ahizesi yerde, şakağının hemen altında, çamurun içindeydi. İyi ama bu telefonun topun yanında ne işi vardı? Suhoplyuyev nasıl ölmüştü? Hiç anımsayamıyordu bunları: başı kurşun gibi ağırdı; dayanılmaz bir ağrı, değdiği yeri yakarak beyninin içinde dolanıp duruyordu. Sonra Tsıgiçko, Bobkov ve Şura onu yattığı yerden kaldırıp bayır aşağı biryerlere götürmüşlerdi... Orada, son bir patlama daha duymuş sonra yeniden usulca salınan, yalpalayan karanlık boşluğun yumuşacık dalgalarına gömülmüştü.

— Ağrın çok mu Seryoja?

— Hayır. -Uzun uzun gökyüzüne, arada Şura'nın kepinin de belirsiz, bulanık bir gölge olarak görüldüğü uzak yıldızlara baktı; kulaklarında yeniden Suhoplyuyev'in hırıltılı sesi yankılandı: «Hepimiz öldük... emir yerine getirildi...»

— Suhoplyuyev'i oraya mı gömdünüz?

— Evet.

— Yelyutin'i?

— Onu da.

— Toplar ne durumda?

— İki de tahrip oldu. Senin emrinle ikisini de kıydan Dinyeper'e yuvarladık.

— Benim emrimle mi?

— Evet. Nişangâhlar burda. Yanımızda. Sen emrettin onları almamızı.

— Peki... ya öbür... askerler?

— Burdalar.

Su iki yandan tatlı bir şırıltıyla sala çarpıyor, iskarmozlardan hep o tekdüze gıcırtı yükseliyor, salda başka hiçbir ses duyulmuyordu.

— Hani, neredeler? Seslerini duyamıyorum? -dedi Kondratyev, sonra seslendi :- Luzançikov?

Yanıt gelmedi. Sol yanda bir aydınlatma fişegi göz kırpar gibi pırıldadı, sonra gecenin içinde eriyip gitti.

— Uyuyor, -dedi Şura.- Bacağında hafif bir yarısı var... Çocuk daha... Yaşayacak... düğün dernek kurup evlenecek.

— Derevyanko?

Kondratyev'in bacaklarının yanından birinin inleyerek soluduğu duyuldu, sonra samanlar hışırdadı, Derevyanko :

— Buradayım, Üsteğmen yoldaş, -dedi.

— İyi misin, canım?

— Sorma Üsteğmen yoldaş... Azkalsın götten oluyorduk... Eğer elimle tutmasaydım, şu anda dağ bayır dolaşıp parçalarını topluyor olacaktım.

Gülüşmeler geldi Kondratyev'in kulağına : birisi, sanki gıdıklanıyormuş gibi kikirdeyerek, birisi ise yoğun bir kahkaha patlatarak gülmüştü. Tuhafına gitti, daha doğrusu şaşırtıcı ve doğal değilmiş gibi gel-

di Kondratyev'e bu gündelik, normal hayata özgü insan gülmeleri... Başını belli belirsiz yukarı kaldırdı. Gecenin karanlığında, iki yandaki küreklerin orda kımıldayan gölgeleri güçlkle seçebildi. Gülmelerinden tanımişti onları : Başçavuş Tsıgiçko'yla Bobkov' du bunlar. Yine öyle merak dolu, ama bu kez sevinçten biraz gevşemiş bir sesle :

— Sağsınız ha? -dedi.

Tsıgiçko kibarca susuyordu. Bobkov her ikisi adına neşeyle karşılık verdi :

— Çok şükür, Üsteğmen yoldaş! Elimiz, ayaklarımız ve başka yerlerimiz, özellikle de belimizin altı yerli yerinde!

Yine yoğun bir kahkaha patlattı; Tsıgiçko da deminki gibi kadınca kikirdedi.

Derevyanko ciddi ciddi :

— Gülecek ne var be! -dedi.- İşiniz gücünüz kih kih-kah kah!

Yazgılarıyla, kanlarıyla kendisine sımsıkı bağlanmış bu insanlara karşı içinde derin bir sevecenliğin kabardığını duyan Kondratyev, büyük bir içrahatlığıyla, «İşte savaş... ve işte hayat! -diye düşündü.- İşte savaşta hep bir arada var olan yalınlık ve yücelik... İşte, hayat! İşte savaştan kalanlar : yıldızlı, pırıl pırıl gökyüzü; soğuk, güz havası; Şura'nın soluk alış-ları, Derevyanko'nun esprileri, Bobkov'un, Tsıgiçko'nun gülüşleri. Sisler arasında uzak uzak titreşen Sarmanyolu... Ve ben... Yaram nasıl, yaşayacak mıyım, bilmiyorum... Ama savaştan geriye ne kaldıysa, seviyorum... İnsan sevmek için doğuyor galiba, nefret etmek için değil...»

Yıldızların soğuk, uzun mavi ışıkları kirpiklerinde titreşiyordu; ıskarmozların o tekdüze, barışçıl gıcırtiları bir ninni gibiydi... Sonra Şura'nın gitgide da-

ha uzaklardan gelir gibi olan fısıltıları, birinin hafif inlemeleri... Kızgın bir karanlığa yuvarlanır gibi uyudu Kondratyev; ama uykusunda da yakasını bırakmadı o tedirginlik : birşeyleri gerektiği gibi yapmamıştı sanki, eksik bıraktığı, yapamadığı, üstesinden gelemediği birşeyler vardı... «Onlar... Onlar sevgiyi hak etmemişler miydi peki?»

Bacaklarında duyduğu müthiş bir serinlikle uyan-
dı; canlı konuşmalar, ayak sesleri, emirler çalındı ku-
lağına :

— Kondratyev'i kıyıya!

Sal duruyordu. Başının üzerinde rüzgârla hışır-
dayan ağaçların kara gölgeleri, soğuk, mavimsi, bu-
lanık alacakaranlığı perde gibi örtüyordu.

— Üsteğmen yoldaş, sağlam kolunuzla sıkıca
boynuma sarılın!

Tsıgiçko'ydu bu. Kondratyev'in hemen yanında
diz çökmüş duruyordu; rengi uçmuş kaygılı yüzüyle
üzerine eğildiğinde, Kondratyev rüzgâr ve barut ko-
kusu duydu ondan.

— Sen mi götüreceksin Üsteğmeni? -dedi Bob-
kov kuşkulu kuşkulu.- Lâpa tenceresi taşımaya ben-
zemez bu iş aslanım! Kütükler nasıl kaygan görmü-
yor musun? O tombul bacaklarıyla kurbağa gibi hop-
lar durursun sonra! Bırak, ben götürürüm Üsteğme-
nimi.

Kondratyev cansız cansız güldü :

— Siz... birazcık yardım edin bana... Ben ken-
dim giderim... Bacaklarım sağlam...

— Hiç olur mu? -diye fışkırdadı Tsıgiçko.- Ma-
dem ki yanınızda biz varız... Hiç olur mu? Ben şim-
di sizi tüy gibi kucağıma alıp götürürveririm.

Birden Şura'nın bağırıldığı duyuldu :

— Neler oluyor orda? Elinizi çabuk tutsanıza!

Kondratyev biryandan Tsigiçko'nun yağlı omuzuna tutunup, bir yandan da Bobkov'dan kuvvetlice destek alarak ayağa kalktı; yüzü acıdan bembeyaz olmuştu; başı dönüyor, şakaklarında kurumuş kalmış kanlardan midesi bulanır gibi oluyordu.

Az ötede, sisler içinde, üzerleri kapalı ilkyardımlar arabaları duruyor, çığden sırlıklam atların üzerinden buharlar yükseliyordu. Etrafta birsürü yabancı asker dolaşıyordu: sanki savaşta değillermiş gibi, hepsi tıraşlıydı; üzerlerinde yağmurlukları, dolakları, miğferleri pırıl pırıl, tertemizdi.

Bu yabancılardan birisi, canlı bir sesle :

— Nerden geliyorsunuz? -diye sordu.

— Öbür dünyadan! -dedi Derevyanko.- Herhalde bilmiyorsun sen o mahalleyi? -Sonra gülümseyerek, sargıların üzerinde durmayan pantolonunu, dirsekleriyle iki yandan yukarı çekti; kendisini bir an önce arabaya bindirme çabasında olan Şura'nın kaygılı bakışlarını görünce :- Ne olur kızma bana sağlık bakanı kardeş! -dedi.- Neremin üstüne oturayım, diye düşünüyorum; oturacak yerim kalmamış ki!

Luzançikov, arabaların sonuncusunda oturuyordu; birkaç saat içinde inanılmayacak ölçüde çökmüştü; gözleri yusuvarlak ve hareketsizdi; hâlâ Yelyutin'in öldüğüne inanamıyordu. Aradabir, sis perdesinin gerisinden bakar gibi, terli avucunda sımsıkı tuttuğu saate bakıyordu; Yelyutin'in savaştan hemen önce onarıp kendisine armağan ettiği Alman saatiydi bu. Saat sanki canlıydı, nabız gibi atıyordu avucunda, saniyeleri sayıyor, hayatın sonsuzluğunu bildiriyordu.

Kafasında kanın uğuldayışından ve şiddetli ağrılardan adeta hissizleşen Kondratyev, kıyıya indi. Kendi başına yürüyemediği için, başı, kolu sarılı ol-

duğu için ve şu tanımadığı piyadeler kendisine acıma dolu bir ilgiyle bakıp durdukları için utanıyordu.

Bobkov hemen ilkyardım arabalarından birine koştu ve arabacıları haşlamaya başladı :

— Daha yaklaşsanıza! Ne korkuyorsunuz? Ateş mi ediliyor üzerinize?

— Üsteğmen esaslı bir darbe yemişe benziyor! -dedi kalabalıktan birisi.

Kondratyev askerlik yaşamı boyunca hiçbir zaman gerçek bir asker duruşuyla durmamıştı; omuzlarının dik, düğmelerinin baştan sona ilikli, çizmelerinin temiz, boyalı olmasına hiç önem vermemişti... Bütün bunlar, kravat nedir bilmeyen, geniş pantolon ve ceketlere alışmış, tepeden tırnağa sivil bir adam olarak onun hareket özgürlüğünü kısıtlayan şeylerdi.

Ama nedense şimdi gücsüz parmaklarıyla kaputunun şiğle ıslanmış düğmelerini iliklemeye çalışıyordu. Tsıgıčko da burnundan fıştırtılarla soluyarak çevik hareketlerle ona yardım ediyor, bir yandan da mırıl mırıl birşeyler söylüyordu :

— Bakmayın siz, içi pamuk kaplıdır, sıcacık tutar bu kaput, Üsteğmen yoldaş... Hastaneden döndüğünüzde biraz kısaltır, boyunuza uydururuz... Bakın görön, nasıl hokka gibi oturacak üzerinize... Zaten Üsteğmenime de böylesi yakışır...

Kondratyev o zaman anımsadı, bu kaputun kendisinin değil, Tsıgıčko'nun olduğunu ve adama kaputunu daha önce vermediği için dehşetli utandı.

— Tsıgıčko... Lütfen kaputu çıkarmama yardım edin... Deđiřeceđiz kaputlarımızı...

— Anlayamadım, Üsteđmen yoldaş..? -Tsıgıčko şaşırmış, hatta korkmuştu.- Asla olamaz! Kabul edemem! Yüzbaşı Yermakov'un emri bu. Hem ben alış-

tım benimkine. Laf aramızda çok iyi bir kaputmuş sizinki de.

— Emrediyorum sana! -dedi Kondratyev.

Başçavuş söylene söylene boyuneğdi; Kondratyev'in yaralı kolunu incitmemeye çalışarak üzerinden kaputu çıkardı; ama kendisi giymeye cesaret edemedi, yere, kumların üzerine bıraktı. Ve üzerinde birtek gömlek, sabah serinliğinde çarpık bacaklarıyla havaya sıçramaya, utana utana olduğu yerde zıplamaya başladı.

Ağrıdan bütün bedeninin adeta keçelediğini hissedeni Kondratyev, duyulur duyulmaz bir sesle :

— Giyin kaputunuzu! -diye emretti.

İlk yardım arabalarından ikisi durdukları yamaçtan aşağı inmişlerdi.

Bu sırada arkalarından, ormanın külrengi karanlığı içinden bir motor sesi duyuldu ve o bildik, küçük «Willys» gelip zınk diye yanlarında durdu. Piyadeler hemen koşuştular, esas duruşa geçip selam verdiler. Başçavuş Tsıgiçko da başarabildiği kadar süvari bacaklarını birbirine yaklaştırdı. Üzerinde eski bir yağmurluk bulunan Albay Gulyayev, kocaman, kaba yüzünde uykusuzluktan alev alev yanan gözlerle doğruca Kondratyev'e doğru yürüyordu.

— Kondratyev nerde? Kondratyev'i bulun bana! -diye bağırdı.

Kondratyev Albayın dudak hareketlerinden anladı kendisini sorduğunu.

— Buradayım, Albay yoldaş...

Gulyayev, boğazı kurumuş gibi çatallanan bir sesle :

— Oğlum! İyi misin? -dedi; bu zayıf, soluk benizli, başı ve eli sargılar içindeki subayı tanıyama-

mış gibi karşısında durup, arayan, soran gözlerle uzun uzun yüzüne baktı.- İyi misin oğlum? İyi misin?

Yaşamının bu dünyada birileri için böylesine önemli ve gerekli olduğunu görmekten boğazı düğümlenir gibi oldu Kondratyev'in.

Albay kesik kesik :

— Hemen sağlık taburuna! -dedi.- Hepsini! Anlıyor musunuz, hepsini!

Kondratyev zor duyulur bir sesle :

— Nişangâhlar yanımızda, Albay yoldaş! -dedi.

Albay coşkuyla :

— Ne yapayım nişangâhı, oğlum! -dedi.- Canım, canım benim, ne yapayım nişangâhı! Top her zaman olur, ama siz... siz...

İlkyardım arabaları, dalları çtırdatarak yaklaştılar; onların arkasından da her yanı çamur içindeki «Willys» küçük, çevik bir orman hayvanı gibi gelip durdu. Kaygılı yüzüyle Şura, birşeylerden hoşnutsuz olduğu belli olan Bobkov yaklaştılar ve deminden beri ağırdan alıp duran sağlık taburuna bağlı sıhhiye erleri, kocaman yüzünde kaşlarını öfkeyle çatmış, heybetli piyade albayını görür görmez koşuşmaya, atlara bağırmaya başladılar.

— Ağır yaralı insanları bu kağrı bozuntularıyla taşımak hangi sivri zekâlının kafasından çıktı? -diye kükredi Gulyayev; öylesine öfkeliydi ki, sedyeciler, sıhhiye erleri zangır zangır titriyorlardı korkudan.- Sağlık taburu döküntüleri! Hanginiz kıdemli aranızda? Siz mi? Mankafa herifler! Yaralıları hemen «Willys»e yükleyin, hemen!

Birkaç dakika sonra hazırıldılar. Birtek Derevyanko, o da oturacak durumda olmadığı için, ilkyardım arabasına yerleştirilmişti. Albay Gulyayev önde, şoförün yanında oturuyor ve somurtarak, Dinyeper üze-

rine bulanık, donuk dilimler halinde düşen şafağın ilk ışıklarına bakıyordu.

Soğuk dudaklarıyla Kondratyev'i çenesinden usulca öpen Şura :

— Çabuk iyileş, Seryoja! -dedi.

— Elveda, Şuroçka! -dedi Kondratyev.- Seni hiç unutmayacağım.

— Güle güle, Üsteğmen yoldaş! -dedi Bobkov; yüzü asıktı ve tik gelmiş gibi seğriyip duruyordu.

Arabalar ve «Willys» sarsılarak yola koyuldular. Deminden beri bir köşede sessizce duran Tsıgiçko, çılgın gibi atılıp yerde duran kaputu kaptı, kumlara bata çıka arkalarından koşmaya başladı.

— Üsteğmen yoldaş! Üsteğmen yoldaş! Üsteğmen yoldaş! Kaputçuğunuz..! Kaputçuğunuz..!

Ama «Willys» hızını artırarak homurtularla tepeli tırmanmaya başlamıştı; ordakilerin Başçavuşun sesini duymaları çok zordu. Yalnız ilkyardım arabalarını süren arabacılar dönüp şaşkın şaşkın arkalarına baktılar.

ONALTINCI BÖLÜM

Çamurlar içindeki paramparça kaputu, iki yanında asılı iki sahra çantasıyla avludan kulübeye doğru yürüyen adamı önce tanıyamadı nöbetçi, tanıdığında ise irileşmiş gözleri bir karış açılmış ağzıyla ardından bakakaldı.

Kapıyı öyle şiddetle çekip açtı ki, sofada duran boş kova uzun uzun tınladı. Bütün gücünü kapıyı açmaya harcamıştı sanki, ardından kapıyı kapatmadan yürüdü.

Bir bölmeye ikiye ayrılmış yarı karanlık ve sıcak odanın ilk yarısında bir kişi vardı. Saçları rüzgârla oynaşan adam içeri girene bir gözattı, aynı anda da, başından kulaklığını çıkarıp, oturmakta olduğu taburesiyle birlikte gerisingeri sıçradı. Bu, radyocuydu.

Şaşkın şaşkın:

— Yüzbaşı yoldaş?.. -diye kekeledi.- Siz... burada ha?

Boris onu duymadı bile; öbür odaya açılan kapıyı ardına kadar açıp içeri girdi. Toprak zeminli, alçacık tavanlı odada pencereden vuran donuk güz ışığı, duvar diplerindeki boş sıraları ve odanın ortasını dielimler halinde aydınlatıyordu.

Albay Gulyayev, üzerinde yağmurluğu, sıkılmış yumruklarını alnına dayamış, masanın başında otu-

arak uyuyordu. Saçlarının akları aydınlanıyordu pencereden vuran ışıktaki. Yanındaki taburenin üzerinde, bir er aş kabının içinde soğumuş, yağları pul pul donmuş, turuncu rengi, borç çorbası artığı ve hiç dokunulmamış bir dilim ekmek duruyordu.

Boris yüzünü buruşturup, aş kabına elinin tersiyle sertçe vurdu; metalik tıngırtılarla tâ odanın karşı köşesine yuvarlandı aşkabi. Tabureye oturdu Boris. Dudakları çarpılmıştı.

Albay, yumruklarıyla alnını oğuşturarak:

— Kimdir o? -dedi.-

— Benim.

Albay yumruklarını alnından indirdi; kaşları, gözkapakları, burnunun kökündeki kırışıklar ince ince titreşti, uykudan ağırlaşmış gözlerinde gördüğü şeyi inanılmaz bulduğunu anlatan müthiş bir şaşkınlık belirdi.

— Boris?! -dedi güçlükle.- Tabur... tabur nerede?..

Ağır ağır yerinden doğruldu, sesli sesli soluyarak, Boris'in kanla koyulaşmış apoletlerine, çıtçıta açık tabanca kılıfına, çok iyi bildiği eski, yıpranmış plânçetesine ve omuzlarında asılı, ona ait olmayan iki sahra çantasına tek tek, uzun uzun baktı.

Boris nerdeyse fısıltıyla:

— Orda, -dedi,- tabur... Şu pencereden bakın. Bütün tabur orda.

Gulyayev pencereye gitti; ağır gövdesiyle, yerden pek yüksek olmayan alçacık pencereye abanıp dışarı baktı; acıklı bir görünüşü vardı: sanki hasta bir bebeğin yattığı bir beşiğe bakar gibiydi. Sonra, gözlerini pencereden ayırmadan kuşkulu kuşkulu doğruldu.

Dışarda saçları sakallarına karışmış, kaputları

lime lime görünüşleri insanı ürkütecek kadar perişan ve yabanıl dört asker vardı; otomatikleri kucaklarında, çitlerin dibinde oturuyorlar, doymak bilmezce sigara içiyorlardı; tam karşılarında da, elinde bir tütün kesesiyle nöbetçi, çömelmiş duruyordu.

— Ya Bulbanyuk ve subaylar... -diye başladı Albay, ama sesi çatallandı, sustu.

Oturduğu yerden Gulyayev'in kamburlaşmış sırtına düşmanca bakmakta olan Boris yorgun, ama sert:

— Lütfen bana soru sormayın, -dedi.- Yanıt vermeyeceğim sorularınıza. Tâ ki siz benim sorularıma yanıt verene kadar... Hani, nerde Tümenin saldırısı? Nerde kaldı ateş desteği? Nerde? Nerde?

Albay usulca:

— Sorularına ne yanıt vereceğimi ben de bilmiyorum, -dedi.- Emir değiştirildi...

Boris ayağa kalkıp, çökmüş, kurumuş yüzünde kor gibi yanan gözlerle ona inanmazca, dik dik baktı.

— Değiştirildi mi? Nasıl değiştirildi yani?..

Bu mavimsi alacakaranlıkla dolu alçacık tavanlı odada sonsuz bir hüznün vardı ve Boris göğsünde, şu, ormanda her şeye hazır olduğu andaki keskin, bildik sızıyı duyuyordu. Albayın sesi pamuk bir duvarın ötesinden geliyor gibi, kulağına belli belirsiz çarpıyordu: tümen olduğu gibi Dneprov'un kuzeyine kaydırılmıştı; taburları desteklemek üzere yalnızca Kondratyev'in topları bırakılmıştı; taburlarla bağlantı kesilmişti; Bulbanyuk'a gönderilen keşifçiler de belli yolda Almanlara çatmışlardı, hiçbirinden bir daha haber alınamamıştı çünkü; keşifçiler taburlara, ne pahasına olursa olsun, sonuna dek dayanma emrini iletmekle görevliydi; Maksimov'un taburundan

ikisi subay otuz kişi kalmıştı geriye; Maksimov ölmüştü...

Boris, dişleri sıkılı, öyle düşman, yabancı, ayakta duruyordu; gözlerini uzlaşmazca kırmıştı; bir tek sağ eli, kaputunun altından uysallaştırmaya çalışır gibi göğsünün sol yanını hafif hafif okşuyordu. Bu yürek ağrısı, ormandayken, alinyazısının kendisini olup bitenleri hep anımsamak ve sorumluluk duy-makla cezalandırdığını anladığı sırada ortaya çıkmıştı ve o andan beri de hiç dinmemişti.

— O zaman... -dedi güçlÜkle- İverzev taburların durumunu biliyordu?

Albay burnundan derin bir soluk verdi, kaşlarını çattı, usulca:

— Olayların gelişmesi, koşullar böyle gerektirdi. Boris hırıltıyla:

— Yokedildiği anda tabura ben komuta ediyordum, -dedi,- dolayısıyla Albay İverzev'i görmek istiyorum şimdi. Nerde bulunuyor tümen şu anda?

— Tümen, Dneprov dolayında, savaş alanında şu anda... Karargâhsa, Novopole'de. Ama bensiz bir yere adım atamazsın. Artık benim de burada yapıcağım birşey kalmadı. Evet, işim bitti artık burda...

Votka içeri miydin?

— Hayır. Buyrun alın: şunlar Bulbanyuk'un belgeleri ve çantası. şunlar Jorka'nın nişanları. şunlar da Yeroşin'in belgeleri. Ama bunları topçu alay komutanlığına teslim edeceğim...

Novopole'ye vardıklarında hava iyice kararmak üzereydi. Dinyeper kıyısında, çam ormanı içinde küçük bir köydü burası. Çam ormanı üzerine çökmüş Kasım bulutlarından; çamların, bulutların arasında hışırda-

yan tepe dallarından; ıssız, karanlık köy evleri arasından geçen kumlu yoldan; evlerin, lacivert gökyüzünü donuk donuk yansıtan külrengi camlarından hep yağmur kokusu yükseliyordu. Sokaklar ıssızdı; iç kartıcı, hüzün verici bir ıssızlıktı bu. Yalnız kavşaklarda soğuktan titreyen nöbetçiler birkaç kez «Willys»i sertçe bağırarak durdurmuşlardı. Albay Gulyayev susuyordu. Boris de susuyordu: gözlerini kapamış, kendini sakinleştirmeye çalışıyordu; Albay İverzev'le az sonra yapacağı konuşma için sakin olması çok önemliydi. Ama işte onca çaba harcamasına karşın bir türlü sakinleşemiyordu. İnlememek için dişlerini sıkmış, büyük bir gerginlikle oturuyordu yerinde. Dün ormanda tek başına yürüdüğü gece, herşey bir daha unutulmamak üzere ruhuna kazınmıştı sanki, her ayrıntı gözünün önündeydi.

— Burda dur! -diye seslendi Gulyayev şoföre, sonra dışarı bağırdı:- Hey, nöbetçi! Tümen karargâhı burası mı?

Boris gözlerini açtı; önünde ıssız, boz bir sokak uzanıyordu. «Willys» yol kıyısında uzanan küçük kanala girerek, içinde çam ağaçlarının hışırdadığı küçük bahçeye burnunu sokmuştu. Camların gerisinde, yüksekçe bir köy evinin kurşuni camları görülüyordu.

Nöbetçi kumlu yoldan «Willys»e doğru ilerliyordu. «Willys»ten güçlükle inen Gulyayev, dalgın dalgın evin pencerelerine bakıyordu. Nöbetçi yaklaşıncaya boğuk bir sesle:

— Sabahın bu erken saatinde uyuyorlardır herhalde? -dedi.-

Esnemesini güçlükle engelleyen nöbetçi bas sesiyle:

— Hayır, efendim, -dedi,- uyuduklarını sanmam;

az önce ön hatlardan döndüler... Hatta, dediklerine göre, tümen komutanımızın karısı da burdaymış. Yâ-ver samanlıkta uyuyordu... Hah, işte geliyor... -Nöbetçi Gulyayev'e arkasını dönerek seslendi:- Teğmenim, ziyaretçileriniz var!

İverzev'in yâveri, uykudan sallana sallana geliyordu; kaputunu omuzlarına atmıştı; genç, güzel yüzü buruş buruş, koyu kestane saçları karmakarışıklı. Uyku sersemliğiyle, gelenlerin kimler olduğunu anlayamamıştı. Soğuktan omuzlarını büzüştürerek:

— Paket mi? -dedi.- Tamam, bana verebilirsiniz.

Gulyayev, keyifsiz keyifsiz dudaklarını ısıırıyordu.

— Teğmen Katkov! -dedi.- Albaya, alay komutanı Gulyayev'le Yüzbaşı Yermakov'un kendisini görmeye geldiklerini bildirin!

Yâver şaşırarak:

— Efendim? -dedi.- Siz misiniz? Ne diyeyim Albaya? -Uykulu gözleriyle Boris'e bakıyordu, nihayet tanımıştı onu.- Albay az önce ön hatlardan döndü. Karısı da buradâ. Ancak paket gelirse kendisine bildirmemi, bunun dışında rahatsız edilmemesini istemişti. Ama hemen gidip sizin geldiğinizi bildireceğim. Şimdi...

Yâver şaşkın şaşkın merdivenlere atıldı.

Boris, yüreğinde iğne iğne bir sızı, merdiven başamağına oturdu. Hiç konuşmuyor, sürekli kendisini yatıştırmaya çalışıyordu. Albay Gulyayev usulca:

— Evet, -dedi,- raporunu sen kendin vereceksin. Yalnız dikkat et, kesinlikle öfkeye kapılmamalı-sın. Sakin sakin konuş.

— Üzülmeyin, sizi güç duruma düşürmem, Albay yoldaş, -dedi,- Boris.

Ağır hışırtılarla sallanan çamların dalları evin ça-

tısına sürünüyordu; kül rengi gökyüzü evin, avlunun üzerine abanmış gibiydi.

Derken evde bir hareketlilik görüldü, pencerelerden önce biri, sonra bir başkası aydınlandı; yâverin gölgesi kaydı aydınlık pencerenin gerisinden; sonra İverzev'in gitgide yaklaşan gür sesi duyuldu: «Nasıl tanıyamazsınız?» Kapı açıldı, eşikte Albay İverzev görüldü: üzerinde gri, uzun bir yağmurluk vardı; sarı saçları rüzgârla yana uçuşuyordu. Heyecanlı, şaşkın:

— Yüzbaşı... -dedi.- Yüzbaşı Yermakov?.. Albay da burda ha? Taburu da getirdiniz mi?

İri, dinç gövdesinden, kendine güvenli hallerinden, çın çın öten sesinden, kırmızı yüzünden sağlık fışkırıyordu. Herhalde kadınların çok hoşuna giden mavi gözleri bekleyiş, heyecan, sorgu doluydu. «Evet, bu o İverzev, -diye düşündü Boris.- İlk emri değiştiren İverzev!»

Boris merdivenlerden çıkarak:

— Taburu getirdim, Albay yoldaş, -dedi.- Bir subay ve dört erden oluşan taburu getirdim... Beş kişilik tabur mevcudü beni hiç şaşırtmıyor. Sanırım sizi de şaşırtmıyordur. Kimseden en ufak bir destek görmeden cephanesi bitene dek çarpıştı tabur...

İverzev kaşlarını kaldırarak onun sözünü kesti:

— Bu nasıl konuşma böyle, Yüzbaşı Yermakov? Albay Gulyayev! Sizden açıklama bekliyorum!

Albay Gulyayev, eski yağmurluğunun eteklerini hışırdatarak çabucak merdivenlerden çıktı, alışkın bir hareketle karnını içeri çekip hazırola geçti, akıllı gözlerini kaldırıp İverzev'e uyarınca bakarak:

— Bulbanyuk'la Orlov'un şehit düşmelerinden sonra tabura Yüzbaşı Yermakov komuta ediyordu, Albay yoldaş! -dedi.-

Abartılı bir sakinlikle söylemişti bunları.

Kısa bir sessizlik oldu. İverzev'in deminki buyur-
gan havası gitmişti; ama bu bocalama çok sürme-
di; güçlü, beyaz elini merdivenin tırabzanına koydu,
usulca:

— Beş kişi mi dediniz? -dedi; sonra birden, Bo-
ris'i görmüyormuş gibi, bakışlarını onun başının üze-
rinde bir noktaya dikerek, tekdüze, metalik bir ses-
le:- Subay yoldaşlar, -dedi,- yarın Dneprov'u alaca-
ğız. Siz, Albay Gulyayev, Gorodinsk'e ikmal yapıldı-
ğını biliyorsunuzdur herhalde? Binbaşı Denisov sizi
beklemeden yeni taburların kadrolarını oluşturmaya
başladı. Siz de hemen oraya gidin. Yüzbaşı Yerma-
kov'la birlikte. Bu gece. Denisov'a gerekli emirler ve-
rilmiştir. Siz, Yüzbaşı Yermakov, taburunuzun kırıl-
masıyla ilgili ayrıntılı bir rapor yazın... Daha fazla
vaktinizi almayacağım... Gidebilirsiniz...

İverzev sinirli sinirli elini tırabzandan çekti. Al-
bay Gulyayev suskun, yüzü bir karış, elini şapkası-
nın siperliğine götürüp selam verdi.

«İkmal mi dedi? O zaman ikmal gerekliliğinin
doğacağını çok önceden biliyordu? Tabi, tabi... Mev-
cudu tükenen alay yeniden oluşturuluyor. Yeni silah,
araç, gereç verecekler, yeni insanlar verecekler.
Ölümcül yaralanan Bulbanyuk'un tabancayla kendi-
ni öldürmesinden, Yeroşin'in, Jorka'nın, Beryozkin
kardeşlerin ölümlerinden ona ne? Rapormuş...»

— Bağışlayın ama Albay yoldaş, -dedi; artık ken-
dine hakim değildi, son derece sinirli olduğu belli olu-
yordu,- yazacağım raporun taburu geri getirebilece-
ğini mi düşünüyorsunuz yoksa?

Çok ötelerden, sislerin gerisinden gelir gibi du-
yuyordu kendi sesini... Ve şu anda söyleyeceklerinin
kendisine pahalıya mal olacağını çok iyi bilmesine
karşın, yüreğinin güm güm vuruşundan başka hiçbir

ses duymadan, kendi sözlerini bile duymadan, tane tane ekledi:

— Oysa biz Novo-Mihaylovka'da ikmal, rapor gibi şeyler düşünmüyorduk... Tümeni, sizi düşünüyorduk, Albay yoldaş. Oysa siz taş yüreklinin, vicdansızın biriymişsiniz! Siz artık benim için ne subay, ne de insansınız!

— Ne-e? -diye haykırdı İverzev, Boris'e doğru bir adım atarak; gözleri yuvalarından uğramış, yüzü kararmıştı; sağ elinin parmaklarını müthiş bir öfkeyle sıkıp yumruk yapmıştı.- Kes sesini! -diye haykırarak yumruğunu tırabzana indirdi.- İtoğlu it! Mahkemeye vereceğim seni! Mahkemeye vereceğim! -Birden halsizleşmiş gibi kolunu indirdi, kırık bir sesle:- Özür dileyin Yüzbaşı Yermakov, -dedi.- Hemen, şu anda özür dileyin!

Arkalarındaki kapı açıldı; kapının karanlık ağzında yâverin gölgesi görüldü. Otomatığını çapraz tutarak, avlu kapısındaki nöbetçi de nedense koşup gelmişti. Albay Gulyayev Boris'i kaputunun yakalarından tutup sarsmaya başladı; bir yandan da tıkanırca: «Ne yapıyorsun? Ne yapıyorsun?» diye bağılıyordu. Oysa Boris sözlerinin, davranışlarının farkındaydı; deminki sözlerini bir kez daha tartmış ve yâverin de, Albay Gulyayev'in de İverzev'i değil, kendini suçlu bulmalarına şaşmıştı. Ama az sonra bunun nedenini anladı: İverzev'le arasında geçenlerin dışardan bakan birisine korkunç gelmesi doğaldı. Hafifçe gülümseyerek, tane tane:

— Kendimi suçlu bulmadığım için sizden özür dilemiyeceğim, Albay yoldaş, -dedi.-

Ve merdivenlerden hızla inerek, kendisini görür görmez dürtülmüş gibi yana çekiliveren nöbetçinin,

camlaşmış gözlerle kendisini izleyen şoförün yanından geçip «Willys»e doğru yürüdü.

Albay Gulyayev de yanında yürüyor, soluk soluğa:

— Ne yaptın, Yüzbaşı Yermakov? Ne yaptığının farkında mısın, Yüzbaşı Yermakov? -diye söylenip duruyordu.

— Eğer o haklıysa, bunun hesabını mahkemede veririm, Albay yoldaş!

Yağmur başlamıştı. Hava sıkıntılı, kapalıydı. Arkalarında tam bir sessizlik, boşluk vardı. Sessizliği bozan, boşluğu dolduran tek şey, yağmurla yıkanan camların hafif hışırtısıydı.

Albay İverzev, yüzü bembeyaz, titreyen parmaklarını arkasında şiddetle sıkmış, odada aşağı yukarı dolaşıyordu. Yüzü sanki bir anda gevşemiş, sölpümüştü. Karargâha tam bir sessizlik egemendi; yalnızca yağmurun camlardaki tıptırtısı duyuluyordu. Yan odadan da, yâverin ürkek adımlarından mı, evin duvarlarına çarpan yağmurdan mı çıktığı belli olmayan hafif bir ses geliyordu.

Lidya Andreyevna dizlerini karnına çekmiş, yataкта oturuyordu. Alacakaranlıkta genç, hoş yüzü beyaz beyaz ışıyordu; kocaman, kara gözleri şaşkınlıkla doluydu. Çuha bir askeri gömleğin yakalarının sıkı sıkıya örttüğü beyaz boynunu uzatmış, sorgu dolu bakışlarla İverzev'i izliyor, kırık, bezgin görünüyordu.

Karargâhtaki bu kaskatı suskunluk, kendini hem suçlu, hem haklı görmesi, az önce merdivenlerdeki o çılgın haykırışı (elbette karısı da duymuştu haykı-

rışını) İverzev'in içini ezdikçe eziyordu; bir türlü yatışamıyordu Albay.

Lidya İvanovna kuşkuyla:

— Ne oldu? Lütfen bana da açıklayabilir misin?

-dedi.-

İverzev eğilip karısının bembeyaz alnından dalgın dalgın öptü, zoraki bir gülümsemeyle:

— Telaşlanacak birşey yok, dedi.-

— Ne oldu peki?

— Burda olup biten şeylerin içine seni de karıştırmanın bir anlamı var mı?

Gözleri, karısının ısrarlı gözleriyle karşılaştı.

— Peki karıştırma... ama söyle, ne oldu?

İverzev onun sözünü keserek:

— Lidya, -dedi,- hemen şimdi bir araba çağıracağım, seni götüreceğim. Lütfen gücenme. İşim var. -Karısının çenesini okşadı, zoraki bir gülümsemeyle ekledi:- Hem de çok önemli ve acil...

Omuzlarından tutup, yumuşacık dudaklarından öptü karısının, eliyle dalgın dalgın omuzlarını okşadı.

— Umarım anlıyorsundur beni?

— Seni çok özlemiştim. Ne zamandır görmüyorduk birbirimizi.

— Lida, bağışla canım. -Duvarın ötesine, yâverine seslendi:- Teğmen Katkov! Lidya Andreyevna'nın arabasını çağırın!

— Peki ama bu acelen ne? -dedi karısı kırıncı kırıncı.- Daha yeni gelmiştim.

— Bağışla canım, suçluyum. Evet, suçluyum... Ama sana şu anda her şeyi açıklayabilmem olanaksız...

Yeniden sinirli sinirli odada dolaşmaya başladı. Ama artık karısını böyle apar topar göndermekle doğru davranmadığını düşünüyor ve kendine kızıyordu.

Pek sık görüşemiyorlardı karısıyla; üstelik kadıncağızı bir buçuk ay önce Beyaz Rusya Cephesi sıhhiye taburuna vermişlerdi. Ama deminki talihsiz olay sırasında karısının burada olması ve herhalde bağırışları da duymuş olması, onu kahrediyordu.

Yağmur yağıyordu ve hava hâlâ alacakaranlıktı. Güz rüzgârıyla sallanan çamların dalları hıştırlar çıkararak çatıya sürünüyor, pencereden, ıslak çalıların balkıması görölüyordu:

Yadsınması olanaksız mantıksal önermelere başvurarak kendini yatıştırmaya çalışıyordu. Taburu bütünüyle kırılan şu topçu subayının, Belohatka ve Novo-Mihaylovka'daki çarpışmaların, ordunun genel Dneprov operasyonu içindeki payının ne olduğunu anlayabilmesi olanaksızdı. Çünkü onun da kendine göre bir gerçeği, sorumluluğu vardı: taburunun kırılmasından sorumlu duyuyordu kendini. Öte yandan onun, İverzev'in çok daha büyük bir sorumluluğu vardı: tüm tümenden sorumluydu o. Bulbanyuk'la Maksimov'un taburlarının ölümüne direnmelerinin tümen komutanı olarak kendisi için anlamı, genel Dneprov harekâtının başarıya ulaşmasını sağlama yolunda atılmış bir adım, bu uğurda gerçekleştirilmiş bir manevra olmaktan öteye gitmiyordu. Yine de bütün bu mantıksal gerekçeler İverzev'in yatışmasını sağlamıyordu. Aslında subaylarının kendisini sevmediklerini bilmiyor değildi, ama buna hiçbir zaman aldırmamıştı o; şimdi de aldıracağı yoktu. Astlarıyla sadece emir diliyle konuşmak ister ve bunu başarırdı da. Çünkü kendini onlara sevdirmek gibi bir zorunluluğunun olmadığını bilirdi. Verdiği emirlerin yerine getirilmesini sağlama zorunluluğu vardı onun, o kadar. Bu yüzden de, Yüzbaşı Yermakov'u bağışlayamazdı. Öte yandan, -gerçi buna hiç ihtimal vermiyordu ama-

harekât eğer başarısızlıkla sonuçlanacak olursa, suçlu aranacak ve elbette bulunacaktı.

İverzev odada dolaşüyor, arkasına bağladığı ellerini örselerce ovuşturuyor, esnek, diri parmaklarını kıracaktı. Sonunda sert, buyurgan bir sesle yâverini çağırdı:

— Teğmen Katkov!

Yâver içeri girip başını eğerek selâm verdi. Saçları son derece düzgün taranmıştı. Bütün tavırlarında komutanının düşüncelerini paylaştığını anlatan bir hava vardı.

İverzev kaşlarını çatarak:

— Teğmen Katkov, bana Binbaşı Seminin'i çağırın! -dedi.- Ve iki de otomatikli asker.

Yâver çabuk çabuk:

— Emredersiniz, Albay yoldaş! -dedi.- Sizi çok iyi anlıyorum efendim... Bu küstah herife haddini...

İverzev sertçe sözünü kesti onun:

— Üzerinize vazife olmayan işlere karışmayın, Teğmen Katkov! Çıkabilirsiniz! Alekseyev'le Savel'yev'i bir kez daha uyarın: Komuta yerine gece ikide hareket edeceğiz.

— Emredersiniz.

Yâver ardından kapıyı kapatıp çıktı.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

Gorodinsk'e kadar yol boyunca ikisi de hiç konuşmadılar; önlerinde kapkara uzanan küçük toprak yola, kurşuni su birikintilerini durmamamacasına kamçılayan yağmura bakarak öylece somurtup durdular.

Gorodinsk'in dış mahallelerine geldiklerinde Gulyayev şoföre durmasını emretti, hiç konuşmadan arabadan indi, yolun kıyısında, askerlerin yerleşmediği bir eve girdi, çabucak geri döndü, Boris'e:

— İn! -dedi.

Boris hiç karşılık vermeden indi. Birlikte eve girdiler.

Gulyayev, pencereli kâğıt perdeli, tertemiz süpürülmüş odaya girmeden önce ayaklarını yere vurdu, ıslak kaşlarını hüzünlü hüzünlü oynattı ve:

— Yediğin bu halt için mahkemeye verileceğini biliyorsun değil mi? -dedi.- Öyle pislettin ki ortalığı nasıl temizleyeceksin, bilemiyorum!

Boris şapkasını çıkarıp masanın üstüne fırlatırken:

— Ben pislettim, ben temizlerim, -dedi.- Şurama geldi!

— Demek öyle düşünüyorsun?

— Benim düşündüğüm... İçimizde öyleleri var ki, Rusya büyük ülke, diyorlar, insan kaynağı bol... Şurda birkaç yüz adam ölmüş, ne önemi var!

Albay Gulyayev kırık, bezgin, susuyordu. Şapkasının siperliğinden sular damlıyordu. Boris'in yıpranmış, eski plânçetesini, Yeroşin'inkocaman, kırmızı çantasını çıkardığını görünce, başını öte yana çevirdi, sonra:

— Biz seninle birbirimize çok yakınız, -dedi.- Stalingrad'ı birlikte yaşadık, o ateş çemberinden birlikte geçtik. Ama yine de, seni bunca sevmeme karşın, izin verirsen sana bir aptal olduğunu söyleyeceğim. İnsan kendini tutmayı bilmeli! Her zaman ve her koşulda! Sen bir subaysın ve anlamaman gerekir ki... -Gözlerini yere indirdi:- Taburun kırılması, orada dökülen kan, boşuna değildi.

— Bu söylediklerinizi inanarak mı söylüyorsunuz?

Albay Gulyayev ona önem vermiyormuş gibi:

— Çocuksun daha! -dedi.- Şimdi beni dinle: ben Denisov'un alayına gidiyorum. Yeni taburları nasıl oluşturduklarını öğreneceğim. Geceyarısına doğru dönerim. Sana gelince, kendini ev hapsinde sayabilirsin. Beni anlıyor musun? Sersem karga!

Yağmur çatıyı, pencereleri kamçılایarak bütün şiddetiyle yağmaya devam ediyordu. Rüzgârın kırıştırdığı kurşunî su birikintilerinde yapraklar yüzüyordu. Boris boz-bulanık yağmur perdesinin gerisinden, Albayın başını eğerek «Willys»e güclükle binişine, bir anda ileri fırlayan arabanın, iki yana doğru salınan çamların gerisinde hızla kayboluşuna baktı ve Gulyayev'e karşı içinde acı-sevecenlik karışımı bir duygunun kabardığını duydu.

Boris evsahibi kadına:

— Acaba biraz sıcak suyunuz bulunur muydu? -dedi.- Aslında, soğuk su da olsa olur.

Yaşına göre bayağı endamlı, yapılı bir kadındı evsahibi; üstü başı tertemiz, düzgündü; sıkı, iri göğüsleri vardı; iyilik dolu gözlerinde sevecen ışıklar tutuşuyordu. Tınısı son derece hoş bir sesle:

— Soğuk su da mı olur? -dedi.- Bu bir karış sakalın hakkından hiç soğuk suyla gelinir mi? Bütün yüzünüz kesik, çizik içinde kalır. Soğuk suyla tıraş olunmaz... Suyumuz yok değil ya?

— Kocanız nerde? Savaşta mı?

— Başka yerde olabilir ki? Kırkbirden beri. Belki de şimdiye çoktan ölmüştür. -Başını eğerek hıçkırdı; başörtüsünün altından genç kızlarıinki gibi saçlarını tam ortadan ikiye ayıran çizgi beyaz beyaz görünüyordu.

— Yo, -dedi Boris,- gözyaşları neyi halleder ki? Hiçbir şeyi halletmez. -Kadını avutmak, saçlarını ikiye ayıran o hüznü, beyaz çizgiyi, saçlarını okşamak isteği duyuyordu içinde.- Ağlayacak ne var? Az kaldı: savaş bitecek, her şey belli olacak. -Kadının ateş gibi yanan sıkı, diri omuzlarını tuttu.- Öyle ya, her şeyin bir sonu vardır... öyle değil mi?

Kadın ondan uzaklaşmadı; başörtüsünün ucuyla gözyaşlarını sildi, kesik kesik soludu; göğsü iyice kabarmıştı.

— Hani, bu savaşın sonu nerde? -dedi.- Bütün dünyayı sardıkça sarıyor...

— Evet, sardıkça sarıyor, -dedi Boris, dalgın, düşünceli.

Kadın ıslak kirpiklerinin ardından sessizce bakıyor, gözlerini kırıştırıyordu. Boris birden ona karşı bir yakınlık duyarak:

— Zor mu tek başına? -dedi.

Kadın gözlerini kapatıp başını sallayarak:

— Ah, hem de nasıl! -dedi.

Boris ağır ağır yürüyüp, sararmaya yüz tutmuş aynada kendine baktı. Gördüğü avurtları çökük hayale nerdeyse yadırgarca baktı. Birkaç kez, içeri girip çıkan evsahibi kadının dikkatle, ucun ucun kendisine baktığını gördü ve içinde bu yalnız, bu tanımadığı hayata karşı acıma-sevecenlik karışımı bir duygunun uyandığını farkederek, «Bir ay önce olsaydı... kimbilir? -diye düşündü.- Ama şimdi?»

Aynadaki o hem tanıdık hem yabancı hayal, sabunlu yanağın üstünde tıraş fırçasını kımıltısızca tutuyor ve hüzünle, bağışlamazca bakıyordu.

İçinde bir boşluk, soğukluk, geçip gitmişlik hissediyordu; eskiden onu durduğu yerde durutmayan gücü yoktu artık. Şura'yı düşündü; sığınaktaki ilk gecelerinde kendisini, böyle bir yakınlığı istemiyormuş gibi kucaklayışının, sonra o utangaç, o çılgın, o zapt olunmaz ellerini... «Hayır beni sevmiyorsun sen! Benimle gönül eğlendiriyorsun! Hadi, söyle: seninle gönül eğlendiriyorum, de!» Aynadaki o yadırgadığı, avurtları çökük, yorgun erkek hayali, bir zamanlar bağışlanmaz bir hata yaptığını anımsamış gibi yüzünü buruşturdu.

«Ne oluyor bana böyle? -diye düşündü.- Sinirlerim lâçka! Hani nerdeyse ağlayacağım! -Göğsünün sol yanında yine o diken diken ağrıyı duydu, parmaklarıyla ağrıyan yeri hafif hafif ovaladı.- Şu üç yıl içinde çok değiştim. Sert, katı bir adam oldum. Her şey bana çok basit görünüyor, işte şöyle, tıraş olmak gibi.»

Arkasından evsahibi kadının sokulgan sesini duydu:

— Kiminle konuşuyorsunuz öyle? Canınızı sıkan, sizi üzen birşey mi var? Kime bakıyordunuz aynada? Arkasından usulca yaklaştı kadın, üzerine doğru

eğildi, gergin göğüsleri omuzlarına belli belirsiz dokunuyordu; sonra uçuk bir gülümsemeyle aynada onun yüzüne, alınına, kaşlarına dokundu; bakışları su gibi, yumuşacıktı. Konuşurken Boris onun sıcacık soluğuyla saçlarının hafifçe dalgalandığını duydu. Fısıltıyla yineledi kadın:

— Kime bakıyordunuz aynada? Önce neşeliydiniz... sonra kaşlarınızı çattınız. Sizi üzen birşey mi var?

Birden bu sözlerden duygulanıverdi Boris; kadının örselenmiş, ürkek ellerini tutup okşadı, sonra çok eski bir dostuna söyler gibi, içtenlikle :

— Yorgunum, -dedi.- Çok yorgunum. Biraz dinleneyim, geçer, birşeyim kalmaz...

Kadın doğruldu;; hemen köşedeki yatağa koştı. Boris onun bembeyaz, kalınca bir yastığı kabarttığını görünce:

— Yok, -dedi,- ben şurada, peykenin üzerinde yatarım. Sağolasın. Bana bir tek yastık yeter.

Ses çıkarmadı kadın. Odanın içinde usulca gidip gelerek, pamuk astarlı iş ceketini omuzuna attı, hiç tıngırdatmadan kovayı aldı, saydam gözleriyle usulca bakıp evden çıktı.

Boris rahatlamış gibi kaputunu peykenin üzerine attı. Çatıdan yağmurun uykulu tıpırtıları geliyor-du. Pencereilerin gerisinde ise hep o kül rengi alacakaranlık vardı.

Epeydir, zaman duygusunu yitirdiği için, yağmurlu akşam alacakaranlıklarını birbirine karıştırıyordu: örneğin şu dışardaki güz akşamı, hangi akşamdı: dün akşam mı, bu akşam mı? Yalnızca yağmurlu akşam alacakaranlıkları değildi karıştırdığı: dün olanları dünün zaman kesitine oturtamıyor, onları kısmen de bugün yaşadığını sanıyordu. Ama ister düne, ister bu-

güne ait olsun, şu birkaç gecedir ve sabahtır yaşadıklarından müthiş yorulmuştu. Bu yüzden, birazcık olsun uyuyabilmek için, üzerine kaputunu serdiği peykeye uzandı, başı, kuştüyü yastığın alışkın olmadığı yumuşaklığına gömüldü gitti. Yine de yağmurun usul tıptırtılarına kulak vererek uzun süre uyuyamadı. Sonra birden kendini bir yaz gününde buluverdi: ırmak kıyısındaki sapsarı kumlar çıplak topuklarını yakıyordu; kumsalda, tam karşısından, omuzunda bir çift sandal küreği, gülümseyerek çıplak bir adam geliyordu. Ürpertiye andırır belirsiz bir düşünce yokladı Boris'i: «Kim bu? Hayır, olamaz! Yeroşin öldü...»

Fırlayıp kalktı, peykeye oturdu, yağmur sularının camdan yol yol akışına baktı. «Sinirlerim... sinirlerim perişan! -diye düşündü; yastığa bir yumruk attı:- Allah kahretsin! Beynimde ciddi bir berelenme olmuş besbelli!»

Uzun süre öylece oturdu peykenin üzerinde. Gözlerini kısıyor, parmaklarını dalgın dalgın kaşlarının üzerinde dolaştırıyordu. Sonra birden yüzünde bir seğrime dolaştı.

«Yeroşin? Şu yirmi yaşındaki teğmen. İşte çantası. Daha yepyeni. Tabancası ve üniformasıyla birlikte daha yeni verilmiş kendisine.»

Çantayı açtı. Askeri okulda verilmiş sırma apoletler, çuha bir kep, kâğıda sarılmış yepyeni yıldızlar, tıraş takımı, buruşuk mektuplar, bir çift temiz iç çamaşırı, kurşun kalem ve ilkokullarda kullanılan türden çizgili bir defter vardı çantada. Defterin son sayfaları yırtılmıştı, herhalde mektup yazmak için kullanmıştı bunları. Yarım bırakılmış bir de mektup buldu defterin arasında. 15 Haziran 1943 tarihini taşıyordu mektup.

«Elveda, Tanya!»

«İstasyonda Teğmen Mihail Darinovski'yle konuştuğun sırada yanına gelmediğim için herhalde beni bağışlayacaktır. O sevmediğini söylediğin fotoğrafını da sana geri göndermek içimden gelmedi. Varsın bende anı olarak kalsın bu fotoğraf. Sana sevgimin anısı...

«Öyle değişmiş olarak döneceğim ki sana, beni tanıyamıyacaksın. Vatanımızı... (üzeri çizilmiş bir sözcük)... mak için cepheye gidiyorum. Güneşi, ormanları, suları, çayırları, annemi, seni... evet, seni... çok seviyorum...

«Ah, nasıl özlüyorum o yemyeşil bahçeleri
Biliyorum, çok zor şimdi oralarda benim izlerimi
bulmak
Ah, nasıl özlüyorum o masmavi, duru gözlerini
Biliyor musun, nasıl zor, gözlerinden uzak
yaşamak?»

«Mişka Darinovski söylüyor bu şarkıyı.

«Trendeyiz. Ranzama uzanmış, seni düşünüyorum ve herşey... sanki dünmüş gibi gözümde canlanıyor. Sana bambaşka bir insan olarak döneceğim. İçimde ölmeyeceğime dair derin bir inanç var. Mişka Darinovski ranzanın alt katında, ısıklık çalarak TT'sini temizliyor. Demek, o da seviyordu seni? İyi ama bunu neden açıkça söylemedi? Dürüstlük, Tanya, dürüstlük gerek insana... Dürüst olunmadıktan sonra yaşamak neye yarar?»

«Eh, Yeroşin, Yeroşin...» diye düşündü Boris. Onun o neşeli, coşkulu yüzü, «Yüzbaşı yoldaş, takımımdan ayrılamam ben» diyen çocuksu sesi ve kuşatılmış köyde, cehennemi bir bombardıman altında can veriş canlandı gözünde.

Tanya'nın fotoğrafına bakmak istedi: Yeroşin'in

öylesine sözlerini esirgeyerek, öylesine anlaşılmaz bir mektup yazdığı Tanya'yı merak etmişti. Ama çantada fotoğraf yoktu. Herhalde Yeroşin cebinde saklıyordu fotoğrafı ve o da onunla birlikte ölmüştü.

Boris çizmelerini bile çıkarmadan yeniden peykeye uzandı, yüzünü duvara döndü. Az sonra da derin bir uykuya daldı...

... Gecenin ilerlemiş bir saatinde, evin dışından gelen gürültülerle ve kapının şiddetle çalınışıyla uyanı. Dışardan çeşitli erkek sesleri arasında evsahibi kadının da sesi duyuluyordu.

Koyu karanlıkta hiçbir şey göremeyen Boris, içgüdüsel olarak silahına uzanıp seslendi:

— Evsahibi hanım! Kim var orda?

Karanlıkta kadının şaşkın sesi duyuldu:

— Size gelmişler... Hay allah, nereye gitti bu çıkmak? Demin şuracıktaydı?

Birileri gürültüyle evden içeri girdiler.

Aynı anda da evsahibi kadının iri, beyaz ellerini aydınlatarak çıkmak yandı; kadın uykulu yüzüyle eğilip gaz lambasını yaktı, masanın üzerine koydu. Odaya açık kapıdan rüzgâr ve yağmur kokusu daldı. Neler olup bittiğini anlayamayan Boris:

— Kim geldi? -diye sordu.

Odaya üç adam girdi: uzun boylu, zayıf bir binbaşı ve ıslanmaktan ağırlaşmış yağmurlukları, göğüslerinde donuk donuk parlayan otomatikleriyle iki asker.

Binbaşı, kuşkulu, tetikte bakışlarla bir süre Boris'i süzerek sustu. Binbaşının yüzü yabancı gelmedi Boris'e, tümen karargâhında birkaç kez karşılaşmışlardı sanki. Neden sonra donuk bir sesle sordu Binbaşı:

— Yüzbaşı Yermakov? Soyadınız Yermakov mu?

Boris kaşlarını çattı, tabanca kılıfını kalçasının üzerine doğru itip palaskasını sıktı: dün akşam üzerinden hiçbir şey, hatta çizmelerini bile çıkarmadan, böylece yatmıştı.

— Mesele nedir?

Binbaşı renksiz bir sesle:

— Tutuklusunuz, Yüzbaşı Yermakov, -dedi.- Silahınızı verin.

Boris onun konuşma tonundan her şeyi anlamıştı. Yüzü bembeyaz, hafifçe gülümseyerek:

— Size mi? Silahımı, ha? -dedi; tabancanın ağırlığıyla sarkıklaşan kemerine elini attı.- Size, öyle mi?

— Silahınız!

Binbaşı Boris'e yaklaşıp sabırsız bir hareketle, avucu yukarıda olarak elini uzattı. Boris önce bu avuca, sonra gözlerini sertçe kaldırıp Binbaşuya baktı; Binbaşının soğuk bakışlarını gözbebeklerinde fiziksel olarak hissetti sanki.

— Eğer tutuklanmam İverzev'le ilgiliyse, her şey anlaşılıyor, -dedi, ağır ağır kemerinden tabanca kılıfını çıkarmaya başladı.- Demek silahımı istiyorsunuz?

Binbaşı alabildiğine tetikte, kuşku:

— Sakın bir aptallık yapmayın, Yüzbaşı Yermakov! -dedi.

Boris tabancasını çıkardı, bir an hızlı ve kararlı bakışlarla baktı silahına:

— Merak etmeyin, zaten bir aptallık yaptım, -dedi,- ikincisini yapmaya hiç niyetim yok... -Sonra, son derece sakin, ekledi:- Buyrun, silahımı. Ben hazırım. Gidebiliriz.

Tabancayı kayıtsızca cebine atan Binbaşı:

— Kaputunuzu giyin, yağmur yağıyor, -dedi.

Evsahibi kadın kesik kesik:

— Buracıktaıdı kaputçuğunuz... Buracıktaıdı....
-dedi.- İşte, buldum.

Boris sofada durup, öbür odada hiçbir şey anlamadan, kaygıyla kalakalan evsahibi kadına hüznü-
le, sevecenlikle baktı; kaputunu omuzlarına atıp:

— Gidelim, -dedi.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

Topçu ateşi Alman savunmasının gerilerine kaydırılmış, patlama sesleri komuta yerinden epeyce uzaklaşmış ve Dneprov'un dış mahalleri dumandan görünmez bir hale gelmişti ki, ikinci taburun hücumu kalktığını bildirdiler. Bir tramvay vagonunun gerisinde oluşturulmuş siperde duran Albay Gulyayev telefonla verilen raporu asık bir yüzle almış ve ikinci taburun hücumunu izlemeye başlamıştı.

Daha yeni kazılmış siperlerin taze toprak yığınları arasından fırlayan askerler, dumanlar arasından belli belirsiz görünen, çamlarla çevrili dış evlere doğru koşmaya başlamışlardı, ama Gulyayev'in kulağına saldırıya geçen bölüklerden duymaya alıştığı «hurra!» çığlıkları gelmiyordu. Askerler Alman siperlerine doğru sessizce koşuyorlardı. Topçunun yeri göğü birbirine karıştıran o müthiş hazırlık ateşinden sonra, taburun sessizce hücumu kalkışı ona güvenilemez, etkili bir sonuç sağlayamaz gibi görünmüştü. Topçunun cehennemi ateşinden sonra taburların hücumu kalktığı ilk dakikalarda hep bu duyguya kapılırdı zaten. Ateş ve çelik demek olan toplardan sonra, yaşam demek olan insanı, insan bedenini büsbütün güçsüz, korunmasız bulurdu.

Gulyayev, yüzü hep öyle asık, yan dönerek önce İverzev'e, sonra Albay Alekseyev'e baktı. Kendisin-

den iki adım ötede duran ve dürbünle savaş alanını izleyen tümen komutanının yüzünde sabırsız bir ifade gördü. Albay Alekseyev'se, yağmurluğunun kapüşonu altından, gözleriyle bütün savaş alanını kucaklar gibi bakıyordu. Gulyayev, emirleri haykırarak iletmekten sesi kısılmış telefoncudan, Yüzbaşı Verzilin'in ikinci taburunun Alman mevzilerine girdiğini öğrenir öğrenmez insan bedeninin güçsüzlüğüne, korunmasızlığına ilişkin içindeki o tedirgin duygunun bir anda kaybolduğunu farketti. Çenesinden akan yağmur damlasını elinin tersiyle sildi, yüzünün yağmur damlacıklarından ince ince karıncalandığını duyarak, telefoncuya bağırdı:

— Birinci ve üçüncü taburlar... hücum!

Emri verdi ve İverzev'le Alekseyev'e baktı: İverzev yeniden dürbününü gözüne götürmüş, Alekseyev'se kendisine göz ucuyla bir bakış fırlatıp yeniden karşıyı izlemeye koyulmuştu. Bir ve üçüncü taburlar yeni oluşturulan taburlardı, bu yüzden herkes dikkat kesilmiş, olacakları beklemeye başlamıştı. Gulyayev'in hücum emrinden sonra komuta yerinde yağmurun sesinden başka ses duyulmaz olmuştu.

— Bir ve üçüncü taburlar... hücum! -diye yineledi Gulyayev.

Yüzü düşmana dönük olarak mevzilenen birinci taburda bir hareketlilik görüldü, askerler siperlerden fırlamaya başladılar; otomatiklerin takırtıları, tüfek patlamaları duyuldu; ortalık asker kaynıyordu; birinci tabur doğruca dış mahalle evlerine, Alman siperlerine doğru koşuyordu.

Sıkı bir havan ateşi karşıladı onları; tam önlerine ard arda düşen havan mermileri adeta önlerinde bir duvar yükseltmişti. Gulyayev askerlerin tüm sa-

vaş alanı boyunca sürünerek havan ateşinden uzaklaşmaya çalıştıklarını gördü.

— İleri! -diye bağırdı telefoncuya.

Hücuma kalkan taburun önünde arkasında, havaya topraklar fışkırtarak havan mermileri patlıyor, ama askerler zehir sarısı dumanların, mermi çukurlarının arasından hızla koşuyorlardı; sanki tüm savaş alanı eğik bir düzlemde Alman mevzilerine doğru akıyordu.

— Aslanlar! -diye bağırdı İverzev, gözünden dübününü indirerek.- Aslanlar! Kutlarım sizi Albay Gulyayev! Siz ne dersiniz Yevgeni Samoyloviç?

Alekseyev kapüşonunun altından bomboş gözlerle baktı, karşılık vermedi.

İverzev'in iri yüzü heyeçandan bembeyazdı. Yağmur tanelerinin ardarda yuvarlandığı yüzünde gözleri sevinçten ıslıl ıslıl yanıyordu. Islanmaktan rengi kararmış çadır bezi yağmurluğunun önü bayrak gibi açıktı. Tümen komutanını, siper çamurları içinde görmek, Gulyayev'i epey şaşırtmıştı.

«Ah seni! -diye düşündü öfkeli öfkeli.- Alekseyev geldi diye geldin komuta yerine, değil mi?»

Albay Alekseyev tabakasını çıkardı, ağır ağır açıp bir sigara aldı; daracık omuzları upuzun boyuyla beceriksizce eğilip telefoncunun sigarasından sigarasını yaktı. Yüzü alabildiğine sakindi; sinekkaydı tıraş olmuştu ve kolonya kokuyordu: alışkanlıklarını kolay kolay bırakmayan bir adamdı Alekseyev.

Gerek Gulyayev, gerekse alayın öteki subayları İverzev'in tümen komutanlığına atanmasından bu yana, tümen komutanı siyasi yardımcısının da ileri mevzilere daha sık uğramaya başladığını biliyorlardı. İverzev'in Alekseyev'i, Alekseyev'in de İverzev'i pek sevmediğine ilişkin söylentiler dolaşırdı.

İverzev dürbününü yeniden gözüne götürerek :

— Aslanlar! -diye yineledi.- Aslanlar! Kim bu taburun komutanı?

— Binbaşı Lutov, -dedi Alekseyev kupkuru bir sesle; sonra Gulyayev'e baktı :- Yanılmıyorum, değil mi Vasili Matveyeviç?

— Evet, Lutov, -dedi Gulyayev.

— Binbaşığı ve üstün yararlık gösteren askerleri görmek istiyorum! -dedi İverzev.- Hemen, çarpışmalardan sonra! -Alekseyev'e dönüp sesini yumuşatarak ekledi :- Nişan ve madalya hazırlığı yapın, Yevgeni Samoyloviç!

Alekseyev ne cevap verdi, duymadı Gulyayev. Tam komuta yerinin önünde müthiş bir gürültüyle iki uzak menzilli mermi patladı; bulundukları sipere çığ düşer gibi toprak yağdı havadan; Gulyayev'in omuzlarına, telefon aygıtına şiddetle toprak kesekleri çarptı. İverzev patlamanın şiddetinden siperin karşı duvarına fırlamıştı; heyecanlı heyecanlı gülümseyerek, başından fırlayan şapkasını yerden kaldırmış, eliyle ezilen siperliğini düzeltmeye çalışıyordu.

— İyi misiniz hepiniz? -diye bağırdı olduğu yerden.

Üstü başı toz toprak içinde kalan Albay Alekseyev, parmakları arasında boş bir ağızlığı çevirerek :

— Sigaramı mahvetti namussuz herifler! -diye söylendi.

Savaş alanını kaplayan sarı dumanlar dağılmıştı; ortada ne koşan bir asker, ne de patlayan bir havan mermisi vardı; bomboştu savaş alanı; yalnız bataryaların seri atışla Alman savunma mevzilerini dövdüğü görülüyordu; top mermileri ısıklık ısığa komuta yerinin üstünden geçiyordu.

İlk grup hücum uçakları alçaktan, yağmur bu-

lutlarının altından uçarak geçtiler. Savaş alanının en ucunda, yarım daireler çizerek birbiri ardınca işaret fi ekleri patladı : ikinci ve üçüncü taburlar uçaklara işaret veriyorlardı. Komuta yerinden, uçakların orman kıyısı üzerinde al aldıkları ve a a ıyı «tepkili mermi» yağmuruna tuttukları g r l yordu.

Gulyayev, irtibat erine :

— Birinci tabura ne oluyor? -diye bağırdı.- Durmasınlar! Yavaşlamasınlar! Hızlarını kesmemeliler!

  aret fi eklerine, silah seslerine bakarak her iki taburun da kentin dış mahallelerine ulaştıklarını biliyor ve birinci taburun her nedense yavaşlaması onu   keden kudurtuyordu. Hücum temposunun düşürülmesinin ne anlama geldiğini çok iyi bilirdi çünkü. Yüzü   keden kıpkırmızı, telefoncunun elinden ahizeyi kapıp çömeldi :

— Yüzbaşı Streltsov! Neden yavaşladın! Gezin-tiye mi çıktınız orda? Hemen hücuma kaldır adamlarını!

— Almanların iki koruganı var, Albay yoldaş! Ağır makinalılar yerle tirmişler koruganlara, öyle bir ateş ediyorlar ki!

— Ne koruganı? Nerde? Topçu ateşi oralarda ta  üstünde ta  bırakmadı, ama siz a ırdan alıp duruyorsunuz!

— Yanılıyorsunuz, Albay yoldaş. Bu iki korugan anlaşılan top ateşi dışında kalmış. Tramvayın oraya doğru dikkatli bakın, göreceksiniz. S yleseniz de topçular ateş a salar!

Gulyayev   keyle ahizeyi telefoncunun eline so u turdu ve birinci taburun olduğu yöne baktı. Sol-da, komuta yerinden ikiyüz metre kadar ötede, birinci taburun mevzileri uzanıyordu. Mevzilerin hemen önünde, kolları bacakları iki yana açık yere serilip

kalmış askerler vardı; ölmeyenler de gerisin geri sipperlerine doğru sürünüyorlardı.

Kentin hemen dışında, tramvay hattının bir U çizerek döndüğü sayfiye evlerinin orda, yan devrilmiş kırmızı bir tramvay vagonu ve vagonun iki yanında toprak tümsekler görölüyordu. Alman ağır makinalılarının soluk aldırmamacasına ateş yağdırdıkları yer burasıydı işte.

Topçulara karşı içinde bir öfkenin kabardığını duyan Gulyayev, dürbünüyle, sayfiye evlerini seri ateşe tutan topçu taburlarını taramaya başladı ve kendi alayını korumakla görevlendirilen bataryayı buldu. İkmal için gelen birliklerden oluşturulmuş, yeni bir bataryaydı bu; bütün topçu gruplarının önünde, görerek atış yapabileceği bir yerdeydi; seyrek çalılaların arasına gizlenmiş topların arasında koşuşan, telaşla gidip gelen insanlar görölüyordu. Bataryaya, topçu okulundan apar topar buraya gönderilmiş genç bir teğmen komuta ediyordu. Bir yandan bataryanın beceriksizliği, bir yandan taburun yavaştan almasıyla cinleri tepesine çıkan Gulyayev, yan gözle İverzev'e baktı, öfkeli öfkeli :

— Gerçek topçular kodese atılınca, bataryalar işte böyle çoluk çocuğa kalır! -dedi.- Yüzbaşı Yermakov olmalıydı şimdi burda, Albay yoldaş! Yüzbaşı Yermakov!

Kan beynine sıçramıştı; bir an kendine hakimiyetini yitirir gibi olduğunu hissetti, ama sözlerinin son derece saçma ve anlamsız olduğunu anlar anlamaz sustu. Hemen bir durum değerlendirmesi yapması gerekiyordu.

Soluğunu tutarak, telefoncuya :

— Bataryayla aramızda irtibat eri var mı? -diye sordu.

— Var, -dedi telefoncu.

— Batarya irtibat eri! Yanıma! -diye bağırdı.

Bu sırada İverzev yaklaştı yanına. Burun delikleri genişlemiş, ağzının iki yanındaki iki çizgi seğriyordu.

— Siz burada saçma sapan gevezelik ederken, tabur orda yatıyor. Bütün tabur! İki korugandan mı korktunuz? İleri! Her şeyi berbat edeceksiniz! Karşıda Dneprov kenti var; bunun ne demek olduğunu anlayabiliyor musunuz? Kente ilk giren bizim tümen olmalı! Yoksa beş paralık değerimiz olmaz! Beş paralık!

Gulyayev usulca :

— Bu tabur savaş görmemiş bir tabur, Albay yoldaş, -dedi.- Ama ben şimdi onları hücumla kaldırmasını bilirim! Şimdi!

Bu sırada Alekseyev, kaygılı kaygılı :

— Durun bir dakika, -dedi.- Aslında topçu gücümüz yeterli. Ben şimdi irtibat eriyle gidip şu bataryaya bir gözetayım. Almanların koruganlarını çok iyi görebiliyorum.

Usulca Gulyayev'in dirseğini sıktı. Çabuk çabuk yağmurluğunun bağlarını çözmeye başladı. Yağmurluk rahat hareket etmesine engel oluyordu. Samanların üzerine fırlattı yağmurluğunu, irtibat erine döndü :

— Evet? Hazır mısın? -dedi.- En kısa yoldan gidiyoruz... Fırla!

Kimse durdurmadı Alekseyev'i.

İrtibat hendeğinden çıkıp, toprakla örtülmüş tramvay vagonuna tırmandılar, oradan da savaş alanında koşmaya başladılar. Alekseyev uzun boyu ve herkesinki gibi gri değil, siyah kaputuyla rahatça se-

çilebiliyordu. Hep bu siyah kaputu giyerdi ve taburlarda herkes onu siyah kaputuyla hemen tanırdı.

«Yatın! Sürünerek gidin!» diye bağırmak geçti Gulyayev'in içinden. Her zaman kendini tutması, sözünü esirgemesi, aydın, kültürlü bir insan olmasıyla -yani Gulyayev'in kendinde bulunmayan nitelikleriyle- Alekseyev'e içten bir yakınlık duyardı Gulyayev. Ve Albayın ardından bakarken, hiç farkında olmadan, içgüdüsel olarak kendisinin başını eğdiğini farkettti.

Telefoncu ısıklı bir sesle :

— Tümen komutanı siyasi yardımcısı savaş alanına çıktı, -dedi.- Her an delik deşik edebilirler kendisini.

Bu arada İverzev irtibat eriyle Yarbay Savelyev'e hemen ateşe başlamaları ve tümene sonrada ilâve edilen birliklerden olan tank takımını geri çekmesi emrini verdi. Gelen cevapta Yarbay Savelyev, ateş açma emrini hemen uygulamaya başladıklarını, tanklarınsa şose boyunca ilerleyerek kentin batı ucundaki dış mahallelere girdiklerini ve şu anda Alman tanklarıyla çarpışmakta olduklarını bildiriyordu; komşu tümenler şiddetli bir direnişle karşılaşmışlardı, bu yüzden Dinyeper'i kuzey-batıdan dolaşacaklardı.

İverzev burnundan sesli sesli soluyarak Gulyayev'in yanına geldi; elindeki dürbünü sıkımdan parmakları bembeyaz olmuştu.

— Yatıyorlar! -diye bağırırdı.- Anlıyor musunuz, yatıyorlar! Alman havan topçusunu susturamadınız! Bu yavaşlamayla komşu birliklerin de hızını kesiyoruz! Anlıyor musunuz? Duramayız! Bir saniye bile duramayız! Çabuk bana bir otomatik! Bir otomatik istiyorum dedim size!

Bunları söyler söylemez göğsündeki dürbünü çı-

karıp attı, birisinin siperin duvarına dayalı duran otomatığını kaptı; elleri ıslak ve buz gibi soğuk çeliğe değer değmez, içinde müthiş bir gücün, öfkenin, inancın kabardığını duydu: olduğu yerde çakılıp kalan taburu kendisi hücumla kaldıracaktı. Gerçi mantığı açıkça, bir tümen komutanının böyle bir işe kalkışmasının aptallık olduğunu, bunun gereksiz ve saçma bir davranış olacağını söylüyordu, ama sanki içinde bir düğmeye basılmış ve onu harekete geçiren birtakım yaylar, düzenekler çalışmaya başlamıştı. Onun için bu davranışına özür aramaya da, gerekçeler bulmaya da çalışmadı.

Otomatığını sımsıkı tutarak irtibat hendeğine fırladı. İri gövdesinden beklenmiyecek bir çeviklikle ve insanda ancak her şeye hazır olduğu sarsılmaz kararlılık anlarında görülen müthiş bir inanç ve coşkuyla koşuyordu.

Siperdekiler ardından bakakalmışlardı.

Tramvay vagonunun üzerinde gördüler kendisini. Oradan geniş adımlarla indi aşağı ve doğruca, ateş altında insanların kımiltısızca yatıp durdukları siperlere doğru koşmaya başladı.

Kıpkırmızı bir perdeyi yararak koşuyormuş gibi geliyordu İverzev'e. Göğsüne doğru ısıklık ısıklığa uçuşan kurşunlarla birlikte, toprak da sanki ayağının altında kayıyor, yarıyor, açılıyordu. Yüzünden, boyundan aşağı yağmur damlaları akıyordu ama o yağmurdan değil, terden sıırıslıkladı; her yanından buhar gibi sımsıcak ter fışkırıyordu.

Bilincinde, yanıp sönen bir ışık gibi tek bir düşünce vardı: «Başarı! Yalnızca başarı! Başarısızlık halinde tümeni asla bağışlamazlar! Başarı! Yalnızca başarı!..»

Ölümün hemen yanibaşında olduğunu bilmesine,

onun ısıklı demir sesini başının hemen üzerinde duymasına rağmen, kendisine hiçbir kurşunun değmeyeceğine inanıyor; ölmemesi gerektiğine, bu savaşta ölmeye hakkı olmadığına ilişkin bir düşünce beyninde adeta zonkluyordu.

Birinci taburun mevzilerine ulaştığında; başının üzerinden, ayaklarının dibinden ısıklı ısığa mitralyöz kurşunları geçiyordu. Ama onun aldırdığı yoktu; yüzü terden ve öfkeden korkunçlaşmıştı.

— Tabu-ur!.. Hücu-um!

Yüzükoyun yere kapaklanmış ölülerin üzerinden atlıyarak ileri atıldı. Ölülerin ayaklarındaki yepyeni dolamalar, yeni, yeşil sırt çantaları, elinde tabancasını sıkarak, bir grup askerle birlikte siperden fırlayan tanımadığı bir yüzbaşının bembeyaz yüzü dikkatini çekti. Birden yüzbaşının yan tarafında, kara kaputlu, uzun boylu birinin, makinalıların çığlığını bastıran haykırışını duydu :

— Komünistle-er! İleri!

O zaman, yanındakinin Alekseyev olduğunu anladı İverzev. Otomatığını başının üzerine kaldırıp ileri atıldı, kendisine de yabancı gelen korkunç bir sesle o da haykırdı :

— İleri-i!

Ve üç adım ötesinde upuzun boyuyla Alekseyev koşuyor olduğu için, Alekseyev'in ve kendisinin, İverzev'in, arkasından ağızları «hurra-a!» çığlığıyla çarpılmış, otomatikleri topçu ateşinin havaya toprak sütunları fışkırttığı devrik tramvay vagonuna yöneltilmiş askerler koşuyor olduğu için İverzev birden boğazının tıkanır gibi olduğunu, gözüne yaşların hücum ettiğini duydu.

— Tabu-ur... İleri-i!

Kendisinin de üzerlerine ateş yağdıran ağır ma-

kinalılara doğru koşanlar arasında olduğunu dolu dolu hissederek, «Bu iş böyle olur iste! Böyle olur! Böyle olur!» diye düşünüyordu.

Komuta yerindekiler, koruganlara elli metre kala İverzev'in düştüğünü gördüler. Kara kaputlu adam koşarak onun yanına geldi, diz çöküp başında durdu. Bu ana dek bataryanın hedefi ıskalayarak ateş edişini öfkeyle izleyen Gulyayev, artık top atışlarının hedefi bulup bulmadığına dikkat etmez olmuştu. Alayın hücumunu desteklemekle görevli bütün topçu birlikleri artık taburun hücumunu engelleyen iki korugana görerek ateş ediyorlardı. Savaş alanının yarısı dumanlar içindeydi; dumanın seyrek olduğu yerlerde koşuşan askerlerin karaltıları görülüyor, devrik tramvay vagonu alev alev yanıyordu.

Terli parmaklarının arasında dürbününü sıkıp duran Albay Gulyayev, hemen arkasında telefoncuların, subayların koşuşmalarını, fısıldaşmalarını duyuyordu; bu fısıltılarda sürekli olarak İverzev'in adı geçiyordu. Eğer bunu Gulyayev'e duyurmak için yapıyorlarsa, hiç gerek yoktu; çünkü Albay Gulyayev de biliyordu, İverzev'in öldüğünü ya da ağır yaralandığını.

«Evet, sevmezdim onu, -diye düşündü.- Kendini beğenmiş, kibirli bir adamdı... Ama taburu hücumu kaldırmak için kendisinin öne atılmasını çok iyi anlıyorum. Evet, çok iyi anlıyorum...»

Dumanlar dağılınca Gulyayev savaş alanında mermi çukurlarından, üzerinden dumanlar tüten tramvay vagonundan, ölülerden ve ilkyardım arabalarından başka birşey göremedi.

Taburlar kentin dış mahallelerini işgal ediyorlardı. Tankların homurtusu, kentin daha içlerinden geliyordu. Solda, güçlü «Studubakker»ler yol boyunca

topları çekiyorlardı. Hatta komuta yerine kadar, üstü açık bir «katyuşa»yı çekip getirdiler ve buradan korkunç bir gürültüyle ve sapsarı dumanlar çıkartarak ormanın üzerine, yağmurlu gökyüzüne doğru ateş ettiler.

— Çekin şunu şurdan! -diye emretti Gulyayev ve öfkeli öfkeli :- Birinci taburu bul! -diye bağırdı telefoncuya.- Kayıp raporu istiyorum! Hemen!

Bu arada ikinci ve üçüncü taburların kayıp raporları iletildi kendisine. Kuşkuyla ve sessizce dinledi raporları. Yüzbaşı Streltsov'u arayıp duran telefoncuya doğru yürüdü, yanında çömeldi, okşuyor mu azarlıyor mu belli olmayan bir tonla :

— N'apıyorsun sen burda, güvercinim? -dedi.- Ne biçim telefoncusun sen? Neden bulmuyorsun birinci taburu? Hemen birinci tabura kayıplarını sor! Alekseyev'le İverzev hakkında bilgi versinler.

Az sonra birinci taburun kayıp raporu geldi. Bu arada İverzev'in mitralyöz ateşiyle kolundan yaralandığı bildirildi.

— «Willys» gelsin! -diye emretti Gulyayev.

Ateş sahasına en yakın yerde, çam ormanının hemen kıyısında saf olmasını istedi İverzev birinci taburun. Süzölmüş, kararmış yüzlerinde yol yol ter izleri görülen askerler ıslak ve çamur içindeki kaputlarının yakalarını açmışlar, yerde birikmiş çam iğneleri arasındaki Alman gaz maskelerine, teneke ispirto kutularına tekmeler atıp uzaklaştırarak saf oldular. Safta, herkes alışkanlıkla eski yerini almıştı; ama hemen yanında olması gereken arkadaşını göremeyenler, kuşkulu kuşkulu iki yanlarına bakınıyorlardı. Derken saf sıklaştırıldı, komşu arkadaş aramalarına

çağırmalarına son verildi, tam bir sessizlikle beklenilmeye başlandı. Alekseyev, kara kaputunu omuzlarına atmış, safın en ucunda, biraz açıkta duruyordu. Başı keçe gibiydi; az önce yaşadıklarından sonra tek isteği, yere uzanıp doya doya sigara içmekti. Bedeninde güç adına ne varsa boşanmış gibi, güçlkle ayakta durabiliyordu. Ama tabur saf olmuş ayakta duruyordu, o da duruyordu. Boşalmış gümüş sigara tabakasını elinde dalgın dalgın çevirirken, kısa boylu, fıldır fıldır gözlü bir askerin safta sigarasından iştahla son nefesleri çekişini içten bir imrenmeyle izliyordu.

Derken İverzev, yağmurluğu önünde bayrak gibi açık, üstü başı çamur içinde, safın başında göründü. Kanı emdiği için esmer bir renk alan beyaz sarılgılar içindeki kolunu göğsüne yapıştırarak, çevik, coşkulu adımlarla yürüyordu.

Aradabir duruyor, kararmış yüzü terden ıslıl ıslıl bir askere dikkatle bakıyor, sonra hiçbir şey söylemeden yaklaşıp tek koluyla kucakladığı askeri öpüyordu; herhalde hücumdan hatırladığı askerlerdi bunlar.

Böylece bütün taburun önünden geçti. Alekseyev'in bulunduğu yere yaklaştığında yüzü garip bir biçimde seğriyordu.

Heyecanını bastırmaya çalışarak :

— Bütün askerlerin listesini istiyorum! -dedi Alekseyev'e.- Bütün tabura nişan verilecek! Komutanından en sonuncu erine dek! Hepsine! Hazırlık yapmaları için ilgililere gereken emirleri verin, Yevgeni Samoyloviç!

Alekseyev, tabur komutanına ve bölük parti örgütü temsilcilerine gereken emirleri verdi; ağzında inanılmaz büyüklükte sarma bir sigara, yüzünde ci-

garadan duyduğu mahmur bir haz, İverzev'e yaklaştı :

— Sizin sağlık taburuna gitmeniz gerek, Vladimir Yakovloviç, -dedi.

İverzev bir kütüğün üstüne oturmuş, dalgın dalgın, sayfiye evlerine uzanan yol boyunca koşar adım ilerlemeye başlayan, mevcudu nerdeyse yarı yarıya azalmış birinci taburun ardından bakıyordu; Alekseyev'in sözlerini hiç duymamış gibiydi. «Ne düşünüyor acaba? -dedi Alekseyev kendi kendine.- Belki de ancak şu son hücumdan sonra içinde bir rahatlık duyduğunu düşünüyordur?»

Orman kıyısı, tüm Alman mevzileri ve onların önünde uzanan savaş alanı delik deşik durumdaydı. Yıkılan Alman koruganlarının enkazı arasında kundakları havaya kalkmış obüsler sivriliyordu. Yüzünü dümdüz, gümüşsü saçların örttüğü şişman bir Alman obüsçüsü, yerde, karnı bir cephane sandığının üzerine gelmiş olarak kımıltısız yatıyordu. Her yanda, mermilerin çamlardan kopardığı tazecik dallar görüyor, yeşil otlardan incecik, kıvrım kıvrım dumanlar yükseliyordu.

Alekseyev yeniden :

— Arabalar gelmeye başladılar, -dedi.- Sizin de sağlık taburuna gitmeniz gerek, Vladimir Nikolayeviç. Tümenin komutasını kime bırakacağınızı belirseniz iyi olur. Yaralısınız. Hastaneye gitmeniz gerek.

— Ne hastanesi! -diye bağırdı İverzev; ayağa kalktı.- Hastaneye falan gidecek değilim ben! -Kuşkulu kuşkulu gözucuyla Alekseyev'e baktı :- Tümenin komutasını kime bırakacağımı belirlemeliymişim!

Çam ağaçlarının altındaki mermi çukurları arasında geniş adımlarla dolaşmaya başladı; sağ eliyle yaralı koluna destek olmaya çalıştığını ve mavi göz-

lerinin çukurlaştığını gören Alekseyev, yarası sıcakken duymadığı acıyı şu anda duymaya başladığını anladı.

İverzev öfkeli öfkeli :

— Evet, anlatın, anlatın! -dedi.- Başka ne gibi önlemler düşündüğünüzü, neler planladığınızı, hepsini anlatın!

Hemen yanlarındaki çamların üzerinden, iniş takımları nerdeyse çamların tepe dallarına degecek kadar alçaktan bir İL filosu geçti; kentin batı ucundan tankların öfkeli homurtuları geliyordu.

Alekseyev, olabildiğince sakin :

— Ölenlerin analarını bilmem, ama ben şahsen sizi bağışlayabilirim, -dedi.- Kandan nefret ediyorum, Albay yoldaş... Savaşta bile olsa.

İverzev, hırıltılı bir sesle :

— Dneprov'u aldık! -dedi.- Dneprov'u aldık! -Sustu sonra, yeniden kütüğün üzerine oturdu, öylece kımtısız durup yere, ayaklarının dibine bakmaya başladı.

Beş dakika kadar sonra, «Willys»iyle Albay Gul-yayev geldi; yanına karargâh subaylarını da almıştı. Yarbay Savelyev de onunla hemen hemen aynı anda geldi; onun da yanında İverzev'in yâveri vardı. Yâ-ver, elinde bir termos ve içi yiyecek dolu bir torbayla arabadan fırladığı gibi İverzev'in yanına koştu.

— İyi misiniz Albay yoldaş?

İverzev sözcükleri tek tek vurgulayarak :

— İlerde, koruganların orda şapkam var, -dedi.- Koş şapkamı al, sonra da bize yetiş! -Ağır bedeniy-le kaygılı kaygılı kendisine doğru gelmekte olan Gul-yayev'e, sağlam elini sallayarak selam verdi, sonra :- Arabalara! -dedi.- Gidiyoruz!

«Willys»in önünde, şoförün sağına yarı yatar gibi oturan İverzev, Savelyev'den haritayı istedi. Savelyev, yanakları hastaymışçasına içeri çökmüş, ağzında yanmayan piposu, hiç konuşmadan haritayı uzattı. İverzev haritayı dizlerinin üstüne açıp, Dneprov'a giden kıvrım kıvrım yollara uzun uzun baktı, sonra ardına dönmeden :

— Nişan için birinci tabur subaylarının listesini çıkarın; -dedi.- Hemen, şimdi! -Sonra sesini biraz yumuşatarak :- Tabi, zahmet olmayacaksa, Yevgeni Samoyloviç, -dedi.- Sanırım, bundan böyle tümenimiz «Dneprov tümeni» olarak anılacaktır.

Alekseyev bir bloknota subayların listesini çıkarırken, hemen yanibaşında oturan Savelyev de sönmüş piposunu fışkırtılarla emerek aradabir bazı adlar ekliyordu. «Peki, ya o? O ne düşünüyor?» diye geçirdi içinden Alekseyev ve gözucuyla tümen kurmay başkanına baktı. Savelyev, gözlerini, ön koltukta dalgın dalgın oturmakta olan İverzev'in açık sarı saçlarına dikmiş, incecik parmaklarının arasında piposunu çevirip duruyordu. Kafası tümen karargâhının binbir derdiyle meşgul Savelyev'in, bir de kalp hastası olduğunu hatırlayan Alekseyev, nedense onun şu anda isteyebileceği tek şeyin, birazcık dinlenmek olacağını düşündü,

Savelyev'e doğru eğilerek, usulca :

— Kalbiniz mi ağrıyor Semyon İgnatyeviç? -dedi. Savelyev, nedense fısıltıyla :

— Yo, yo! -dedi.- Yani, öyle sanıyorum. Bana kalırsa listede birkaç kişiyi unuttunuz.

— Kimleri?

Savelyev yine öyle fısıltıyla :

— Bulbanyuk'u, Orlov'u, Maksimov'u... -dedi.

Elini kurmay başkanının incecik dizine koyan Alekseyev :

— Onları ayrı bir listede toplamak istiyordum, -dedi usulca.- Ama haklısınız. Teşekkür ederim.

«Willys» bir çukura sertçe girip çıkınca, İverzev' in dişlerinin arasından bir inilti koptu; sağlam eliyle yaralı koluna dirseğinden destek oldu; ama şoföre birşey söylemedi; yüzü acıdan ter içinde kalmıştı; başını geri çevirerek, Alekseyev'le Savelyev'e :

— Hazır mı liste? -dedi.

Uzattılar listeyi kendisine. Hızla okudu adları. Alekseyev, oturduğu köşeden Albayın gergin yüzünün listede yan yana yazılmış üç ada gelince nasıl seyridiğini gördü. İverzev hiçbir şey söylemeden elini arkaya uzattı, Alekseyev'e :

— Kaleminizi verin, -dedi.

Listeyi, dizinde açık duran haritanın üzerine koydu, altalta duran üç adın karşısına işlek bir yazıyla : «Dneprov kentinin alınması uğruna öldüler. Ölümlelerinden sonra 'Kızıl Bayrak' nişanıyla taltif edildiler» diye yazdı. Yazının sonuna, kalemi iyice bastırarak iri bir nokta koydu; ama fazla bastırdığı için kalemin ucu kırılmıştı. Bu sırada «Willys» yeniden bir çukura girip çıktı, İverzev'in yaralı kolu yeniden şoförün dirseğine çarptı.

Listeyi arkaya, Alekseyev'e uzatırken, acıdan boğuklaşmış bir sesle :

— Yüzbaşı Yermakov'u da ekleyin oraya, -dedi, sonra gözlerini yola dikerek, hemen :- Tutsaklar! -dedi.- İlk tutsakları görmek istiyorum!

İlk tutsaklara kentin kenar mahallelerinden birinde, yolu kapatmış bir tank kolunun yanında rastladılar. Tanklar, motorlarından kulak tırmalayıcı bir gürültü çıkararak, camları kırılmış boş evlerden te-

peye doğru uzanan yolun ortasında duruyorlardı. «Willys» gelip yanlarında durdu.

— İşte, Dneprov! -dedi İverzev ve yaralı koluna sağlam eliyle destek olarak cipten indi.

Tankların birbiri ardınca açılan kule kapaklarından, tankçıların, miğferlerini çıkararak çıplak başlarını yağmura uzattıkları görülüyordu. Yüzleri gözleri barut karası içinde olan tankçılar, top ateşinin cehennemi bir sıcaklığa ulaştırdığı çelik yığınının içinden kendilerini bir an önce dışarıya atmak ister gibiydiler. Aralarında heyecanlı heyecanlı konuşuyorlar, tanklarının zırhlarında top mermilerinin açtığı yaralara bakıyorlar ve gülüşerek, inanılmaz büyüklükte cigaralar sarıyorlardı. Kimisi de kaldırımlara tükürerek dolaşüyor ve karşıdaki sararmış kestane ağaçları altında kümeleşmiş tutsaklara gülümseyerek bakıyordu. İri yarı, asık yüzlü bir başçavuş tutsakları sıraya dizmekle uğraşıyordu; üzerine gereğinden fazla miktarda elbombası asmış başçavuşun geniş sırtında bir de otomatik görünüyordu. Kalın boynunu gererek, kocaman kırmızı eliyle tutsaklardan bazan birini, bazan ötekini göstererek onlara birtakım emirler verip duruyordu. Almanlar, kimi korkuyla, kimi dalkavukça başlarını sallıyorlar, sürekli olarak tanklardan uzaklaşmaya çabalayarak, yine küme oluşturunuyorlardı; başçavuşun kendilerinden ne istediğini anlamadıkları belli oluyordu.

Tankçılardan kimisi, kahkahalar atarak tanklarının kulelerinden bağıırıyordu :

— Hey, Başçavuş, ih, şprehe falan diye birşeyler söyleyeceksin onlara, yoksa anlamazlar seni!

İverzev'le Alekseyev tutsaklara yaklaştılar. Tankçılar gülmelerini kestiler; Başçavuş keçe çizmelerinin topuklarını birbirine çarpıp, küçük bir tepeyi an-

dıran göğsünü şişirerek, bas bir sesle teknilini verdi :

— Kendilerini cephe gerisine götürmekle görevli olduğum ondokuz tutsak emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım! Hiç rusça anlamıyorlar, bu yüzden kendilerini birtürlü sıraya dizemiyorum. Yanlış anlamıyorsam, kendilerini tanklarla ezeceğimizden korkuyorlar.

Alekseyev gülümsedi. İverzev tutsakların yorgun yüzlerine hızla bir gözattı.

— Aralarında subay var mı? Tutsakların arasında subay var mı, diyorum?

Başçavuş tutsaklara ters ters bakıp, aralarında bir general bulunmayışına yazıkların gibi :

— Ben anlayamadım, Albay yoldaş, -dedi.- Şurda bir tanesi vardı. Çalımı duruşundan önemli biri gibi geldi bana. Zaten kendisini bir otomobilin içinde yakalamışlar. Şu ortada duranı. Görebildiniz mi? Bakın dudaklarını kıvırdı. Kom, kom, evet, sana söylüyorum... Kom, kom, şprehen, gut, gut!

Başçavuş kibarca olmasına özen gösterdiği bir hareketle (parmağıyla 'gel gel' yaparak), pırıl pırıl siyah yağmurluklu, çökük yanaklı, şapkasız, yaşlıca bir Alman'ı yanına çağırdı. Alman, ağız kenarlarında belli belirsiz bir seğrimeyle, önünde duran öbür tutsakları kendine güvenli, buyurgan bir tavırla itekleyip öne çıktı; külrengi gözlerini saygılı bir soğuklukla İverzev'in gözlerine dikip birşeyler söyledi ve yağmurla ıslanmış başını önüne eğdi.

İverzev, sertçe :

— Ne dedi, Yevgeni Samoyloviç? -dedi. Siz almanca biliyordunuz galiba?

— Yanılıyor olabilirim, -dedi Alekseyev,- ama sa-

nırım, savaşta yara almış Rus askerlerinin cesaretle-
rine saygı duyuyorum gibi birşeyler söyledi.

İverzev gülümseyerek :

— Poz yapıyor! -dedi.- Tutsak düşmeyegörsün-
ler, hep böyle soylu pozlar takınır bunlar! Ayrıntılı
olarak sorun bakalım : kimmiş? Hangi birliğe komu-
ta ediyormuş? Bizim Dneprov, Novo-Mihaylovka ve
Belohatka harekâtlarımız üzerine neler düşünüyor-
muş? Ayrıntılı olarak sorun!

Alekseyev tek tek soruları sordu. Ve İverzev, her
yanıtta Alman'ın külrengi gözlerinin rengindeki de-
ğişmelerden, özellikle de «O, Novo-Mihaylovka! Be-
lohatka!» derken sesinin aldığı o çok farklı tondan,
adamin neler söylediğini aşağı yukarı anladı.

Karşısında duran bu yabancı adamin hiç anla-
madığı sözlerini dinleyen İverzev'e birden Alman,
onun pölsümüş, sallanan yanakları tutsak kalabalı-
ğı, ıslak kaldırımlarda boz birer tepe gibi yükselen
tanklar hafif bir cınlamayla iki yana salınıyorlarmış
gibi geldi; şakaklarında sert, düzensiz kasılmalar
duydu. Arkasını dönüp, adımlarının sert olmasına ça-
ba göstererek «Willys»e doğru yürüdü. Arabanın ya-
nına gelince birden gözleri karardı. Birkaç dakika
sonra, gözlerini açtığında cipin içindeydi. Kan kay-
bından hafif bir baygınlık geçirdiğini düşündü can
sıkıntısıyla. Motorun tekdüze uğultusunu, rüzgârın
ışlığını ve hemen yakınından Alekseyev'in sesini du-
yuyordu.

Kaldırımlardaki mermi çukurlarının ve yanan Al-
man tanklarının çevresinden dolaşan «Willys» Dnep-
rov'un güz yağmurlarıyla ıslanan kestane ağaçlı yol-
larında hızla ilerliyordu. Aradabir cipin penceresin-
den, ıslak yağmurluklarıyla kaldırımlarda duran as-
kerler hızla görünüp geçiyordu. Yanık tuğla ve kül

kokuyordu hava. İverzev'in ateş gibi yanan yüzüne rüzgâr su serpintileri uçuruyordu; Alekseyev'in kara kaputu örtülüydü üzerinde.

Alekseyev, Savelyev'e eğilmiş, alçak sesle anlatıyordu :

— Dneprov'a kesinlikle güneyden, yani Novo-Mihaylovka ve Belohatka yönünden saldıracağımıza inanıyorlardı. Bu bakımdan Dneprov'un kuzeyinde mevzilenmiş birliklerinden bir kısmını güneye çektiler. Bulbanyuk'la Maksimov'un taburlarının imha olmasından sonra bile orada tank ve motorlu piyadelerden oluşan bir gücü tutmaya devam ettiler. Biz... şey yapabilseydik... Ah tanrım! -Alekseyev birden sustu, şoförün omuzuna dokunarak ekledi :- Kostya, sıhhiye bölüğüne.

Sağlam kolundan destek alarak yattığı yerde hafifçe doğrulan İverzev, konuşmak için büyük bir çaba harcayarak, takatsizce :- Demek oluyor ki... -dedi, sonra sesini daha gürleştirecek :-Demek oluyor ki... -diye yineledi; arka koltuğa yaslandı, gözlerini kapattı; ama Alekseyev onun yanaklarının titrediğini farketmişti. İverzev boğuk bir sesle, kesik kesik :-Demek ki ben şey yapabilseydim... yapabilseydim... -Birden başını sertçe yana çevirerek sustu; sanki yanağının titremesini önlemek ister gibi, omuzunu yanağına bastırmıştı.

Ne Alekseyev, ne Savelyev dönüp baktı ona; her ikisi de, İverzev'de hiç grömedikleri bir ses tınısına tanık olmaktan utanmışlardı. Yalnız şoför çekine çekine, gözücüyla şöyle bir baktı tümen komutanına : her zaman yabancı bakışlara karşı bir duvar gibi geçirgen olmayan bu buyurgan, acımasız ve soğuk yüz, şu anda acıyla buruşmuştu, titriyordu. Gözlerini sım-sıkı kapamıştı İverzev, ama gözünde yaşlar yoktu.

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

Yolda rastladığı ilk grabaya atlamıştı Boris. Ne zamandır bir kamyonun kasasında, neşeli tıngırtılar çıkararak ileri geri yuvarlanan benzin bidonlarıyla birlikte sarsıla sarsıla yol alıyordu; birbirine çarpan benzin bidonlarından yükselen bu neşe dolu metalik sesler ona, tankların ezdiği, top mermilerinin deşik ettiği o bildik saldırı yolunu, hızı, özgürlüğü anımsatıyordu.

Orman bitmiş, alçak yerleri leylâk rengi sislerle kaplı bir düzlük başlamıştı; nemli, coşkulu bir rüzgârın koşturduğu düzlüğün gerilerinde, uzak kurşunı kıvrımlar halinde Dinyeper uzanıyordu. Nehrin gerisinde ise, uçuk pembe renkteki gökyüzüne uzanıyormuş hissi vererek kentin gözkamaştırıcı silueti yükseliyordu. Dneprov'du bu kent. Bu kentin gerisinde, Albay Gulyayev'in yeni taburları şose boyunca Batıya doğru ilerliyorlardı. Böyle söylemişlerdi Boris'e. Acele ediyordu Boris. Kendisini Dinyeper'e götürmekte olan kamyon da acele ediyordu: üzerleri çadırbeziyle örtülü «katyuşa»ları, dörtmala giden at arabalarını birbiri ardınca geride bırakıyordu. Yol boyunca, kaputlarının eteklerini palaskalarının altına sıkıştırmış askerlerin hızla yürüdükleri görülüyordu. Herkes Dinyeper üzerinde kurulan köprüye, bu köprü aracılığıyla, karşı tepenin üzerinde yükselen Dneprov'a doğru akıyordu.

Coşkuyla esen rüzgâr Boris'in yüzüne çarpıyor, kulaklarında uğulduyor, kaputunun yeninden içeri dalıyordu. Ve Boris diri, cömert gücünü duyarak bu rüzgârı yutuyordu.

Önde, şoförün yanında oturmakta olan levazım binbaşı, aradabir şoför kabininin penceresinden başını uzatıp rüzgârı yuta yuta, neşeli birşeyler söylüyordu :

— Eh, Anyuta! Bastır yavrum! Bastır da uçalım! Nasıl ama benim yiğit, Yüzbaşı? Siz söyleyin, yiğit mi değil mi? Böyle bir yiğidin sürdüğü arabada gitmek nasıl oluyor ama? Yok, yok, benim asıl yiğidim bu değil. Bir Tatkin vardı bende Yüzbaşı, siz asıl onu görecektiniz! Bu ne yahu? Bu yiğidin gözü kör mü? Vallahi Tatkin havadaki uçağa bile tabancayı çeker, dur, bekle! derdi. Bastır Anyuta, bastır yavrum! Ah «katyuşa»lar, «katyuşa»lar! Övüncümüzsünüz siz dilberler!

Bu orta yaşlı, neşeli, enerjik levazım binbaşından hoşlanmıştı Boris. Besbelli kamyonun hızlı gidişinden, pembe kasım sabahından ve kurtarılmış kente iyice yaklaşmış olmalarından coşuvermişti. Aslında Boris de yüreğinde bir kabarma duyuyordu; adamlarını kuşatmadan çıkardığı sırada yüreğine çöken ağırlık onu eskisi kadar bunaltmıyordu. Aslında şu son günlerde, en ağır cezalar da içinde, her şeye hazır bir ruh hali içinde yaşamıştı Boris. İverzev'in, yazgısını allak bullak edecek bir mekanizmayı çalıştıracığını düşünmüştü, ama fazla da durmamıştı bunun üzerinde, çünkü şu son savaşta çektiklerinden sonra hiçbir şey onu şaşırtamaz, yüreğinde bir sarsıntı yaratmazdı.

İşte şu anda da, kamyonun kasasında giderken, tüm sağ kıyı boyunca gelişerek yayılan saldırıyı dü-

şünüyor, hastalıktan sonra gücünün yerine gelmesine benzer bir duygunun hazzını yaşayarak, yüzüne coşkuyla çarpan rüzgârdan gözlerini kısıyordu.

Levazım Binbaşı yeniden şoför kabininden sarkıp Boris'e şeytanca gözkırparak :

— Ah, Anyu-uta! -diye bağırdı.- Siz de Dneprov'a, değil mi Yüzbaşı? Efendim? Aah, ne şehirdir Dneprov, ne şehirdir! Savaş öncesinden bilirim ben Dneprov'u! Demek siz de Dneprov'a, ha?

— Ondan da öteye, Binbaşı.

— Heey, yiğit! Yiğit! Gaz kessene oğlum! Görmüyor musun, yürüyüş kolunu biçecektin azkalsın! Seni Voronej'li yiğit bozuntusu! Dur, dedim sana, du-ur!

Binbaşının kafası hızla şoför kabininden içeri girdi. Şoför ani bir fren yaptı. Göğsünü arkadan şoför kabinine sımsıkı bastıran Boris, düşmekten zor kurtardı kendini. Benzin bidonları tangır tungur öne doğru yuvarlandılar.

İlerde uzunluğu üçyüz metreyi bulan bir yürüyüş kolu duruyordu. Gözlabildiğine uzanan Dinyeper, onun kumlu kıyıları, çalılıklar, Dinyeper sularının gerisinde uzanan bahçelerin silüetleri, çatılar, kiliseler, tepenin üzerindeki evler, her şey sabahın pembe, duru sisi içindeydi. Bu sabah sessizliğini bozan tek şey, gökyüzünden gelen tekdüze motor uğultularıydı. Yürüyüş kolunda «Sağda messerler var!» bağırışlarını duyduğunda bile Boris'e tehlikeli görünmedi bu motor uğultuları. At arabaları, «katyuşa»lar ve birkaç kamyon, yoldan uzaklaşma telâşında ağır ağır kumluğa doğru inmeye başlamışlardı. Göğün tâ tepelerinde karınca gibi görünen iki bombardıman uçağının sabahın altınsı ışıklarını pırıltılarla

yansıtarak uçuşu Boris'e hiç de kaygı verici gelmemişti.

Köprünün yanındaki uçaksavar makinalılar şiddetli bir salvo ateşine başladılar; kıpır kıpır yüzlerce kırmızı yıldız, leylâk rengi göğe doğru hızla ağıdı. Aynı anda yürüyüş kolundan da tüfekler yayılım ateşe başladılar. Arabacılar da tüfeklerinin sürgülerini neşeyle, işgüzarca şakırdatarak alçalan uçaklara arabalarından ateş ediyorlardı. Uçaklar köprü üzerinde pikeye geçmişlerdi.

Bu sırada, elinde tabancasıyla kamyonun şoför kabininden fırlayan levazım binbaşı da, eğilerek, çevik hareketlerle çalıların arasına koşmuş ve bir dizini kırıp, pikeden çıkan uçaklara ateş etmeye başlamıştı. Derken, müthiş bir patlama oldu ve bunu nehrin sularının havaya fışkırması izledi. Metalik karınlarını göstererek yürüyüş kolu boyunca uçan «Mes-serşimit»ler hızla yükselerek uzaklaştılar.

Uçaksavarcıların minik kırmızı yıldızları yürüyüş kolunun hemen üzerinden uçakları izledi; arabacılar karabinalarını kurarak ve başlarını boyunlarının içine çekerek isteksiz isteksiz arabalarından inip tekerlekleri kendilerine siper ettiler. Levazım binbaşı şapkasını ensesine yıkmış, kolu öyle havada, öfkeyle uçakların ardından ateş etmeye devam ediyordu. Yürüyüş kolu üzerinden hızla uzaklaşan uçaklar, gökyüzünde belirsiz iki nokta oluvermişlerdi.

Boris de kamyonun yola atlayarak çalıların oraya yürüdü. Levazım binbaşı gözleriyle uçakları izlemeye devam ederek :

— Çok yazık, Anyuta! -dedi; Boris'e bir göz kırptı.- Aslında olmayacak şey değil... Bir keresinde, bir teğmenin tabancasıyla bu canavarlardan birini bildircin gibi düşürdüğünü kendi gözlerimle gördüm...

-Boris'in gülümseyen yüzüne bakarak inançla söylemişti bunu; sonra birden gözleriyle şoförü göstererek :- Nasıl ama, Yüzbaşı, gerçekten de yiğit değil mi? Bombardıman patırtısı umurunda bile değil! Bak, nasıl da mışıl mışıl uyuyor direksiyona başını koymuş! Haydi, gidiyoruz! Gidiyoruz!

Bombardıman sırasında yoldan kumluğa inen: «katyuşa»larla arabalar, tembel tembel yeniden yola çıktılar. Yürüyüş kolu ileri doğru kıvıldadı. Ama daha birkaç metre bile gitmeden yeniden durdular. Her ağızdan bir ses çıkıyordu :

- Ne olmuş?
- Köprüyü bombalamışlar?
- Yok canım?
- İnanmazsan git de bak!
- İyi ya, istihkâmcılar ne güne duruyor?

Boris at arabalarını, kamyonları, ilkyardımcı araçlarını, bir kenarda kümeleşmiş sigara içen arabacıları geçip, köprüye doğru yürüdü. İlerde şafağın kırmızıya boyadığı bir tombaz köprüsü, Dinyeper'in iki yakasını birleştiriyordu. Kıyıda tahtalar, dubalar, tomruklar ve gidip gelen insanlar görülüyordu. Boris yüründe güz sabahının Dinyeper yönünden gelen serinliğini duydu; Dinyeper'in görkemli sularının gerisindeyse artık iyice yaklaştıkları kent olanca göz-kamaştırıcılığıyla uzanıyordu.

Omuzlarında çiftler çiftler kalaslarla, dubaların üzerinden bombalanan yere doğru koşan istihkâmcılar, kaputlarıyla, olduğu gibi suya atladılar ve göğüslerine gelen suyun içinde, güneşi pırıl pırıl yansıtan baltalarını savurarak, hasar gören tombazları onarmaya başladılar.

Karın üstü uzandığı yerden istihkâmcıların ça-

lışmalarını ilgiyle izleyen bir ilkyardımd arabası sürücüsü, yanından geçmekte olan Boris'e :

— Doğrusu canla başla çalışıyorlar, öyle değil mi Yüzbaşım? -dedi.- Bu soğukta suyun içinde... O da nesi? Gene geliyor bu namussuzlar!

Şoför bir küfür savurdu, birşeyler bağırarak fırlayıp arabasına girdi. Boris hemen yanbaşında ateş başlayan uçaksavar makinalıların takırtısından şoförün ne dediğini duyamadı. Köprünün üzerinde deminki bombardımanda hasar gören dubaları onaranlar gerisin geri koşmaya başladılar. Yalnız suyun içinde iki üç baltanın ısrarla dubalara inip kalkmaya devam ettiği görölüyordu.

Boris çığlık çığlığa verilen emirlerden, yol üzerinde manevra yapan kamyonların motorlarından yükselen öfkeli homurtulardan nerdeyse sağırlaşarak, gökyüzüne baktı.

Önceki gibi yine iki taneydiler. Üzerlerine yönelen uçaksavar mermilerinin biraz açığından uğultularla geçtiler. Boris tam kıyıda, kumlar arasında açılmış bir avcı çukurunun kenarında oturuyordu. Ama ılık ılığa yağın bombalar onu bu avcı çukuruna atlamak zorunda bıraktı. Bombardıman sona erince başını kaldırıp baktı : dubalardan oluşan köprünün ıssız bir görünüşü vardı. Yalnız, hâlâ bir balta suyun içinde ısıltılar çıkararak hasarlı dubaya inip kalkmaya devam ediyordu. Bombardıman uçakları göğün yücelerinde sert bir dönüş yapıp, yeniden köprü üzerine doğru alçalmaya başlamışlardı. Ama Boris artık avcı çukuru içinde değildi : hınçla dubayı onarmaya devam eden meçhul askerin korkusuzluğu onu dehşete düşürmüştü; gözleri şaşkınlıkla irileşmiş, askeri izliyordu. Birinci 'Messer» makinalısıyla köprüyü tararken, ikincisi bir bomba bıraktı. Köprünün uç

kısmı bir anda sulardan görünmez oldu. Köprü bombadan zarar görmemişe benziyordu; ama hasarlı dubaya inip kalkan balta da görünmez olmuştu. Yalnız, suyun üstünde, askerin başının olta mantarı gibi batıp çıktığı görülüyordu.

Yandaki avcı çukurundan birinin bağırdığını duydu Boris :

— Yaralandı! Ordaki kazığa tutunabilse bari! Birisi kıyıya çekse onu!

Askere duyduğu hayranlıktan mı, yandaki çukurdan yükselen «Birisi onu kıyıya çekse!» bağırışına duyduğu öfkeden mi, neden kaynaklandığını tam kestiremediği bir duygunun itişiyile avcı çukurundan fırlayan Boris, bir anda kendini, dalgaların hafif hafif salladığı ıslak sallların üzerinde askere doğru koşar buldu. Hasarlı dubanın olduğu yerde, tombaz köprüde bir açıklık oluşmuştu ve asker bu açıklığı kapatmakla uğraşıyordu.

Boris köprü boyunca koşarken birden başının üzerinde uçakların karartısıyla birlikte köprüyü boydan boya tarayan makinalıların takırtısını duydu. Aynı anda da, hemen yanibaşında, suya çakılmış yeni bir kazık, kazığın dibinde de askerin başını gördü.

Boris kendini ıslak, kaygan salın üzerine attı; askere elini uzatıp :

— Yüzme biliyor musun? -diye bağırdı.- Yaralı mısın? Bana doğru bir iki adım atabilir misin?

Asker suyun içinde hafifçe sallandı, kazıktan biraz uzaklaştı; mavi gözleri Boris'e değil, gökyüzüne bakıyordu.

— Yanıyor... -dedi fısıltıyla.- Yanıyor ama, bana baltamı kaybettirdi namussuz...

Soğuktan kıpkırmızı olmuş elleriyle tahtaya tutundu; Boris de bütün gücüyle onu koltuk altların-

dan tutup köprü'nün üzerine çaktı; askerin üzerinden kovadan dökülüyormuşçasına sular boşanıyordu. Asker sanki Boris'i hiç farketmemişti, habire gökyüzüne bakıyordu. Onun bu sakinliği Boris'i büsbütün şaşırtmıştı.

Dostça bir çıkışmayla :

— Canına mı susadın, yoksa yaşamaktan mı bıktın? -dedi askere.- İstihkâmcı mısın?

Boris'in omuzunun üzerinden ilerilere bakan asker belli belirsiz bir gülümsemeyle :

— Düştü, -dedi.- Ormana düştü.

Elinde olmadan dönüp Boris de baktı. İnce, büküm büküm, kapkara bir duman çizgisi, doğruya doğru uzanıp ormanın gerisinde kayboluyordu. Yalnız kalan öbür «Messer» uçaksavar ateşini yararak batıya doğru uzaklaşıyordu.

Şafağın leylak rengine boyadığı tombaz köprüde koşuşmalar başladı. Uçaksavarlar sustu. Birileri telaşla bağırdılar :

— Sıhhiyeciler buraya! Aranızda sıhhiyeci olan var mı?

— Sağlık taburundan kimse varmı?

Boris dönüp kamyonu doğru yürüdü. Karşıdan koşa koşa levazım binbaşı geliyordu : şapkasını kühanca arkasına yıkmıştı; terden şakaklarına yapışmış ıslak saçları görünüyordu. Soluk soluğa ve hep öyle coşkulu :

— Anyu-u-ta! Yüzbaşı! Neler oluyor burda yahu? -diye bağırdı.- Kim yaralanmış? N'olmuş?

— Her şey yolunda. Hadi biz kamyonumuza gidelim.

— Canım acelen ne? Ne olmuş, bir de biz anlıyalım? Hem ne diye gülüp duruyorsun sen öyle?

— Her şey yolunda dedim ya, -dedi Boris gü-

lümseyerek; sonra birden yüzü çarpıldı, Binbaşığı itti, ileri doğru birkaç adım atarak müthiş bir şaşkınlıkla fısıldadı :- Şura?! Şura?!

— Yahu ne Şura'sı? -diye bağırdı binbaşı.- Neyin var Anyuta senin? Yoksa oynattın mı, ha?

Hayır oynatmamıştı! Tombaz köprüdeki kalabalık arasında çok iyi bildiği sevimli bir yüz, incecik bir beden, omza asılı bir ilkyardım çantası ve pırıl pırıl çizmeler görmüştü; kaput, incecik bedene tam oturuyordu; yüz ovaldı... Bu... bu, oydu.

Ama o onu görmeden geçmişti. Heyecandan kıslmış, çılgılığı andıran sesleniş dört adım gerisinden yine yetiştii ona :

— Şura!

Daracık omuzlar titredi. Ardından yetişen sesleniş dondurmuştu sanki genç kadını. Hızla geri döndü ve Boris onun kendisine acıyla, dehşetle bakan gözlerini, titreyen dudaklarını gördü. Yine öyle kısık sesle bir kez daha seslendi :

— Şura!

Genç kadın dudaklarını güçlkle kımıldatarak :

— Boris? -diye fısıldadı.- Sen misin? Sen misin bu?

— Şura...

Boris onu öylesine simsıkı, öylesine tutkuyla kucakladı ki, Şura inanamıyormuş gibi gözlerini kırptırıp şaşkın şaşkın bakakaldı. Boris köprü'nün üzerinde kendilerini iterek gidip gelen kalabalığın bakışlarına aldırmış etmeden, Şura'nın şu anda ona karşılık vermeyen soğuk dudaklarını, alnını, gözlerini, ince ince titreyen kirpiklerini öpüyor, öpüyordu. Uğru-na her şeyini vereceği -verebileceği hâlâ birşey kaldıysa tabi- bir rastlantıydı bu.

— Şura, canım benim, gidelim. Burada senin ya-

pacağın birşey yok. Kimse yaralanmış değil. Hadi gidelim. Gerçekten senin yardımına gereksinimi olan kimse yok burda.

Koluyla genç kadının başını tutup omuzuna bastırdı; heyecandan nasıl kaşlarının titrediğini, kirpiklerinden nasıl pırıl pırıl yaşların süzüldüğünü görüyordu.

— Boris, canım benim... Bir bilsen, bir bilsen, nasıl... nasıl... -Hüzünlü pırıltılarla dolu ıslak gözlerini kaldırıp Boris'in gözlerine baktı Şura.- Ah, aklımdan neler neler geçti bir bilsen bu kâbus dolu günlerde! Suçluyum canım, sana karşı suçluyum...

Boris onun niçin suçlu olduğunu falan bilmiyordu, ama onu bütünüyle bağışlamaya hazırdı.

— Bırak şimdi eskiyi anımsamayı. Şu güzelliğe baksana : nasıl da karşılaşverdik! Ağlamanın, göz yaşı dökmenin zamanı mı şimdi..?

— Evet canım, ağlanacak zaman değil. -Gözlerini Boris'e kaldırıp gülümsemeye çalıştı.- Farkındayım... sinirlerim... Ne var ki... Gidelim, çabuk gidelim burdan. Şuraya, kıyıya... Hayır, sana her şeyi anlatacağım. Sanmamalısın ki... İster misin? Sana her şeyi anlatmamı ister misin? Çünkü yine ayrılırız ve sen beni yine unutursun diye korkuyorum...

— Şura, artık ayrılmayacağız. Sen artık hep benimle olacaksın. Duyuyor musun beni canım? Seni biryere bırakmıyacağım! Şurdan şuraya, bir adım öteye bırakmıyacağım!

— Hayır, ayrılacağız. Çarpışmalar, savaş...

— Savaş bizl ayıramaz, canım. Sen artık hep benimle olacaksın.

Dinyeper boyunca yürüyüp gittiler; tahta köprü, orada koşuşmakta olan insanlar gitgide gerilerde kaldılar, sesleri ulaşmaz oldu. Şafağın pembe ışıklarıy-

la yıkanan ıssız kumsalda, savaş boyunca burada birlikte yürüyen ilk kadın ve erkeğin ayak izlerini bırakarak yürüyüp gittiler.

Birden durdu Boris, omuzlarından tutup Şura'yı kendine çevirdi ve tanıyamıyormuş gibi uzun uzun yüzüne baktı. Şura, parmaklarını ürkek ürkek onun kaputunun yenine sürttü, yüzü hafifçe kızararak onu tepeden tırnağa süzdü, gülümsedi :

— Gerçekten sen misin bu? Ve gerçekten yanımda mısın?

— Yanındayım canım. Ve seni seviyorum. Ve daha hiçbir şeyin bitmediğini bilmeme karşın, diyorum ki : seni birdaha hiç bırakmıyacağım! Şurdan şuraya bırakmıyacağım!

Yeniden kendine çekti genç kadını ve öylesine sımsıkı kucakladı ki, bir an ikisi de soluk almakta güçlük çektiler.

— O kâbus dolu günlerde, -dedi Boris,- benim ölmediğime inanıyordun, değil mi canım?

Şura başını kaldırıp ona baktı :

— Ben... ne istiyorum biliyor musun? Beni sevmeni... hep sevmeni... Yalnızca bunu istiyorum. Yine ayrılacak mıyız, canım?

— Daha hiçbir şey bitmiş değil Şura. Ama seni seviyorum. Seni seviyorum...

...Sonra kıyıda iki küçük nokta olana dek yürüyüp gittiler; kumsal boyunca uzanan ayak izlerini sular önce belli belirsiz örttü, sonra da içine alarak büsbütün silip yoketti.

YURİ BONDAREV

Taburlar Ateş İstiyor

YÖN

Sovyet Edebiyatında, Sosyalist devrim dönüşümünün önemini ve bu dönüşümün deneyimlerini bugünkü kuşaklara aktaran yapıtlar kadar, Sovyet halkının Büyük Anayurt Savaşı ile Faşizm karşısında gösterdiği göz kamaştırıcı direnişi ve şahlanışı ele alan yapıtlarında önemli bir yeri vardır.

Faşizme karşı kazanılan zafer olmasaydı, Ekim Devriminin kazanımları yok edilmiş olacaktı. Önemi böylesine açık olan ve on milyonların hayatına malolan bu büyük savaşta tek tek insanların ve tüm bir toplumun dramı pekçok yazın yapıtına konu olmuştur. Bunlar arasında, temellerini Şolohov'un attığı, "Savaşta tek tek her insanın hayatı değerlidir" diye özetlenebilecek "insana insancıl bakış"ın, yirik geleneğin en başarılı örneklerinden birini de Yuri Bondarev'in "Taburlar Ateş İstiyor"u oluşturunuyor.